Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae

Vedecký časopis Fakulty práva Paneurópskej vysokej školy

Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae
2/2013

Obsah/Contents

Vedecké štúdie/ Primary researches

Vybrané aspekty európskeho insolvenčného práva na pozadí vplyvu globálnej hospodárskej krízy – centrum hlavných záujmov dlžníka a forum shopping 4

Selected aspects of the European insolvency law behind the impact of the global economic crisis – centre of the main interest of a debtor and forum shopping

Mgr. Veronika Vrbová, LL.M.

Odborné články / Papers

K vymedzeniu pojmu „sporná vec“ v ústavnom práve z pohľadu na výklad ústavy podľa čl. 128 Ústavy Slovenskej republiky 13

The definition of "contested case" in constitutional law in terms of the interpretation of the Constitution under Art. 128 of the Constitution of the Slovak Republic

JUDr. Ľubomír Dobrík, PhD.

Univerzalizmus a kultúrny relativizmus ľudských práv 26

Universalism and cultural relativism of human rights

JUDr. Tomáš Grünwald

Od nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb k pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb 33

From indirect method of criminal liability of legal entities to direct method of criminal liability of legal entities

JUDr. Mgr. Jozef Medelský, PhD.

Práva a zásady v Charte základných práv EÚ 44

Rights and principles in the charter of fundamental rights of the european union

JUDr. Jana Michaličková, Mgr. Veronika Laciaková

Organizačný model švédskeho úradu verejnej žaloby 52

Organizational structure of the Swedish procesution authority

JUDr. Adam Petrovič

Výkon trestu odňatia slobody v kontexte so zákazom mučenia a neľudského zaobchádzania **60**
Prison sentence in the context of the prohibition of torture and inhuman treatment
JUDr. Martin Šebest

Pojem spravodlivosť v judikatúre Najvyššieho súdu Slovenskej republiky **70**
The term justice in the case law of Supreme Court of the Slovak Republic
Mgr. Dušan Čurila

Niekoľko poznámok k významu znalca v trestnom konaní **85**
A few comments to the consequesce of the sworn expert in criminal proceeding
Mgr. Karina Gőghová

Daktyloskopia a jej význam **102**
Dactyloscopy and its importance
Mgr. Lucia Leflerová

Systém trestov v Habsburskej monarchii počas vlády Jozefa II. **111**
System of punishments in Habsburg monarchy during the reign of Joseph II.
Mgr. Peter Miklušičák

Byť či nebyť? Byť. Ale akým? (K postaveniu právnika v spoločnosti) **120**
To be or not to be? To be. But what kind? (The role of the lawyer in society)
Bc. Marek Maslák, Bc. Jana Masláková

Garancie osobnej slobody z pohľadu väzby **127**
Guarantees of personal freedom in terms of custody
Bc. Borislav Usačev

Právne aspekty vývoja severnej hranice Slovenska v 20. storočí **138**
Historical and legal aspects of the development of the state border in northern Slovakia in the 20th century
Michal Chorvát

Vybrané aspekty európskeho insolvenčného práva na pozadí vplyvu globálnej hospodárskej krízy – centrum hlavných záujmov dlžníka a forum shopping

Selected aspects of the European insolvency law behind the impact of the global economic crisis – centre of the main interest of a debtor and forum shopping

Veronika Vrbová

Kľúčové slová:

centrum hlavných záujmov dlžníka, účelové premiestnenie centra hlavných záujmov, konkurzné konanie, finančná kríza a reforma európskeho insolvenčného práva

Key words:

centre of main interests, forum shopping, insolvency proceeding, financial crisis, reform of EU insolvency law

1. Úvod

Pretrvávajúca globálna hospodárska kríza stále častejšie stavia do popredia otázky súvisiace s revíziou Nariadenia Rady ES č. 1346/2000 o konkurznom konaní („Nariadenie"). Obavy investorov zo zneužívania ustanovení Nariadenia sa postupom času stupňujú a kompetentné európske inštitúcie sa stále intenzívnejšie zaoberajú komplikovanými otázkami vhodnej koordinácie postupov jednotlivých členských štátov voči insolventným spoločnostiam. Obavy a pozornosť investorov sa v časoch finančnej krízy sústreďujú predovšetkým na možnosti obchodných spoločností premiestniť centrum hlavných záujmov dlžníka do členských štátov, ktoré pre dlžníkov vytvárajú relatívne priateľské konkurzné prostredie.

Postup umožňujúci obchodným spoločnostiam využívať rôznorodosti jednotlivých jurisdikcií je vnímaný na jednej strane ako (i) prirodzený dôsledok voľného pohybu tovaru, osôb a kapitálu v spojitosti s neexistenciou jednotnej harmonizácie hmotného insolvenčného práva v členských štátoch Európskej únie, avšak aj ako (ii) zneužívanie práva. Článok sa bude zaoberať otázkami motivácie premiestnenia centra hlavných záujmov dlžníka, analýzou možností a výhod takého postupu. Cieľom článku bude zhodnotiť aktuálne názory investorov, postoj kompetentných európskych inštitúcií, ako aj judikatúru Európskeho súdneho dvora týkajúcu sa možností a následkov účelového premiestnenia centra hlavných záujmov obchodných spoločností s finančnými ťažkosťami.

2. Centrum hlavných záujmov dlžníka

Centrum hlavných záujmov dlžníka („COMI") ako hraničný určovateľ pre zistenie medzinárodnej príslušnosti je jedným z kľúčových pojmov európskeho insolvenčného práva.

Pojem predstavuje špecifikum Nariadenia, má autonómny význam a je potrebné ho vykladať jednotne a nezávisle od vnútroštátnych právnych úprav členských štátov.[1)] Skutočnosť, že Nariadenie relevantne nedefinuje tento centrálny pojem, vyvoláva nielen v odborných kruhoch už niekoľko rokov polemiku.

Lokalizovanie COMI má zásadný význam pre určenie miesta začatia hlavného insolvenčného konania a tiež pre určenie **medzinárodnej príslušnosti**, v závislosti od ktorej sa určuje rozhodné právo – ***lex fori concursus.*** Príslušný súd členského štátu, na území ktorého sa nachádza centrum hlavných záujmov dlžníka, má právo začať tzv. ***hlavné insolvenčné konanie*** s univerzálnymi účinkami na majetok dlžníka nachádzajúci sa v členských štátoch uplatňujúcich Nariadenie. Po iniciovaní hlavného insolvenčného konania je v súlade s článkom 3 Nariadenia možné začať už iba ***vedľajšie insolvenčné konanie***, ktoré ale musí byť konaním likvidačným.

V súlade s Nariadením je lokalizovanie centra hlavných záujmov dlžníka pri obchodných spoločnostiach založené na vyvrátiteľnej právnej domnienke, že *v prípade neprítomnosti dôkazu o opaku sa za centrum hlavných záujmov dlžníka považuje miesto, kde majú obchodné spoločnosti svoje registrované sídlo (čl. 3 ods. 1 Nariadenia)*. Rozsah tohto pojmu objasňuje odôvodnenie č. 13 Nariadenia, ktoré uvádza, že „centrum hlavných záujmov dlžníka by malo zodpovedať miestu, kde dlžník pravidelne spravuje svoje záujmy a ktoré je objektívne zistiteľné tretími osobami. Judikatúra Európskeho súdneho dvora („ESD“) súčasne upresňuje, že pri určovaní COMI možno právnu domnienku svedčiacu v prospech sídla spoločnosti vyvrátiť, iba ak okolnosti, ktoré sú objektívne a zistiteľné tretími osobami, umožňujú preukázať existenciu reálnej situácie, ktorá sa odlišuje od situácie, akú umiestnenie uvedeného sídla má odrážať (C-341/04, ods. 34).

ESD vo svojej rozhodovacej činnosti zdôrazňuje autonómny charakter pojmu *centrum hlavných záujmov dlžníka* v práve Spoločenstva, vďaka ktorému má jednotný a od vnútroštátnych právnych poriadkov nezávislý význam. V celom spoločenstve sa preto uplatňuje len jediná definícia.[2)] Nejasnosti spojené s definovaním COMI v počiatočných rokoch platnosti Nariadenia boli už prekonané a tieto otázky sú v rozsahu existujúcej judikatúry ESD úspešne riešené v rámci rozhodovacej činnosti vnútroštátnych súdov členských štátov.

3. Forum shopping

Forum shopping možno definovať ako jednostranné, účelové premiestnenie súdnej príslušnosti za účelom získania výhodnejšieho právneho postavenia. Môže sa uskutočňovať na národnej alebo aj medzinárodnej úrovni. Pri vnútroštátnom forum shopping si navrhovateľ vyberá z dvoch alebo viacerých súdov v rámci jednotného štátneho právneho systému ten súd, ktorý mu z určitých dôvodov najlepšie vyhovuje. K forum shopping na medzinárodnej úrovni dochádza v prípadoch, kedy je navrhovateľovi umožnené vyberať si spomedzi právnych systémov dvoch alebo viacerých krajín. Praktická realizácia forum shopping je teda priamo závislá na dvoch skutočnostiach. Po prvé, pre riešenie navrhovateľovho podnetu musí byť potenciálne príslušný viac ako jeden súd a po druhé, eventuálne príslušné právne systémy by nemali byť heterogénne. Ak by totiž boli všetky

1) C-341/04 (Eurofood IFSC Ltd.) zo dňa 2. mája 2006, bod 31.

2) COLOMER, R. J.: *Opinion of advocate general*. Delivered on 6 September 2005, C-1/04 Staubitz-Schreiber. European Court reports 2006, bod 60, 62.

právne systémy rovnaké, navrhovateľ by nebol motivovaný iniciovať konanie na určitom súde.[3)]

Na podklade opísaných teoretických skutočností je teda už na prvý pohľad zrejmé, že systém európskeho insolvenčného práva spĺňa všetky predpoklady a podmienky pre realizáciu forum shopping na medzinárodnej úrovni. Nariadenie neharmonizuje ani inak parciálne neunifikuje hmotné či procesné insolvenčné právo jednotlivých členských štátov Európskej únie, čím vytvára pre obchodné spoločnosti prirodzenú motiváciu využívať výhody právnych poriadkov vybraných členských štátov vo svoj prospech.

K problematike heterogénnosti insolvenčných právnych úprav jednotlivých členských štátov sa už v minulosti vyjadril generálny advokát Riuz-Jarabo Colomer, ktorý v súvislosti s rozdielnosťou právnych systémov členských štátov uviedol, že ak dohadovanie o súdnej právomoci znamená, že navrhovateľ hľadá medzinárodnú právomoc, ktorá bude pre jeho návrhy najvýhodnejšia, potom niet pochýb o tom, že by sa tento jav mal pri právnej nejednotnosti rôznych systémov medzinárodného súkromného práva akceptovať ako prirodzený dôsledok, proti ktorému nemožno namietať. Dohadovanie o súdnej právomoci predstavuje len optimalizáciu procesnoprávnych možností, ktorá je výsledkom stretu právomocí, čo nie je inak protizákonné.[4)] *N*ásledne však dodáva, že akákoľvek neodôvodnená nerovnosť, ktorá v dôsledku forum shopping medzi stranami vznikne, je odsúdeniahodná.

Práve na nerovnosť strán vzniknutú v dôsledku forum shopping poukazujú odborníci, kompetentné európske inštitúcie aj investori od roku 2009 stále častejšie. Vplyvom pretrvávajúcej hospodárskej krízy a ekonomickej stagnácie stúpa počet obchodných spoločností, ktoré sa snažia vyhnúť represívnym účinkom insolvenčného konania.

Pri prvotnom zápise registrovaného sídla obchodných spoločností prevažuje snaha obchodných spoločností zaujať investorov potrebných pre nakumulovanie potrebného kapitálu. Inkorporácia spoločnosti v štáte, ktorého jurisdikcia je pre investorov a veriteľov atraktívna, je jedným z faktorov, ktorý pozitívne vplýva na dostupnosť finančných zdrojov pre obchodnú spoločnosť. Úroveň ochrany investorov, záujmov bánk, ale aj všeobecná miera uspokojenia pohľadávok veriteľov v insolvenčnom konaní tej-ktorej jurisdikcie patria k atribútom, ktoré determinujú ochotu investorov a celkovú dostupnosť kapitálu. Obchodná spoločnosť sa preto z vyššie uvedených dôvodov prirodzene zaujíma o registráciu svojho sídla v jurisdikcii, ktorá je z pohľadu investorov bezpečná.

V čase, keď je však už obchodná spoločnosť nútená riešiť otázku finančných problémov a s tým súvisiacu tému reštrukturalizácie alebo konkurzu, spokojnosť investorov prestáva byť prioritou. V tomto štádiu sa obchodné spoločnosti snažia detekovať právne nespochybniteľný spôsob premiestnenia COMI ako miesta zásadného významu pre určenie insolvenčnej príslušnosti.

Text Nariadenia v Preambule zdôrazňuje, že pre riadne fungovanie vnútorného trhu je nevyhnutné zabrániť podnetom, ktoré by zúčastnené strany viedli k tomu, aby majetok alebo súdne konania presúvali z jedného členského štátu do druhého v snahe získať výhodnejšie právne postavenie (dohadovanie o súdnej príslušnosti). Nariadenie však neobsahuje žiadne účinné mechanizmy, ktoré by obchodným spoločnostiam tento postup znemožnili, a objektívne možno konštatovať, že priestor pre účelové premiestnenie

3) WHITOCK, Ch.: *The evolving forum shopping system*. University of California, 2011, s. 485 – 486.

4) COLOMER, R. J.: *Opinion of advocate general*. Delivered on 6 September 2005, C-1/04 Staubitz-Schreiber. European Court reports 2006, bod 71–73.

COMI je v rámci európskeho insolvenčného práva pomerne veľký. Úspešné premiestnenie COMI predpokladá preukázanie objektívne zistiteľných skutočností spôsobilých vyvrátiť právnu domnienku v prospech sídla spoločnosti.

Atraktivitu právneho poriadku posudzujú spoločnosti v čase finančných problémov z viacerých hľadísk. Kľúčové sa pre ne stávajú viaceré atribúty právneho systému:

- Transparentnosť, prepracovanosť, efektivita a flexibilita vedenia konania. Atraktívnejšie pôsobia v očiach obchodných spoločností jurisdikcie, ktoré eliminujú stupeň právnej neistoty.
- Vplyv veriteľov na začatie a priebeh reštrukturalizačného konania. Niektoré európske jurisdikcie umožňujú začatie reštrukturalizačného konania bez ohľadu na nesúhlas veriteľov.
- Možnosti predbežného plánovania. Niektoré právne režimy umožňujú vopred, ešte pred oficiálnym začatím reštrukturalizačného konania naplánovať presný priebeh reštrukturalizácie.
- Spôsoby vymenovania správcu. Správcovia sú v niektorých právnych režimoch automaticky menovaní súdmi, čo obchodné spoločnosti pôsobiace v špecifických priemyselných odvetviach vnímajú ako nevýhodu, keďže takto menovaný správca spravidla nedisponuje špecifickými znalosťami potrebnými v danej priemyselnej oblasti.
- Stupeň súdnej zainteresovanosti. Menší vplyv súdu na priebeh a riadenie konania vnímajú spoločnosti tiež ako jeden z rozhodujúcich faktorov.
- Možnosti čerpania štátnej podpory dostupnej pre insolventné spoločnosti.
- Ochrana práv zamestnancov. Obchodné spoločnosti pred premiestnením COMI v neposlednom rade prihliadajú aj na aplikáciu Smernice 2001/23/ES z 12. marca 2001 o aproximácii zákonov členských štátov týkajúcich sa zachovania práv zamestnancov pri prevodoch podnikov, závodov alebo častí podnikov alebo závodov.[5)]

Po komplexnom posúdení vyššie uvedených skutočností európske spoločnosti veľmi často premiestňujú centrum svojich hlavných záujmov do Veľkej Británie, k čomu ich motivujú priaznivé podmienky insolvenčného konania. Je to jednoznačne právny systém Veľkej Británie, ktorý spôsobuje veriteľom, podielnikom, akcionárom alebo úverovým inštitúciám najväčšie obavy či priamo finančné straty.

Primárne právo Európskej únie zakotvuje štyri základné slobody, z ktorých je pre otázky súvisiace s premiestňovaním centra hlavných záujmov dlžníka zásadná sloboda pohybu osôb. Voľný pohyb osôb okrem iného zahŕňa aj presuny právnických osôb za podnikaním. Právo usadzovania zabezpečuje každému ekonomickému subjektu oprávnenie podnikať tam, kde sú pre jeho podnikateľskú činnosť najoptimálnejšie podmienky, napríklad aby podnik z jedného členského štátu premiestnil svoje sídlo do iného štátu alebo si tam otvoril pobočku.[6)]

Uplatňovanie slobody usadzovania zásadným spôsobom dopĺňa judikatúra ESD, ktorá vo viacerých významných rozsudkoch[7)] priamo posilnila právo obchodných spoločností na výber priaznivejšej jurisdikcie zvoleného členského štátu. Skutočnosť, že spoločnosť nevykonáva žiadne obchodné aktivity v členskom štáte, v ktorom má registrované

5) WEBB, L. – BUTTER, M.: *Insolvency proceedings*. *Shopping for the best forum.* Legal and Commercial Publishing Limited, 2009, s. 37 – 38.

6) KLÍMA, K. a kol.: *Evropské právo*. Plzeň: Aleš Čenek, 2011, s. 148.

7) C-212/97 (Centros) zo dňa 9. marca 1999; C-167/01 (Inspire Art Ltd.) zo dňa 30. septembra 2003.

sídlo, a všetku svoju obchodnú činnosť realizuje v inom členskom štáte, v ktorom má zriadenú iba pobočku, ESD nepovažuje za podvodné konanie, ktoré by samo osebe dokazovalo zneužívanie európskeho práva.[8)] Členské štáty preto nemajú právo brániť obchodným spoločnostiam využívať výhody ich právneho systému súvisiace so slobodou usadzovania sa. Akékoľvek vnútroštátne opatrenia, ktoré by bránili alebo robili výkon základných slobôd zaručených Zmluvou o Európskej únii menej atraktívnym, musia spĺňať štyri podmienky (i) musia byť uplatňované bez diskriminácie, (ii) musia byť odôvodnené naliehavými dôvodmi všeobecného záujmu, (iii) musia byť schopné zaručiť splnenie sledovaného cieľa a (iv) nesmú presahovať hranice potrebné na jeho dosiahnutie.[9)] Právo premiestniť centrum hlavných záujmov dlžníka je teda v súlade s princípom slobody usadzovania sa. V zmysle judikatúry členských štátov možno vyhodnotiť, že súdy majú záujem na posúdení okolností, za ktorých k premiestneniu COMI došlo, pričom prihliadajú tak na oprávnené záujmy veriteľov, ako aj na celkovú efektívnosť budúceho konania.

Existuje viacero spôsobov, ktorými je možné premiestnenie COMI dosiahnuť, pričom každý postup zahŕňa iný druh rizika spočívajúceho v neuznaní tohto postupu zo strany vnútroštátneho súdu príslušného členského štátu. Obchodné spoločnosti sa snažia preto postupovať spôsobom, ktorého výsledok nepredstavuje zásadné riziko súvisiace s neuznaním ich postupu a je pre spoločnosti prijateľný aj z hľadiska administratívnych nákladov a časovej náročnosti. Riziko neuznania premiestnenia COMI sa obchodné spoločnosti snažia eliminovať najmä dostatočným časovým odstupom medzi premiestnením centra hlavných záujmov a podaním návrhu na konkurz alebo reštrukturalizáciu, čo predstavuje súčasť ich strategického rozhodovania sa. Premiestnenie centra hlavných záujmov dlžníka možno pred začatím insolvenčného konania ako strategické rozhodnutie dosiahnuť viacerými odlišnými metódami:

3.1 Premiestnenie registrovaného sídla spoločnosti

Postup uprednostnia spoločnosti, ktoré si zvolili právnu formu Societas Europea, keďže pri inej právnej forme nemožno dosiahnuť originálne premiestnenie sídla spoločnosti bez prerušenia kontinuity existencie spoločnosti. Proces premiestnenia registrovaného sídla spoločnosti je podriadený vnútroštátnym právnym predpisom jednotlivých členských štátov a vo väčšine prípadov znamená výmaz spoločnosti v členskom štáte A a opätovný zápis sídla spoločnosti v členskom štáte B. Vzhľadom na vysoké finančné náklady, časovú náročnosť a administratívne zaťaženie s viac ako 35 nevyhnutnými procesnými úkonmi tento spôsob migrácie obchodné spoločnosti za účelom migrácie nezvyknú v praxi využívať.[10)]

3.2 Cezhraničné splynutie alebo zlúčenie spoločností

Ďalším zo spôsobov, ktorým možno premiestnenie COMI docieliť, je cezhraničná fúzia, zrealizovaná v súlade so smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2005/56/ES z 25. októbra 2005 o cezhraničných zlúčeniach alebo splynutiach kapitálových spoločností. Podobne ako pri premiestnení registrovaného sídla spoločnosti aj tento proces je spojený s časovou, finančnou a administratívnou náročnosťou.

8) C-167/01, bod 139.

9) C-212/97, bod 34.

10) COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES: *Impact assessment on the Directive on cross-border transfer of registered Office*. Commission staff working document. Part I; Brussels, 12. 12. 2007, s. 5 a nasl.

3.3 Presun výkonu kľúčových činností spoločnosti

Výkon kľúčových činností spoločnosti v inom členskom štáte ako v štáte registrovaného sídla spoločnosti má zásadný vplyv na určovanie právomoci pri začatí insolvenčného konania. Centrum hlavných záujmov dlžníka by totiž malo zodpovedať miestu, kde dlžník pravidelne spravuje svoje záujmy a ktoré by tretie strany mali dokázať určiť.[11] Z toho vyplýva, že pri určovaní centra hlavných záujmov dlžníka možno vyvrátiteľnú domnienku, ktorú zákonodarca Spoločenstva stanovil v prospech sídla tejto spoločnosti, vyvrátiť, iba ak okolnosti, ktoré sú objektívne a zistiteľné tretími osobami, umožňujú preukázať existenciu reálnej situácie, ktorá sa odlišuje od situácie, akú umiestnenie uvedeného sídla má odrážať. ESD minulosti riešil otázky súvisiace s určovaním centra hlavných záujmov dcérskej spoločnosti pôsobiacej v rámci koncernovej štruktúry v prípade Eurofood, kde konštatoval, že COMI sa musí určovať jednotlivo, pre každú obchodnú spoločnosť zvlášť. Pokiaľ spoločnosť vykonáva svoju činnosť na území členského štátu, kde je umiestnené jej sídlo, na vyvrátenie domnienky stanovenej Nariadením nepostačuje samotná skutočnosť, že jej ekonomické rozhodnutia sú alebo môžu byť kontrolované materskou spoločnosťou usadenou v inom členskom štáte.[12]

Premiestnenie COMI v dôsledku výkonu kľúčových činností spoločnosti v členskom štáte odlišnom od štátu registrácie sídla si v súlade s existujúcou judikatúrou ESD vyžaduje viacero objektívnych krokov. Vyžaduje sa napríklad oficiálne informovanie dodávateľov, veriteľov, obchodných partnerov o presune výkonu kľúčových činností spoločnosti do iného štátu, zriadenie bankových účtov a uskutočňovanie transakcií v tomto štáte, zvolanie valného zhromaždenia a ďalšie.

3.4 Presun aktív a pasív spoločnosti

Ak obchodná spoločnosť prijme včas strategické kroky, prostredníctvom ktorých zabezpečí premiestnenie väčšiny svojich aktív a pasív do iného členského štátu, spravidla tým dosiahne premiestnenie COMI do novej jurisdikcie, pričom proti tomuto postupu sa spravidla nedá objektívne namietať.[13]

Presun aktív a pasív zo štátu registrovaného sídla spoločnosti do účelovo vybraného členského štátu je postup, ktorým úspešne premiestnili svoje COMI viaceré spoločnosti, čo im umožnilo využiť výhody vybranej jurisdikcie. Ako príklad možno uviesť spoločnosti Schefenacker alebo Deutsche Nickel, ktoré premiestnili svoje COMI z Nemecka do Veľkej Británie, kde následne iniciovali začatie reštrukturalizačného konania.[14]

---

11) Odôvodnenie č. 13 Nariadenia.

12) C–341/04 (*Eurofood*) zo dňa 2. mája 2006, bod 34 – 36.

13) WEBB, L. – BUTTER, M.: *Insolvency proceedings*. *Shopping for the best forum.* Legal and Commercial Publishing Limited, 2009, s. 38

14) Postup si vyžaduje dobrú znalosť obchodného práva dotknutých štátov. V prípade Schefenacker sa presun COMI dosiahol týmto postupom:

1. Zápis novovytvorenej anglickej spoločnosti s ručením obmedzeným v Anglicku (Schefenacker plc);
2. Transformácia existujúcej nemeckej akciovej (Schefenacker AG) spoločnosti na nemeckú spoločnosť s ručením obmedzeným (AS Beteiligungs GmbH), pričom spoločníkom takto transformovanej nemeckej spoločnosti sa vo väčšinovom podiele stala anglická spoločnosť Schefenacker plc (99,9 % – general partner).
3. Nemecká spoločnosť následne zo spoločnosti vystúpila, čím v dôsledku univerzálnej sukcesie nemecká spoločnosť AS Beteiligungs GmbH zanikla a všetky aktíva a pasíva boli prevedené na anglickú spoločnosť Schefenacker plc ako jediného existujúceho spoločníka.

Ako vnímajú strategické rozhodovanie spoločností o premiestnení COMI veritelia alebo kompetentné európske inštitúcie? Pri tejto otázke možno konštatovať, že každý prípad forum shopping si vyžaduje individuálne posúdenie. Na tomto názore sa vo svojich rozhodnutiach zhodujú aj vnútroštátne súdy členských štátov. Dôsledky forum shopping sú tak pozitívne, ako aj negatívne. Nepriaznivý vplyv pretrvávajúcej hospodárskej krízy, narastajúci počet bankrotujúcich spoločností a pomerne vysoký stupeň právnej neistoty súvisiaci s možnosťami účelového premiestnenia centra hlavných záujmov dlžníka v posledných rokoch stupňuje tlak zo strany investorov, akcionárov, veriteľov a iných finančných inštitúcií na kompetentné európske orgány, aby eliminovali stupeň nepriaznivých dôsledkov tohto novodobého fenoménu. Európska Komisia sa aj z týchto dôvodov už dlhodobejšie zaoberá otázkami súvisiacimi s revíziou vybraných inštitútov Nariadenia, pričom svoju pozornosť zameriava predovšetkým na zníženie existujúceho stupňa právnej neistoty.

V súvislosti s forum shopping Európska Komisia zastáva názor, že absolútna kritika európskeho insolvenčného práva nie je opodstatnená. Komisia v jednej zo svojich posledných hodnotiacich správ uvádza, že si je vedomá dôsledkov účelového premiestnenia centra hlavných záujmov dlžníka, avšak nie všetky prípady možno automaticky považovať za negatívne.[15)] Obdobne viacero odborných názorov už poukázalo na prípady, v ktorých by nepremiestnenie COMI znamenalo konkurz a likvidáciu spoločnosti, zatiaľ čo po premiestnení COMI bolo možné začať reštrukturalizačné konanie s úspešným ozdravením fungovania dotknutej spoločnosti.

Insolvenčným právom, ktorého inštitúty sú pre obchodné spoločnosti atraktívne, je už spomenuté insolvenčné právo Veľkej Británie. Pružnosť, efektivita, rýchlosť, administratívny postup a celková organizácia priebehu anglického insolvenčného konania vytvárajú vo Veľkej Británie jedno z najčastejších miest, kde sa dlžníci usilujú premiestniť svoje COMI. V hodnotiacej správe Komisia poukazuje na pozitívne dôsledky premiestnenia COMI v prípadoch spoločností Deutsche Nickel a Schefenacker, kde premiestnenie COMI z Nemecka do Anglicka umožnilo záchranu existencie a fungovania oboch spoločností.

Európska Komisia teda problém forum shopping nevníma ako záležitosť zásadne negatívnu a uvádza, že premiestnenie COMI do Veľkej Británie vo viacerých prípadoch umožnilo vďaka flexibilite anglického insolvenčného práva úspešnú reštrukturalizáciu.

Na nedostatočný stupeň harmonizácie európskeho insolvenčného práva a s tým súvisiace negatívne dôsledky forum shopping sa odvolávajú najmä veritelia a akcionári, prípadne zamestnanci dotknutých spoločností. Ako už bolo spomenuté, vzhľadom na rozdiely jednotlivých národných insolvenčných právnych úprav môže premiestnenie COMI znamenať vážny zásah do práv veriteľov. Veritelia, investori aj akcionári v týchto súvislostiach žiadajú vyšší stupeň právnej istoty a predvídateľnosti. Nejasný spôsob definovania COMI, možnosti dlžníka iniciovať konkurzné alebo reštrukturalizačné konanie v prakticky ktoromkoľvek členskom štáte EÚ a následná povinnosť veriteľov akceptovať úspešné premiestnenie COMI nútia investorov prehodnocovať investičné aktivity, čo má nepochybne vplyv aj na ekonomický rast a rozvoj.

15) EUROPEAN COMMISSION: *Impact Assessment*. Accompanying the document Revision of Regulation (EC) No 1346/2000 on insolvency proceedings, SWD(2012) 416 final Strasbourg, 12. 12. 2012, s. 20.

Jeden z posledných prípadov zdôrazňujúci negatívne dôsledky forum shopping je prípad spoločnosti Hellas Telecommunications[16] registrovanej v Luxembursku, ktorá úspešne premiestnila svoje COMI presunom výkonu kľúčových činností z centrály v Luxembursku do Anglicka. V procese tzv. „pre-packaged"[17] reštrukturalizácie spoločnosť úspešne odpísala dlh 1,3 bilióna anglických libier.

4. Záver

Ekonomické podmienky fungovania vnútorného trhu sa v priebehu platnosti Nariadenia postupne menili, pričom vplyvom hospodárskej krízy výrazne stúpol počet spoločností, ktoré sa ocitli vo vážnych finančných problémoch, prípadne boli nútené vyhlásiť konkurz. V rokoch 2009 – 2011 vyhlásilo v Európskej únii konkurz v priemere 200 000 firiem ročne, čo malo za následok zrušenie 1,7 milióna pracovných miest každý rok. Približne jedna štvrtina konkurzov obsahovala medzinárodný prvok, a teda podliehala Nariadeniu.[18] Počiatočné problémy súvisiace s praktickou lokalizáciou COMI v súčasnosti už boli z väčšej časti prekonané a pri cezhraničných konkurzoch vystupujú do popredia nové otázky súvisiace s účelovým premiestnením centra hlavných záujmov dlžníka, s ochranou veriteľov a pracovných miest.

Zhrnutie

Premiestnenie centra hlavných záujmov dlžníka umožňuje spoločnostiam získať výhody vyplývajúce z flexibilnejších právnych poriadkov, čo predstavuje zjavne stále väčšiu a väčšiu motiváciu. Týmto postupom spoločnosti sledujú eliminovanie nepriaznivých dôsledkov insolvenčného konania v štáte, kde boli registrované, čo ale vzbudzuje obavy investorov. Dôvodov, ktoré motivujú obchodné spoločnosti k premiestneniu centra hlavných záujmov, je viacero. Odborníci sa vo všeobecnosti zhodujú, že správanie obchodných spoločností je podmienené aj stále sa prehlbujúcou hospodárskou krízou, pod vplyvom ktorej sa spoločnosti dostávajú do vážnych finančných problémov. Negatívny vplyv forum shopping na správanie investorov následne ovplyvňuje aj ekonomický a hospodársky rozvoj vnútorného trhu, a preto je to nepochybne téma, ktorá si v čase finančnej krízy zaslúži pozornosť.

Summary

Forum shopping, which enables companies to obtain advantages stemming from more flexible jurisdictions, becomes more and more interesting for companies. Forum shopping eliminates negative consequences of the insolvency proceedings in the state they have their registered office, however, this procedure increases the concerns of investors. There are many reasons that motivate investors to forum shopping.

16) *(Luxembourg)* II *SCA* [2009] EWHC 3199

17) „pre-packaged debt restructuring" – inštitút anglického obchodného práva, ktorý umožňuje predaj časti alebo celej spoločnosti, alebo jej majetku, pričom podmienky takého predaja sú dohodnuté ešte pred vymenovaním správcu. Pre viac info pozri: ARMOUR. J.: *The rise of „pre-pack": corporate restructuring in the UK and proposal for reform.* University of Oxford, 2012, dostupné na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2093134.

18) EUROPEAN COMMISSION: *Impact Assessment*. Accompanying the document Revision of Regulation (EC) No 1346/2000 on insolvency proceedings, SWD(2012) 416 final Strasbourg, 12. 12. 2012.

Professionals agree that behaviour of companies is motivated by the ever deepening financial crisis, in which the companies get into serious financial problems. Negative consequences of forum shopping affect economy and economy development of the internal market, and therefore this is undoubtedly a topic that deserves our attention.

Zoznam použitej literatúry:

[1] WHITOCK Ch.: *The evolving forum shopping system*. University of California, 2011

[2] WEBB, L. – BUTTER M.: *Insolvency proceedings. Shopping for the best forum.* Legal and Commercial Publishing Limited, 2009

[3] KLÍMA K. a kol.: *Evropské právo.* Aleš Čenek, Plzeň, 2011

[4] COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES: *Impact assessment on the Directive on cross-border transfer of registered office*. Part I; Brussels, 12. 12. 2007

[5] EUROPEAN COMMISSION: *Commission Staff Working Document. Accompanying the document Revision of Regulation (EC) No 1346/2000 on insolvency proceedings*. SWD(2012) 416 final Strasbourg, 12. 12. 2012

[6] ARMOUR. J.: *The rise of „pre-pack": corporate restructuring in the UK and proposal for reform.* University of Oxford, 2012

[7] GALEN, R. a kol.: *Revision of the European Insolvency Regulation.* INSOL Europe, 2011

[8] EIDENMULLER, H.: *Abuse of Law in the Context of European Insolvency Law.* University of Oxford, 2009, dostupné na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1353932

[9] EUROPEAN PARLIAMENT: *Report with recommendations to the Commission on insolvency proceedings in the context of EU company law.* 2011

[10] C-341/04 (*Eurofood IFSC Ltd.)* z 2. mája 2006

[11] COLOMER, R. J.: *Opinion of advocate general*. Delivered on 6 September 2005, C-1/04 Staubitz-Schreiber. European Court reports 2006

[12] C-212/97 (Centros) zo dňa 9. marca 1999

[13] C-167/01 (Inspire Art Ltd.) zo dňa 30. septembra 2003

[14] Odôvodnenie Nariadenia č. 13

[15] Hellas Telecommunications *(Luxembourg)* II *SCA,* Royal Courts of Justice, november 2009

Mgr. Veronika Vrbová, LL.M.,
doktorandka,
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola,
vrbova.v@gmail.com

Vymedzenie pojmu „sporná vec“ podľa článku 128 Ústavy Slovenskej republiky

The definition of „disputed matter“ under Article 128 of the Constitution of the Slovak Republic

Ľubomír Dobrík

Kľúčové slová:

ústava, ústavný zákon, Ústavný súd Slovenskej republiky, konanie o výklade, sporná vec

Key words:

Constitution, constitutional act, Constitutional Court of the Slovak republic, interpretation proceedings, disputed matter

K napísaniu tohto príspevku ma vedie mnohoročná skúsenosť, že výkladu ústavy predchádza niekedy kultivovaná, niekedy nevyberaná politická konfrontácia medzi mocou výkonnou a časťou moci zákonodarnej [najmä existujúcej opozície, ktorá má možnosť splniť podmienku podania na ústavný súd podľa čl. 130 ods. 1 písm. a) ústavy]. Keď dnes už v klasickej podobe možno použiť príklad o tom, že „vojna nie je nič iné len pokračovanie politiky štátu inými prostriedkami“,[1)] v našom príklade si túto „vojnu názorov“ často nezmieriteľných overujú strany sporu cestou návrhu na výklad ústavy podľa čl. 128 ústavy pred ústavným súdom.

Podľa čl. 128 ústavy: „Ústavný súd podáva výklad ústavy alebo ústavného zákona, ak je vec **sporná**. Rozhodnutie ústavného súdu o výklade ústavy alebo ústavného zákona sa vyhlasuje spôsobom ustanoveným na vyhlásenie zákonov. Výklad je všeobecne záväzný odo dňa jeho vyhlásenia.“

Existencia spornosti veci (vec sporná) ako podmienky konania nie je obsiahnutá len pri výklade ústavy alebo ústavného zákona, ale aj v ďalších konaniach pred ústavným súdom, a to pri rozhodovaní o **kompetenčných sporoch** medzi ústrednými orgánmi štátnej správy (čl. 126 ods. 1 ústavy), ale aj pri rozhodovaní v **sporných** prípadoch o tom, či je daná kontrolná pôsobnosť Najvyššieho kontrolného úradu Slovenskej republiky (čl. 126 ods. 2 ústavy). Pri našom výklade budeme vychádzať z charakteristiky sporu pri výklade ústavy alebo ústavného zákona. Výklad je použiteľný aj na postup podľa čl. 126 ústavy, v týchto prípadoch však návrhy sú zriedkavé alebo žiadne, a preto sme sa sústredili na postup podľa čl. 128 ústavy. Pri vzniku ústavného súdu (najmä teoretici) sa počítalo s množstvom kompetenčných sporov medzi štátnymi orgánmi (dnes orgánmi verejnej moci).

Gramatický význam slova „sporný“ sa podľa Slovníka slovenského jazyka vykladá ako „neistý, presne nezistený, pochybný.“ Podľa toho istého prameňa slovo „spor“, „sporný“ v jazyku slovenskom má význam pre určenie predmetu príčiny sporu.

1) Clausewitz, Carl von: O válce, Praha, Academia, 2008, s. 13.

Podľa § 45 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) ústavný súd podáva výklad ústavných zákonov len vtedy, ak je vec sporná.

Slovný (ale aj vecný) výraz spor (sporný) sa teda objavuje aj v samotnom texte ústavy a tiež aj v § 47 zákona o ústavnom súde. Citované ustanovenie zákona o ústavnom súde konkretizácie sporu (jeho predmet) určuje ako zákonný predpoklad pre samotný návrh na začatie konania pred ústavným súdom o výklade ústavy.

Ak v tejto časti nebudeme uvažovať o všeobecných a osobitných náležitostiach (formálne náležitosti) návrhu v konaní pred ústavným súdom, sústredíme svoju pozornosť na obsah návrhu (materiálne predpoklady).

Z uvedeného textu zákona o ústavnom súde vyplýva, že k vzniku „sporu“, kde proti sebe stoja dva orgány verejnej moci, už došlo a jadrom tohto sporu je rozdielny výklad ústavy.

Analýzou ústavného, ale i zákonného textu je možné zistiť, že preukázanie sporu, resp. spornosti veci je elementárnou podmienkou začatia konania ústavného súdu. Ide o podmienku, ktorú nemožno odpustiť, a nepreukázanie splnenia tejto podmienky má za následok odmietnutie návrhu ako zjavne neopodstatneného pre nepreukázanie sporu.

Ústavný súd vo svojej judikatúre uviedol, že „v konaní o výklad ústavy alebo ústavného zákona je súd viazaný návrhom oprávneného subjektu v rozsahu, v ktorom bolo preukázané, že je vec sporná“ (I. ÚS 20/94, I. ÚS 61/96, I. ÚS 44/98).

V inom svojom rozhodnutí (sp. zn. I. ÚS 51/96) ústavný súd uviedol, že „náležitosťou návrhu na začatie konania o výklad ústavného zákona je preukázanie sporu o výklad konkrétnej ústavnej normy. Nedostatok tejto náležitosti bráni prijatiu návrhu na ďalšie konanie.“

V inom svojom rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 804/00 zo 7. novembra 2000 senát ústavného súdu uviedol, že „preukazovaniu spornosti výkladu ústavného zákona v rámci predbežného prerokovania každého návrhu o výklade ústavného zákona však predchádza určenie okruhu tých otázok, ktoré môžu byť predmetom konania o výklade ústavného zákona pred ústavným súdom (pretože tvoria predmet úpravy ústavného zákona), a vylúčenie okruhu tých otázok, ktoré nemôžu byť predmetom konania o výklade (pretože netvoria predmet úpravy ústavného zákona).

Predmetom konania o výklade je, či došlo k sporu medzi účastníkmi konania o výklad ústavného zákona, ak je vec sporná (I. ÚS 61/96, II. ÚS 39/97).[2)]

Nepreukázanie sporu medzi účastníkmi konania popri nesplnení všeobecných náležitostí uvedených v § 20 zákona o ústavnom súde má za následok nesplnenie zákonom predpísaných náležitostí návrhu na podanie výkladu ústavy alebo ústavného zákona podľa čl. 128 ústavy (I. ÚS 3/98).“

V inom svojom rozhodnutí (I. ÚS 40/99) ústavný súd uviedol, že jednou zo zákonom predpísaných náležitostí každého návrhu na podanie výkladu ústavného zákona je, aby jeho navrhovateľ označil, ktorý štátny orgán si podľa neho ústavný zákon nesprávne vykladá. V prípade, keď navrhovateľ ako ďalšieho účastníka konania o výklad ústavného zákona, ak je vec sporná, síce označil štátny orgán, avšak taký, v rozhodovacej alebo inej

2) Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky, 2000, s. 352.

činnosti ktorého k výkladu ústavného zákona vôbec neprichádza, ide o taký nedostatok návrhu, ktorý nie je možné odstrániť ani následnou výzvou ústavného súdu na jeho doplnenie a spresnenie.

Keďže navrhovateľ nesplnil zákonom predpísanú osobitnú náležitosť návrhu na podanie výkladu ústavného zákona, ak je vec sporná, a keďže tento nedostatok nemožno odstrániť ani výzvou ústavného súdu na jeho doplnenie a spresnenie, ústavný súd ho po predbežnom prerokovaní odmietol pre nesplnenie zákonom predpísaných náležitostí podľa § 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde.

Na tomto mieste je potrebné bližšie uviesť, čo bolo predmetom sporu, ktorý mal byť dôvodom podania výkladu ústavy ústavným súdom.

Ústavnému súdu bol doručený návrh skupiny 46 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, v ktorom sa domáhali výkladu ustanovenia čl. 102 písm. j) ústavy, pretože podľa ich názoru o jeho výklade vznikol spor medzi touto skupinou poslancov a predsedom vlády Slovenskej republiky „v zastúpení prezidenta republiky“. Z obsahu návrhu ústavný súd zistil, že spor sa týka rozhodnutia o amnestii predsedu vlády vykonávajúceho právomoci prezidenta z 3. marca 1998 (uverejneného v Zbierke zákonov pod č. 55/1998 Z. z.) a jeho ďalšieho rozhodnutia o amnestii zo 7. júla 1998 na odstránenie sporov o výklade rozhodnutia o amnestii z 3. marca 1998. Ústavný súd rozhodol, že návrh skupiny poslancov Národnej rady Slovensky republiky o výklad ustanovenia čl. 102 písm. j) ústavy odmieta pre nesplnenie zákonom predpísaných náležitostí. Ústavný súd nezistil právne relevantný spor medzi skupinou poslancov a predsedom vlády, ktorý v tom čase vykonával niektoré právomoci prezidenta. Ústavný súd uviedol, že predseda vlády vykonávajúci ústavné právomoci prezidenta sa vydaním rozhodnutia o amnestii, ktorým vyjadril a v praxi uplatnil ustanovenie čl. 102 ods. 1 písm. j) ústavy, nedotkol žiadneho z ustanovení upravujúcich právomoci národnej rady a k nej sa viažucich povinností alebo práv poslancov. Označenými rozhodnutiami o amnestii poslancom národnej rady nevznikla žiadna povinnosť alebo právo niečo konať, nemohol preto vzniknúť ani právne relevantný spor o výklad ustanovenia čl. 102 písm. i) ústavy.

K rozhodnutiam predsedu vlády vykonávajúceho ústavné právomoci prezidenta, ktoré mali vyvolať spor o výklad ustanovenia čl. 102 ods. 1 písm. j) ústavy v spojení s uplatňovaním práv poslancov národnej rady upravených v čl. 73 ods. 2 a čl. 78 ods. 2 ústavy, došlo v čase, keď niektorí z poslancov tvoriacich kvalifikovanú skupinu navrhovateľov neboli poslancami tej národnej rady, ktorej sa mohol spor o výklad čl. 102 ods. 1 písm. j) ústavy dotknúť.

Ústavný súd sa vyjadril aj k samotnému pojmu „ak je vec sporná“. Uviedol, že k spornosti veci dochádza odlišným výkladom (interpretáciou) ústavného zákona medzi rôznymi štátnymi orgánmi Slovenskej republiky. Ústavný súd nepodá výklad ústavy ani vo veci, keď ku sporu o výklad ústavných zákonov došlo v rámci jedného štátneho orgánu Slovenskej republiky. Uviedol, že preukázaniu spornosti výkladu ústavného zákona v rámci predbežného prerokovania návrhu na podanie výkladu ústavného zákona však predchádza určenie okruhu tých otázok, ktoré môžu byť predmetom konania o výklad ústavného zákona pred ústavným súdom (pretože tvoria predmet úpravy ústavného zákona), a vylúčenie okruhu tých otázok, ktoré nemôžu byť predmetom konania pred ústavným súdom (pretože netvoria predmet úpravy ústavného zákona).

Po zistení a ustálení predmetu (okruhu) tých otázok, ktoré môžu byť predmetom konaní pred ústavným súdom o výklad ústavného zákona (a v jeho rámci), ústavný súd

skúma, či ohľadom ich výkladu došlo k sporu medzi účastníkmi konania o výklad ústavných zákonov, ak je vec sporná pred ústavným súdom.

Ústava a ani zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. však neurčujú, akým spôsobom a s použitím akých postupov a predpokladov ústavný súd ustáli, že je vec sporná, resp. predmet sporu alebo stret právnych (politických) názorov. V tomto nepomôže ani primerané použitie ustanovení Občianskeho súdneho poriadku a Trestného poriadku (§ 31a zákona o ústavnom súde), kde by sme sa mohli odvolať najmä na sporové konanie v občianskoprávnom procese.

K zániku sporu v prípade, keď ústavný súd rozhodol, že spornosť nedosahuje parametre, ktoré by vyžadovali ústavou predpokladané konanie, ústavný súd uviedol: „prirodzene nie je na ujmu iným spôsobom zániku sporu o výklad ústavného zákona, ku ktorým môže dôjsť v prípadoch, keď ustanovenie ústavného zákona, ktoré tvorilo predmet sporu, stratilo platnosť (prípadne došlo k jeho zmene), prípadne štátny orgán ako účastník konania pred ústavným súdom zanikol (I. ÚS 61/96).

Závery doterajších rozhodnutí ústavného súdu o vymedzení sporu možno zhrnúť tak, že ústavný súd v nich stanovil nasledovné podmienky pre svoj zásah:

a) Prvou podmienkou pre podanie návrhu na výklad ústavného zákona je vznik sporu medzi navrhovateľom a iným orgánom verejnej moci. Spor medzi navrhovateľom a subjektom rozdielnym od orgánu verejnej moci nemá povahu sporu podľa čl. 128 ústavy ani vtedy, ak jeho objektom je ústavou zaručené právo alebo povinnosť účastníka sporu. Ide teda výlučne o spor (spornosť) dvoch orgánov verejnej moci.

b) Druhou podmienkou je vznik sporu (spornosti) o práva alebo povinnosť, ktorú ústava priznáva stranám sporu (spornosti). Spor (spornosť) podľa čl. 128 ústavy nemôže vzniknúť vtedy, ak jedna zo strán sporu nemá ústavou priznané právo alebo povinnosť orgánu verejnej moci (i keď zákonný text v § 46 ods. 2 zákona o ústavnom súde používa verziu „štátny orgán“).

Spor nemôže vzniknúť o zmene ústavnej právomoci orgánu verejnej moci zúčastneného na spore a nemôže vzniknúť ani vtedy, ak spor medzi navrhovateľom a štátnym orgánom nastal o právo alebo povinnosť, ktorú upravuje zákon, ale neupravuje ju ústava.

O výklad ústavy alebo ústavného zákona môžu požiadať subjekty uvedené v čl. 130 ods. 1 písm. a) až e) ústavy. Ide o najmenej pätinu poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, prezidenta, vládu Slovenskej republiky, súd (všeobecný) a generálneho prokurátora. Účastníkom konania je tiež iný štátny orgán (orgán verejnej moci), o ktorom navrhovateľ tvrdí, že si ústavný zákon nesprávne vykladá.

Okrem všeobecných náležitostí návrh na začatie konania podľa čl. 128 ústavy musí obsahovať aj osobitné náležitosti. Medzi osobitné náležitosti patrí údaj o tom, ktorý ústavný zákon, prípadne ktorá jeho časť alebo ktoré jeho ustanovenie sa má vyložiť, z akých dôvodov je vec sporná a ktorý štátny orgán si podľa navrhovateľa nesprávne vykladá ústavný zákon.

O návrhu na výklad ústavného zákona podľa čl. 131 ods. 1 ústavy rozhoduje ústavný súd v pléne. Plénum ústavného súdu sa uznáša nadpolovičnou väčšinou všetkých sudcov. Ak sa táto väčšina nedosiahne, návrh sa zamieta.

Plénum ústavného súdu vo veci rozhodne uznesením podľa § 48 zákona o ústavnom súde.

Uznesenie ústavného súdu sa vyhlasuje spôsobom ustanoveným na vyhlasovanie zákonov, teda v Zbierke zákonov Slovenskej republiky. Výklad je všeobecne záväzný odo dňa jeho vyhlásenia (čl. 128 ústavy).

Časť čl. 128 ústavy, konkrétne jeho druhá a tretia veta (spôsob vyhlasovania a jeho interpretácia) sú dôsledkom zmeny (ústavný zákon č. 90/2001 Z. z.) účinnej od 1. júla 2001. Zákon o ústavnom súde č. 38/1993 Z. z. v časti piateho oddielu nebol novelizovaný a jeho dikcia nereaguje na citovaný ústavný zákon.

Z pôvodného znenia boli vypustené odvolávky na podmienky, ktoré mal ustanoviť zákon. Tiež bola vypustená negatívna enumerácia vymedzenia výkladu spočívajúca v texte bývalého čl. 128 ods. 2 ústavy, podľa ktorej ústavný súd nezaujíma stanovisko vo veciach súladu návrhov zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov s ústavou a ústavnými zákonmi.

Spôsob interpretácie rozhodnutia svedčí tomu, že výklad ústavy a ústavného zákona je jedným z najzávažnejších rozhodnutí ústavného súdu spolu s testom ústavnosti zákonov a iných právnych predpisov realizovaným podľa čl. 125 ústavy, a to aj z dôvodu výlučnej právomoci ústavného súdu na tieto rozhodnutia.

Spôsob vyhlásenia, ale aj ústavný text poslednej vety čl. 128 ústavy garantuje všeobecnú záväznosť takéhoto výkladu.

Ústavný súd aj vo svojom rozhodnutí II. US 31/97 z 21. mája 1997 (autor bol členom senátu v tejto veci) uviedol, že „ústavný súd v konaní o výklade ústavy na základe konkrétneho prípadu rozhoduje o pravidlách uplatňovania ústavy v opakujúcich sa podmienkach pre neurčitý počet prípadov, ktoré môžu, ale nemusia vzniknúť. Čas je podmienený jedine platnosťou súčasnej ústavy. Až po zmene ústavy môže vzniknúť situácia, ktorej ústavný základ bude taký, aby odôvodnil alebo vynútil podanie nového výkladu ústavnej normy.“[3] (V tom čase vydania rozhodnutia o výklade ústavy rozhodoval ešte senát, dnes plénum ústavného súdu.)

Podľa názoru J. Drgonca publikovaného v jeho komentári k ústave „ústava ako základný zákon štátu sa prijíma pre riešenie základných právne relevantných rozporov, ktoré v živote spoločnosti možno predvídať. Preto by ústava sama nemala obsahovať možnosť vzniku konfliktov alebo by také možnosti aspoň nemala znásobovať. S týmto vedomím treba pristupovať k výkladu ústavy, ak jej ustanovenie je sporné: výkladom ústavy sa má redukovať potenciálny konflikt, a nie znásobovať počet konfliktov vo fungovaní verejnej moci.“[4]

Pre doplnenie a úplnosť nášho výkladu je potrebné uviesť aj štatistické údaje o tejto jedinečnej a výlučnej aktivite najskôr senátov do 30. júna 2001 a od 1. júla 2001 pléna ústavného súdu. Celkový počet návrhov na výklad ústavy od r. 1993 do konca roka 2012 bol 50. Znova zdôrazňujem, že tieto aj v predbežnom konaní prejednali senáty ústavného súdu. V sledovanom období sa vymyká rok 1998, kedy bolo ústavnému súdu predložených až 13 návrhov, čo podľa mňa odráža vrcholiaci politický boj v tomto období, ktorý najmä exekutíva riešila návrhmi na ústavný súd.

Z týchto 50 podaní senáty v rokoch 1993 až 2012 odmietli na predbežnom prerokovaní 36 podaní a v 14 prípadoch podali výklad, ktorý bol predmetom meritórneho rozhodnutia a stal sa všeobecne záväzným.

3) Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky, 1997, s. 417.

4) Drgonec, J.: Ústava Slovenskej republiky – komentár, Heuréka, 2004, s. 682.

Od júla 2001 (kedy podľa ústavného zákona č. 90/2001 Z. z. vznikla príslušnosť pléna ústavného súdu) bolo do 31. decembra 2012 podaných 5 návrhov, a to v roku 2002 bol podaný 1 návrh, v roku 2009 boli podané 3 návrhy a v roku 2012 bol podaný 1 návrh. Návrh v roku 2002 bol plénom ústavného súdu odmietnutý na predbežnom prerokovaní. V roku 2009 bol 1 návrh odmietnutý na predbežnom prejednaní pléna ústavného súdu a v dvoch prípadoch bol podaný výklad v merite veci, ktorý sa stal všeobecne záväzným, v roku 2012 bol podaný výklad v merite veci.[5)] Pre úplnosť podanej informácie podľa čl. 126 ústavy v sledovanom období rokov 1993 až 2012 bol podaný 1 návrh, na predbežnom prerokovaní bol odmietnutý.

Summary

One of the exclusive competence of the Constitutional Court of the Slovak Republic to interpret the Constitution of the Slovak Republic or constitutional acts adopted by the National Council of the Slovak Republic (parliament). The importance of such an interpretation is supported by its general application, and the method of declaration. One of the conditions to the Constitutional Court to introduce such an interpretation, the constitutional text presupposes the existence of a „disputed matter". The author is trying to analyze definition of the term „disputed matter" within the case law of the Constitutional Court of the Slovak Republic.

Zoznam použitej literatúry:

[1] Clausewitz, Carl von: O válce, Praha, Academia, 2008

[2] Drgonec, J.: Ústava Slovenskej republiky – komentár, Heuréka, 2004

[3] Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 1993 – 2012

JUDr. Ľubomír Dobrík, PhD.
sudca
Ústavný súd Slovenskej republiky
Hlavná 110
042 65 Košice

5) Prehľad vybavených podaní na Ústavnom súde Slovenskej republiky od 1. januára 1993 do 31. decembra 2012.

Príloha č. 1

Prehľad vybavených podaní na ÚS SR

vybavené od: *1. 1. 1993*
do: *31. 12. 2012*

Konanie podľa čl. 126 ústavy

Celkový počet vybavených podaní na ÚS SR za kalendárne roky

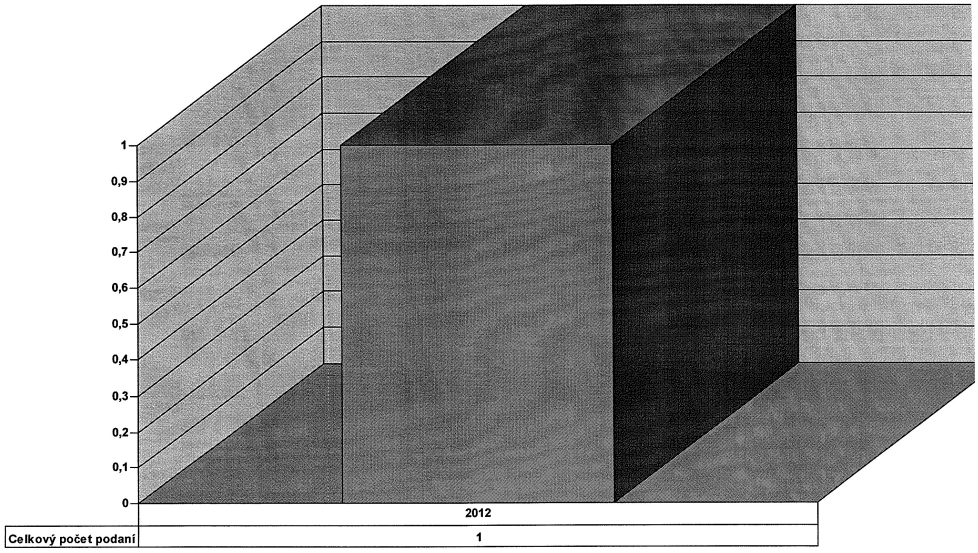

Prehľad vybavených podaní na ÚS SR

vybavené od: *1. 1. 1993*
do: *31. 12. 2012*

Konanie podľa čl. 126 ústavy

Celkový počet vybavených podaní na ÚS SR za kalendárne roky, členenie podľa spôsobu vybavenia

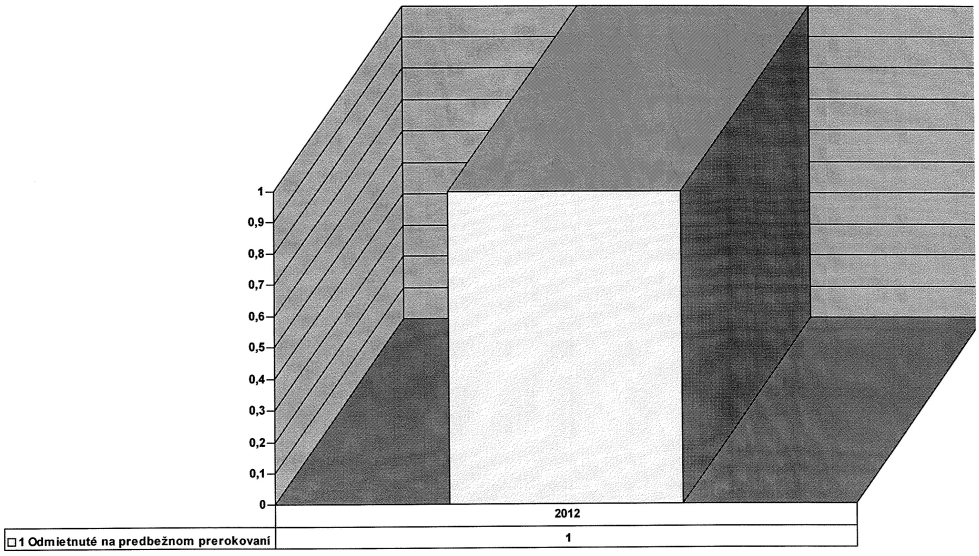

Príloha č. 2

Prehľad vybavených podaní na ÚS SR

vybavené od: *1. 1. 1993*
do: *31. 12. 2012*

Konanie podľa čl. 128 ústavy

Celkový počet vybavených podaní na ÚS SR za kalendárne roky

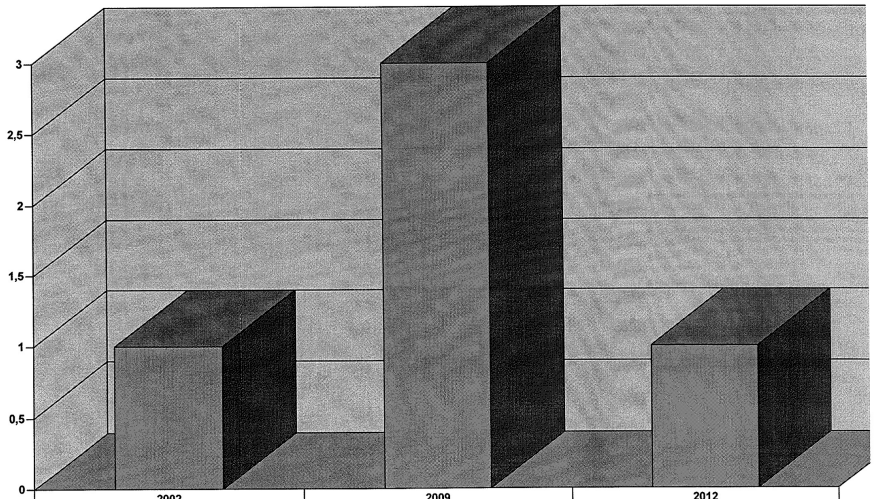

	2002	2009	2012
Celkový počet podaní	1	3	1

Prehľad vybavených podaní na ÚS SR

vybavené od: *1. 1. 1993*
do: *31. 12. 2012*

Konanie podľa čl. 128 ústavy

Celkový počet vybavených podaní na ÚS SR za kalendárne roky, členenie podľa spôsobu vybavenia

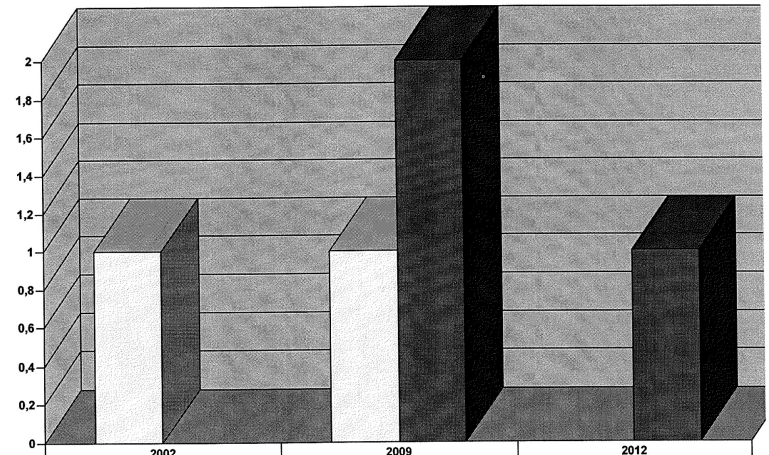

	2002	2009	2012
☐ 1 Odmietnuté na predbežnom prerokovaní	1	1	
■ 2 Meritórne rozhodnutie		2	1

Prehľad vybavených podaní na ÚS SR

vybavené od: *1. 1. 1993*
do: *31. 12. 2012*

Konanie podľa čl. 128 ústavy

Celkový počet vybavených podaní na ÚS SR za kalendárne roky, členenie podľa jedvotlivých ustanovení článku/paragrafu

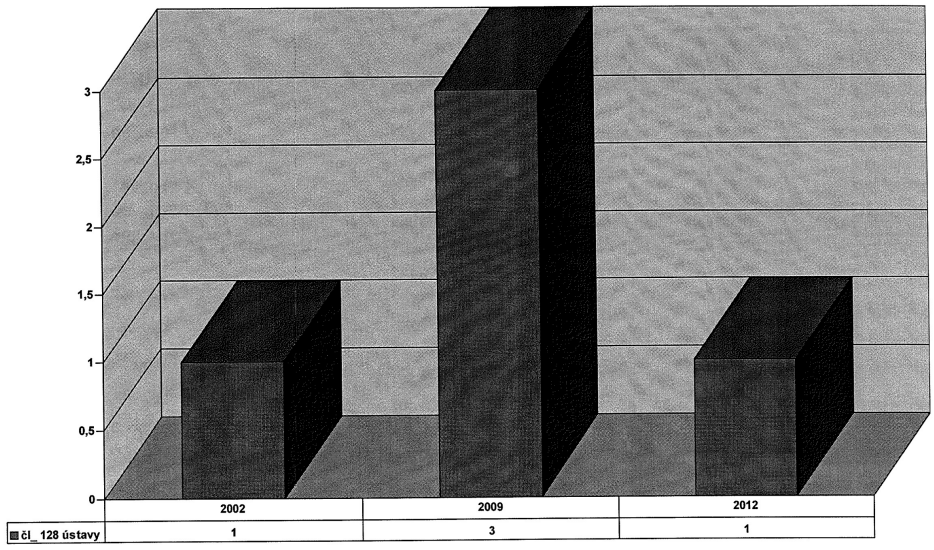

Prehľad vybavených podaní na ÚS SR

vybavené od: *1. 1. 1993*
do: *31. 12. 2012*

Konanie podľa čl. 128 ústavy

Celkový počet vybavených podaní na ÚS SR za kalendárne roky

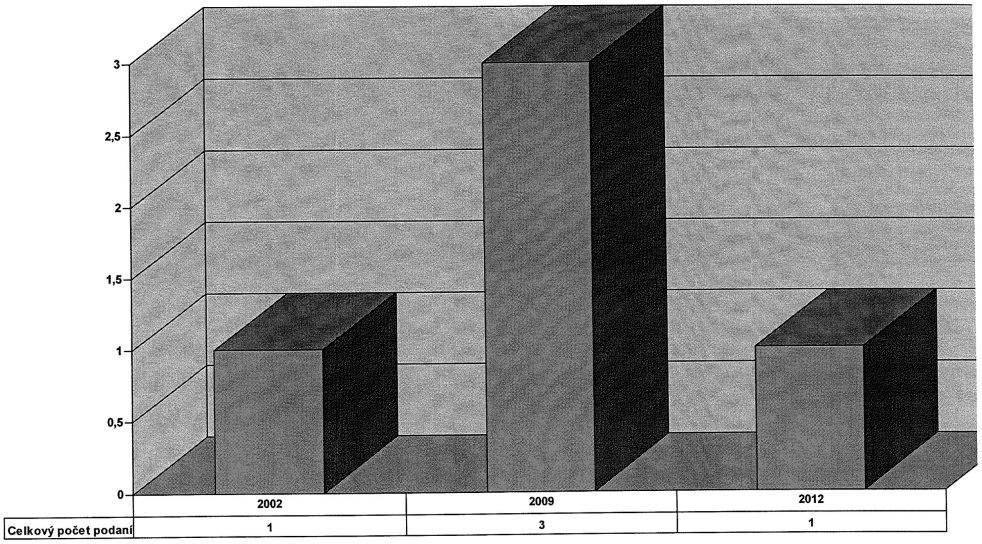

Prehľad vybavených podaní na ÚS SR

vybavené od: *1. 1. 1993*
do: *31. 12. 2012*

Konanie podľa čl. 128 ústavy

Celkový počet vybavených podaní na ÚS SR za kalendárne roky, členenie podľa spôsobu vybavenia

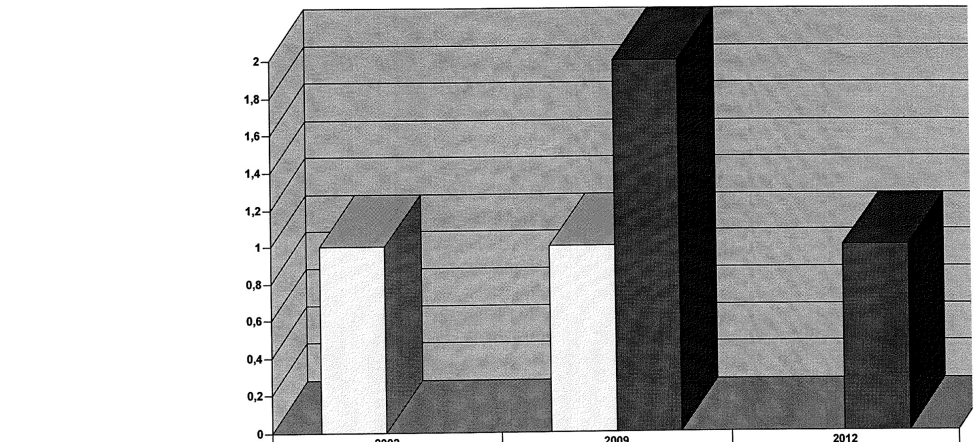

	2002	2009	2012
□ 1 Odmietnuté na predbežnom prerokovaní	1	1	
■ 2 Meritórne rozhodnutie		2	1

Prehľad vybavených podaní na ÚS SR

vybavené od: *1. 1. 1993*
do: *31. 12. 2012*

Konanie podľa čl. 128 ústavy platného do 30. 6. 2001

Celkový počet vybavených podaní na ÚS SR za kalendárne roky

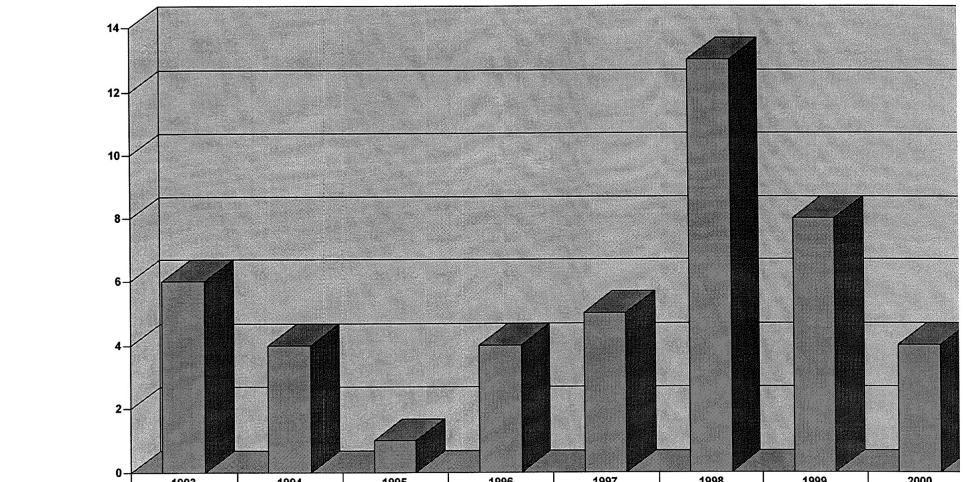

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Celkový počet podaní	6	4	1	4	5	13	8	4

Prehľad vybavených podaní na ÚS SR

vybavené od: *1. 1. 1993*
do: *31. 12. 2012*

Konanie podľa čl. 128 ústavy platného do 30. 6. 2001

Celkový počet vybavených podaní na ÚS SR za kalendárne roky, členenie podľa spôsobu vybavenia

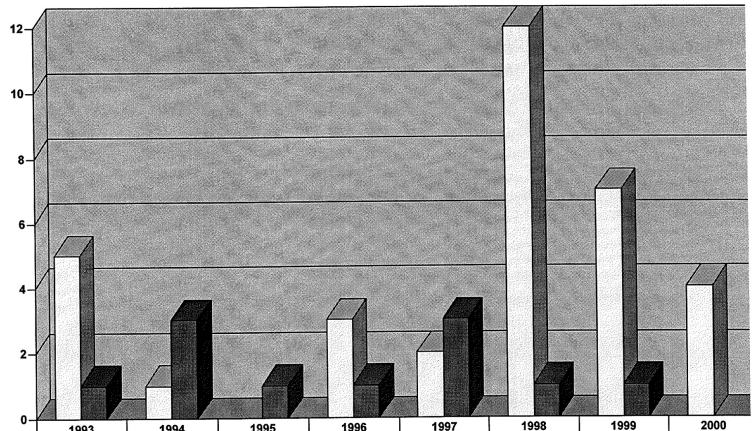

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
□ 1 Odmietnuté na predbežnom prerokovaní	5	1		3	2	12	7	4
■ 2 Meritórne rozhodnutie	1	3	1	1	3	1	1	

Prehľad vybavených podaní na ÚS SR

vybavené od: *1. 1. 1993*
do: *31. 12. 2012*

Konanie podľa čl. 128 ústavy platného do 30. 6. 2001
Celkový počet vybavených podaní na ÚS SR za kalendárne roky, členenie podľa jedvotlivých ustanovení článku/paragrafu

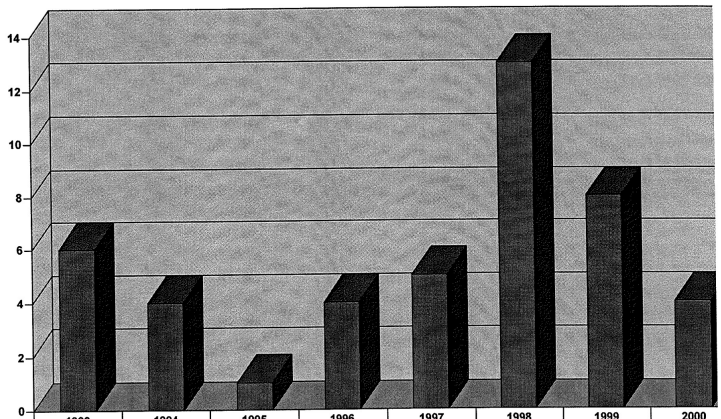

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
čl_ 128 ods_ 1 ústavy platného do 30_ 6_ 2001	6	4	1	4	5	13	8	4

Prehľad vybavených podaní na ÚS SR

vybavené od: *1. 1. 1993*
do: *31. 12. 2012*

Konanie podľa čl. 128 ods. 1 ústavy platného do 30. 6. 2001
Celkový počet vybavených podaní na ÚS SR za kalendárne roky

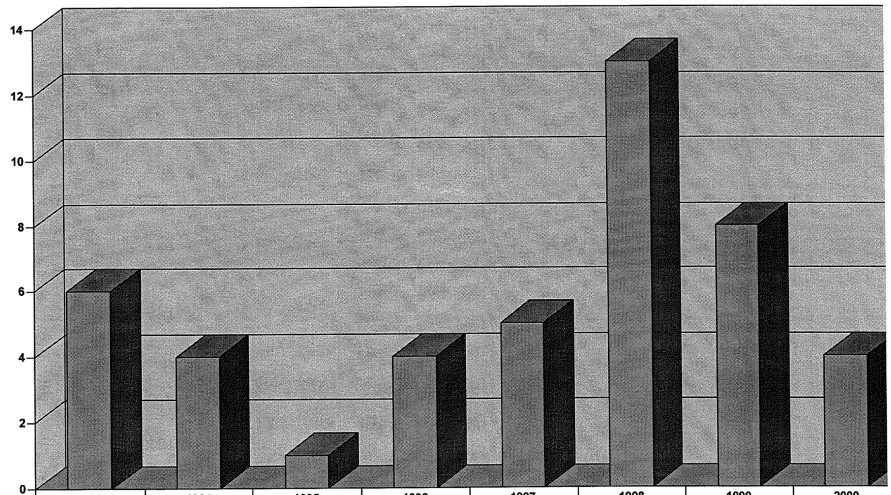

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Celkový počet podaní	6	4	1	4	5	13	8	4

Príloha č. 3

Prehľad vybavených podaní na ÚS SR

vybavené od: *1. 1. 1993*
do: *31. 12. 2012*

Konanie podľa čl. 128 ods. 1 ústavy platného do 30. 6. 2001
Celkový počet vybavených podaní na ÚS SR za kalendárne roky, členenie podľa spôsobu vybavenia

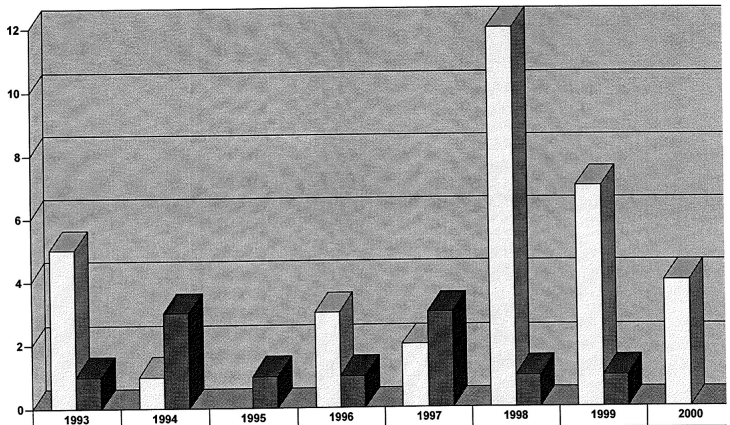

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
1 Odmietnuté na predbežnom prerokovaní	5	1		3	2	12	7	4
2 Meritórne rozhodnutie	1	3	1	1	3	1	1	

Univerzalizmus a kultúrny relativizmus ľudských práv[1)]

Universalism and cultural relativism of human rights

Tomáš Grünwald

Kľúčové slová:

univerzalizmus, kultúrny relativizmus, bipolarizácia, generácie ľudských práv, západný koncept ľudských práv, ázijský koncept ľudských práv, sloboda jednotlivca

Key words:

universalism, cultural relativism, bipolarization, generations of human rights, western concept of human rights, Asian concept of human rights, freedom of the individual

Úvod

Problematika vzájomného sporu medzi predstaviteľmi teórie univerzalizmu a kultúrneho relativizmu nie je v modernom ponímaní ľudských práv nóvum. Podstatu sporu je potrebné vnímať v dlhodobom a rozsiahlom kontexte. Za dodržania zásady vzájomného rešpektovania názorov a ideí predstaviteľov jednotlivých prúdov nie je *stricto sensu* možné s určitosťou vymedziť časový úsek vzniku obidvoch teórií, berúc do úvahy najmä právne, ekonomické a teologické hľadisko. Vyriešenie nastoleného problému a nájdenie vzájomného konsenzu v tejto otázke sa v súčasnosti javí ako neriešiteľné a možno ho nazvať syzifovou úlohou. Autor publikácie pred vymedzením jednotlivých teórií a na nich nadväzujúcich konceptov v hrubých črtách uvádza aj pohľad reflektujúci nedávnu minulosť, v ktorej došlo ku koncipovaniu a následnému prijatiu ľudskoprávnych dokumentov na univerzálnej úrovni a v ktorej je možné nájsť nemalé úsilie v podobe presadzovania záujmov predstaviteľov obidvoch teórií. Hoci si je autor publikácie plne vedomý skutočnosti, že na vedenie odbornej diskusie k uvedenej problematike je potrebný značný počet respondentov pozostávajúcich z odbornej, ako i z laickej verejnosti, napriek tomu sa pokúsi načrtnúť východisko riešenia tohto rozporu, vychádzajúc z Donnellyho klasifikácie univerzalizmu.

Formovanie a presadzovanie teórie univerzalizmu a kultúrneho relativizmu v čase prijatia Všeobecnej deklarácie ľudských práv

Teória univerzalizmu sa do popredia dostala najmä v období po skončení druhej svetovej vojny v súvislosti s prijatím Všeobecnej deklarácie ľudských práv[2)] (ďalej len „VDĽP"). VDĽP predstavovala prvý medzinárodnoprávny dokument vymedzujúci ľudské práva čo do podrobnosti a jasnosti. Hoci nestanovila štátom záväzky, vyhlásila všeobecné princípy medzinárodného štandardu ľudských práv, ako aj predstavovala zdroj inšpirácie pre prijatie následných medzinárodnoprávnych dokumentov. Napriek jej

1) Názory vyjadrené v článku predstavujú výlučne osobné názory autora a nereprezentujú oficiálne stanoviská jeho zamestnávateľa, ktorým je Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR.

2) http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Introduction.aspx.

nespochybniteľnému prínosu v oblasti ochrany a podpory ľudských práv a jej všeobecnému rešpektovaniu sa VDĽP stretla s nesúhlasným postojom už v čase jej koncipovania.

Výkonná rada Americkej antropologickej asociácie adresovala v roku 1947 Komisii OSN pre ľudské práva[3] list, v ktorom varovala, že VDĽP bude predstavovať vyhlásenie práv ako hodnôt bežných v krajinách západnej Európy a Ameriky. V predmetnom liste výkonná rada súčasne uviedla, že „*čo v jednej spoločnosti môže predstavovať ľudské právo, môže byť ostatnými ľuďmi považované za antisociálne*“.[4] Výhrady voči VDĽP boli vznesené aj po jej prijatí. Tieto výhrady spočívali v argumentácii v podobe nepomeru zastúpenia štátov z globálneho hľadiska, ktoré VDĽP prijali.[5]

S prípravou VDĽP súčasne prebiehali práce na príprave návrhov dvoch medzinárodnoprávnych dokumentov. Hoci pôvodný zámer predpokladal prijatie jedného komplexného dokumentu obsahujúceho ľudské práva prvej a druhej generácie, Valné zhromaždenie OSN nakoniec prijalo rozhodnutie v podobe vytvorenia dvoch osobitných dokumentov.[6] Tieto dokumenty boli neskôr prijaté ako Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (ďalej len „CCPR“) a Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (ďalej len „CESCR“). V tejto etape sa už prejavovali rozdielne názory a postoje jednotlivých členských štátov OSN pozostávajúcich z prioritizácie svojich záujmov. To sa odzrkadlilo aj v následnom časovom období, keď od momentu rozhodnutia Valného zhromaždenia OSN až do nadobudnutia platnosti paktov uplynulo 24 rokov.[7] Dôvody takto neúmerne dlhej doby je možné vidieť aj v zdvojnásobení počtu členských štátov OSN najmä z regiónu Ázie a Afriky, presadzujúcich predovšetkým hodnoty spätých s teóriou kultúrneho relativizmu. V neposlednom rade je možné dôvody hľadať aj v tom čase prebiehajúcej politickej situácii počas ratifikačného procesu dokumentov, označovanej ako obdobie studenej vojny.

Zásadný rozdiel medzi CCPR a CESCR predstavovala tzv. striktnosť formulovaných záväzkov členských štátov OSN, ktoré sú v CESCR, na rozdiel od CCPR, vymedzené voľnejším spôsobom. Ustanovenia CESCR boli koncipované s cieľom umožniť štátom postupné zabezpečovanie práv podľa ich vnútroštátnych podmienok a možností, čo vyplýva z ich programového charakteru.[8] Negatívnym prvkom, ako to aj z koncipovaného znenia CESCR vyplýva, je prílišná voľnosť zmluvných záväzkov, vrátane absencie časového obdobia, v ktorom sa má stanovený cieľ dosiahnuť.

---

3) Poznámka autora: Komisia OSN pre ľudské práva bola v roku 2006 nahradená Radou OSN pre ľudské práva.

4) AMERICAN ANTHROPOLOGICAL ASSOCIATION: Statement on Human Rights. American Anthropologist, New Series, Vol. 49, No. 4, Part 1, 1947, s. 542.

5) Poznámka autora: V čase prijatia Všeobecnej deklarácie ľudských práv mala OSN 56 členov, 48 hlasovalo za prijatie Všeobecnej deklarácie ľudských práv, žiadny štát nehlasoval proti a 8 štátov sa zdržalo.

6) Rezolúcie Valného zhromaždenia OSN 543 (VI) a 545 (VI) z 5. februára 1952.

7) Poznámka autora: Oba pakty boli na pôde OSN podpísané v roku 1966, do platnosti vstúpili v roku 1976 po ratifikácii predpísaného počtu členských štátov OSN.

8) Ako príklad je možné uviesť znenie článku 2 ods. 1 CESCR, podľa ktorého „*Štát, ktorý je zmluvnou stranou Paktu, sa zaväzuje podniknúť pri maximálnom využití svojich zdrojov samostatne aj prostredníctvom medzinárodnej súčinnosti a spolupráce hospodárske a technické kroky k postupnému dosiahnutiu plného uskutočnenia práv uznaných v Pakte, a to všetkými vhodnými prostriedkami, vrátane prijatia zákonodarných opatrení*.“

Takto koncipované znenie CESCR už v čase jeho prijatia deklarovalo existujúce rozdiely v rámci ekonomickej úrovne členských štátov OSN. Uvedené formulácie vychádzali z predpokladaného rozdielneho tempa budúceho vývoja v členských štátoch OSN i v potenciálnych zmluvných stranách CESCR, ako aj z objektívne existujúcich odlišných podmienok štátov, ktoré neumožňujú zabezpečiť rovnakú kvalitu a kompletný katalóg hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv, ako ho obsahuje CESCR. CESCR rešpektuje tieto skutočnosti a chápe realizovanie uvedených práv ako postupný proces na dosiahnutie medzinárodného štandardu podľa vlastných zdrojov každého zmluvného štátu.[9)]

Aj keď okamih nadobudnutia platnosti dokumentov mal členské štáty OSN motivovať k zvýšeniu úsilia v oblasti ochrany a podpory ľudských práv, v dôsledku obdobia bipolarizácie sveta dochádza k zložitému nachádzaniu konsenzu medzi štátmi západného a východného bloku. Napriek tomu, že v tomto období boli prijaté ďalšie významné ľudsko-právne dokumenty,[10)] až pádom železnej opony dochádza k intenzívnemu hľadaniu vzájomnej zhody v širokospektrálnej oblasti, vrátane oblasti ľudských práv. Aj keď určité napätie pokračovalo, vo svojom historickom a politickom význame studená vojna ustupovala novým vzájomným vzťahom na kooperatívnej úrovni.[11)] Okrem zintenzívnenia spolupráce medzi západným a východným blokom dochádza aj k rozsiahlemu šíreniu a presadzovaniu myšlienok a ideí typických pre jednotlivé časti sveta. Uvedený rozmach sa plne vzťahuje aj na problematiku univerzálneho konceptu ľudských práv, keďže v tomto období sa naplno rozvinula diskusia v tejto oblasti, ktorá bola počas studenej vojny v značnom rozsahu eliminovaná.

Vymedzenie pojmu teórie univerzalizmu

Myšlienky, na ktorých je teória univerzalizmu postavená, je možné označiť ako dielo západnej politickej histórie. Ich pôvod zaznamenávame vo významných dielach v podobe Veľkej listiny práv a slobôd a Listiny práv Spojených štátov amerických. Tieto dokumenty predstavujú významné míľniky štátov západného sveta, ovplyvňujúcich ich vývoj a smerovanie vo všetkých oblastiach spoločenského života. Vznikli ako reakcia na spoločenskú požiadavku voči štátu, ktorý by mal vytvárať základné podmienky pre individuálny rozmach jednotlivca za súčasného poskytnutia ochrany pred zásahmi do jeho ľudských práv. Táto požiadavka, predstavujúca aj prazdroj vzniku generačného princípu ľudských práv, položila základ presadzovania prvej generácie ľudských práv v západnom svete. Z toho je možné vysloviť názor, že ľudské práva v západnom ponímaní spočívajú na koncepcii ľudskej dôstojnosti, ktorá je typická pre liberalizmus.[12)]

Podstata západného konceptu ľudských práv je založená na princípe individualizmu a osobnej autonómie každého človeka. V zmysle princípu individualizmu nie je nositeľom ľudských práv spoločenstvo, ale jednotlivec, ktorý ľudské práva získava bez toho, aby sa vyžadovalo jeho spojenie s určitým kolektívom alebo aby dosiahol požadovaný privilegovaný stav. Ľudské práva sú tak charakteristické pre jednotlivca bez toho, aby o ich

9) STRÁŽNICKÁ, V. – ŠEBESTA, Š.: Človek a jeho práva. Bratislava: JUGA, 1994, s. 53.

10) Napr.: Dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie prijatý v roku 1965 alebo Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu prijatý v roku 1984.

11) NOVOTNÝ, A.: Slovník medzinárodných vzťahov. Bratislava: MAGNET PRESS SLOVAKIA, 2004, s. 260.

12) Bližšie pozri HOWARD, R.E. - DONNELLY, J.: Human Dignity, Human Rights and Political Regimes. American Political Science Review, Vol. 80, No. 3, 1986, s. 801.

pridelení rozhodoval štát. Naopak, primárnou úlohou štátu je tieto práva akceptovať a poskytnúť jednotlivcovi ochranu pri ich uplatňovaní na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni. Princípom osobnej autonómie každého človeka sa rozumie právo slobodne robiť rozhodnutia vo veciach svojho vlastného života. Sloboda vo vlastnom konaní však nie je bezhraničná, naopak, je limitovaná slobodou iného jedinca a prípustná do takej miery, pokiaľ neobmedzuje ľudské práva druhej osoby.

Na vyššie uvedené princípy priamo nadväzuje princíp otvorenosti ľudských práv, ktorého charakteristickým znakom je tzv. neuzatvorenosť systému ľudských práv, čo je spôsobené jeho vývojom a expanziou reflektujúcich zmeny v spoločnosti. Negatívny znak otvorenosti tohto systému môže predstavovať prílišný rozmach ľudských práv, na ktorý už poukázal Burke vyjadrením „*ak majú ľudia právo na všetko, žiadajú všetko a nezískajú nič*“.[13)]

Z toho dôvodu je možné konštatovať, že teória univerzalizmu vychádza z presvedčenia, podľa ktorého sú základné hodnoty ľudských práv univerzálneho charakteru, zahrnujúce chápanie osobnej slobody, vieru v demokraciu a politické práva, ako aj v priznanie sociálnych a hospodárskych práv.[14)] Tieto hodnoty sú zakotvené už v prirodzenoprávnych teóriách vychádzajúcich z podstaty a unikátnosti ľudského jedinca, ktorý od počiatkov ľudskej civilizácie predstavuje zdroj a zároveň objekt ľudských práv bez ohľadu na existenciu iných spoločenských autorít.[15)] Ľudský jedinec je nositeľom práva na zachovanie ľudskej dôstojnosti vyžadujúcej si osobitnú ochranu z dôvodu pravidelného zásahu zo strany štátu. Všeľudská platnosť teórie univerzalizmu garantuje rovnosť všetkých ľudí bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické a iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie.

Na základe metódy analýzy tak môže byť v zmysle vyššie uvedeného vyslovený názor, že teória univerzalizmu je priamo spätá so západným konceptom ľudských práv, ktorý kladie dôraz na práva jednotlivca, a nie na jeho povinnosti.

Vymedzenie pojmu teórie kultúrneho relativizmu

Teória kultúrneho relativizmu vychádza z dvoch premís. Podľa prvej premisy sú vedomie a pravda kultúrne podmienené, súčasne vytvárajúce prekážky k medzikultúrnemu porozumeniu. Druhá premisa spočíva v rovnakej hodnote všetkých kultúr. V kombinácii s empirickým pozorovaním kultúrnej diverzity tieto premisy vedú k záveru, že normy ľudských práv nepresahujú jednotlivé kultúrne miesta a nemôžu byť pochopené medzi inými kultúrami.[16)]

Kultúrny relativizmus podľa uvedených premís vyjadruje názor v podobe existencie viacerých konceptov ľudských práv. Systém ľudských práv by si mala vyvinúť každá krajina nezávisle od iných, výlučne na základe svojich tradícií.[17)] Totiž každá entita a kultúra sa

13) BURKE, E.: Úvahy o revoluci ve Francii. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s . 70.

14) Bližšie pozri OSIATYNSKI, W.: Human Rights and their Limits. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 26 – 29.

15) SVÁK, J.: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch, I. zväzok. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011, s. 21.

16) Bližšie pozri: HIGGINS, T. E.: *Anti-Essentialism, Relativism, and Human Rights.* Harvard: Women's Law Journal, 1996.

17) MAGNARELLA, P. J.: Communist Chinese and "Asian values" critiques of universal human rights. *Journal of Third World Studies, 21*(2), 2004 s. 180.

vyznačuje svojou špecifickosťou a výnimočnosťou, ktoré sú zreteľne diferencované od iných skupín. Tieto znaky sú hlboko zakotvené v ich minulosti a tradíciách, pričom majú dosah na formovanie všetkých zložiek spoločnosti, vrátane spôsobu organizácie a fungovania štátnej moci. Nerešpektovanie jedinečnosti každej kultúry je považované kultúrnymi relativistami za formu kultúrneho imperializmu. Nesúhlas s ideami kultúrneho relativizmu predstavoval významnú úlohu pri formovaní ázijského konceptu ľudských práv,[18] ktorý sa v dôsledku „prebudenia" ázijských krajín dostal po konci studenej vojny do popredia.

V tomto období bola politika Spojených štátov amerických ako víťaznej mocnosti v oblasti ľudských práv orientovaná na presadzovanie hodnôt západného konceptu ľudských práv v tých častiach sveta, v ktorých to v dôsledku bipolarizácie nebolo možné. V ponímaní lídrov ázijského regiónu tieto kroky predstavovali možnú hrozbu a narušenie vlastnej identity a hodnôt. Nevôľa ázijského regiónu sa tak prejavila v presadzovaní myšlienok vlastného konceptu postaveného na základe ideológií a náboženstiev, z ktorých sa do popredia dostal najmä konfucionalizmus.[19]

Formovanie ázijského konceptu ľudských práv nebolo iba reakciou na politiku Spojených štátoch amerických, ale aj na rast ekonomickej sily východných mocností. Z toho dôvodu východný blok začína klásť dôraz na práva druhej generácie ľudských práv, súčasne potláčajúc princíp individualizmu a osobnej autonómie každého človeka ako charakteristických znakov západného konceptu ľudských práv. Ázijský región tento krok obhajoval a doposiaľ aj obhajuje prílišnou benevolentnosťou krajín západného sveta a poukazuje na morálny, sociálny a ekonomický úpadok tejto spoločnosti. S prioritizáciou ľudských práv druhej generácie je v zmysle ázijského konceptu ľudských práv dočasne obmedzené dodržiavanie občianskych a politických až do okamihu, pokiaľ spoločnosť nedosiahne želanú ekonomickú prosperitu.

Podľa teórie kultúrneho relativizmu sú tak ľudské práva kultúrne podmienené a ich princípy nie je možné aplikovať na všetky kultúry. Kultúrny relativizmus sa opiera o existenciu viacerých konceptov ľudských práv, poukazujúc najmä na rôznorodosť východného sveta a krajín afrického kontinentu od sveta západného, zahrnujúceho taktiež európsky systém. Tieto koncepty sú determinované právom jednotlivých kultúr, ktoré si vo vlastnej réžii určujú prístup k ľudským právam, pričom práve uvedené právo má byť podľa predstaviteľov kultúrneho relativizmu v rozpore s teóriou univerzalizmu.

Opätovne aplikujúc metódu analýzy je možné konštatovať, že teória kultúrneho relativizmu je priamo spätá s ázijským konceptom ľudských práv, ktorý kladie dôraz na povinnosti jednotlivca, a nie na jeho práva.

Možné riešenie rozporu medzi predstaviteľmi predmetných teórií

V tejto súvislosti je potrebné upriamiť pozornosť na Donnellyho klasifikáciu univerzalizmu,[20] ktorá vymedzuje univerzalizmus konceptuálny a univerzalizmus substantívny. Podľa konceptuálneho univerzalizmu sú ľudské práva univerzálne v tom zmysle, že patria všetkým osobám z toho dôvodu, že sú ľudskými bytosťami. Konceptuálny univerzalizmus

18) Poznámka autora: Hodnoty ázijského konceptu ľudských práv sú typické aj pre región Afriky.

19) Bližšie pozri: CHAN, J.: A Confucian Perspective on Human Rights for Contemporary China in The East Asian Challenge for Human Rights. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 212 – 240.

20) Bližšie pozri DONNELLY, J.: The Relative Universality of Human Rights. Human Rights Quarterly, Vol. 29, No. 2, 2007, s. 281 – 306.

nie je predmetom rozporu medzi predstaviteľmi teórie univerzalizmu a kultúrneho relativizmu. Predmetom rozporu je však univerzalita substantívna, ktorá vychádza z presadzovania určitej generácie ľudských práv.

Nestotožnenie sa predstaviteľov kultúrneho relativizmu so substantívnou univerzalitou, ktoré bolo zrejmé už v čase prijatia VDĽP, ako aj následných dokumentov CCPR a CESCR sa plne prejavilo po páde železnej opony. Aj keď sa na prvý pohľad zdá, že dosiahnutie vzájomného konsenzu medzi predstaviteľmi predmetných teórií je nereálne, časť predstaviteľov kultúrneho relativizmu predstavila možné riešenie. Ich cieľom je vytvorenie tzv. skutočného, pravého univerzalizmu, ktorý bude v sebe zahŕňať kultúrne tradície mnohých spoločností a jeho obsah nebude len odrazom západného konceptu ľudských práv.[21)] V tomto prípade sa však dialóg medzi predstaviteľmi obidvoch prúdov bude musieť zakladať na vzájomnej úcte a tolerancii ako morálnych aspektov typických pre všetky generácie ľudských práv.

Summary

The author aims his attention to the issue of theories of universalism and cultural relativism which has become a matter of intensive discussion in time after the end of the Cold war. These currents are bound up with the individual concepts of human rights based on the different prioritization of human rights generation. These differences expressed already themselves in time of adoption of the Universal Declaration of Human Rights as well as subsequent human rights documents. *The solution of this question in the form of finding the compromise among the representatives of the above mentioned theories may pose the creation of the real universalism.*

Zoznam použitej literatúry:

[1] AMERICAN ANTHROPOLOGICAL ASSOCIATION: Statement on Human Rights. American Anthropologist, New Series, Vol. 49, No. 4, Part 1, 1947, s. 542

[2] AZIZ, N.: The human rights debate in an era of globalization; Hegemony of discourses. In Peter V. N. (Ed.), Debating human rights: New York, NY: Routledge, 1999, s. 40

[3] BURKE, E.: Úvahy o revoluci ve Francii. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s . 70

[4] DONNELLY, J.: The Relative Universality of Human Rights. Human Rights Quarterly, Vol. 29, No. 2, 2007, s. 281 – 306

[5] HIGGINS, T.E.: *Anti-Essentialism, Relativism, and Human Rights.* Harvard: Women's Law Journal, 1996

[6] HOWARD, R.E. - DONNELLY, J.: Human Dignity, Human Rights and Political Regimes. American Political Science Review, Vol. 80, No. 3, 1986, s. 801

[7] http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Introduction.aspx

[8] CHAN, J.: A Confucian Perspective on Human Rights for Contemporary China in The East Asian Challenge for Human Rights. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 212 – 240

[9] MAGNARELLA, P. J.: Communist Chinese and "Asian values" critiques of universal human rights. *Journal of Third World Studies, 21*(2), 2004 s. 180

[10] NOVOTNÝ, A.: Slovník medzinárodných vzťahov. Bratislava: MAGNET PRESS SLOVAKIA, 2004, s. 260

21) AZIZ, N.: The human rights debate in an era of globalization; Hegemony of discourses. In Peter V. N. (Ed.), Debating human rights: New York, NY: Routledge, 1999, s. 40.

[11] OSIATYNSKI, W.: Human Rights and their Limits. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 26 – 29

[12] STRÁŽNICKÁ, V. – ŠEBESTA, Š.: Človek a jeho práva. Bratislava: JUGA, 1994, s. 53

[13] SVÁK, J.: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch, I. zväzok. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011, s. 21

JUDr. Tomáš Grünwald
externý doktorand
Ústav medzinárodného a európskeho práva
Fakulta práva
Paneurópska vysoká škola

Od nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb k pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb

From Indirect Method of Criminal Liability of Legal Entities to Direct Method of Criminal Liability of Legal Entities

Jozef Medelský

Kľúčové slová:

modely trestnej zodpovednosti právnických osôb, španielska právna úprava, slovenská právna úprava, sankcionovanie, budúcnosť

Keywords:

models of criminal liability of legal entities, Spanish law regulation, Slovak law regulation, sanctioning, future

Úvod

V pomeroch Slovenskej republiky aktuálne zaznieva potreba zmeny existujúceho modelu nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Je potrebné zdôrazniť, že táto problematika sa už aj realizuje, pretože pri Ministerstve spravodlivosti Slovenskej republiky pôsobí skupina, ktorej úlohou je pripraviť legislatívny návrh v podobe modelu pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Skupina má za úlohu pripraviť kvalitný návrh právneho predpisu, ktorý bude zodpovedať medzinárodným požiadavkám a zároveň aj potrebám Slovenskej republiky vo veci postihovania protiprávneho konania právnických osôb prostredníctvom sankcií, ktoré budú zodpovedať účinnému, primeranému a odstrašujúcemu charakteru sankcií.

Model nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb bol v Slovenskej republike prijatý po vzore úpravy Španielskeho kráľovstva. Paradoxne v čase prijímania slovenskej právnej úpravy Španielske kráľovstvo realizovalo (aj zavŕšilo) zmenu modelu nepravej na pravú trestnú zodpovednosť právnických osôb. Identická situácia sa deje aj v Slovenskej republike, kde model nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb nebol od samotnej platnosti a účinnosti novely zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov v praxi aplikovaný.

Cieľom príspevku je poukázať na realizáciu zmeny oboch trestnoprávnych modelov v Španielskom kráľovstve, zároveň aj poskytnúť analýzu tak modelu nepravej, ako aj modelu pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb v tejto západoeurópskej krajine. Vykonaná analýza môže byť inšpiráciou pre pripravovaný návrh pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike, prostredníctvom ktorého sa má zabezpečiť vyvodenie trestnej zodpovednosti voči právnickým osobám a zároveň aj sankcionovanie ich protiprávneho konania.

1. Nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb

Podobne ako aj v ostatných európskych krajinách, aj v Španielskom kráľovstve bolo základným problémom zavedenia trestnej zodpovednosti právnických osôb prelomenie pretrvávajúcej zásady spočívajúcej na individuálnom zavinení a na zásade personality trestu. O prelomení *societas delinquere non potest* sa viedla búrlivá diskusia, kde popri sebe existovali názory proti zavedeniu (pre trestné právo je trestná zodpovednosť právnických osôb neprípustná) aj pre zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb (narastajúca ekonomická kriminalita páchaná právnickými osobami).[1] Existovali názory, ktoré preferovali zavedenie kolektívnej zodpovednosti, no naproti tomu boli názory pre zachovanie individuálnej zodpovednosti za zavinenie. Niektorí autori zároveň zastávali názor, že trestnoprávne riešenie sankcionovania právnických osôb nie je potrebné, keďže aj pred rokom 1995 existovalo sankcionovanie právnických osôb prostredníctvom civilného práva a administratívneho práva, pričom tieto možnosti sankcionovania boli dostačujúce.[2]

Ako už bolo načrtnuté, Španielske kráľovstvo po prvýkrát zahrnulo koncepciu trestnej zodpovednosti právnických osôb do Trestného kódexu (Código penal) v roku 1995. Je však potrebné poukázať na úpravu pred rokom 1995, ktorá čiastočne umožňovala sankcionovanie právnických osôb. Tieto sankcie boli považované za administratívne ochranné opatrenia, ktoré však ukladal trestnoprávny sudca. Príkladom takýchto sankcií je napr. uzatvorenie prevádzok spojených s trestným činom prostitúcie alebo skupina sankcií zrušenie právnickej osoby, uzatvorenie prevádzky, zrušenie aktivít v prípade drogovej trestnej činnosti a pod.[3] Po akceptácii modelu nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb v roku 1995 došlo v roku 2003 k modifikácii tohto inštitútu zavedením nových sankčných prostriedkov v podobe kvázi trestnoprávnych sankcií. Smerodajný je v prípade sankcií čl. 129 Trestného kódexu. Práve v tejto etape existencie trestnej zodpovednosti právnických osôb sa hovorí o presadzovaní nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Španielska legislatíva prešla ďalšími zmenami. Tou najpodstatnejšou bola novela Trestného kódexu s účinnosťou od decembra roku 2010. V tomto návrhu došlo k zmene koncepcie nepravej trestnej zodpovednosti na pravú trestnú zodpovednosť. Teda aj Španielske kráľovstvo sa pridalo k väčšine štátov Európy, ktoré zaviedli kolektívnu zodpovednosť právnických osôb. Ostaňme ale pri nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorá bola podkladom pre prijatie slovenskej právnej úpravy.

V roku 1995 bola po prvýkrát vyjadrená myšlienka trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorá bola vyjadrená v čl. 31, kde bola stanovená možnosť sankcionovania právnickej osoby prostredníctvom zodpovednej osoby, ktorej bola reálne táto sankcia uložená. Filozofiu tohto ustanovenia je možné prirovnať k inštitútu konania za iného. „Španielska právna úprava býva označovaná za úpravu poznajúcu trestnú zodpovednosť

1) Porov.: MARIA DEL CARMEN VASCO MOGORRÓN. 2002. *Responsabilidad Penal de las Personas Jurídicas. In Revista Jurídica de la Comunidad de Madrid* N^o *12. Enero-Abril.* Madrid. Jan-Apr.2002, no.12. IN: http://www.madrid.org/cs/Satellite?c= CM_Revista_FP&cid=1109168491142&idRevistaElegida= 1109168491142&language=es&pagename= RevistaJuridica %2FPage %2Fhome_RJU&siteName=RevistaJuridica.

2) Porov.: BOLDOVA, M.A., RUEDA, M.A. 2011. *La responsabilida de las Personas jurídicas en er Derecho penal Español,* In PIETH, M., IVORY, *Corporate Criminal Liability*. New York: Springer, 2011, s. 225.

3) Porov.: CUESTA ARZAMENDI, J.L. *Personas jurídicas, consecuencias accesorias y responsabilidad penal* [online]. Bilbao: Catedráico del derecho penal, Universidad el País. Vasco.[cit.2013-02-02]. Dostupné na internete: http://aidpespana.uclm.es/pdf/barbero1/50.pdf.

právnických osôb, pretože umožňuje právnickým osobám uložiť v trestnom konaní sankcie trestnoprávnej povahy, aj keď, ako vyplýva z nášho rozboru, presnejšie by asi bolo hovoriť o kvázi trestnoprávnych sankciách. Tieto sankcie môže uložiť aj vyšetrujúci sudca v prípravnom konaní."[4] Toto ustanovenie (čl. 31) bolo neskôr doplnené v roku 2003 o ods. 2. Výpočet vedľajších dôsledkov ako sankcií, ktoré môžu byť právnickej osobe uložené, je obsiahnutý v čl. 129 trestného kódexu. Španielsky trestný zákon označuje tieto kvázi trestnoprávne sankcie ako *consecuencias accesorias,* čo je možné preložiť ako vedľajšie dôsledky. Vzhľadom na ich samotné zavedenie sa v Španielsku vytvorili názory pre a proti ich existencii. Dôvody boli rôzne. Jednak sa uprednostňovalo zavedenie pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb a nie modelu nepravej. Zároveň sa presadzovalo zavedenie trestov alebo ochranných opatrení a nie hybridného inštitútu v podobe vedľajších dôsledkov. Na strane druhej sa vytvorili názory odmietajúce akýkoľvek model trestnej zodpovednosti právnických osôb. Samotné označenie tohto druhu sankcií: „predpokladá si myslieť, že vôľou zákonodarcu bolo zaviesť sankcie aplikujúce voči právnickým osobám, ktoré však nebudú spájané s charakteristickými črtami typickými pre tresty a ochranné opatrenia."[5] Odpoveďou, či táto voľba bola správna, je komplexná zmena úpravy z roku 2010.

Kvázi trestnoprávne sankcie boli náplňou článku 129 Trestného kódexu:

„Sudca alebo súd môže za podmienok stanovených v tomto zákone a po predchádzajúcom výsluchu dotknutých zástupcov alebo ich právnych zástupcov uložiť nasledovné dôsledky:

1.

a) Uzavretie podniku, prevádzok, pobočiek definitívne alebo na určitý čas. Dočasné uzavretie nesmie prekročiť dĺžku 5 rokov.

b) Rozpustenie spoločnosti, asociácie alebo združenia.

c) Zrušenie všetkých aktivít spoločnosti, podniku, asociácie alebo združenia nie na viac ako 5 rokov.

d) Zákaz do budúcnosti realizovať aktivity, finančné operácie alebo obchody, ktorých výkon súvisí so spáchaním, obohatením sa alebo nejako súvisí so spáchaným činom. Tento zákaz môže byť trvalého alebo dočasného charakteru. V prípade dočasného charakteru nesmie zákaz trvať viac ako päť rokov. „V každom prípade to bude sudca alebo súd, ktorý bude musieť špecifikovať v každom konkrétnom prípade dĺžku tohto zákazu a akých aktivít sa bude tento zákaz dotýkať."[6]

e) Zásah, intervencia do spoločnosti s cieľom ochrániť zamestnancov a veriteľov, a to na potrebnú dobu, nie však viac ako na 5 rokov.

2. Dočasné uzavretie podľa písm. a) a zrušenie uvedené v písm. c) môžu byť uložené v priebehu konania.

3. Vedľajšie dôsledky uvedené v tomto článku sú určené na predchádzanie v pokračovaní trestnej činnosti, ako aj na predchádzanie dôsledkom tejto trestnej činnosti."[7]

---

4) JELÍNEK., J.2007. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007. s. 24 – 25.

5) GUARDIOLA LAGO, M. J. 2004. *Responsabilidad penal de las personas jurídicas y alcance del art. 129 del Código penal*. Valencia: Tirant lo blanch, 2004. s. 75.

6) Tamtiež, s. 133.

7) Porov.: Artículo 129 Código Penal.

Nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb v španielskom Trestnom kódexe umožňovala sankcionovať právnickú osobu v konaní vedenom proti fyzickej osobe, ktorá však musela byť v určitom konkrétnom vzťahu k tejto právnickej osobe. Teda sankcia uložená fyzickej osobe sa bude dotýkať právnickej osoby, ak fyzická osoba bola vo vzťahu k právnickej osobe.

Okrem uvedených kvázi trestnoprávnych sankcií, ktoré predstavujú nepravú trestnú zodpovednosť právnických osôb, Trestný kódex umožňoval uložiť aj ďalšie sankcie, ktoré sa dotýkali konkrétnych skutkových podstát trestných činov:

Čl. 288: *Uverejnenie rozhodnutia v oficiálnej tlači, a ak to požaduje poškodený, súd môže nariadiť čiastočné alebo úplné opakovanie uverejnenia rozhodnutia aj v iných informačných prostriedkoch, vždy na účet odsúdeného*.[8)]

Čl. 305 a čl. 308: *Strata možnosti obdržať podporu, verejné dotácie alebo právo požívať iné daňové alebo sociálne výhody*.[9)]

2. Pravá trestná zodpovednosť právnických osôb

K zásadnej zmene z nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorá bola zavedená do španielskeho právneho poriadku v roku 1995, na model pravej došlo koncom roku 2010, presnejšie koncom decembra 2010 (23. 12. 2010). Paradoxne Slovenská republika, ktorá si zobrala za model nepravú trestnú zodpovednosť právnických osôb po vzore Španielskeho kráľovstva, prijala svoju úpravu v septembri 2010, teda v čase, kedy dochádzalo k zmene postoja a modelu trestnej zodpovednosti právnických osôb. Nová právna úprava bola začlenená do Trestného kódexu prostredníctvom novely č. 5/2010 Z. z. Úprava je obsiahnutá v § 31 bis. a následne v novelizovanom znení Trestného kódexu. Základnou zmenou bola skutočnosť, že právnická osoba môže byť plnohodnotne trestne zodpovedná za vymedzený okruh trestných činov. Cieľom zavedenia novej právnej úpravy bola aj prevencia. Malo sa teda docieliť to, že už len samotným zavedením tohto modelu trestnej zodpovednosti právnických osôb a k tomu adekvátnym sankciám by právnické osoby viac dohliadali na výkon svojich činností a vyhýbali sa tak vykonávaniu protiprávnej činnosti, ktorá by mohla založiť trestnú zodpovednosť. Prevencia zo strany právnických osôb mala byť vytvorená aj zabezpečením náležitej kontroly vo vnútri právnickej osoby voči svojim reprezentantom a zamestnancom, ako aj vytvorením „protokolu o dodržiavaní vnútorných predpisov (Protocol of corporate compliance alebo Código de prevnención)“, ktorý by bol založený na etických princípoch a vyhýbal sa /predchádzal by neoprávnenému konaniu. Spomína sa niekoľko oblastí, ktoré by mal tento protokol obsahovať:

a) Vymedzenie princípov a základných pravidiel konania jednotlivých zamestnancov alebo členov vedenia právnickej osoby s cieľom predchádzať protiprávnej činnosti.

b) Vnútorný systém kontroly, ktorý by bol založený na vytvorení systému komunikácie, v rámci ktorého by mohli zamestnanci alebo členovia vedenia oznámiť protiprávnu činnosť bez negatívnych dôsledkov takéhoto konania.

c) Zabezpečenie auditu plnenia tohto protokolu najmenej každé dva roky, a to nezávislou organizáciou alebo osobou, s tým, aby boli výsledky verejne prístupné, napr. na webovej stránke právnickej osoby.[10)]

8) Porov.: Artículo 288 Código penal.

9) Porov.: Arículo 305 y artículo 308 Código penal.

10) Porov.: ADAN NIETO, M. 2008. *La responsabilidad penal de las personas jurídicas*. Madrid: *Iustel Portal Derecho, S.A, 2008. s. 22 – 23.*

Zákonodarca chcel taktiež touto zmenou dosiahnuť, aby právnické osoby spolupracovali v oblasti prevencie pred trestnou činnosťou právnických osôb a zároveň zákonodarca v rámci zmeny ponúka aj akúsi „výhodu" pre právnickú osobu po spáchaní trestného činu v podobe zmiernenia trestu:

a) „V prípade priznania sa k spáchaniu trestného činu orgánom činným v trestnom konaní pred vytýčením hlavného pojednávania,

b) v prípade spolupráce s orgánmi činnými v trestnom konaní počas vyšetrovania a v prípade predloženia relevantných dôkazov v ktoromkoľvek štádiu trestného konania, ktoré napomôžu objasniť okolnosti spáchania trestného činu,

c) v prípade spolupráce pri odvrátení škodlivého následku, ktorý vznikol v dôsledku spáchaného trestného činu,

d) v prípade zavedenia systému autoregulácie v právnickej osobe alebo vytvorenia protokolu o dodržiavaní vnútorných predpisov (Protocol of corporate compliance)" pre zamestnancov, to všetko pred ústnym pojednávaním na súde."[11)]

Zákonodarca chce teda právnické osoby nepriamo donútiť, jednak aby sa vyhýbali páchaniu protiprávnej činnosti a zároveň, ak by došlo k protiprávnemu konaniu, tak aby poskytli maximálnu súčinnosť orgánom činným v trestnom konaní počas vyšetrovania, aby bol škodlivý následok čo najmenší.

Následkom protiprávneho konania právnickej osoby je uloženie sankcie v trestnoprávnom zmysle. V minulosti predošlá právna úprava umožňovala uložiť kvázi trestnoprávne sankcie v podobe consequencias accesorias – vedľajších dôsledkov alebo v podobe medidas de seguridad – ochranných opatrení. Terajšia právna úprava umožňuje právnickej osobe uložiť penas – tresty.

Trestná zodpovednosť právnických osôb môže byť založená v dvoch základných prípadoch:

a) „v prípade, ak dôjde k spáchaniu trestného činu v mene alebo na účet právnickej osoby alebo v jej prospech jej zákonnými zástupcami alebo správcami (riadiacimi pracovníkmi),

b) právnická osoba je plne zodpovedná v prípade, keď sa jej zamestnanci alebo podriadení dopustia trestného činu a zodpovedné osoby takejto právnickej osoby zanedbali voči zamestnancom alebo podriadením náležitú kontrolu."[12)]

Trestná zodpovednosť právnickej osoby môže byť v tomto druhom prípade založená len v prípade, ak existuje medzi spáchaným trestným činom spojitosť s osobou, ktorá je vo funkcii riadiaceho alebo kontrolného orgánu vo vzťahu k právnickej osobe. Problematickým sa môže javiť dokázanie, že takáto osoba je v takomto konkrétnom vzťahu k právnickej osobe, a teda že zanedbala svoje povinnosti vo veci rozhodovania alebo

11) *Ley orgánica 5/2010 de 23 de noviembre, del Código Penal*. In *Boletín oficial del Estado* [online]. 2010 [cit.2012-10-12].Dostupné na internete: http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2010-9953.

12) En primer lugar, cuando los delitos sean cometidos en nombre o por cuenta de la persona jurídica, y en su provecho, por sus representantes legales o administradores de hecho o de derecho. Y, en segundo lugar, la organización colectiva será responsable directa cuando sus empleados o subordinados hayan cometido un delito y los responsables empresariales no hayan ejercido sobre ellos el debido control.

13) GALLEGO SOLER, J. I.: 2007. *La responsabilidad penal de las personas jurídicas. In Vocación Orientativa* [online]. 2007 [cit.2013-01-11]. Dostupné na internete: http://castrillorofes.net/publi-ver.asp?idNoticia=535&nt=1.

kontroly.[13)] Na vznik trestnej zodpovednosti je zároveň potrebná ešte jedna skutočnosť, a to, že sa zamestnanec dopustil protiprávnej činnosti a v dôsledku tohto konania právnická osoba získala prospech. Trestná zodpovednosť právnickej osoby nebude teda založená akýmkoľvek protiprávnym konaním zamestnanca. Vyžaduje sa kumulatívne naplnenie podmienok, a to:

a) protiprávna činnosť zamestnanca,

b) zanedbaná, resp. nedostatočná kontrola zo strany riadiacich orgánov,

c) získanie prospechu v dôsledku konania zamestnanca.

Právnickej osobe za splnenia týchto podmienok vzniká trestná zodpovednosť. V žiadnom prípade právnická osoba nemôže byť v postavení poškodeného, čo by eventuálne mohlo vyplývať z konania zamestnanca, ktorý sa dopustil trestného činu. V opačnom prípade, keby právnická osoba v dôsledku protiprávneho konania zamestnanca nezískala a ani nechcela získať žiaden prospech, mohla by sa domáhať náhrady škody, ktorá vznikla v dôsledku protiprávneho konania zamestnanca. V konečnom dôsledku môžeme konštatovať, že právnická osoba reprezentovaná „riadiacimi pracovníkmi" musela mať vedomosť (cieľom by bolo získanie prospechu) o protiprávnom konaní zamestnanca.

Zákonodarca novelizáciou Trestného kódexu umožňuje vznik trestnej zodpovednosti výlučne len v tých prípadoch, v ktorých to predpokladá Trestný kódex.

Zákonodarca následne dodáva, že trestná zodpovednosť právnickej osoby, ktorá je založená spáchaním trestného činu, nevylučuje trestnú zodpovednosť fyzickej osoby v podobe konateľov, riadiacich pracovníkov alebo zamestnancov. Zároveň tento model trestnej zodpovednosti právnických osôb umožňuje postihnúť právnickú osobu za jej protiprávne konania aj v prípade, ak by nebolo možné trestnú zodpovednosť individualizovať, teda vyvodiť voči konkrétnej osobe.

Právnická osoba môže byť postihnutá za pomerne široký okruh trestných činov. Medzi tie najdôležitejšie je možné zaradiť:

a) *estafa* – sprenevera (čl. 248 Trestného kódexu),

b) *fraude fiscal* – fiškálny podvod (čl. 305 Trestného kódexu),

c) *fraude a la Seguridad social* – podvod voči Sociálnej poisťovni (čl. 307 Trestného kódexu),

d) *cohecho* – korupcia,

e) *descubrimiento y revelación de los secretos* – odhalenie a prezradenie tajomstva (čl. 197 a následne Trestného kódexu),

f) *delitos contra la propiedad industrial* – trestné činy proti priemyselnému vlastníctvu (čl. 273 Trestného kódexu),

g) *delitos contra la propiedad intelectual* – trestné činy proti duševnému vlastníctvu, priemyselnému vlastníctvu, trhovému hospodárstvu a trestné činy proti spotrebiteľom (čl. 270 a následne. Trestného kódexu),

h) *alzamiento de bienes* – zavinený hospodársky úpadok (čl. 257 Trestného kódexu),

i) *delitos contra el medio ambiente* – trestné činy proti životnému prostrediu (čl. 325 Trestného kódexu),

j) *delitos contra la ordenación territorial* – trestné činy proti územnému členeniu (čl. 320 Trestného kódexu),

k) *blaqueo de capitales* – legalizácia príjmov (čl. 302 Trestného kódexu),[14)]

l) *trata de seres humanos; prostitución y corrupción de menores* – neľudské zaobchádzanie – prostitúcia a zneužívanie maloletých (čl. 177 bis Trestného kódexu),

m) *cultivo elaboración o tráfico de drogas tóxicas, estupefacientes o sustancias psicotrópicas* – pestovanie, výroba a obchod s drogami, prekurzormi a psychotropnými látkami (čl. 301 Trestného kódexu),

n) *falsificación de tarjetas de crédito, débito y cheques de viaje* – falšovanie kreditných a debetných kariet a cestovných šekov (čl. 399 Trestného kódexu),

o) *corrupción en transacciones comerciales internacionales* – korupcia v medzinárodných obchodných transakciách Trestného kódexu),

p) *organizaciones y grupos criminales* – založenie, zosnovanie a podporovanie organizovanej zločineckej skupiny (čl. 570 bis Trestného kódexu),

q) *terrorismo* – terorizmus (čl. 571 trestného kódexu).[15)]

Za jednotlivé trestné činy, ktorých sa môže právnická osoba dopustiť a v dôsledku čoho sa zakladá trestná zodpovednosť, Trestný kódex umožňuje v § 34 ods. 7 uložiť niekoľko trestov. „Sankcie, ktoré je možné uložiť právnickým osobám, môžeme rozdeliť z trestnoprávneho hľadiska do dvoch základných skupín. V prvom prípade to je peňažný trest (upravený v čl. 52.4 Trestného kódexu), ktorý je trestom odplatným vzťahujúcim sa k ekonomickým následkom trestného činu (získanie prospechu, spôsobená škoda, hodnota predmetu). V druhom prípade to sú zvyšné tresty, kvalifikované aj ako nepriame, ktoré sú orientované na prevenciu páchania trestnej činnosti a jej dôsledkov.“[16)] K jednotlivým trestom je možné zaradiť:

a) „pena de multa – pokuta/peňažný trest;

b) disolución – zrušenie právnickej osoby. Zrušenie bude mať za následok definitívnu stratu právnej subjektivity právnickej osoby, ako aj definitívnu možnosť právneho konania či vykonávania akejkoľvek aktivity;

c) suspención de actividades – zrušenie všetkých aktivít, a to najviac na päť rokov;

d) clausura de locasles y establecimientos – uzatvorenie podniku alebo jednotlivých zložiek podniku, a to najviac na päť rokov;

e) inhabilitación para obtener subvenciones y ayudas públicas – zákaz obdržať verejné dotácie alebo podpory. Zákaz sa týka aj vytvárania akýchkoľvek zmluvných vzťahov s verejným sektorom. Napokon trest sa týka aj zákazu užívania daňových alebo sociálnych výhod. Tento posledný zákaz môže byť stanovený maximálne na pätnásť rokov;

---

14) HERNÁNDEZ CUATRECASAS, J., GONÇALVES PEREIRA 2010. *La nueva responsabilidad penal de las personas jurídicas.* In *CincoDías* [online]. Sept.2010 [cit. 2013-02-02]. Dostupné na internete: http://www.cincodias.com/articulo/economia/nueva-responsabilidad-penal-personas-juridicas/20100908cdscdseco_16/.

15) *Resposnabilidad penal de las personas jurídicas*. In *ARPA – abogados y consultores* [online]. Sep. 2010 [cit. 2013-02-12]. Dostupné na internete: http://www.arpa.es/es/circulares/responsabilidad-penal-de-las-personas-juridicas.

16) BANACLOCHE PALAO, J., ZARZALEJOS NIETO, J., GÓMEZ-JARA DÍEZ, C.: 2011. *Responsabilidad penal de las personas jurídicas: Aspectos sustantivos y procesales.* Madrid: La Ley, 2011. s. 290.

f) intervención judicial de la persona jurídica – súdny dohľad nad právnickou osobou s cieľom ochrany práv pracovníkov, a to na nevyhnutný čas, najviac po dobu piatich rokov. O rozsahu dohľadu rozhoduje súd, ktorý zároveň poverí konkrétnu osobu na výkon dohľadu. Táto osoba má však informačnú povinnosť voči súdu ohľadom vykonávania krokov vymedzených v rozhodnutí o dohľade nad právnickou osobou;

g) la prohibición de realizar aquellas actividades en cuyo ejercicio se hubiera cometido el delito – zákaz vykonávania tých aktivít, ktoré súvisia s trestnou činnosťou. Tento zákaz môže byť dočasný alebo trvalý. Ak by sa jednalo o zákaz dočasný, samotný zákaz nesmie prekročiť dobu pätnástich rokov."[17)]

Trestný kódex umožňuje, aby niektoré z uvedených trestov boli zároveň využívané ako predbežné opatrenia počas trvania súdneho procesu. Konkrétne môžu byť predbežným opatrením:

a) trest uzatvorenia podniku alebo jednotlivých zložiek podniku,

b) trest zrušenia všetkých aktivít, a to najviac na päť rokov,

c) trest spočívajúci v súdnom dohľade nad právnickou osobou (34.7).

Trestný kódex novelou z roku 2010 úplne zmenil aj čl. 129, ktorého obsahom boli consecuneicas accesorias – vedľajšie dôsledky, ktoré predstavovali kvázi trestnoprávne sankcie počas existencie modelu nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Nové znenie tohto zákonného ustanovenia umožňuje uloženie vedľajšieho dôsledku takej právnickej osobe, ktorá svojím konaním a ani postavením nezodpovedá definícii čl. 31 bis., ktoré určuje podmienky založenia trestnej zodpovednosti právnických osôb v dôsledku spáchania trestného činu. Úprava sa teda snaží reagovať aj na eventuálne obchádzanie nového modelu trestnej zodpovednosti právnických osôb. Účelom je, aby žiadna právnická osoba nebola za protiprávne konanie sankcionovaná. Súd môže v prípade takejto právnickej osoby uložiť vedľajšie dôsledky, ktoré čiastočne korešpondujú s trestami, konkrétne je súd oprávnený uložiť:

a) „suspención de actividades – zrušenie všetkých aktivít, a to najviac na päť rokov;

b) clausura de locasles y establecimientos – uzatvorenie podniku alebo jednotlivých zložiek podniku, a to najviac na päť rokov;

c) inhabilitación para obtener subvenciones y ayudas públicas – zákaz obdržať verejné dotácie alebo podpory. Zákaz sa týka aj vytvárania akýchkoľvek zmluvných vzťahov s verejným sektorom. Napokon trest sa týka aj zákazu užívania daňových alebo sociálnych výhod. Tento posledný zákaz môže byť stanovený maximálne na pätnásť rokov;

d) intervención judicial de la persona jurídica – súdny dohľad nad právnickou osobou s cieľom ochrany práv pracovníkov, a to na nevyhnutný čas, najviac po dobu piatich rokov. O rozsahu dohľadu rozhoduje súd, ktorý zároveň poverí konkrétnu osobu na výkon dohľadu. Táto osoba má však informačnú povinnosť voči súdu ohľadom vykonávania krokov vymedzených v rozhodnutí o dohľade nad právnickou osobou;

e) la prohibición de realizar aquellas actividades en cuyo ejercicio se hubiera cometido el delito – zákaz vykonávania tých aktivít, ktoré súvisia s trestnou činnosťou;

17) *Ley orgánica 5/2010 de 23 de noviembre, del Código Penal*. In *Boletín oficial del Estado* [online]. 2010 [cit.2012-10-12]. Dostupné na internete: http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2010-9953.

Tento zákaz môže byť dočasný alebo trvalý. Ak by išlo o zákaz dočasný, samotný zákaz nesmie prekročiť dobu pätnástich rokov."[18)]

Trestný kódex dodáva, že uloženie vedľajšieho dôsledku právnickej osobe je možné, len ak sa takýto subjekt dopustil niektorého z trestných činov (pozri vyššie), ktoré umožňujú založenie trestnej zodpovednosti právnickej osoby. Napokon aj v tomto prípade súd umožňuje aplikovanie trestu uzatvorenia podniku alebo jednotlivých zložiek podniku, trestu zrušenia všetkých aktivít, a to najviac na päť rokov a trestu spočívajúceho v súdnom dohľade nad právnickou osobou ako predbežného opatrenia počas trestného konania.

Trestom, aj keď nie v pravom zmysle slova, je uverejnenie odsudzujúceho rozsudku v oficiálnych periodikách. O tejto skutočnosti, ktorá je bližšie špecifikovaná v čl. 288 Trestného kódexu, rozhoduje súd. Samotné náklady s uverejnením znáša odsúdený.

Právnickej osobe môže byť uložená povinnosť nahradiť škodu, ktorá vznikla v dôsledku spáchaného trestného činu. K uloženiu povinnosti nahradiť škodu dochádza spoločne s uložením konkrétneho trestu pre právnickú osobu.

Trestná zodpovednosť právnickej osoby nezaniká transformáciou právnickej osoby, jej prípadným zlúčením alebo splynutím s inou právnickou osobou. Rovnako trestná zodpovednosť nezaniká podvodným (zdanlivým/fiktívnym) zánikom právnickej osoby.[19)]

Na záver Trestný kódex dodáva, že trestná zodpovednosť právnických osôb, tak ako je obsiahnutá v ustanovení 31 bis., je neaplikovateľná na vybrané subjekty, ku ktorým je možné zaradiť štát reprezentovaný svojimi orgánmi, verejné obchodné spoločnosti, politické strany a hnutia, medzinárodné organizácie verejného práva alebo aj tie obchodné spoločnosti štátu, ktoré vykonávajú verejnoprospešnú činnosť alebo vykonávajú iný všeobecný ekonomický záujem dôležitý pre štát.

Na záver je potrebné konštatovať, že úprava Španielskeho kráľovstva je prepracovaná a umožňuje efektívne postihovanie právnických osôb za ich protiprávne konanie. Na existujúcej úprave sa pracovalo od roku 2006. Do roku 2006, presnejšie od roku 1995 Španielske kráľovstvo akceptovalo model nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Práve prechod na model pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb priniesol prehľadnosť a efektívnejšiu aplikáciu tohto inštitútu na protiprávnu činnosť právnických osôb. Dôkazom aplikácie samotnej, ako aj vôle aplikovať túto právnu úpravu je aj prípad z 11. októbra 2011, kedy bol vynesený prvý rozsudok voči právnickej osobe. K vyneseniu rozsudku došlo ani nie po roku od účinnosti zavedenia pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Obvinených bolo 6 právnických osôb, ako aj ich konatelia za trestný čin proti zdraviu a trestný čin obchodovania s drogami. Cieľom týchto spoločností bolo uviesť na trh približne 6 000 kg kokaínu. Firmy dovážali rôzne stroje a aparáty, kde boli umiestnené aj drogy. Súd uložil právnickým osobám trest uzatvorenia podnikov a dočasné zrušenie všetkých aktivít na obdobie dvoch rokov.[20)]

---

18) *Ley orgánica 5/2010 de 23 de noviembre, del Códico Penal*. In *Boletín oficial del Estado* [online]. 2010 [cit.2012-10-12]. Dostupné na internete: http://www.boe.es/buscar/doc.php?id =BOE-A-2010-9953.

19) Porov.: CABEZUELA SANCHO, D. 2010. *La responsabilidad penal de las personas jurídicas*. In *Diario Juridico* [online]. 2010 [cit. 2013-02-02]. Dostupné na internete: http://www.diario juridico.com/opinion/la responsabilidad-penal-de-las-personas-juridicas.html.

20) Porov.:*Primer fallo judicial con aplicación de responsabilidad penal de las personasj jurídicas*, In.Pymes autónomos, [online]. 2014 [cit. 2014-26-01]. Dostupné na internete: http://www. pymesyautonomos.com/legalidad/primer-fallo-judicial- con-aplicacion-de-responsabilidad-penal-a-personas-juridicas.

Záver

Predstavený proces transformácie a analýza predošlého a teraz existujúceho modelu trestnej zodpovednosti právnických osôb môže byť vhodnou inšpiráciou pre pripravované zmeny v slovenskom právnom poriadku. Španielske kráľovstvo pristúpilo k zmene z dôvodu potreby vytvorenia funkčného trestného aparátu sankcií, ktorý bude v praxi aj reálne aplikovaný. Taktiež je potrebné zdôrazniť, že úprava modelu pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb je obsiahnutá v drvivej väčšine právnych poriadkov krajín Európskej únie.

Osobne zastávam názor, že Slovenská republika si zvolila správnu cestu, ktorá môže reálne priniesť aj sankcionovanie právnických osôb za ich protiprávnu činnosť. Je už teda len na kompetentných osobách a samozrejme aj na zákonodarnom zbore, či takýto návrh schváli a Slovenská republika sa pridá k väčšine krajín, ktoré tento model majú obsiahnutý v právnych poriadkoch a efektívne ho aj uplatňujú.

Summary

The contribution presents the transfer in the field of criminal liability of legal entities performed in the Kingdom of Spain. The contribution also offers the analysis of both models of criminal liability of legal entities in Spain. The main goal of the contribution is to show the same transfer which is happening nowadays in the Slovak republic.

Zoznam použitej literatúry:

[1] ADAN NIETO, M.: 2008. *La responsabilidad penal de las personas juridicas*. Madrid: *Iustel Portal Derecho, S.A, 2008. s. 360 ISBN* 978-84-96717-84-8

[2] BANACLOCHE PALAO, J., ZARZALEJOS NIETO, J., GÓMEZ-JARA DÍEZ, C.: 2011. *Responsabilidad penal de las personas jurídicas: Aspectos sustantivos y procesales.* Madrid: La Ley, 2011. s. 308 ISBN 978-84-8126-855-3

[3] BOLDOVA, M. A., RUEDA, M. A.: 2011. *La responsabilida de las Personas jurídicas en er Derecho penal Español,* In PIETH, M., IVORY, R. 2011. *Corporate Criminal Liability*. New York: Springer, 2011, s. 395 ISBN 978-84-007-0673-6

[4] GUARDIOLA LAGO, M. J.: 2004. *Responsabilidad penal de las personas jurídicas y alcance del art. 129 del Código penal*. Valencia: Tirant lo blanch,2004. s. 179 ISBN 84-8442-868-0

[5] JELÍNEK., J.: 2007. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007. s. 270. ISBN 978-80-7201-683-9

Použité právne predpisy:

Reforma del Código Penal contenida en la Ley Orgánica 5/2010 de 22 de junio (Novela Trestného kódexu č. 5/2010 z 22. Júna 2010)40/1964

Elektronické pramene:

[1] CABEZUELA SANCHO, D.2010. *La responsabilidad penal de las personas jurídicas*. In *Diario Juridico* [online]. 2010 [cit. 2013-02-02]. Dostupné na internete: http://www.diario juridico.com/opinion/la responsabilidad-penal-de-las-personas-juridicas.html

[2] MARIA DEL CARMEN VASCO MOGORRÓN. 2002. *Responsabilidad Penal de las Personas Jurídicas. In Revista Jurídica de la Comunidad de Madrid N° 12. Enero-Abril* [online]. Madrid. Jan-Apr.2002, no.12 [cit.2013-02-02]. Dostupné na internete: http://www.madrid.org/cs/Satellite?c=CM_Re-

vista_FP&cid= 1109168491142&idRevistaElegida=1109168491142&language= es&pagename=RevistaJuridica %2FPage %2fhome_ RJU&siteName=RevistaJuridica

[3] CUESTA ARZAMENDI, J.L. *Personas jurídicas, consecuencias accesorias y responsabilidad penal* [online]. Bilbao: Catedráico del derecho penal, Universidad el País. Vasco.[cit.2013-02-02]. Dostupné na internete: http://aidpespana.uclm.es/pdf/barbero1/50.pdf

[4] GALLEGO SOLER, J.I. 2007. *La responsabilidad penal de las personas jurídicas. In Vocación Orientativa* [online]. 2007 [cit.2013-01-11]. Dostupné na internete: http://castrillorofes.net/publi-ver.asp?idNoticia=535&nt=1

[5] HERNÁNDEZ CUATRECASAS, J., GONÇALVES PEREIRA. 2010. *La nueva responsabilidad penal de las personas jurídicas.* In *CincoDías* [online]. Sept.2010 [cit. 2013-02-02]. Dostupné na internete: http://www. cincodias.com/articulo/economia/nueva -responsabilidad-penal-personas- juridicas/20100908cdscdseco_16/

[6] Resposnabilidad penal de las personas jurídicas. In *ARPA – abogados y consultores* [online]. Sep. 2010 [cit. 2013-02-12]. Dostupné na internete: http://www.arpa.es/es/circulares/responsabilidad -penal-de-las-personas-juridicas

[7] *Primer fallo judicial con aplicación de responsabilidad penal de las personasj jurídicas*. 2014 In. Pymes Autónomos, [online]. 2014 [cit. 2014-26-01]. Dostupné na internete: http://www.pymesyautonomos.com/legalidad/primer-fallo-judicial-con- aplicacion-de-responsabilidad-penal-a- personas-juridicas

JUDr. Mgr. Jozef Medelský, PhD.
Ústav verejného práva,
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola

Práva a zásady v Charte základných práv EÚ

Rights and Principles in the Charter of Fundamental Rights of the European Union

Veronika Laciaková, Jana Michaličková

Kľúčové slová:

ľudské práva, zásady, súdne akceptovanie

Key words:

human rights, principles, judicial acceptance

1. Úvod

Cieľom článku je preukázať, že rozdiel medzi právami a zásadami v Charte základných práv Európskej únie je nielen nepotrebný, ale aj neakceptovateľný, pretože môže spôsobiť zníženie štandardu ochrany ľudských práv v Európskej únii. Článok je rozdelený do dvoch častí. Prvá časť prepája právnoteoretický pohľad s praktickým rozlišovaním práv a zásad. Druhá časť predstavuje argumentáciu autoriek v prospech praktického akceptovania každého ustanovenia bez ohľadu na kategorizáciu medzi právami a zásadami. Autorky používajú v článku pojem „zásada", lebo tento je legislatívnym pojmom používaným v Charte základných práv Európskej únie a bude pre účely tohto článku zameniteľný s pojmom „princíp" (das Prinzip), s akým pracuje Robert Alexy. Autorky v súvislosti s citovaním judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva používajú pojem „princíp".

2. Ľudské práva ako princípy

Robert Alexy vytvoril teóriu ústavných práv ako princípov, ktoré sú kvalitatívne odlišné od pravidiel a sú príkazmi na optimalizáciu závislé od skutkových a právnych možností.[1)] Podľa jeho teórie možno základné práva subsumovať pod ústavné práva, o ktorých hovorí. Základným právam udeľuje schopnosť byť princípom, teda možnosťou byť splnené v rôznych stupňoch a schopnosť kolidovať s iným princípom. Alexyho teória základných práv ako princípov sa stretla a do dnešných dní sa stretáva s veľkým ohlasom, a to súhlasným aj polemickým.[2)] Niektorí autori[3)] nasledujú Alexyho teóriu s cieľom vysvetliť opodstatnenosť rozlišovania medzi právami a zásadami v Charte základných práv Európskej únie (ďalej len „Charta"). Môžeme skonštatovať, že zavedenie takéhoto rozlišovania v Charte oživilo Alexyho teóriu aj do praxe.

Na druhej strane, ochrana ľudských práv má geograficky v členských štátoch Európskej únie (ďalej len „EÚ") bohatú históriu, a to z dôvodu existencie Rady Európy a Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESĽP"). V roku 1974 v prípade Nold[4)] Súdny

1) Alexy, R. – Rivers, J.: *A Theory of Constitutional Rights*, 2010, str. 67.

2) Alexy R. Editors: Holländer, P – Bröstl, A.: *Pojem a platnosť práva*, 2009, str. 14.

3) K tomu pozri: Hilson, Ch.: *Rights and Principles in EU law: A Distinction without Foundation?*, 2008, str. 194.

4) Rozsudok súdneho dvora 4/73 zo 14. mája 1974 vo veci Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung proti Komisii Európskych spoločenstiev.

dvor rozhodol, že Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd poskytuje usmernenia, ktorými je potrebné sa riadiť aj v rámci práva EÚ. V súčasnosti čl. 52 ods. 3 Charty stanovuje, že v rozsahu, v akom táto charta obsahuje práva, ktoré zodpovedajú právam zaručeným v Európskom dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor o ĽP"), zmysel a rozsah týchto práv je rovnaký ako zmysel a rozsah práv ustanovených v uvedenom dohovore.

Podľa názoru autoriek, rozlišovanie medzi zásadami a základnými právami nemá praktické opodstatnenie pri skutočnej ochrane ľudských práv štátnymi alebo inými orgánmi. Možno napríklad použiť judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva. Napriek tomu, že Dohovor ĽP obsahuje iba katalóg práv a nie princípov, súd používa a aplikuje pri svojej rozhodovacej činnosti aj princípy, pričom tieto sú nárokované aj zo strany jednotlivcov ako prameň práva. Princípy sú vodiace línie, ktoré súd vytvoril a aplikuje pri rozhodovaní všetkých vecí. Ako príklad možno použiť zásadu najlepších záujmov dieťaťa zakotvenú v čl. 3 Dohovoru o právach dieťaťa. Súd túto zásadu široko aplikuje v prípadoch porušenia práva na rodinný život podľa čl. 8 Dohovoru o ĽP.[5] Súd nerozlišuje medzi intenzitou kvality ľudského práva (práva na rodinný život) a princípu (zásady najlepších záujmov dieťaťa. Jediný praktický dôsledok je, že súd rozhodne o porušení ľudského práva, nie o porušení princípu.

Aj Súdny dvor EÚ rozhodol, že nemožno vylúčiť priamy účinok ustanovenia na základe použitia pojmu zásada, keďže pojem zásada je v jazyku zmlúv „*jasne používaný na označenie základnej povahy určitých ustanovení*", a „*ak by táto koncepcia mala byť oslabená do tej miery, že bude zredukované na úroveň vágneho vyhlásenia, boli by tým nepriamo ovplyvnené samotné základy Spoločenstva [...]*." Ďalej deklaroval, že „*skutočnosť, že určité ustanovenia zmluvy sú formálne adresované členským štátom, nebráni, aby boli práva priznané zároveň každému jednotlivcovi, ktorý má záujem na plnení tam stanovených povinností*".[6]

Zdá sa byť účelné vysloviť, že Alexyho teória je odporučeniahodná v praktickej rovine ochrany ľudských práv. Vnútroštátne orgány nemôžu odmietnuť aplikáciu určitého ustanovenia jednoducho z dôvodu, že právna teória ho označuje za princíp. Rovnako ani spôsob aplikácie princípu nie je odlišný od aplikácie ľudského práva. Všeobecné smernice implementácie Dohovoru o právach dieťaťa[7] naznačujú, že „každý legislatívny, administratívny a súdny orgán alebo inštitúcia je povinná aplikovať princíp najlepších záujmov dieťaťa systematickým považovaním, ako je alebo bude zasiahnuté do práv alebo záujmov dieťaťa v prípade konkrétneho rozhodnutia alebo v prípade konkrétneho úkonu – napríklad prijatím zákona alebo administratívnym úkonom, alebo súdnym rozhodnutím.

5) Prínosným môže byť aj vysvetlenie princípu najlepších záujmov dieťaťa v nesúhlasnom stanovisku sudcu Siciliana v spojení so sudkyňou Lazarovou Trajkovskou v prípade Antwi a ďalší proti Nórsku. V ňom sa konštatuje, že princíp najlepších záujmov dieťaťa predstavuje všeobecný princíp interpretácie Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd ako celku.

6) Body 28-31 rozsudku Súdneho dvora z 8. apríla 1976 vo veci 43/75 Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena. V tomto prípade súd uznal vertikálny, ako aj horizontálny priamy účinok vtedajšieho čl. 119 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva (dnes čl. 157 Zmluvy o fungovaní Európskej únie) zakotvujúceho princíp rovnakého odmeňovania pracovníkov mužského a ženského pohlavia za rovnakú prácu a prácu rovnakej hodnoty, ktorý článok požaduje aplikáciu tohto princípu každým členským štátom.

7) General Measures of Implementation of the Convention on the Rights of the Child", CRC/GC/2003/5). http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(symbol)/CRC.GC.2003.5.En, dátum prístupu: 15. 12. 2012.

Zároveň čl. 24 ods. 2 Charty je obsahovo totožný s čl. 3 Dohovoru o právach dieťaťa. Preto sú autorky presvedčené, že ak by aj právna teória považovala čl. 24 ods. 2 Charty za „obyčajnú" zásadu, Súdny dvor EÚ by nemohol znížiť jej dôležitosť tým, že by obmedzil možnosť jednotlivca, aby sa jej dovolával. Ak by justícia akceptovala také praktické rozlišovanie, že niektoré ustanovenia Charty sú „iba zásadami" a majú limitovanú aplikáciu a právny účinok, toto by viedlo k vážnym disproporciám v obsahu špecifických práv garantovaných rovnako Chartou, ako aj Dohovorom o ochrane ĽP.

Napriek existujúcej judikatúre na strane oboch súdov ESĽP, ako aj Súdneho dvora, diskusia ohľadne rozlišovania práv a zásad v Charte stále pretrváva. Zdá sa preto, akoby vytvorenie takéhoto dualizmu malo za cieľ znižovať dôležitosť či obmedzovať použiteľnosť niektorých ustanovení Charty.

V rozsahu, v akom ustanovenia Charty zakotvujúce zásady nie sú bezpodmienečné, dané zásady by nemali mať priamy účinok a byť priamo vymáhateľné pred súdmi únie a členských štátov. Článok 51 Charty však nevysvetľuje výslovne dôsledok zakotvenia zásad. Až článok 52 Charty v odseku 5 stanovuje, že ich vymáhateľnosť pred súdom je možná len za účelom výkladu a preskúmavania zákonnosti aktov. Majú teda istú obmedzenú vymáhateľnosť. V tomto zmysle teda súhlasíme s názorom Picoda, podľa ktorého nie je vylúčené, aby súd uznal za vymáhateľné právo dovolávať sa zásady, ktorá nie je implementovaná, vzhľadom na závažnosť porušenia konkrétnej zásady.[8)]

3. Právna doktrína a súdna prax

Je možné akceptovať, že počas vypracovávania Charty mohli členské štáty váhať o začlenení špecifických práv do jej textu. Napríklad určité aspekty práv solidarity zakotvených v hlave IV Charty podliehali intenzívnej diskusii. Kontroverznou bola už samotná skutočnosť, či zahrnúť práva solidarity do Charty základných práv. Niektoré členské štáty EÚ preferovali nepriznanie týchto práv na európskej úrovni, a teda ich nezakotvenie do Charty základných práv. Na jednej strane, Spojené kráľovstvo, ale aj Portugalsko a niektoré členské štáty strednej a východnej Európy považovali inkorporáciu daných práv do Charty základných práv za potenciálne ohrozenie konkurencieschopnosti ich ekonomiky. Na druhej strane, skeptické boli rovnako aj škandinávske štáty, ktoré sa obávali, že únijná harmonizácia v danej oblasti nedosiahne úroveň ich vlastných sociálnych systémov, čím by sa oslabili ich vysoké sociálne štandardy. Avšak niektoré štáty, predovšetkým Francúzsko a Nemecko, podporovali tento zámer.[9)]

Po samotnom prijatí konečného textu a po ratifikácii Lisabonskej zmluvy už však autorky nevidia dôvod na znižovanie dôležitosti tých noriem, ktoré sú výslovne alebo právnou teóriou označené ako zásady. Tento záver je argumentačne podložený vyššie a aj samotnou skutočnosťou, že účelom Charty bolo posilniť ochranu ľudských práv s ohľadnom na spoločenské zmeny, sociálny progres a vedecký a technický rozvoj tým, že sa práva zviditeľnia v Charte samotnej.[10)] Bolo by preto proti samotnému účelu Charty, ak by sme niektorým ustanoveniam priznali nižšiu úroveň vynútiteľnosti.

Napriek spomínanému účelu Charty, niektorí autori používajú samotný text Charty na odôvodnenie potreby rozlišovania práv a zásad s cieľom oslabiť účinok zásad. Podporou tohto tvrdenia je pridanie odseku 5 ku článku 52 Charty. Zdá sa, že daný odsek reflektuje

8) Picod, F.: *Article II-111 – Champ d'application*, 2005, str. 655.

9) Arnold, R.: *Fundamental Rights in the European Union*, 2008 str. 35.

10) Štvrtý odsek preambuly Charty základných práv Európskej únie.

snahu podceniť zásady a do istej miery obmedziť právo na súdnu ochranu, a to stanovením, že „*ustanovenia tejto charty, ktoré obsahujú zásady, môžu byť vykonávané legislatívnymi a exekutívnymi aktmi prijatými inštitúciami, orgánmi, úradmi a agentúrami Únie, a aktmi členských štátov, ak tieto vykonávajú právo Únie, pri výkone svojich príslušných právomocí. Možno sa ich dovolávať pred súdom len na účely výkladu a preskúmavania zákonnosti týchto aktov*".

Vysvetlivky k citovanému článku stanovujú, že „*odsek 5 vysvetľuje rozdiel medzi „právami" a „zásadami" upravenými v Charte. Na základe tohto rozdielu sú subjektívne práva rešpektované, zatiaľ čo zásady sú dodržiavané (článok 51 ods. 1). Zásady môžu byť vykonávané prostredníctvom legislatívnych alebo vykonávacích aktov (prijatých Úniou v súlade s jej právomocami a členskými štátmi, avšak iba v prípade, ak vykonávajú právo Únie); s ohľadom na uvedené sa pre súdy stávajú významnými len pri výklade a preskúmavaní týchto aktov. Nespôsobujú však vznik priameho nároku na pozitívne konanie zo strany inštitúcií Únie alebo orgánov členských štátov...*".

Dodatočný argument v prospech „menej významných zásad" možno nájsť v druhej vete článku 51 odseku 1 Charty, ktorá stanovuje povinnosť rešpektovať práva a dodržiavať zásady. Podobným spôsobom daný rozdiel upravuje aj posledná veta preambuly, na základe ktorej únia „uznáva ďalej uvedené práva, slobody a zásady". Preambula teda používa bez ďalšieho špecifikovania tri klasické pojmy, na rozdiel od článku 51 Charty, ktorý sa odvoláva výhradne na dva z nich.

Ponthoreau konštatuje, že Charta základných práv EÚ teda napriek svojmu charakteru nedeliteľnosti práv rozlišuje práva a zásady. Subjektívne práva, ktoré obsahuje, majú byť rešpektované a sú priamo aplikovateľné. Na druhej strane, zásady majú byť dodržiavané, pričom citovaný odsek naznačuje, že nie sú ponechané bez účinkov v normatívnom zmysle pre národného či únijného zákonodarcu, ale bez vymáhateľnosti pred vnútroštátnymi či únijnými súdmi. Zásady teda vyjadrujú istý cieľ, ku ktorého naplneniu má smerovať legislatíva a exekutíva Európskej únie, ako aj členských štátov, nespôsobujú vznik priameho nároku na pozitívne konanie zo strany inštitúcií únie alebo orgánov členských štátov, a teda na rozdiel od práv majú programový charakter. Mnohé z práv solidarity zakotvených v hlave IV Charty sú teda často vnímané ako isté programové ustanovenia, avšak Holmes a Sustein vyjadrujú, že všetky práva sú jednoduchými ašpiráciami.[11)]

Podobne podľa Ponthoreau nemožnosť či neschopnosť definovať niektoré práva solidarity ako subjektívne práva však neznamená, že tieto nemajú právnu hodnotu. Napriek rozličnému textovému zneniu právna hodnota daných práv solidarity je tá istá. Otázka vymáhateľnosti nie je založená na rovnakých podmienkach, alebo presnejšie, stupeň vymáhateľnosti nevyplýva z rovnakých podmienok.[12)]

Konkrétne, podľa Rodièra zásady formulujú články 27, 28, 30 a 34 Charty.[13)] Podľa Picoda spomedzi práv solidarity, články 27, 28, 30, 34, 35, 36, 37 a 38 Charty nezakotvujú práva, ale zásady. To znamená, že nie menej než osem z dvanástich ustanovení,

11) Ponthoreau, M.-C.: *Le principe de l'indivisibilité des droits. L'apport de la Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne à la théorie générale des droits fondamentaux*, 2003, str. 931.

12) Ponthoreau, M.-C.: *Le principe de l'indivisibilité des droits. L'apport de la Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne à la théorie générale des droits fondamentaux, 20*03, str. 931.

13) Rodière, P.: *Droit social de l'Union européenne*, 2008, str. 149.

ktoré tvoria hlavu IV Charty venovanej solidarite, by obsahovalo zásady, čo by drasticky relativizovalo pridanú hodnotu Charty v oblasti práv solidarity.[14)]

Problematickú kvalifikáciu jednotlivých ustanovení Charty za účelom zistenia, či upravujú právo alebo zásadu, možno demonštrovať na konkrétnom príklade ustanovenia hlavy IV – článku 31 odseku 1 Charty, ktoré stanovuje: „*Každý pracovník má právo na pracovné podmienky, ktoré zohľadňujú jeho zdravie, bezpečnosť a dôstojnosť*." Podľa Picoda je dané ustanovenie subjektívnym právom, pretože je formulované imperatívnym spôsobom.[15)] Taktiež dané ustanovenie nefiguruje v zozname ustanovení zakotvujúcich zásady, ktorý podáva Burgorgue-Larsen.[16)] Na druhej strane, rovnaké ustanovenie uvádza Šišková ako príklad zásady, tvrdiac nejasné definovanie jeho konkrétneho obsahu.[17)]

Generálna advokátka Verica Trstenjak však vo svojich návrhoch vo veci Dominguez[18)] tvrdí, že „*normy, ktoré zakotvujú základné práva, môžu byť v zásade formulované veľmi abstraktne, najmä s cieľom zohľadniť politické alebo sociálne zmeny. To platí tým skôr v oblasti sociálnych práv, ktoré si často vyžadujú konkretizáciu, a to najmä preto, lebo náklady, ktoré sú s nimi spojené, môžu v konečnom dôsledku podmieniť realizáciu týchto práv skutočnými hospodárskymi možnosťami štátu*".[19)] Naopak, Európska Komisia vo svojom písomnom stanovisku[20)] konštatuje, že znenie Vysvetliviek k Charte základných práv v časti týkajúcej sa článku 38 naznačuje, že toto ustanovenie Charty zakotvuje zásadu a nie právo, preto môže byť toto ustanovenie v zmysle čl. 52 ods. 5 poslednej vety Charty použité iba na účely výkladu legislatívnych aktov Únie alebo na preskúmavanie ich zákonnosti.

To, čo je rozhodujúce pri našej snahe pochopiť právo, je skutočnosť, ako sudca rozhodne a ako by mal rozhodnúť konkrétny prípad.[21)] Uvedené sa stotožňuje aj s MacCormickovými názormi, ktorý prezentuje dva aspekty noriem – myšlienkové štruktúry a ich skutočnú existenciu ako sociálne fenomény.[22)] V konečnom dôsledku je dôležité, ako rozhodne o tom, čo je právo, kompetentný orgán, nie to, čo právna teória o práve skonštatuje.[23)]

Nedávny rozsudok Súdneho dvora odhalil zákulisie debaty rozoberanej v tomto článku. Nie je to teda právna doktrína a rozlišovanie práv a zásad, čo je v konkrétnej veci

---

14) Lenaerts, K.: *La solidarité ou le chapitre IV de la Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne*, 2010, str. 225.

15) Picod, F.: *Article II-111 – Champ d'application*, 2005, str. 653.

16) Burgorgue-Larsen, L.: *Article II-112 – Portée et interprétation des droits et des principes*, 2005, str. 686.

17) Šišková, N.: *Actual Issues of the Creation of Constitutionalism in the Field of Human Rights at the EU Level and its Prospects*, 2008, str. 14.

18) Stanovisko generálnej advokátky Verice Trstenjak doručené 8. septembra 2011 vo veci C-282/10 Maribel Dominguez proti Centre informatique du Centre Ouest Atlantique v. Préfet de la région Centre, zatiaľ neuverejnené v Zbierke.

19) Bod 78 stanoviska generálnej advokátky z pozn. 18.

20) Písomné pripomienky Európskej Komisie ku žiadosti o prejudiciálne rozhodnutie z 1. 2. 2013 vo veci C-470/12, bod 16.

21) Stanford Encyclopedia of Philosophy. Interpretation and Coherence in Legal Reasoning. http://plato.stanford.edu/entries/legal-reas-interpret/, dátum prístupu: 29. 12. 2012.

22) MacCormick, N., Weinberger, O.: *An Institutional Theory of Law: New Approaches to Legal Positivism*, 1986, str. 32.

23) K tomu pozri: Kelsen, H.: *Pure theory of law*, 2005, str. 355.

podstatné, ale konečné rozhodnutie Súdneho dvora. Súdny dvor vo veci Association de médiation sociale[24] skonštatoval, že čl. 27 Charty nemá horizontálny priamy účinok, teda jednotlivci sa ho nemôžu dovolávať v konaniach proti inému jednotlivcovi. Súdny dvor však zdôraznil, že okolnosti veci samej sa líšia od okolností, ktoré viedli k rozsudku Kücükdeveci, pretože zásada zákazu diskriminácie na základe veku, o ktorú išlo v poslednej uvedenej veci a ktorá je zakotvená v článku 21 ods. 1 Charty, stačí sama osebe na to, aby bolo jednotlivcom priznané subjektívne samostatne uplatniteľné právo. Z uvedeného vyplývajú dva závery. Prvým je, že opäť ako pri iných prameňoch práva to bude Súdny dvor, ktorý bude rozhodovať o priamom účinku. Druhým je fakt, že aj Súdnym dvorom označená zásada je spôsobilá vytvoriť jednotlivcom priznávané subjektívne právo, ktorého sa môžu dovolávať.

4. Záver

Ak chceme rozlišovať dve rôzne kategórie, tieto musia nevyhnutne v sebe obsahovať objekty s rôznymi charakteristikami, teda nemožno do oboch zaraďovať rovnaké, inak by rozlišovanie stratilo opodstatnenie. Preto predpokladáme, že ak zákonodarca tvoriaci Chartu vytvoril kategóriu práv a zásad, mal v úmysle vytvoriť dve rôzne skupiny. Keďže existuje o tejto zvláštnej dichotómii živá debata, predpokladáme, že cieľ zákonodarcu bol naplnený.

Avšak vytvorenie akéhokoľvek rozdeľovania musí mať praktické dôvody a musí byť v praxi použiteľné v súlade s určeným cieľom. Preto je otázne, aké ciele zákonodarca sledoval. Predpokladáme, ako sme vyššie spomenuli, že prvým cieľom mohlo byť vytvorenie nižšieho štandardu aplikácie a vynútiteľnosti niektorých ustanovení. Druhým cieľom mohlo byť vytvorenie iluzórnej teórie o rozdielnej záväznosti, ktorá mohla uspokojiť obavy členských štátov a zjednodušiť ratifikačný proces, ktorá by však nenašla praktické využitie pred Súdnym dvorom. Po zverejnenom uvedenom rozsudku vo veci Association de médiation sociale Súdny dvor uspokojil tie členské štáty, ktoré sa báli nového rozšíreného katalógu základných práv s priamym účinkom. Ako ukázal Súdny dvor, niektoré ustanovenia nové práva skrátka nevytvoria, ale právomoc tohto konečného konštatovania nesie výsostne Súdny dvor, nie právna doktrína.

Napriek uvedenému sú však autorky presvedčené, že Súdny dvor nemôže odobriť rozdielnosti vynútiteľnosti judikovaním niektorých článkov bez priameho účinku v doteraz už dosiahnutom štandarde ľudských práv v Európskej únii, inak by tento systém mohol utrpieť vážnu ujmu.

Summary

Article deals with the highly debated issue of distinction between rights and principles in the Charter of Fundamental Rights of the European Union. Authors express the view that there is no need to make such difference. Their opinion is based on the theory of constitutional rights as principles created by Robert Alexy and supported by the argumentation with case law, theoretical and teleological approach.

24) Rozsudok Súdneho dvora z 15. januára 2014 vo veci C-176/12 Association de médiation sociale v. Union locale des syndicats CGT a iní, zatiaľ neuverejnený v Zbierke.

Zoznam použitej literatúry:

[1] ALEXY, R. – RIVERS, J.: *A Theory of Constitutional Rights*. Oxford University Press, 2010. ISBN 9780199584239. 462 p.

[2] ALEXY R. Editors: Holländer, P – Bröstl, A. *Pojem a platnosť práva*. Bratislava: Kalligram 2009. ISBN 978-80-8101-062-0. 171 p.

[3] ARNOLD, R.: Fundamental Rights in the European Union. In *The Process of Constitutionalisation of the EU and the Related Issues*. Groningen: Europa Law Publishing, 2008. ISBN 978-90-76871-87-5. p. 27 – 38.

[4] BURGORGUE-LARSEN, L.: Article II-112 – Portée et interprétation des droits et des principes. In *Traité établissant une Constitution pour l'Europe. Partie II – La Charte des droits fondamentaux de l'Union. Commentaire article par article*. Brussels: Bruylant, 2005. ISBN 2-8027-2044-9, p. 658 – 688

[5] HILSON, C.: Rights and Principles in EU Law: A Distinction without Foundation?. In *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. ISSN 1023-263X, 2008, Vol. 15, No. 2, p. 193 – 215

[6] KELSEN, H.: Pure theory of law. Clark, N.J.: Lawbook Exchange, 2005, x, 356 p. Slovenské učebnice. ISBN 15-847-7578-5

[7] LENAERTS, K.: La solidarité ou le chapitre IV de la Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne. In *Revue Trimestrielle des Droits de l'Homme*. ISSN 0777-3579, 2010, Vol. 21, No. 82, p. 217 – 236

[8] MacCORMICK, N., WEINBERGER, O.: *An Institutional Theory of Law: New Approaches to Legal Positivism*. Springer, 1986. ISBN 9789027720795. 248 p.

[9] PICOD, F.: Article II-111 – Champ d'application. In *Traité établissant une Constitution pour l'Europe. Partie II – La Charte des droits fondamentaux de l'Union. Commentaire article par article*. Brussels: Bruylant, 2005. ISBN 2-8027-2044-9, p. 643 – 657

[10] PONTHOREAU, M.-C.: Le principe de l'indivisibilité des droits. L'apport de la Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne à la théorie générale des droits fondamentaux. In *Revue française de droit administratif*. ISSN 0763-1219, 2003, Vol. 19, No. 5, p. 928 – 936

[11] RODIÈRE, P.: *Droit social de l'Union européenne*. 3rd ed. Paris: L.G.D.J. – Lextenso Éditions, 2008. ISBN 978-2-275-02242-0. 698 p.

[12] ŠIŠKOVÁ, N.: Actual Issues of the Creation of Constitutionalism in the Field of Human Rights at the EU Level and its Prospects. In *The Process of Constitutionalisation of the EU and the Related Issues*. Groningen: Europa Law Publishing, 2008. ISBN 978-90-76871-87-5. p. 3 – 23

Judikatúra

[1] Súdny dvor Európskej únie. Rozsudok Súdneho dvora 4/73 zo 14. mája 1974 vo veci Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung proti Komisii Európskych spoločenstiev. Zbierka judikatúry 1974. Strana 00491

[2] Súdny dvor Európskej únie. Rozsudok Súdneho dvora z 8. apríla 1976 vo veci 149/77 Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena. Zbierka judikatúry 1978. Strana 01365

[3] Súdny dvor Európskej únie. Stanovisko Generálnej advokátky Verice Trstenjak doručené 8. septembra 2011 vo veci C-282/10 Maribel Dominguez proti Centre informatique du Centre Ouest Atlantique v. Préfet de la région Centre. Zatiaľ neuverejnené.

[4] Súdny dvor Európskej únie. Rozsudok Súdneho dvora z 15. januára 2014 vo veci C-176/12 Association de médiation sociale proti Union locale des syndicats CGT a iní. Zatiaľ neuverejnený.

[5] Európsky súd pre ľudské práva. Rozsudok vo veci Antwi a ďalší proti Nórsku. 14. február 2012, Sťažnosť č. 26940/10

Dokumenty

[1] European Union: the Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal of the European Union. OJ: C 83/389. 30. 3. 2010.

[2] General Measures of Implementation of the Convention on the Rights of the Child", CRC/GC/2003/5). http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(symbol)/CRC.GC.2003.5.En, datum prístupu: 15. 12. 2012.

[3] United Nations. Convention on the Rights of the Child.

[4] Písomné pripomienky Európskej Komisie ku žiadosti o prejudiciálne rozhodnutie z 1. 2. 2013 vo veci C-470/12 Pohotovosť s. r. o. proti Miroslav Vašuta. Návrh: Ú. v. C 46 z 16. 2. 2013 s. 12. Pripomienky nepublikované.

Mgr. Veronika Laciaková
denná doktorandka
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola
veronikalaciak@gmail.com

JUDr. Jana Michaličková
denná doktorandka
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola
ja.michalickova@gmail.com

Organizačný model švédskeho úradu verejnej žaloby

Organizational structure of the Swedish procesution authority

Adam Petrovič

Kľúčové slová

orgán verejnej žaloby, štátne zastupiteľstvo, Švédske kráľovstvo, organizačný model, štátny zástupca

Keywords

public prosecution, prosecution service, Kingdom of Sweden, organizational structure, public prosecutor

Úvod

Problematika fungovania orgánov verejnej žaloby je v dnešnej dobe, v nadväznosti na okolnosti sprevádzajúce nedávnu voľbu generálneho prokurátora, obzvlášť v Slovenskej republike veľmi diskutovanou témou, pričom nájsť model, ktorý umožňuje ich bezproblémový chod a kontinuálne dosahovanie účelu trestného konania s ohľadom na nárast počtu a zvyšujúcu sa sofistikovanosť konaní napĺňajúcich znaky skutkovej podstaty vymedzených trestných činov sa stáva pre jednotlivé štátne útvary kľúčovým. Do istej miery možno neustále polemizovať o tom, aká by mala byť podoba vzťahov vo vnútri orgánov verejnej žaloby, ako aj vzťahov navonok k iným vrcholným štátnym orgánom a súdom.

V európskom právnom priestore sa možno stretnúť s rôznorodými modelmi fungovania orgánov verejnej žaloby, ktoré determinuje administratívnoprávne členenie daného štátu, historicko-právna tradícia vyvodzovania trestnoprávnej zodpovednosti na danom území, v neposlednom rade aj charakter súdneho systému a trestného procesu ako celku. V snahe oboznámiť sa s odlišnými modelmi organizačného a funkčného ponímania štruktúry a úloh orgánov verejnej žaloby tvorí predmet analýzy v rámci tohto príspevku relevantná právna úprava v súčasnosti platná a účinná v Švédskom kráľovstve, ktorá sa vyznačuje špecifikami spoločnými s angloamerickým trestným procesom. Pri ambícii dospieť k poznatkom, ktorých uplatnenie by na základe odhadu založeného na vedeckom základe mohlo reálne prispieť k optimalizácii modelu orgánov verejnej žaloby na území Slovenskej republiky, je nevyhnutné analyzovať obdobnú právnu úpravu v krajinách, v ktorých je aparát orgánov vyvodzujúcich trestnú zodpovednosť vybudovaný síce na obdobných základoch, ale predsa s určitými modifikáciami, resp. v ktorých verejní žalobcovia disponujú odlišnými, neraz v porovnaní so slovenskou úpravou rozsiahlejšími oprávneniami.

Sústava orgánov štátneho zastupiteľstva vo Švédskom kráľovstve

Plnením úloh orgánu verejnej žaloby je vo Švédsku poverené štátne zastupiteľstvo (švéd. *Åklagarmyndigheten*),[1)] ktoré bolo ako samostatný orgán založené v roku 1965

1) V orgánoch švédskej verejnej žaloby je v súčasnosti zamestnaných asi 1 300 osôb, z ktorých okolo 900 vykonáva funkciu štátnych zástupcov, ostatní plnia vo vzťahu k pôsobnosti štátneho zástupcu rozličné podporné funkcie; kým väčšina verejných žalobcov v praxi prichádza do kontaktu so všetkými druhmi kriminality, niektorým je umožnené špecializovať sa výlučne na určitú oblasť trestnej činnosti a v tejto kontinuálne zvyšovať svoju odbornosť.

a nahradilo činnosť vedúcich príslušníkov policajných orgánov, ktorí dovtedy predkladali trestné veci na rozhodnutie súdu. Jeho základnou úlohou je prispieť k zvýšeniu bezpečnosti obyvateľov monarchie redukciou kriminality v spoločnosti prostredníctvom garancie trestného stíhania tých, ktorí porušili ustanovenia trestného práva hmotného, ako nevyhnutného následku ich kriminálneho konania, a to efektívnym spôsobom a na zákonnom základe. Švédski štátni zástupcovia v zmysle vyššie uvedeného predstavujú mimoriadne dôležitý článok zákonnej reťaze: polícia – verejný žalobca – súd – nápravný režim.[2)] Úrad švédskej verenej žaloby svoju pôsobnosť v súčasnosti vykonáva nezávisle od akéhokoľvek iného štátneho orgánu, vrátane súdov alebo polície, pričom Generálne štátne zastupiteľstvo ako vrcholný orgán švédskej verejnej žaloby nepredstavuje súčasť ministerstva spravodlivosti ani iného ministerstva, prestavuje orgán *sui generis*.[3)]

Švédska ústava[4)] neobsahuje úpravu postavenia štátneho zastupiteľstva vo švédskom štátnom aparáte, o úrade verejného žalobcu sa zmieňuje len v niektorých parciálnych súvislostiach. V zmysle čl. 6 kapitoly č. 11 Ústavného zákona o správe súdnictva a všeobecnej správe je generálny štátny zástupca spolu s kancelárom justície,[5)] ústrednými a miestnymi správnymi orgánmi za výkon svojej pôsobnosti zodpovedný vláde. Zo znenia nasledujúcej vety čl. 6 vyplýva, že Švédska ústava na tomto mieste o generálnom verejnom žalobcovi hovorí ako o štátnej správnej (administratívnej) autorite. Okrem uvedeného ústavný dokument v druhom odseku čl. 6 kapitoly č. 12 o parlamentnej kontrole ukladá každému štátnemu zástupcovi poskytnúť verejnému ochrancovi práv (švéd. *Ombudsman*)[6)] nevyhnutnú súčinnosť pri výkone jeho pôsobnosti.

Právna úprava organizácie orgánov verejnej žaloby na zákonnej a podzákonnej úrovni je roztrieštená a pozostáva z nasledujúcich predpisov:

1. Zákon o konaní pred súdom[7)] – kapitola č. 7

---

2) Dostupné na internete – oficiálna stránka švédskeho úradu štátneho zastupiteľstva: http://www.aklagare.se/In-English/About-us/

3) Uvedené však nič nemení na skutočnosti, že Generálne štátne zastupiteľstvo spolu so svojím špeciálnym úradom určeným na stíhanie ekonomickej kriminality je podriadené vláde, ktorej zároveň zodpovedá za plnenie zákonom stanovených úloh, pozri aj: FENYK, J. 2001. Veřejná žaloba. Díl první. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, 2001. s. 185.

4) Švédska ústava pozostáva celkovo zo štyroch ústavných právnych predpisov: ústavný zákon (švéd. *Regeringsformen*), zákon o sukcesii (švéd. *Successionsordningen*), zákon o slobode tlače (švéd. *Tryckfrihetsfororordningen*) a zákon o slobode slova (švéd. *Yttrandefrihetsgrundlagen*), anglická verzia Švédskej ústavy je dostupná na internete: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1641/file/8be1bfe7e1a03aa4b4ca65c2d11c.htm/preview.

5) Kancelár justície predstavuje v Švédskom kráľovstve vedúceho právneho poradcu vlády, zastupuje štát vo veciach občianskeho sporového súdnictva a taktiež vykonáva pôsobnosť verejného žalobcu v taxatívne vymedzených trestných veciach – bližšie pozri TERRILL, R. J. 2009. World criminal justice systems. A survey. New Providence: Matthew Bender & Company, Inc., 2009. s. 242.

6) Úrad verejného ochrancu práv má pôvod práve v Švédskom kráľovstve, v ktorom bol ústavne zakotvený už v roku 1809; verejnému ochrancovi práv bolo priznané postavenie úradníka ríšskeho snemu (švéd. *Riksdag*) a jeho hlavnou úlohou bola aktívna garancia poskytovaná občanom kráľovstva, že vláda a justičný systém nebudú pri výkone svojich funkcií používať neprípustné prostriedky – bližšie pozri TERRILL, R. J. 2009. World criminal justice systems. A survey. New Providence: Matthew Bender & Company, Inc., 2009. s. 223.

7) Zákon o konaní pred súdom (švéd. *Rättegångsbalken*, SFS 1942:740) predstavuje základný procesnoprávny predpis pre občianske i trestné súdnictvo, ktorý upravuje priebeh predsúdneho konania, ako aj konania na súdoch prvého, druhého i tretieho stupňa; tento predpis z roku 1948 oddelením funkcie Kancelára justície od Úradu generálneho štátneho zástupcu vytvoril predpoklady pre nezávislý systém štátneho zastupiteľstva – Švédske kráľovstvo pritom predstavuje prvú zo

2. Nariadenie o verejnej žalobe (švéd. *Åklagarförordning,* 1996:205)
3. Nariadenie s inštrukciou pre úrad generálneho štátneho zástupcu (švéd. *Förordningmed instruktion för Riksåklagare,* 1989:847)
4. Nariadenie s inštrukciou pre Úrad pre stíhanie ekonomickej kriminality (švéd. *Förordningmed instruktion för Ekobrottsmyndigheten,* 1997:898)[8)]

Organizácia štátneho zastupiteľstva a jeho postavenie v štátnom aparáte

Švédske štátne zastupiteľstvo z organizačného hľadiska predstavuje unifikovanú a hierarchicky usporiadanú organizáciu s celoštátnou pôsobnosťou, ktorej základnou úlohou je viesť vyšetrovanie o spáchaných trestných činoch a v prípade splnenia zákonom stanovených predpokladov podať vo veci na príslušný súd obžalobu v trestnej veci. Pôvodnú trojstupňovú sústavu štátneho zastupiteľstva v rámci nedávnej reformy, snažiacej sa o efektívnejšie využitie administratívneho personálu a posilnenie operatívnych síl v rámci štátneho zastupiteľstva, nahradila sústava dvojstupňová, ktorá pozostáva z 39 Úradov verejnej žaloby (švéd. *Åklagarmyndigheten*) a Úradu generálneho štátneho zástupcu (švéd. *Riksåklagarmyndigheten*). Miestna príslušnosť Úradov verejnej žaloby zhruba korešponduje s administratívnym členením monarchie na okresy, pričom vo väčších mestách s ohľadom na počet obyvateľov pôsobí popri sebe viacero miestnych orgánov štátneho zastupiteľstva.

Jednotnosť sústavy orgánov verejnej žaloby narúšajú tzv. špeciálne orgány verejnej žaloby, medzi ktoré možno zaradiť už spomínaný Úrad pre stíhanie ekonomických trestných činov, ako aj parlamentného ombudsmana (švéd. *Justitieombudsman*) a kancelára justície (švéd. *Justitiekanslern*), ktorí vykonávajú v ústavou stanovených prípadoch pôsobnosť verejného žalobcu.[9)]

Pre vymedzenie postavenia orgánu verejnej žaloby v rámci švédskeho štátneho aparátu je nevyhnutné sústrediť pozornosť predovšetkým na jeho vzťah k rezortu spravodlivosti. Úrad generálneho štátneho zástupcu disponuje postavením centrálneho orgánu, z čoho vyplýva nemožnosť vlády, resp. ministra spravodlivosti viazať svojimi pokynmi činnosť generálneho verejného žalobcu v konkrétnych prípadoch.[10)] Pokiaľ ide o politickú

… severských krajín, kde došlo k takémuto zásadnému kroku, obdobný systém sa však postupne udomácnil v právnych poriadkoch ostatných severských krajín, naposledy vo Fínsku – pozri aj FENYK, J. 2001. Veřejná žaloba. Díl první. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, 2001. s. 85; zároveň ide z trestno-procesného hľadiska o kľúčový predpis aj s prihliadnutím na skutočnosť, že práve ním došlo k nahradeniu pôvodných inkvizičných prvkov v trestnom procese novým trestným konaním založeným na princípoch akuzačného procesu – pozri aj CORNILS, K., JAREBORG, N. 2000. Das schwedische Kriminalgesetzbuch. Brottsbalken. Freiburg im Briesgau: edition iuscrim, 2000, s. 42.

8) TAK, P. J. P.: Country report Sweden, Chapter II – The relation between the Public Prosecutor and the Minister of Justice. Implementation of prosecution policy. dostupné na internete: http://www.euro-justice.com/ member_states/sweden/country_report/637/.

9) Kapitola č. 12 ods. 6 a 8 Ústavného zákona (švéd. *Regeringsformen*), bližšie pozri záverečnú podkapitolu príspevku.

10) TAK, P. J. P.: Country report Sweden, Chapter II – The relation between the Public Prosecutor and the Minister of Justice. Implementation of prosecution policy. dostupné na internete: http://www.euro-justice.com/member_states/sweden/country_report/637/.

zodpovednosť ministra spravodlivosti za charakter výkonu pôsobnosti štátneho zastupiteľstva, táto sa realizuje úpravou činnosti orgánov verejnej žaloby prostredníctvom zákonov, nariadení a iných všeobecne záväzných právnych predpisov.[11] S uvedeným bezprostredne súvisí skutočnosť, že zákonodarný zbor môže ministra spravodlivosti interpelovať výlučne v otázkach všeobecnej politiky verejnej žaloby, nie v individuálnych trestných veciach.

Úrad generálneho štátneho zástupcu

Na čele sústavy orgánov verejnej žaloby pôsobí Generálny štátny zástupca (švéd. *Riksaklagare*), ktorého spolu s jeho námestníkom menuje a odvoláva vláda. Tento najvyšší štátny zástupca je zodpovedný za celý systém verejnej žaloby, vykonáva jeho správu a dozor nad činnosťou štátnych zástupcov, zároveň zodpovedá za jednotnú aplikáciu právnych predpisov orgánmi verejnej žaloby a prispieva k rozvoju trestného práva ako celku.[12] Popri uvedenom generálny štátny zástupca ako jediný verejný žalobca v krajine disponuje oprávnením zastupovať monarchiu v odvolacom konaní alebo konaní o povolenie obnovy konania na Najvyššom súde Švédskeho kráľovstva.[13] Realizácia tejto pôsobnosti najvyššie postaveného verejného žalobcu neraz vedie k vyriešeniu problémov aplikačnej praxe. Okrem podania obžaloby na najvyššom súde disponuje generálny štátny zástupca oprávnením iniciovať konanie aj na súdoch nižšieho stupňa, pokiaľ v pozícii stíhaného subjektu vystupuje verejný činiteľ, sudca alebo vojenský veliteľ (v praxi ide najmä o prípady úplatkárstva).[14]

Generálny štátny zástupca je pri výkone svojej pôsobnosti, rovnako ako aj ostatní rádoví štátni zástupcovia, nezávislý, keďže v konkrétnej veci ho vláda ani žiaden z ministrov nemôže viazať svojimi pokynmi. Z uvedeného vyplýva, že vláda môže činnosť orgánov štátneho zastupiteľstva regulovať výlučne všeobecne záväznými právnymi predpismi. Niečo obdobné platí aj pre pokyny a nariadenia generálneho štátneho zástupcu adresované jednotlivým rádovým štátnym zástupcom, ktoré môžu byť iba všeobecnej povahy a nesmú sa teda týkať ich procesného postupu v konkrétnej trestnej veci.[15] Vychádzajúc z ustanovení Zákona o konaní súdnom[16] je však generálny štátny zástupca, spolu s vrchnými

11) Ako príklad predpisu takéhoto charakteru možno uviesť Memorandum švédskej vlády – Správa o drogovej politike (švéd. *En narkotikapolitisk redogörelse Regeringens skrivelse*, 1997/98:172), ktoré definuje ciele švédskej výkonnej moci v oblasti boja proti drogovej kriminalite a od úradu štátneho zastupiteľstva sa predpokladá, že bude v súlade s takto stanovenými princípmi v procese trestného stíhania postupovať.

12) FENYK, J. 2001. Veřejná žaloba. Díl první. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, 2001. s. 86.

13) Najvyšší súd Švédskeho kráľovstva (švéd. *Högsta domstolen*), ďalej len „Najvyšší súd", založený v roku 1789 a sídliaci v historickom centre mesta Štokholm, stojí na vrchole trojstupňovej súdnej sústavy všeobecného súdnictva, do ktorej patria aj miestne a odvolacie súdy; okrem uvedených na území Švédskeho kráľovstva funguje aj samostatná trojstupňová sústava správnych súdov na čele s Najvyšším správnym súdom a v neposlednom rade aj tzv. pracovný a obchodný súd ako špeciálne justičné orgány prejednávajúce konkrétne druhy sporov v rámci prvostupňovej i druhostupňovej jurisdikcie, bližšie pozri TERRILL, R. J.: World criminal justice systems. A survey. Matthew Bender & Company, Inc., New Providence 2009, s. 241 – 245.

14) TERRILL, R. J.: 2009. World criminal justice systems. A survey. New Providence: Matthew Bender & Company, Inc., 2009. s. 246.

15) STRASSER, G.: 2002. Samostatnosť štátneho zastupiteľstva z európskeho pohľadu. In *Justičná revue*, 2002, roč. 54, č.11, s. 1323.

16) Kapitola č. 7 par. 5 Zákona o konaní súdnom.

štátnymi zástupcami riadiacimi jednotlivé úrady verejnej žaloby a niektorými ďalšími štátnymi zástupcami na vyšších stupňoch personálnej hierarchie, oprávnený na základe návrhu strany trestného konania alebo vlastnej iniciatívy preniesť na seba príslušnosť na prejednanie konkrétnej trestnej veci, ktorá dovtedy patrila nižšie postavenému verejnému žalobcovi, a vykonať nevyhnutné úkony, resp. celé vyšetrovanie. Predmetná strohá právna regulácia tejto dôležitej otázky ponecháva v aplikačnej praxi priestor pre viaceré nejasnosti, z ktorých niektoré možno vyriešiť s pomocou stanoviska parlamentného ombudsmana zaoberajúceho sa detailnejšie touto problematikou – Rozhodnutie č. 1245-2000).[17)]

Faktický výkon kontrolnej a dozornej pôsobnosti voči nižším stupňom štátneho zastupiteľstva generálny verejný žalobca zabezpečuje prostredníctvom vydávania inštrukcií a smerníc všeobecnej povahy, ktoré popri riešení viacerých problémov administratívneho charakteru zameriavajú pozornosť štátneho zastupiteľstva na aktuálne kritické oblasti kriminality. Tieto interné normatívne právne akty sú spravidla publikované v Zbierke rozhodnutí Úradu generálneho štátneho zástupcu (švéd. *Riksåklagarens författningssamling – RÅFS*) a pojednávajú okrem iného aj o predpísanom charaktere vedenia predsúdneho štádia trestného konania, bližšie vymedzujú kooperáciu medzi verejným žalobcom a policajnými orgánmi a konkretizujú možnosť využitia diskrečného oprávnenia v prípade trestných činov s vymedzeným druhovým objektom.[18)]

Úrad generálneho štátneho zástupcu sa ďalej člení na viacero oddelení fakticky zabezpečujúcich jednotlivé aspekty fungovania hierarchicky najvyššie postaveného štátneho zastupiteľstva – právne oddelenie, oddelenie dohľadu, oddelenie plánovacích činností, oddelenie komunikácie, oddelenie ľudských zdrojov, oddelenie informačných technológií a ekonomické oddelenie. Súčasť tejto štruktúry predstavuje aj osobitný referát pre trestné činy prejednávané pred najvyšším súdom a referát verejného žalobcu príslušný pre koordináciu operatívnych aktivít.[19)]

Úrady štátneho zastupiteľstva

Miestne úrady štátneho zastupiteľstva predstavujú najnižší článok systému verejnej žaloby, v súčasnosti ich je 32 a prejednávajú predovšetkým trestné činy každodenného charakteru, medzi ktoré patria najmä krádeže, lúpežné prepadnutia a majetkové delikty. V rámci tejto úrovne orgánu verejnej žaloby pôsobnosť vykonávajú „okresní" štátni zástupcovia,[20)] ktorých do funkcie menuje generálny štátny zástupca.

17) TAK, P. J. P.: Country report Sweden, Chapter II – The relation between the Public Prosecutor and the Minister of Justice. Implementation of prosecution policy, dostupné na internete: http://www.euro-justice.com/member_states/sweden/country_report/637/.

18) Do tejto skupiny možno zaradiť napr. smernice týkajúce sa prejednávania prípadov vedenia motorového vozidla pod vplyvom narkotík (švéd. *Allmänna råd för handläggning av mÍl rörande drograttfylleri, RÅFS* 1999:5) alebo prípadov nezákonnej diskriminácie (švéd. *Allmänna råd rörande mål som avser olaga diskriminering, RÅFS* 13:97) – pozri tiež TAK, Peter. J. P.: Country report Sweden, Chapter II – The relation between the Public Prosecutor and the Minister of Justice. Implementation of prosecution policy. Dostupné na internete: http://www.euro-justice.com/member_states/sweden/country_report/637/.

19) Dostupné na oficiálnej stránke švédskeho štátneho zastupiteľstva: http://www.aklagare.se/In-English/About-us.

20) Do funkcie štátneho zástupcu môže byť na území monarchie vymenovaný švédsky občan, ktorý získal bakalársky titul na právnickej fakulte švédskej vysokej školy a má výborné hodnotenie z praxe súdneho úradníka na súde prvého alebo druhého stupňa; popri uvedených formálnych požiadavkách musí štátny zástupca disponovať týmito vlastnosťami: analytické myslenie, nezávislosť, schopnosť kooperovať a rozhodnosť.

Na čele miestneho úradu štátneho zastupiteľstva pôsobí vrchný štátny zástupca, pričom v praxi nie je zriedkavé, že sa niektorí zo štátnych zástupcov okresného štátneho zastupiteľstva špecializujú na určitú konkrétnu oblasť trestnej činnosti, ako napr. environmentálna, násilná alebo drogová trestná činnosť.

Do štruktúry Úradov verejnej žaloby patria okrem tých všeobecných aj národné a medzinárodné Úrady verejnej žaloby. Tri medzinárodné orgány verejnej žaloby vykonávajú špeciálnu pôsobnosť v oblasti boja proti trestným činom s cezhraničným dosah, okrem toho predstavujú inštitucionálny základ pre jednotlivé oblasti cezhraničnej spolupráce predstaviteľov verejnej žaloby.[21)] Popri týchto trestné stíhanie vykonávajú aj štyri národné úrady verejnej žaloby s celoštátnou pôsobnosťou, príslušné pre trestné činy spáchané policajnými príslušníkmi, trestné činy korupcie, trestné činy proti životnému prostrediu a trestné činy súvisiace s narušením bezpečnosti.[22)]

Popri dvoch popísaných stupňoch štátneho zastupiteľstva je nevyhnutné zmieniť sa aj o tzv. centrách pre posilnenie kvality trestného stíhania, ktoré sú umiestnené v troch najväčších švédskych mestách – Štokholm, Göteborg a Malmö, a predstavujú garantov odbornosti v jednotlivých oblastiach vyvodzovania trestnej zodpovednosti za činy, ktorých prejednanie patrí do ich príslušnosti. Každé z týchto centier vedie vyšší štátny zástupca a predmetnom ich činnosti je kontinuálny rozvoj metodologických a právno-teoretických poznatkov v jednotlivých oblastiach páchania a následného efektívneho postihovania trestnej činnosti. Do ich pôsobnosti však popri uvedenom patrí aj výkon všeobecného právneho dohľadu nad činnosťou štátnych zástupcov, ako aj rozhodovanie o opravných prostriedkoch podaných proti rozhodnutiam orgánov verejnej žaloby.[23)] Na jedno z týchto centier sa rozhodovanie o opravnom prostriedku proti rozhodnutiu štátneho zástupcu prenesie po tom, čo dotknutý verejný žalobca svoje pôvodné rozhodnutie preskúma z hľadiska možného výskytu nových relevantných skutočností v trestnej veci s právom prehodnotiť ho a v rámci autoremedúrneho postupu zmeniť. Ak k tomuto postupu nedôjde, vec preskúma vrchný štátny zástupca, pôsobiaci v jednom z týchto centier a rozhodne[24)] o prípadnom pokračovaní zastaveného trestného stíhania, resp. konkrétnych vyšetrovacích úkonov, ktoré sa majú vo veci vykonať. Za netradičnú možno hodnotiť inak len veľmi strohú právnu úpravu opravného konania v jej časti, v zmysle ktorej sa vec po vydaní rozhodnutia v opravnom konaní vráti späť na prvostupňový úrad verejnej žaloby, avšak inému štátnemu zástupcovi.[25)]

---

21) Cezhraničná spolupráca orgánov verejnej žaloby v posledných rokoch v dôsledku globalizačných procesov nadobudla celkom nový charakter umožňujúci švédskym štátnym zástupcom recipročne poskytovať svojim zahraničným kolegom nevyhnutnú právnu pomoc pri vedení ich vyšetrovania, pričom jedným z prejavov jej skvalitnenia je aj členstvo švédskeho orgánu verejnej žaloby v Eurojuste.

22) TERRILL, R. J.: 2009. World criminal justice systems. A survey. New Providence: Matthew Bender & Company, Inc., 2009. s. 242.

23) V praxi podľa štatistických údajov dochádza v opravnom konaní k zmene zhruba iba jedného percenta z celkového počtu všetkých rozhodnutí štátnych zástupcov, dostupné na oficiálnej stránke švédskeho štátneho zastupiteľstva: http://www.aklagare.se/In-English/The-role-of-the-prosecutor/Decision-to-prosecute/Retrial/.

24) Proti rozhodnutiu vrchného štátneho zástupcu je taktiež prípustný opravný prostriedok, v nadväznosti na podanie ktorého vo veci s konečnou platnosťou rozhodne úrad generálneho štátneho zástupcu.

25) Dostupné na oficiálnej stránke švédskeho štátneho zastupiteľstva: http://www.aklagare.se/In-English/ The-role-of-the- prosecutor/Decision-to-prosecute/Retrial/.

Špeciálne orgány verejnej žaloby

V rámci sústavy orgánov verejnej žaloby pôsobí v podmienkach Švédskeho kráľovstva od roku 1998 špeciálny Úrad pre trestné stíhanie ekonomických trestných činov,[26] inak povedané, kriminality tzv. bielych golierov. Tento osobitný orgán verejnej žaloby, disponujúci v porovnaní s Úradmi verejnej žaloby určitými osobitnými oprávneniami a nástrojmi, za svoju činnosť zodpovedá vláde, ktorá priamo financuje jeho rozpočet. Hoci od Úradu generálneho štátneho zástupcu je Úrad pre stíhanie ekonomickej kriminality organizačne a rozpočtovo oddelený, jeho generálny riaditeľ, ako aj ostatní rádoví štátni zástupcovia (v súčasnosti ich je okolo 80), podliehajú dozoru generálneho štátneho zástupcu a činnosť úradu musí byť v súlade s trestnou politikou uplatňovanou úradom verejnej žaloby ako celkom. Riaditeľ tohto špeciálneho úradu je do funkcie menovaný vládou na návrh generálneho štátneho zástupcu a v hierarchii verejných žalobcov požíva obdobné právne postavenie ako vrchní štátni zástupcovia stojaci na čele jednotlivých Úradov verejnej žaloby.[27]

Do skupiny špeciálnych orgánov verejnej žaloby možno v podmienkach Švédskeho kráľovstva zaradiť okrem úradu špecializujúceho sa na ekonomickú kriminalitu aj už spomínaného parlamentného ombudsmana a kancelára justície.[28] Ombudsman v pozícii špeciálneho verejného žalobcu vykonáva trestné stíhanie verejného úradníka, ktorý zanedbaním svojich služobných povinností spáchal nedbanlivostný trestný čin, zatiaľ čo kancelár justície disponuje oprávnením iniciovať trestné konanie v prípadoch zneužitia právomoci verejného činiteľa a vykonáva výlučnú pôsobnosť orgánu verejnej žaloby pri stíhaní trestných činov súvisiacich s porušením slobody tlače a iných médií.

Záver

Ako vyplýva z poznatkov načrtnutých v tomto príspevku, štátne zastupiteľstvo sa v podmienkach Švédskeho kráľovstva ako sústava orgánov verejnej žaloby priraďuje k moci výkonnej, hoci sa mu pripisuje charakter špecifického orgánu *sui generis*, ktorý z hľadiska funkčného vykazuje viacero znakov typických pre orgány justičné. S týmto vymedzením právneho postavenia orgánu verejnej žaloby bezprostredne súvisí jeho podriadenosť vláde, a to pri zachovaní mechanizmov zabraňujúcich neprípustnému ovplyvňovaniu štátnych zástupcov zo strany politických predstaviteľov v jednotlivých konkrétnych prípadoch. Táto závislosť od vrcholného orgánu výkonnej moci nachádza svoje vyjadrenie aj v oblasti kreačnej pôsobnosti vo vzťahu k funkciám vedúcich štátnych zástupcov, ktorá je zverená do rúk vlády, resp. na nižších článkoch rezortu spravodlivosti. Práve tu možno badať najmarkantnejší rozdiel medzi švédskym štátnym zastupiteľstvom a prokuratúrou v podmienkach Slovenskej republiky, ktorá je koncipovaná ako nezávislý orgán chrániaci práva a zákonom chránené záujmy fyzických osôb, právnických osôb a štátu, bez možnosti jeho priradenia k moci výkonnej, resp. súdnej. Z hľadiska organizačného usporiadania švédskeho štátneho zastupiteľstva sa ako špecifikum javí existencia špeciálnych orgánov verejnej žaloby, ktorá sa najmä v prípade Úradu pre stíhanie

26) V súčasnosti v tomto úrade pracuje celkovo 400 osôb, z ktorých je okolo 100 štátnych zástupcov, medzi ostatných patria policajní dôstojníci a špecialisti na rôzne ekonomické oblasti – pozri tiež The swedish judicial system – a brief presentation. s. 8, dostupné na internete: http://www.regeringen.se/content/1/c4/33/41/0feab306.pdf.

27) TAK, P. J. P.: Country report Sweden, Chapter II – The relation between the Public Prosecutor and the Minister of Justice. Special prosecution agencies, dostupné na internete: http://www.euro-justice.com/member_states/sweden/country_report/637/.

28) Kap. 12 par. 6 a 8 ústavného zákona.

ekonomickej trestnej činnosti v praxi ukázala ako veľmi opodstatnená a prospešná, ale aj vytvorenie osobitných národných a medzinárodných štátnych zastupiteľstiev, čím došlo k inštitucionalizácii procesu špecializácie značného podielu štátnych zástupcov. Kým v prípade národných orgánov verejnej žaloby s celoštátnou pôsobnosťou je zákonodarcom presne stanovené, ktorými trestnými činmi sa zaoberajú, medzinárodné štátne zastupiteľstvá okrem prejednávania trestnej činnosti s cezhraničným dosah predstavujú zároveň inštitucionálny základ pre jednotlivé oblasti cezhraničnej spolupráce orgánov verejnej žaloby rôznych krajín, ktorá v nedávnom období nadobudla celkom novú kvalitu. Na základe uvedeného si tak možno položiť otázku, či by aj v podmienkach Slovenskej republiky nebolo vhodné v budúcnosti pouvažovať o špeciálnych orgánoch verejnej žaloby, ktoré by vytvorili efektívnu možnosť pre jednotlivých prokurátorov špecializovať sa v oblasti boja proti konkrétnemu druhu trestnej činnosti. Jej výskyt totiž možno v dnešnej dobe zaznamenať v čoraz sofistikovanejších podobách, čo nevyhnutne zvyšuje nároky na odborné a ľudské kvality osoby, ktorá v danej trestnej veci vystupuje v pozícii verejného žalobcu.

Summary

The presented paper, whose aim is point out the basic information about the organizational structure of the Swedish prosecution service, analyses the legal framework and the positioning of the prosecution service in the state apparatus of Swedish kingdom. In this respect, after defining the particular legislation, the attention is paid to setting out the basic facts concerning the Office of the Prosecutor-General, local and specialized prosecution offices, which enables the reader to learn how the prosecution service in Sweden is built up and how the particular tasks in the area of criminal procedural law are fulfilled in one of the most developed countries in Europe.

Zoznam použitej literatúry:

[1] CORNILS, K., JAREBORG, N.: 2000. Das schwedische Kriminalgesetzbuch. Brottsbalken. Freiburg im Briesgau: edition iuscrim, 2000. ISBN 3-86113-926-X

[2] FENYK, J.: 2001. Veřejná žaloba. Díl první. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, 2001. ISBN 80-238-8543-X

[3] STRASSER, G.: 2002. Samostatnosť štátneho zastupiteľstva z európskeho pohľadu. In *Justičná revue*, 2002, roč. 54, č.11, s. 1311 – 1327, ISSN 1335-6461

[4] TAK, P. J. P.: Country report Sweden. dostupné na internete: http://www.euro-justice.com/member_states/sweden/country_report/

[5] TERRILL, R. J.: 2009. World criminal justice systems. A survey. New Providence: Matthew Bender & Company, Inc., 2009. ISBN: 978-1-59345-612-2

[6] oficiálna stránka švédskeho štátneho zastupiteľstva: http://www.aklagare.se/In-English/

[7] The swedish judicial system – a brief presentation, dostupné na internete: http://www.regeringen.se/content/1/c4/33/41/0feab306.pdf

[8] Švédska ústava (švéd. *Regeringsformen,* SFS 1974:152)

[9] Zákon o konaní pred súdom (švéd. *Rättegångsbalken,* SFS 1942:740)

JUDr. Adam Petrovič

interný doktorand, Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola

vyšší súdny úradník, Okresný súd Bratislava I

e-mail: adam.max.petrovic@gmail.com

Výkon trestu odňatia slobody v kontexte so zákazom mučenia a neľudského zaobchádzania

Prison Sentence in the Context of the Prohibition of Torture and Inhuman Treatment

Martin Šebest

Úvod

Pre vývoj ľudskej spoločnosti v jednotlivých historických obdobiach boli charakteristické rôzne druhy trestov, počnúc od tých najkrutejších trestov týkajúcich sa života trestaného, cez tresty na zdraví až po tresty majetkového charakteru. Postupne, tak ako sa spoločnosť civilizovala a rozvíjala, silnel aj tlak na humanizáciu trestov, ako aj celkového trestného systému, čo nakoniec viedlo k presadeniu trestu odňatia slobody ako najrozšírenejšie využívaného trestu, ktorý zaujíma popredné miesto vo viacerých trestných systémoch, vrátane nášho trestného práva. Cieľom môjho príspevku je poskytnúť čitateľovi čo možno najkomplexnejší pohľad na právnu úpravu vybraných základných ľudských práv v súvislosti s výkonom trestu odňatia slobody, a to z pohľadu medzinárodného, ako aj vnútroštátneho. Príspevok je systematicky členený na viac častí, v ktorých sa postupne venujem stručnému prierezu historického vývoja trestu odňatia slobody, systému ochrany ľudských práv v medzinárodnom kontexte, pričom v centre pozornosti stojí Európska únia a vybrané Európske dohovory na ochranu základných ľudských práv. V centre pozornosti poslednej časti stojí výkon trestu odňatia slobody v kontexte so zákazom mučenia a neľudského zaobchádzania v právnej úprave Slovenskej republiky.

Historický vývoj trestu odňatia slobody

Pôvod a dejiny väzení siahajú hlboko do histórie pred naším letopočtom, avšak trest odňatia slobody, tak ako ho vnímame v súčasnosti, nemá dlhú tradíciu. Vznikal postupne v posledných štyroch storočiach. Ukladanie tohto trestu je spojené už s fungovaním rozvinutej a kultúrnej spoločnosti. Prvé poznatky o ukladaní trestu odňatia slobody pochádzajú zo 16. až 17. storočia, kedy bol takýto trest ukladaný a vykonával sa v novozriaďovaných nápravných domoch. V Bridwelli pri Londýne bol takýto nápravný dom založený už v roku 1553, ďalší bol založený v roku 1585 v Amsterdame. Na území Slovenska bol prvý nápravný dom založený zriadený v roku 1772 v Senci pri Bratislave.[1)]

Pôvodne v období rodovej spoločnosti mal každý poškodený právo urobiť nápravu sám podľa vlastného uváženia. Vzhľadom na to, že táto nebola vykonávaná určitou autoritou, ktorá by bola nezainteresovaná, ale práve súkromnou znepriatelenou osobou, mohla byť tou osobou, proti ktorej bola smerovaná, chápaná ako dôvod na pomstu, t. j. v podstate „odveta za odvetu."[2)] Trestanie páchateľa činu bolo teda spočiatku súkromnou záležitosťou.

1) FÁBRY, A.: Penológia. Bratislava: EUROKÓDEX, 2009, s. 14.

2) MACHALOVÁ, T.: K odkazu Jaroslava Kalaba. 1. vyd. Aleš Čeněk, Plzeň, 2007. s. 169.

Využíval sa aj spôsob odplaty v podobe krvnej pomsty. Tento pojem pochádza z latinského slova vendeta, ktorá predstavuje spor medzi rodinnými klanmi, vyznačujúci sa sériou krvavých odplát za predchádzajúce vraždy, zneuctenie alebo iné krivdy spáchané na členoch jednej z rozhádaných strán. Veľmi často krvná pomsta nadobúda ráz vojny medzi dvoma rodmi, pri ktorej nezáleží na jednotlivcovej vine („všetci za jedného"). V modernej dobe sa tento pojem označuje i pre pomstu všeobecne. Vendeta bola krvná pomsta za urážku.[3)] V období uplatňovania inštitútu krvnej pomsty predstavovala krv symbol sily rodu. Krvná pomsta teda slúžila na prezentáciu sily a veľkosti rodu. Príznačné pre tento druh pomsty sú jeho bolestivosť a krutosť, ako aj jeho deštrukčné účinky na spoločnosť.

Staroveké spoločnosti postupne prechádzali k uplatňovaniu rôznych foriem trestov, napr. trest smrti, tresty mrzačiace a majetkové tresty.[4)]

Na tomto vývoji spôsobu nápravy práv poškodeného vidieť, aké bolo základné poňatie trestu, ktorý sa pôvodne ukladal ako odplata za spáchané zlo, neskôr ako účelové opatrenie už nielen preto, že bol spáchaný trestný čin, ale aj preto, aby sa v budúcnosti trestné činy nepáchali. Rozvinul sa názor, že trest môže byť účinný, pokiaľ je primeraný, neodvrátiteľný a včasný.[5)]

Z historického hodnotenia sú dejiny trestania i samotného trestu odňatia slobody obrazom krutosti a veľkého utrpenia. Postupne sa presadzovala zásada, že trest má byť účelný a nemá spôsobovať zbytočné utrpenie. Výsledkom tohto vývoja bolo, že represia ako hlavná črta trestania sa zmierňuje a presadzuje sa zásada prevencie premietnutá do prevýchovno – nápravného ovplyvňovania páchateľov trestných činov. Poznať tieto základné tendencie ukladania a výkonu trestu je potrebné preto, aby bolo možné chápať a vnímať širšie súvislosti vývoja trestnej politiky v konkrétnych podmienkach vývoja spoločnosti a ich uplatňovanie v jednotlivých krajinách. História trestania, a zvlášť trestu odňatia slobody, nielenže dokumentuje pokrok spoločnosti a jej vyspelosť, ale umožňuje nám nájsť správnu cestu pri ďalšom vývoji a smerovaní trestnej politiky rešpektujúc elementárne požiadavky na zachovanie základných ľudských práv aj pre osoby vo výkone trestu odňatia slobody. Stále zostáva aktuálnou aj požiadavka na stanovenie vyváženosti medzi potrebou chrániť spoločnosť pred dôsledkami páchania trestnej činnosti a spôsobom, ako túto ochranu zabezpečiť.

V priebehu celého vývoja inštitútu trestu odňatia slobody, ako aj celého systému trestania, sa menili aj jeho jednotlivé funkcie a účel, ktoré sa pretransformovali až do súčasnej podoby, kedy podľa Trestného zákona (zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov) je účelom trestu:

a) zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchateľom trestného činu (ochranná funkcia trestu),

b) zabrániť odsúdenému v páchaní ďalšej trestnej činnosti (represívna zložka trestu),

c) vytvoriť podmienky na výchovu odsúdeného na to, aby viedol riadny život (individuálna prevencia),

3) Wikipedia [online]. posledné úpravy 26. 1. 2010 [citované 7. marca 2010] Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Vendeta.

4) KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H.: Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vyd. Praha : Nakladateľstvo C. H. Beck, 2005. s. 193 – 195.

5) URBANOVÁ, M.: Systémy sociální kontroly a právo. 1. vyd. Plzeň : Nakladateľstvo Aleš Čeněk, s. r. o., 2006. s. 135.

d) odradiť ostatných od páchania trestných činov (generálna prevencia),

e) vyjadriť morálne odsúdenie páchateľa spoločnosťou.

V priebehu vývoja ľudskej spoločnosti nedochádzalo len k vývoju systému trestania, ale zároveň aj k vývoju a novému chápaniu základných ľudských práv a slobôd, pričom v danej oblasti bolo prijatých viacero medzinárodných dokumentov, ktoré platia dodnes a ktoré upravujú základné ľudské práva a slobody. Na základe uvedeného považujem za potrebné podotknúť, že zakotvenie medzinárodných dokumentov na ochranu základných ľudských práv a slobôd malo nepochybne vplyv aj na inštitút výkonu trestu odňatia slobody.

Medzinárodná úprava základných ľudských práv a slobôd vo vzťahu k trestu odňatia slobody

Mučenie a zlé zaobchádzanie patria k najohavnejším porušeniam ľudských práv a ľudskej dôstojnosti. Podľa Všeobecnej deklarácie ľudských práv nikto nesmie byť mučený alebo podrobený krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. Medzinárodné právo nepripúšťa žiadne výnimky. Všetky krajiny sú povinné dodržiavať bezpodmienečný zákaz všetkých foriem mučenia a zlého zaobchádzania. Napriek úsiliu medzinárodného spoločenstva stále dochádza k mučeniu a zlému zaobchádzaniu vo všetkých častiach sveta. V mnohých krajinách naďalej prevláda beztrestnosť pre páchateľov mučenia a zlého zaobchádzania.

K medzinárodným dokumentom, ktoré ovplyvňujú výkon trestu odňatia slobody, patria i prijaté dohovory zakotvujúce ľudské práva a slobody, zabezpečujúce každému jednotlivcovi určitú škálu práv a slobôd. Po nástupe osoby do výkonu trestu odňatia slobody dochádza k obmedzeniu niektorých, nie však všetkých práv po dobu výkonu trestu. Na tom, že osoba má i vo výkone trestu odňatia slobody garantované určité práva, sú postavené medzinárodné dokumenty a vnútroštátne predpisy upravujúce oblasť väzenstva, ktoré musia túto skutočnosť rešpektovať. Chránené práva potom nesmú svojimi ustanoveniami obmedziť alebo zrušiť.

Európska únia vo vzťahu k zákazu mučenia a neľudského zaobchádzania

Európska únia je založená na hodnotách slobody, demokracie, rešpektovania ľudských práv a základných slobôd a hodnotách právneho štátu. Tieto hodnoty sú spoločné všetkým členským štátom. Rešpektovanie ľudských práv je jedným z kľúčových cieľov spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky Európskej únie.

Úsilie predchádzať všetkým formám mučenia a zlého zaobchádzania a odstrániť ich v rámci Európskej únie i v celosvetovom meradle predstavuje politický postoj, ktorý dôsledne zastávajú všetky členské štáty EÚ. Presadzovanie a ochrana tohto práva je prioritou politiky EÚ v oblasti ľudských práv.

Úsilie Európskej únie predchádzať mučeniu a zlému zaobchádzaniu a odstrániť ich sa riadi príslušnými medzinárodnými a regionálnymi štandardmi a normami, ktoré sa týkajú ľudských práv, výkonu spravodlivosti a vedenia ozbrojených konfliktov vrátane, okrem iného, noriem a štandardov obsiahnutých v nasledujúcich dokumentoch:

- Všeobecná deklarácia ľudských práv

- Medzinárodný pakt OSN o občianskych a politických právach (ICCPR) a jeho dva opčné protokoly
- Dohovor OSN proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (Dohovor proti mučeniu) a jeho opčný protokol
- Dohovor OSN o právach dieťaťa (CRC) a jeho dva opčné protokoly
- Medzinárodný dohovor OSN o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (CERD)
- Medzinárodný dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW) a jeho opčný protokol
- Medzinárodný dohovor OSN o ochrane všetkých osôb pred núteným zmiznutím
- Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím a jeho opčný protokol
- Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, jeho protokoly č. 6 a 13 a príslušná judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva
- Európsky dohovor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (CPT)
- Štatút Medzinárodného trestného súdu
- Štatút Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu
- Štatút Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu
- Ženevské dohovory o ochrane obetí vojny a ich dodatkové protokoly, ako aj obvyklé pravidlá humanitárneho práva uplatniteľné počas ozbrojených konfliktov.

Európsky dohovor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania

Medzi popredné medzinárodné dohovory týkajúce sa problematiky ochrany základných ľudských práv, ktorý sa v značnej miere dotýka výkonu trestu odňatia slobody, nepochybne patrí Európsky dohovor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania. Tento dohovor bol prijatý siedmimi členskými štátmi Rady Európy v roku 1987 a smeruje k posilneniu ochrany osôb zbavených osobnej slobody.

Predmetným dohovorom bol, prihliadajúc na ustanovenia Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, zriadený Európsky výbor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (ďalej len „Výbor“). Členov výboru volí Výbor ministrov Rady Európy na obdobie štyroch rokov. Má ísť o nezávislé a nestranné osoby s vysokými morálnymi kvalitami a odbornými znalosťami najmä z oblasti ľudských práv. Výbor preveruje zaobchádzanie s osobami zbavenými osobnej slobody a posilňuje ochranu voči mučeniu, neľudskému, ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu tým, že navštevuje miesta, kde sú umiestnené osoby zbavené slobody na základe rozhodnutia štátnych orgánov.

Pred vykonaním takejto návštevy Výbor informuje vládu príslušnej krajiny. Tá mu musí zabezpečiť vstup na svoje územie a právo cestovať, umožniť mu prístup do miest, kde sa

nachádzajú záujmové osoby, poskytnúť informácie o miestach, kde sú osoby zbavené slobody a tiež ďalšie informácie potrebné na plnenie úloh Výboru.[6)]

Štát môže vo výnimočných prípadoch podať proti návšteve protest. Dôvodom protestu však môže byť iba vznik okolností súvisiacich s obranou štátu, verejnej bezpečnosti, vážne nepokoje v miestach, ktoré sú cieľom návštevy, zhoršený zdravotný stav osoby alebo vykonávanie neodkladného výsluchu týkajúceho sa vážneho trestného činu.[7)]

Výsledkom vykonania návštevy je vypracovanie správy o zistených skutočnostiach a odovzdanie odporúčaní na zlepšenie situácie dotknutému štátu.

Pomerne málo úspešných sťažností, vzhľadom na ich počet zaslaný do Štrasburgu, zároveň svedčí o pomerne efektívnom preventívnom mechanizme, ktorý bol zavedený v členských štátoch Rady Európy na základe Európskeho dohovoru o zabránení mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania, o ktorom som sa zmienil vyššie v mojej práci a ktorý bol prijatý dňa 26. novembra 1987 a nadobudol účinnosť dňa 1. februára 1989. Tento dohovor predstavuje lex specialis k Európskemu dohovoru a na základe jeho prvého článku bol zriadený Európsky výbor pre zabránenie mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, o ktorom som sa taktiež detailnejšie zmienil v predchádzajúcej časti práce.

Osobitnými prípadmi sú posudzovania možností podmienečného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody. Zamietnutie takéhoto podmienečného prepustenia bolo predmetom sťažnosti v prípade Helmut Aldrian c. Rakúsko (rozhodnutie z roku 1990 týkajúce sa sťažnosti č. 16266/90). Sťažovateľ, ktorý bol odsúdený na pätnásť rokov za dvojnásobnú vraždu, žiadal po vykonaní desiatich rokov trestu odňatia slobody o podmienečné prepustenie. Jeho žiadosť bola zamietnutá z dôvodov generálnej prevencie, pretože na prípad veľmi citlivo reagovala verejná mienka. Sťažovateľ namietal porušenie článku 3 Európskeho dohovoru z dôvodu, že by bolo neľudským a ponižujúcim zaobchádzaním, keby zostal vo výkone trestu odňatia slobody len na základe postojov verejnosti.

Komisia sa stotožnila s názormi rakúskych súdov, že hľadiská špeciálnej a generálnej prevencie majú rovnakú váhu a, že v danom prípade prevažuje hľadisko generálnej prevencie vzhľadom na mimoriadnu závažnosť trestného činu sťažovateľa, ktorý veľmi pobúril verejnú mienku. Navyše upozornila na to, že pôvodný doživotný trest bol zmiernený na pätnásťročný na základe udelenej milosti, a preto sťažovateľ nemôže dosť dobre tvrdiť, že trest zmiernený na pätnásť rokov je trestom neľudským a ponižujúcim. Z týchto dôvodov jeho sťažnosť zamietla ako nepodloženú v zmysle článku 27 Európskeho dohovoru.

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd

Ďalší významný prvok v oblasti ochrany základných ľudských práv a slobôd, ktorý v značnej miere ovplyvňuje výkon trestu odňatia slobody, predstavuje Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý v článku 3 zakazuje mučenie, neľudské zaobchádzanie a trestanie, ako aj ponižujúce zaobchádzanie a trestanie. Tento zákaz vychádza z nevyhnutnosti zachovania fyzickej a psychickej integrity človeka, ktorá je

6) Európsky dohovor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania, článok 8 ods. 2.

7) Európsky dohovor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania, článok 9.

predpokladom jeho humánneho zakotvenia v spoločnosti. Spolu s právom na život a osobnou slobodou patrí toto právo k základným a prirodzeným právam človeka.

Článok 3 Európskeho dohovoru sa vyznačuje v porovnaní s ostatnými právami a slobodami vymedzenými v Európskom dohovore absolútnosťou a kolektívnosťou.

Absolútnosť tohto ľudského práva znamená, že je aplikovateľné na všetkých ľudí, na každom mieste, v každom čase a hlavne nie je ničím limitované. Na rozdiel od práva na život nie sú s výkonom práva zakotveným v článku 3 Európskeho dohovoru spojené žiadne výnimky, napríklad z dôvodu zachovania verejného poriadku či národnej bezpečnosti. Rovnako nie sú prípustné žiadne derogácie v zmysle článku 15 Európskeho dohovoru.

Kolektívna garancia spočíva v dvoch aspektoch. Po prvé ide o to, že viaceré dôležité sťažnosti boli podané nie fyzickou osobou, ale štátom, resp. štátmi, ktoré reklamovali porušovanie článku 3 Európskeho dohovoru iným štátom (napr. Grécko c. Spojené kráľovstvo v prípade štatútu ostrova Cyprus – sťažnosť č. 176/56 a č. 299/57). Druhým aspektom výnimočnosti článku 3 Európskeho dohovoru je, že sa ho môžu dovolávať cudzinci aj z nečlenských štátov Rady Európy v prípade vydaní a vyhostení štátom do krajiny, v ktorej im reálne hrozí mučenie, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie či trestanie.

Podobne, ako aj pri iných článkoch Európskeho dohovoru, sú základné pojmy, či presnejšie povedané, predmet ochrany, vyjadrené veľmi všeobecne, čo si vyžiadalo výklad Európskou komisiou a Európskym súdom pre ľudské práva. Vzhľadom na to, že pojmy ako mučenie či ponižujúce zaobchádzanie nie sú spravidla presne vymedzené ani vo vnútroštátnej legislatíve členských štátov, podujali sa štrasburské orgány ochrany práva na výklad, ktorý by mal prekonať obmedzujúce limity subjektívneho náhľadu. Postupne Komisia i Súd vymedzili základné kritériá pojmov mučenie, neľudské zaobchádzanie alebo trest či ponižujúce zaobchádzanie, ktorými sú:

1. stupeň intenzity porušenia práva vymedzeného v článku 3 Európskeho dohovoru,
2. zohľadnenie osobitostí konkrétneho prípadu,
3. sociálno – politický kontext,
4. proporcionalita medzi ohrozením práva vymedzeného v článku 3 Európskeho dohovoru a cieľom, ktorý ním sledoval.[8)]

V súvislosti s porušením článku 3 Európskeho dohovoru sú na Európsky súd pre ľudské práva podávané mnohé sťažnosti, pričom medzi najpočetnejšie oblasti porušenia čl. 3 Európskeho dohovoru patria sociálna diskreditácia, rasová diskriminácia, medicínske pokusy a liečba, telesné tresty ako výchovný prostriedok detí v školách, väznice a iné zariadenia, kde je obmedzená osobná sloboda a oblasť vydania a vyhostenia.

V súvislosti so sťažnosťami podávanými v dôsledku porušenia čl. 3 Európskeho dohovoru uvádzam do pozornosti špecifické obdobie čakania na trest smrti, ktoré bolo posudzované z pohľadu porušenia článku 3 Európskeho dohovoru v prípade Soering c. Spojené kráľovstvo. V závere rozhodnutia Súd uviedol, že určité prvky časových prieťahov medzi uložením a vykonaním trestu, ako aj hrozný stres v podmienkach potrebných pre účel prísneho väzenia, sú nevyhnutné pre každého väzňa odsúdeného na trest smrti. Niet pochýb o demokratickom charaktere právneho systému amerického štátu Virgínia vo všeobecnosti ani o pozitívnych črtách trestného práva procesného a rozhodovacích

8) SVÁK, J.: Základy európskej ochrany ľudských práv, I. zväzok. Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici, 2001, s. 40.

a odvolacích konaniach tohto štátu. Súd súhlasil s názorom Komisie, že spravodlivosť, ktorej by sťažovateľ v Spojených štátoch amerických podliehal, nie je sama osebe ani svojvoľná, ani neodôvodnená, ale je spravodlivosťou, ktorá rešpektuje suverenitu zákona a poskytuje obžalovanému z kvalifikovanej vraždy nie zanedbateľné procesné záruky. V celách smrti sú k dispozícii zariadenia určené na pomoc odsúdeným, najmä služby psychologického a psychiatrického charakteru. Podľa názoru Súdu vydanie sťažovateľa do Spojených štátov amerických, berúc do úvahy veľmi dlhé časové obdobie strávené v cele smrti v extrémnych podmienkach, s vždy prítomnou a narastajúcou úzkosťou z prichádzajúceho výkonu trestu smrti a osobné okolnosti sťažovateľa, najmä jeho vek a duševný stav v čase spáchania trestného činu, by sťažovateľa vystavilo reálnemu nebezpečenstvu zaobchádzania, ktoré ide za mieru stanovenú článkom 3 Európskeho dohovoru. Ďalšou dôležitou skutočnosťou je, že v danom prípade sa mohol legitímny cieľ vydania dosiahnuť inými prostriedkami, ktoré by nespôsobovali utrpenie takej výnimočnej intenzity a dĺžky.[9)]

Slovenská právna úprava výkonu trestu odňatia slobody v kontexte so zákazom mučenia a neľudského zaobchádzania

Čo sa týka Slovenskej republiky a ochrany základných ľudských práv v súvislosti s výkonom trestu odňatia slobody, je nemožné nespomenúť rok 1989, po ktorom proces demokratizácie a transformácie spoločnosti, ako aj budovanie demokratického právneho štátu priniesli so sebou požiadavky na kvalitu trestnoprávnej ochrany spoločenských vzťahov. Zmeny v spoločnosti sa odrazili vo všetkých oblastiach spoločenskej praxe vrátane väzenstva. Premietli sa v postupnom faktickom prehĺbení humanizácie a demokratizácie podmienok výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody. Prijatím zákona o výkone väzby č. 156/1993 Z. z. v znení neskorších predpisov a vyhlášky Ministerstva spravodlivosti SR č. 114/1994 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu väzby, a novelou zákona č. 59/1956 Sb. o výkone trestu odňatia slobody sa vytvoril právny rámec na transformáciu slovenského väzenstva v nových spoločenských podmienkach.

Proces rekodifikácie trestnoprávnych predpisov a jeho zavŕšenie v podobe nového Trestného zákona a Trestného poriadku, ako aj významné spoločenské trendy a zmeny v prístupe a filozofii zaobchádzania s väznenými osobami priniesli potrebu vypracovať nový zákon o výkone väzby a zákon o výkone trestu odňatia slobody, ktoré by na uvedené skutočnosti primerane reagovali.

Nová kodifikácia zákona o výkone trestu odňatia slobody nadväzuje na ideový zámer, z ktorého vychádza aj kodifikácia trestných kódexov, a to, že ochranu práv a slobôd občanov a ochranu ich života, zdravia a majetku je treba dosiahnuť predovšetkým mimo trestnými prostriedkami a tiež, že potlačovanie a kontrolovanie kriminality bude možné účinne dosiahnuť vyváženým pôsobením prevencie a represie.

Z tohto pohľadu väzenstvo ako trestno – výkonná zložka sa významným spôsobom podieľa na jednej zo zásad ukladania trestov, podľa ktorej trest zabezpečuje ochranu spoločnosti pred páchateľom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti, vytvára podmienky na jeho výchovu a na to, aby viedol riadny život, iných odrádzal od páchania trestných činov a vyjadroval morálne odsúdenie páchateľa spoločnosťou. V tomto smere väzenstvo plní významnú funkciu nielen v oblasti všeobecnej prevencie, ale aj individuálnej prevencie kriminality.

9) FICO, R., KUPCOVÁ, Z.: Môže vydaním štát porušiť ľudské práva (pokračovanie), Justičná revue, č. 5/1996, s. 50 – 51.

Základné zásady, ktoré sú v zákone o výkone trestu odňatia slobody vyjadrené, možno zhrnúť nasledovne:

- vo výkone trestu sa rešpektuje dôstojnosť osobnosti odsúdeného, pričom odsúdený nesmie byť podrobený krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu,
- odsúdený nesmie byť diskriminovaný,
- s odsúdeným vo výkone trestu odňatia slobody sa musí zaobchádzať tak, aby sa podporovali také postoje a schopnosti, ktoré napomáhajú pri jeho návrate do spoločnosti a začleneniu sa do nej v súlade so zákonom,
- odsúdenému sa môžu na čas výkonu trestu odňatia slobody obmedzovať len tie občianske práva, ktorých výkon by bol v rozpore s účelom trestu alebo ktoré sa nemôžu vzhľadom na výkon trestu uplatniť,
- na základe zmenenej vonkajšej diferenciácie je výkon trestu odňatia slobody založený na diferencovanom bezpečnostnom systéme stráženia odsúdených,
- za účelom zvýšenia účinnosti zaobchádzania s odsúdenými sa vykonáva vnútorná diferenciácia,
- za účelom účinného zaobchádzania s odsúdenými sa v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody vytvárajú špecializované oddiely, v ktorých vykonávajú trest odňatia slobody osobitné kategórie odsúdených.

Okrem už vyššie spomínanej úpravy v oblasti mučenia a iného krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania vo vzťahu k výkonu trestu odňatia slobody mala na súčasný právny stav vplyv transformácia Dohovoru OSN proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu do právneho poriadku Slovenskej republiky.

Základný právny rámec zákazu mučenia je daný Ústavou Slovenskej republiky, ktorá v čl. 16 ods. 2 ustanovuje, že nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu. Novelou Ústavy SR účinnou od 1. januára 2002 bol zrušený článok 11 Ústavy SR, ktorý obsahoval zásadu priamej aplikovateľnosti medzinárodných zmlúv o ľudských právach. Jeho obsah bol pretransformovaný do znenia článku 154c Ústavy SR nasledovne: „Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom pred nadobudnutím účinnosti tohto ústavného zákona, sú súčasťou jej právneho poriadku a majú prednosť pred zákonom, ak zabezpečujú väčší rozsah základných práv a slobôd.“ Ústava SR zároveň v čl. 7 ods. 5 ustanovuje, že medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi.

Definícia mučenia je obsiahnutá v Trestnom zákone, konkrétne v dvanástej hlave („Trestné činy proti mieru, proti ľudskosti a trestné činy vojnové“). Mučenie spočíva v akomkoľvek konaní, ktorým sa človeku spôsobuje silná bolesť alebo telesné, alebo duševné utrpenie. Páchateľom tohto trestného činu môže byť len osoba, ktorej bola zverená právomoc orgánu verejnej moci, pričom trestný čin musí byť spáchaný v súvislosti s výkonom tejto právomoci. Definícia je teda v Trestnom zákone širšia než v dohovore, pretože mučenie nie je obmedzené len na motív získať informácie od podozrivých osôb alebo ich potrestať. V ustanovení § 123 ods. 3 písm. h) kvalifikuje Trestný zákon mučivé

útrapy ako ťažkú ujmu na zdraví. Neoznámenie a neprekazenie trestného činu podľa § 420 ods. 2, 3 alebo 4 je trestným činom podľa § 340 a § 341 Trestného zákona.

Inštitút verejného ochrancu práv je v právnom poriadku Slovenskej republiky zakotvený v čl. 151a ústavného zákona č. 90/2001 Z. z. V zmysle § 11 zákona č. 564/2001 Z. z. sa na verejného ochrancu práv môže obrátiť každý, kto sa domnieva, že pri konaní, rozhodovaní alebo nečinnosti orgánu verejnej správy boli porušené základné práva a slobody v rozpore s právnym poriadkom alebo princípmi demokratického a právneho štátu. Prvý verejný ochranca práv bol zvolený Národnou radou Slovenskej republiky 19. marca 2002 a funkcie sa ujal 27. marca 2002.

Ak verejný ochranca práv zistí skutočnosti nasvedčujúce tomu, že v miestach, kde sa vykonáva väzba, trest odňatia slobody, disciplinárne tresty vojakov, ochranné liečenie, ochranná výchova, ústavné liečenie alebo ústavná výchova, alebo v cele policajného zaistenia, je nezákonne držaná osoba, túto skutočnosť bezodkladne oznámi príslušnému prokurátorovi ako podnet a upovedomí správu takého miesta a dotknutú osobu. Rovnako ak sa podnet týka preskúmania právoplatného rozhodnutia orgánu verejnej správy alebo ak verejný ochranca dospeje k záveru, že rozhodnutie orgánu verejnej správy je v rozpore so zákonom alebo s iným všeobecne záväzným právnym predpisom, alebo ak podnet obsahuje návrhy takých opatrení, ktoré patria do pôsobnosti prokuratúry, môže ho verejný ochranca práv postúpiť príslušnému prokurátorovi. Prokurátor je povinný v lehotách ustanovených zákonom č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre oznámiť verejnému ochrancovi práv opatrenia, ktoré vykonal na odstránenie nezákonnosti.

Záver

Základné ľudské práva a slobody majú v celosvetovom meradle svoj nepochybný význam a vzhľadom na ich význam pre celú spoločnosť budú neustále pod dohľadom vnútroštátnych ako aj medzinárodných organizácií. Ochrana proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu predstavuje, najmä v rámci výkonu trestu odňatia slobody, záruku, takpovediac, ľudského zaobchádzania s jednotlivcami. V snahe zabezpečiť efektívnosť výkonu trestu odňatia slobody je nevyhnutné neustále vykonávať dohľad nad dodržiavaním medzinárodných dohovorov, ako aj vnútroštátnych predpisov v danej oblasti, pričom v dôsledku ich nedodržiavania by mohol nastať úplne opačný výsledok celej nápravy páchateľa nachádzajúceho sa vo výkone trestu odňatia slobody.

Anotácia (resumé)

Článok je zameraný na dodržiavanie základných ľudských práv, najmä zákaz mučenia a neľudského zaobchádzania v súvislosti s výkonom trestu odňatia slobody, a to najmä z pohľadu medzinárodnej právnej úpravy. V predmetnom článku poukazujem na stručný historický vývoj výkonu trestu odňatia slobody a súčasnú potrebu a dôležitosť dôkladného zabezpečenia, aby nedochádzalo k porušovaniu vyššie uvedených základných ľudských práv a slobôd v intenciách výkonu trestu odňatia slobody.

Zoznam použitej literatúry:

[1] Čapek, J.: Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva, Přehled judikatury a nejzávažnějších případů, Vzory podání. LINDE, Praha

[2] Čapek, J.: Trestněprávní aspekty mučení a nelidského zacházení ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. – In: Trestní právo. – Roč. 13, č. 2(2009)

[3] Dohovor OSN proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu

[4] Európsky dohovor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania

[5] Fábry, A.: Penológia. Bratislava: EUROKÓDEX, 2009

[6] Fico, R., Kupcová, Z.: Môže vydaním štát porušiť ľudské práva (pokračovanie), Justičná revue, č. 5/1996

[7] Kuchta, J., Válková, H.: Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vyd. Praha : Nakladateľstvo C. H. Beck, 2005

[8] Machalová, T.: K odkazu Jaroslava Kalaba. 1. vyd. Aleš Čeněk, Plzeň, 2007

[9] Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o uzavretí Protokolu č. 1 k Európskemu dohovoru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania. č. 478/2004 Z. z. / Ministerstvo zahraničných vecí SR

[10] Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o uzavretí Protokolu č. 2 k Európskemu dohovoru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania č. 480/2004 Z. z. / Ministerstvo zahraničných vecí SR

[11] Svák, J.: Základy európskej ochrany ľudských práv, I. zväzok. Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici

[12] Urbanová, M.: Systémy sociální kontroly a právo. 1. vyd. Plzeň : Nakladateľstvo Aleš Čeněk, s. r. o., 2006

[13] Wikipedia [online]. posledné úpravy 26. 1. 2010 [citované 7. marca 2010] Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Vendeta

JUDr. Martin Šebest

Absolvent Fakulty práva Paneurópskej vysokej školy. V súčasnosti pôsobí v Národnej kriminálnej agentúre Prezídia PZ. Je zároveň doktorandom na Fakulte práva Paneurópskej vysokej školy v študijnom programe Trestné právo.

Pojem spravodlivosť v judikatúre Najvyššieho súdu Slovenskej republiky

The term justice in the case law of Supreme Court of the Slovak Republic

Dušan Čurila

Kľúčové slová:

spravodlivosť, aplikačné súvislosti, princíp, spravodlivý proces, Najvyšší súd Slovenskej republiky

Keywords:

justice, application circumstances, principle, fair trial, Supreme Court of the Slovak Republic

Úvod

V tomto príspevku sa budem zaoberať aplikačnými súvislosťami používania termínu spravodlivosť v judikatúre Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Predmetom môjho záujmu bude tento pojem a jeho aplikácia v rôznorodých druhoch súdnych konaní, ktoré prebiehajú na tomto súde. Hlavným kritériom bude len samotný výskyt tohto pojmu alebo jeho slovných odvodenín v texte súdnych rozhodnutí.[1)] Podľa Pavla Holländera je aplikácia práva podstatne zložitejším myšlienkovým procesom, než len obyčajným logickým sylogizmom[2)] a to bezpochyby platí aj pre aplikáciu odborných právnych termínov v súdnej praxi. V tomto príspevku však nepôjde len o rýdzu pojmológiu, ale najmä o argumentačný kontext aplikácie pojmu spravodlivosť.

Sudca je podľa Hanuša v rámci svojej právomoci delegovaný na rozvíjanie spravodlivosti a nemá byť len nástrojom povolaným k mechanickej subsumpcii skutkových zistení pod právnu normu.[3)] Takéto chápanie spravodlivosti každého súdneho rozhodnutia predstavuje jej materiálnu verziu a tá takisto nebude nateraz objektom môjho záujmu.

Použitie pojmu spravodlivosť môžeme v súdnych rozhodnutiach Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej tiež „NS SR“) rozdeliť na dve základné kategórie. Prvá z nich zahrnuje prípady samotnej interpretácie tých ustanovení právneho poriadku, ktoré obsahujú pojem spravodlivosť. Druhú kategóriu tvoria prípady, kedy sa NS SR zaoberá spravodlivosťou skôr v procedurálnom zmysle ako hodnotenie postupu účastníkov a súdov (ako postup v rámci práva na spravodlivý proces). Táto druhá skupina je z mojich zistení omnoho početnejšia. V judikatúre NS SR budem termín spravodlivosť skúmať najmä v jeho argumentácii (odôvodnení), v ideálnom prípade ako spojenie určitej tézy a jej

1) Pri vyhľadávaní rozhodnutí som použil vyhľadávací systém dostupný na internetovej stránke NS SR http://www.supcourt.gov.sk/ Hľadal som kľúčový pojem spravodlivosť a jeho slovné varianty, ako napr. nespravodlivosť, spravodlivý a pod.

2) HOLLÄNDER, P.: *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 213.

3) HANUŠ, L.: *Právní argumentace nebo svévole. Úvahy o právu, spravedlnosti a etice*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 136.

akceptácie.[4] Najfrekventovanejšie interpretované ustanovenia v súvislosti s právom na spravodlivý súdny proces bývajú čl. 46 ods. 1 Ústavy SR, čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a § 237 písm. f) Občianskeho súdneho poriadku.

V mnohých rozhodnutiach NS SR, podobne ako aj v rozhodovacej činnosti iných súdov, sa pojem spravodlivosť vyskytuje nemeritórne. Príkladom môže byť jeho použitie vo výraze „*ministerstvo spravodlivosti*" alebo „*minister spravodlivosti*." Ďalšími nemeritórnymi prípadmi aplikácie je jeho výskyt v označení trestného činu („*marenie výkonu spravodlivosti*") alebo v argumentácii účastníkov konania. Z hľadiska predmetu tohto článku považujem za nemeritórny výskyt pojmu spravodlivosť tiež také prípady, kedy bol sledovaný pojem aplikovaný nižšími súdmi a Najvyšším súdom je spomenutý len v rámci rekapitulácie kauzy. Len na okraj, ako ilustráciu spomeniem názor Krajského súdu v Košiciach, ktorý v istej kauze označil spravodlivosť za najvyšší a najvýznamnejší právny princíp.[5]

Morálna alegória spravodlivosti

Skúmanie spravodlivostných parametrov práva je predovšetkým problematikou právnoaxologickou,[6] a preto nie je možné opomenúť ani širšie súvislosti než len právne. Podľa názoru NS SR prezentovaného v jednom zo svojich rozhodnutí: „*Je ... povinnosťou súdu v každej prejednávanej veci vyvinúť maximálne úsilie pre nájdenie takého riešenia, ktoré bude zlučiteľné so všeobecnou predstavou spravodlivosti*."[7] Podľa mňa súd v citovanej vete vyjadril materiálnu podobu spravodlivosti.

NS SR operuje s rôznymi slovnými spojeniami, ktoré obsahujú pojem spravodlivosť. Takýmto príkladom môže byť spojenie „*všeobecne uznávané zásady spravodlivosti,*" význam ktorého však súd bližšie nešpecifikuje.[8] NS SR zriedkavejšie používa aj slovný výraz „*zmluvná spravodlivosť*", avšak takisto bez hlbšej analýzy tohto slovného spojenia.[9] Všetky vyššie naznačené súvislosti podľa môjho názoru naznačujú, že spravodlivosť je chápaná ako fundament práva. Podľa Procházku: „*je fundamentálny princíp spravodlivosti vo vzťahu k fundamentálnym hodnotám inštrumentalitou – slúži ich atribúcii (ako prideľovaniu, nie rozdeľovaniu) konkrétnym adresátom práva v ich konkrétnych vzťahoch.*"[10]

Spravodlivosť chápe NS SR tiež ako zásadu[11] a konkrétnejšie ako zásadu, ktorá je obsiahnutá v práve na spravodlivé súdne konanie, založené na dostatočnom a právne relevantnom odôvodnení a v racionálnom a dostatočnom výklade právnych noriem.[12]

4) HOLLÄNDER, P.: *Ústavněprávní argumentace – ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003, s. 9.

5) Uznesenie Krajského súdu v Košiciach, zo dňa 11. 3. 2010, č. k. 6S/37/2009–83, rekapitulované v Uznesení NS SR zo dňa 26. 1. 2011, sp. zn. 6Sžo 152/2010.

6) HOLLÄNDER, P.: *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 12.

7) Uznesenie NS SR zo dňa 27. 2. 2013, sp. zn. 6 Cdo 71/2011.

8) Rozsudok NS SR zo dňa 22. 6. 2011, sp. zn. 8Sžo/193/2010.

9) Uznesenie NS SR zo dňa 31. 3. 2009, 1 Cdo 82/2008.

10) PROCHÁZKA, R. *Dobrá vôľa, spravodlivý rozum: hodnoty a princípy v súdnej praxi.* Bratislava: Kalligram, 2005, s. 54 – 55. Fundamentálnymi hodnotami sú podľa Procházku také: „*hodnoty, ktorých morálna opodstatnenosť nezávisí od toho, či slúžia alebo neslúžia inému cieľu*." Ako príklad uvádza život, osobnú slobodu, slobodu prejavu atď. (Tamtiež, s. 54).

11) Uznesenie NS SR zo dňa 24. 5. 2011, sp. zn. 5 Cdo 189/2010.

12) Rozsudok NS SR zo dňa 29. 5. 2012, sp. zn. 4Sžf/4/2012.

V mnohých rozsudkoch sa pojem spravodlivosť, resp. z neho odvodené adjektívum „*spravodlivý*" aplikuje aj v súvislosti so substantívom konanie alebo rozhodnutie.[13] V oblasti trestnoprávnych konaní napríklad NS SR judikoval, že je potrebné v rovnakej miere objasňovať okolnosti svedčiace tak v prospech, ako aj v neprospech obvineného, aby bolo možné napokon vyniesť spravodlivé rozhodnutie.[14]

V inom prípade NS SR po mimoriadnom dovolaní generálneho prokurátora proti platobnému rozkazu okresného súdu posudzoval tiež dohodnutý úrok z omeškania v občianskoprávnom vzťahu, ktorý predstavoval 182,5 % ročne a súd konštatoval: „*že takáto výška úrokov z omeškania, aj keď bola dohodnutá v zmluve (a aj v prípade inej majetkovej sankcie), je neprimeraná. V dôsledku toho odporuje dobrým mravom ako pravidlám morálneho charakteru všeobecne uznávaným v demokratickej spoločnosti, ktorých súčasťou sú aj požiadavky vzájomnej slušnosti a zmluvnej spravodlivosti*."[15] Z citovaného textu vyplýva, že NS SR zaradil princíp zmluvnej spravodlivosti pod pravidlá morálneho charakteru. Odhliadnuc od merita veci (primeranosti úroku) NS SR tiež judikoval, že princíp právnej istoty (spočívajúci v právoplatnosti súdnych rozhodnutí) nemôže mať pri zjavnej nespravodlivosti prednosť: *„...je preto v danej veci správne, aby pred dôsledkami vyplývajúcimi z nedodržania zásady vigilantibus iura (každý si má strážiť svoje práva) bol daný priechod na uplatnenie základnej zásady práva ius est ars boni et aequi (právo je umenie dobrého a spravodlivého), t. j. spravodlivosti."*[16] Ako podotýka Váně, koncept spravodlivosti, ktorý sa pokúša definovať každé spoločenstvo, je síce nevyhnutným obranným mechanizmom s cieľom zaistiť stabilitu, ale vždy podlieha normatívnemu hodnoteniu. Existencia hodnotových systémov je podľa neho niečo, čo pri tvorbe teórie spravodlivosti hrá vždy rozhodujúcu rolu,[17] a to podľa mňa deklaruje aj NS SR vo svojej judikatúre.

NS SR vyjadril v jednom zo svojich rozhodnutí významnú väzbu spravodlivého rozhodovania na teleologickú metódu výkladu: „*Spravodlivosť (osobitne zvýraznená v citovanom čl. 6 ods. 1 dohovoru), ale aj v ustanovení § 1 a § 117 ods. 1 O. s. p. je ... kritériom ukladajúcim súdu ústavnú povinnosť hľadať také riešenie súdenej právnej veci, ktoré nebude možné vyhodnotiť ako extrémne nesúladné s princípom spravodlivosti a popierajúce zmysel a účel príslušných zákonných ustanovení.*"[18] Okrajovo sa pojmu spravodlivosť dotkol NS SR aj v prípade zaujímavej „definície" utečenca. Podľa NS SR je utečenec (potenciálnou) obeťou nespravodlivosti a nie osobou, ktorá sa snaží spravodlivosti uniknúť. Spravodlivosťou vo vyššie uvedenom význame tu NS SR chápal potrestanie za spáchanie skutku, ktorý má povahu trestného činu.[19] V ďalšom zo svojich rozhodnutí NS SR v tejto súvislosti deklaroval, že: „*Spravodlivosť v demokratickom a právnom štáte a cesta k nej je vec verejná.*"[20]

13) Uznesenie NS SR zo dňa 20. 1. 2010, sp. zn. 3 Tdo 1/2010 alebo Uznesenie NS SR zo dňa 16. 3. 2011, sp. zn. 3 To 17/2010.

14) Uznesenie NS SR zo dňa 28. 4. 2011, sp. zn. 6 To 5/2011.

15) Uznesenie NS SR zo dňa 28. 10. 2009, sp. zn. 4 M Cdo 16/2008.

16) Uznesenie NS SR zo dňa 28. 10. 2009, sp. zn. 4 M Cdo 16/2008.

17) VÁNĚ, J.: *Proměny spravedlnosti*. Praha: Aleš Čeněk, 2007, s. 28.

18) Rozsudok NS SR zo dňa 31. 1. 2012, sp. zn. 2 Cdo 101/2010.

19) Rozsudok NS SR zo dňa 8. 10. 2009, sp. zn. 8 Sža/63/2009.

20) Rozhodnutie NS SR zo dňa 14. 12. 2012, sp. zn. 1 Dso 3/2012.

Ako som spomenul vyššie, mnohé frekventované nemeritórne výskyty pojmu spravodlivosť v rozhodnutiach NS SR sa týkajú argumentácie samotných účastníkov. Zväčša ide z ich strany o namietanie porušenia ich práva na spravodlivý proces alebo iné prípady odopretia (odňatia) spravodlivosti (denegatio iustitiae), resp. prístupu k nej.

Najvyšší súd Slovenskej republiky často zdôrazňuje, že každý štátny orgán: „*musí nielen rešpektovať právo samotné, ale jeho výklad a aplikácia právneho poriadku musí smerovať k spravodlivému výsledku v zmysle starorímskej zásady ius est ars boni et aequi (právo je umenie spravodlivého a dobrého). Inak povedané, právo musí byť predovšetkým živým nástrojom spravodlivosti a nie iba súborom právnych predpisov, ktoré sú mechanicky a formalisticky aplikované bez prihliadnutia na zmysel a účel konkrétneho záujmu chráneného príslušnou právnou normou.*“[21] Myšlienkový odkaz na právo ako umenie dobrého a spravodlivého podľa mňa v sebe implikuje morálny odtieň práva. Túto skutočnosť niektorí právnici a filozofi, zástupcovia skôr pragmatického tábora, spochybňujú tvrdiac, že hľadať odpovede na otázky, čo je právo a aké sú požiadavky spravodlivosti, je zbytočné. Na margo tejto skupiny názorov, reprezentovanej napríklad Rortym, však Dworkin argumentuje, že kladenie si spomenutých otázok je rozhodujúce a takýto druh pragmatizmu samodeštrukčný.[22]

Ako vyplýva z predošlého, významným zdrojom inšpirácie pri používaní termínu spravodlivosť je v prípade NS SR aj rímske právo a z neho odvodzované princípy. Ďalším príkladom môže byť použitie princípu „*ex iniuria ius non oritur*,“ pričom podľa NS SR tento, ako aj ďalšie princípy zo starého Ríma tvoria spoločný priestor spravodlivosti aj pre podmienky Európskej únie, ktorý je podľa súdu vymedzený čl. 6 ods. 3 Zmluvy o Európskej únii, ale aj článku 67 in fine Zmluvy o fungovaní Európskej únie.[23] NS SR v jednej zo svojich argumentácií použil tiež známy prípad Riggs v. Palmer, na ktorom demonštroval zdanlivosť zákonnosti bežného pozitivistického výkladu a uprednostnenie princípu „*nemo turpitudinem suam allegare potest“*, pričom podľa NS SR jednoznačne: „*ide o demokratickou spoločnosťou uznávané pravidlo, ktoré najlepšie zodpovedá spravodlivému usporiadaniu vzťahov v naznačenom prípade, tzn. bez pocitu nespravodlivosti a krivdy.“* [24]

Spravodlivosť v interpretovaných právnych predpisoch

Starorímska zásada *„Absoluta sententia expositore non indiget“* síce hovorí, že jasné slová nepotrebujú interpreta, pojem spravodlivosť však takýmto jasným slovom podľa mňa určite nie je. Vráťme sa preto teraz k najčastejšie interpretovaným právnym predpisom, ktoré explicitne alebo implicitne obsahujú pojem spravodlivosť. Podľa prvej vety čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd má každý právo na to, aby bola jeho vec spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o akomkoľvek trestnom čine, z ktorého je obvinený. V súlade s judikatúrou ESĽP a NS SR sa neprimeraná lehota konania považuje za odopretie spravodlivosti.[25]

21) Rozsudok NS SR zo dňa 23. 10. 2011, sp. zn. 1Sžso/36/2010.

22) DWORKIN, R. *Justice in robes*. London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2006, s. 37 – 38.

23) Rozsudok NS SR zo dňa 14. 2. 2012, sp. zn. 1Sžr/72/2011.

24) Rozsudok NS SR zo dňa 14. 2. 2012, sp. zn. 1Sžr/72/2011.

25) Uznesenie NS SR zo dňa 16. 5. 2012, sp. zn. 1 Tost 12/2012.

Dôležitým a najvyšším súdom často interpretovaným ustanovením je § 237 písm. f) zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok (ďalej tiež „Občiansky súdny poriadok") podľa ktorého je dovolanie prípustné proti každému rozhodnutiu odvolacieho súdu, ak účastníkovi konania sa postupom súdu odňala možnosť konať pred súdom. Podľa NS SR je ďalej vada konania, ktorá je vymedzená v § 237 písm. f) Občianskeho súdneho poriadku svojou podstatou porušením základného práva účastníka súdneho konania na spravodlivý proces.[26] Ďalším ustanovením, ktoré interpretoval NS SR v súvislosti s nami sledovaným termínom, sa stal § 250i ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku, podľa ktorého ak správny orgán podľa osobitného zákona rozhodol v spore alebo inej právnej veci, ktorá vyplýva z občianskoprávnych, pracovných, rodinných a obchodných vzťahov alebo o uložení sankcie, súd nie je viazaný pri prieskume tohto rozhodnutia skutkovým stavom, ktorý zistil správny orgán. Okrem skutkových zistení správneho orgánu môže totiž znova vykonať dôkazy už raz vykonané správnym orgánom alebo je oprávnený tiež vykonať dokazovanie podľa tretej časti druhej hlavy Občianskeho súdneho poriadku. Podľa NS SR je predmetné ustanovenie: „*faktickou transpozíciou požiadavky tzv. „plnej jurisdikcie" ako atribútu práva na spravodlivý proces*."[27] NS SR sa raz vyjadril aj o účele známeho § 150 Občianskeho súdneho poriadku, ktorý upravuje trovy konania a podľa súdu je účelom tohto ustanovenia odstránenie neprimeranej tvrdosti a týmto dosiahnutie spravodlivosti pre účastníkov konania.[28]

Pojem spravodlivosť sa v judikatúre NS SR vyskytuje aj v súvislosti s interpretáciou ustanovení zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník (ďalej len „Obchodný zákonník"), konkrétne inštitútu obchodného zastúpenia [§ 669 ods. 1 písm. b) Obchodného zákonníka].[29] Odplata (odstupné) u obchodného zastúpenia je podľa NS SR spravodlivá vtedy, keď zodpovedá poctivému obchodnému styku a obchodnej morálke a posudzuje sa vždy s ohľadom na všetky okolnosti vzťahu medzi účastníkmi.[30]

V rozsudkoch Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sa často cituje tiež § 30 ods. 1 zákona č. 385/2000 Z. z. v znení neskorších predpisov, podľa ktorého sa sudca v občianskom živote, pri výkone funkcie sudcu aj po jeho skončení musí zdržať všetkého, čo by mohlo narušiť vážnosť a dôstojnosť funkcie sudcu alebo ohroziť dôveru v nezávislé, nestranné a spravodlivé rozhodovanie súdov.

Spravodlivosť a koncepcia materiálneho právneho štátu

Najvyšší súd Slovenskej republiky pomerne často odkazuje na judikatúru Ústavného súdu Slovenskej republiky. Spravodlivosť tak v súlade s ňou chápe ako neoddeliteľný atribút právneho štátu (spolu s právnou istotou).[31] Požiadavka materiálnej ochrany práv

26) Uznesenie NS SR zo dňa 24. 2. 2009, sp. zn. 2 Cdo 324/2008.

27) Rozsudok NS SR zo dňa 25. 11. 2010, sp. zn. 5Sž/18/2010.

28) Uznesenie NS SR zo dňa 31. 3. 2010, sp. zn. 1MObdoV/19/2008.

29) „*(1) Obchodný zástupca má v prípade skončenia zmluvy právo na odstupné, ak*

a) pre zastúpeného získal nových zákazníkov alebo významne rozvinul obchod s doterajšími zákazníkmi a zastúpený má podstatné výhody vyplývajúce z obchodov s nimi a

b) vyplatenie odstupného s prihliadnutím na všetky okolnosti, najmä na províziu, ktorú obchodný zástupca stráca a ktorá vyplýva z obchodov uskutočnených s týmito zákazníkmi, je spravodlivé; tieto okolnosti zahŕňajú aj použitie alebo nepoužitie konkurenčnej doložky podľa § 672a."

30) Rozsudok NS SR zo dňa 12. 6. 2012, sp. zn. 3 Obo 166/2010.

31) Rozsudok NS SR zo dňa 10. 1. 2008, sp. zn. 8 Sžo 30/2007 podľa I. ÚS 17/99, I. ÚS 54/02.

a princíp spravodlivosti sú podľa NS SR podstatnými a neopomenuteľnými vlastnosťami právnej ochrany v rámci koncepcie materiálneho právneho štátu. NS SR judikoval, že súd musí pri výklade a aplikácii príslušných právnych predpisov prihliadať na: „*spravodlivú rovnováhu pri poskytovaní ochrany uplatňovaným právam a oprávneným záujmom účastníkov konania*.“[32] NS SR sa v interpretácii čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky odvoláva prirodzene na judikatúru Ústavného súdu Slovenskej republiky, podľa ktorej je princíp materiálneho právneho štátu založený na právnej istote a spravodlivosti.[33] Princíp spravodlivosti a požiadavka materiálnej ochrany práv sú teda podstatnými a neopomenuteľnými atribútmi právnej ochrany (predovšetkým súdnej) v rámci koncepcie materiálneho právneho štátu.[34]

Princíp spravodlivosti a nezávislosť súdov a sudcov v judikatúre NS SR

Častou oblasťou, v ktorej sa pertraktuje pojem spravodlivosť, sú námietky účastníkov konania vo veci zaujatosti sudcu. Zaujatosť sudcu je v priamej korelácii s právom na zákonného sudcu ako súčasť práva na spravodlivý proces. Vylúčenie sudcu z prejednávania a rozhodovania pridelenej veci je však výnimkou z tohto pravidla: *„I keď zákon v § 14 ods. 1 O. s. p. spája vylúčenie sudcov z prejednania a rozhodovania vo veci nielen so skutočne preukázanou zaujatosťou, ale aj vtedy, ak možno mať čo i len pochybnosť o ich nezaujatosti, nemožno prehliadať, že rozhodnutie o vylúčení sudcu podľa § 14 ods. l O. s. p. predstavuje výnimku z významnej ústavnej zásady, že nikto nesmie byť odňatý svojmu zákonnému sudcovi (čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky). Vzhľadom na to možno vylúčiť sudcu z prejednávania a rozhodovania pridelenej veci len celkom výnimočne a len zo skutočne závažných dôvodov, ktoré sudcovi zjavne bránia rozhodnúť v súlade so zákonom, objektívne, nezaujato a spravodlivo. Samotný subjektívny názor účastníka konania, že v osobe určitého sudcu sú dané okolnosti vylučujúce ho z prejednávania a rozhodovania veci, nezakladá ešte bez ďalšieho dôvod pre legitímne obavy z jeho nestranného a nezaujatého rozhodovania.“*[35] Podľa NS SR sú sudcova nezávislosť (spolu s nestrannosťou) a jeho kvalifikácia podmienkami kvalitného rozhodovania a jeho predvídateľnosti a sledujú tak: „*význam riadneho napĺňania (poskytovania) spravodlivosti*.“[36] Podľa môjho názoru by však medzi atribúty kvalitného rozhodovania sudcu mala patriť aj jeho charakterová vybavenosť (morálna stránka), ktorá je minimálne na rovnakej úrovni dôležitosti ako jeho samotná odbornosť.

Nezávislosť súdnej moci je v súlade s judikatúrou NS SR pojem s dvojakým významom, pretože označuje jednak inštitucionálnu nezávislosť (nezávislosť súdov) a súčasne aj individuálnu nezávislosť (nezávislosť sudcov), pričom oba tieto druhy nezávislosti sú vzájomne nestotožniteľné. Právne záruky inštitucionálnej a individuálnej nezávislosti by mali byť podľa NS SR v spravodlivej rovnováhe s verejným záujmom na tom, aby súdy

32) Uznesenie NS SR zo dňa 16. 5. 2012, sp. zn. 1 Tost 12/2012.

33) Rozsudok NS SR zo dňa 31. 5. 2012, sp. zn. 5Sžo/41/2011 odvolávajúci sa na Nález ÚS SR zo dňa 22. 9. 1999, sp. zn. I. ÚS 17/1999.

34) Rozsudok NS SR zo dňa 28. 6. 2012, sp. zn. 8Sžp/27/2011 odvolávajúci sa nález Ústavného súdu SR zo dňa 4. 5. 2010, sp. zn. III. ÚS 72/2010.

35) Uznesenie NS SR, zo dňa 4. 4. 2013, sp. zn. 3 Cdo 134/2013.

36) Uznesenie NS SR, zo dňa 27. 1. 2011, sp. zn. 1 Nc 3/2011 odkazujúce tiež na rozhodnutie NS SR, sp. zn. 1 Nc 28/2010.

a sudcovia plnili svoju úlohu rozhodovať spory nestranne v súlade s platným právnym poriadkom a s plným rešpektom k právam, priznávaným účastníkom.[37] Podľa NS SR tak v zásade platí, že v určitej právnej veci by mal rozhodovať nezávislý a nestranný sudca vecne a miestne príslušného súdu, ktorý bol určený rozvrhom práce konkrétneho súdu a tento tzv. zákonný sudca by sa už v ďalšom priebehu konania nemal (až na výnimku jeho vylúčenia z dôvodu zaujatosti) meniť.[38]

Podľa ustálenej rozhodovacej činnosti najvyššieho súdu sa objektívna nestrannosť sudcu neposudzuje podľa subjektívneho stanoviska sudcu, ale podľa objektívnych znakov a uplatňuje sa tu tzv. teória zdania nezaujatosti. Objektivita nestrannosti vyplýva podľa NS SR z vonkajších inštitucionálnych, organizačných a procesných prejavov sudcu a jeho vzťahu k prejednávanej veci a účastníkom konania (ich právnym zástupcom). Relevantný tak nie je len subjektívny pocit sudcu o jeho pocite (ne)zaujatosti, ale objektívna úvaha o tom, či by sudca zaujatý mohol byť.[39] Relevantná tu je totiž už samotná potencialita.

Ako sme už v náznakoch uviedli vyššie, nestrannosť má priamu súvislosť so spravodlivým rozhodovaním sudcu. Nestrannosť charakterizuje NS SR ako neprítomnosť predsudku (zaujatosti) a straníckosti a považuje ju za pojem, ktorý je širší než pojem nezávislosť, pretože nestrannosť sudcu má byť podľa NS SR podstatou jeho funkcie a nezávislosť ju má iba umožňovať. Ako sme už poukázali, pod sudcovskou nezávislosťou a nestrannosťou máme rozumieť aj nezávislosť a nestrannosť každého jednotlivého sudcu. Obsahom práva na nestranný súd je: „*aby rozhodnutie v konkrétnej právnej veci bolo výsledkom konania nestranného súdu. Súd musí každú vec prerokovať a rozhodnúť tak, aby voči účastníkom postupoval nezaujato a neutrálne, žiadnemu z nich nenadŕžal a objektívne posúdil všetky skutočnosti závažné pre rozhodnutia vo veci. Nestranný súd poskytuje všetkým účastníkom konania rovnaké príležitosti na uplatnenie všetkých práv, ktoré im zaručuje právny poriadok (II. ÚS 71/97).*“ [40] Podľa môjho názoru sa v judikatúre NS SR v menšej miere argumentuje prediktabilnosťou rozhodovania in concreto. Princíp predvídateľnosti (legitímneho očakávania) účastníkov konania však podľa mňa takisto priamo súvisí s požiadavkou nezávislosti, nestrannosti a spravodlivosti justície.

Princíp spravodlivosti a právo na spravodlivý proces v judikatúre NS SR

NS SR je názoru, že konanie pred súdom musí zabezpečiť pre účastníkov konania spravodlivú ochranu ich práv a záujmov (tzv. fair process).[41] Na zabezpečenie tejto ochrany sú podľa NS SR účastníkom priznané viaceré základné procesné práva, ako napríklad právo vyjadrovať sa k tvrdeným skutočnostiam, navrhovať dôkazy na ich vyvrátenie, vyjadrovať sa aj k právnym dôsledkom, ktoré z nich vyplývajú a v neposlednom rade aj právo účastníka konania napadnúť rozhodnutie súdu prvého stupňa odvolaním, pokiaľ to zákon nevylučuje (§ 201 O. s. p.).[42] Prieskumná právomoc by však mala byť podľa NS SR vykonávaná len na nápravu zásadných justičných pochybení a nesprávneho výkonu

37) Uznesenie NS SR zo dňa 8. 10. 2012, sp. zn. 1 Nc 45/2012.

38) Uznesenie NS SR zo dňa 27. 9. 2010, sp. zn. 1 Nc 50/2010.

39) Uznesenie NS SR zo dňa 25. 10. 2012, sp. zn. 7 Nc 47/2012.

40) Uznesenie NS SR zo dňa 11. 10. 2012, sp. zn. 2 Ndob 19/2012.

41) Uznesenie NS SR zo dňa 24. 5. 2011, sp. zn. 5 Cdo 189/2010.

42) Uznesenie NS SR zo dňa 24. 5. 2011, sp. zn. 5 Cdo 189/2010.

spravodlivosti (to correct judicial errors and miscarriages of justice), ale nie na nové prejednanie veci.[43] Podstata práva na spravodlivý proces tkvie podľa najvyššieho súdu tiež v oprávnení každého reálne sa domáhať ochrany svojich práv na súde a v povinnosti súdu nezávisle a nestranne uplatneným právam poskytnúť ochranu v medziach zákonov.[44] Ako dodal NS SR: „*spravodlivý proces spočíva nielen v práve domáhať sa súdnej ochrany, ale túto v určitej kvalite aj dostať*.“[45] Pod prípady, kedy sa účastníci konania síce domáhajú svojich práv na spravodlivý proces, ale dlhodobo bez pozitívneho výsledku, môžeme podľa mňa zaradiť prieťahy súdnych konaní.

Právo na spravodlivé prejednanie veci je podľa NS SR založené na princípe „rovnosti zbraní“, princípe kontradiktórnosti konania, na práve byť prítomný na pojednávaní a v neposlednom rade aj na práve na odôvodnenie súdneho rozhodnutia atď.[46] Frekventované odkazy na judikatúru Ústavného súdu Slovenskej republiky sa týkajú predovšetkým práva na spravodlivý proces. Medzi veľmi citované názory patrí ten, podľa ktorého: „*súčasťou obsahu základného práva na spravodlivý proces je aj právo účastníka konania na také odôvodnenie súdneho rozhodnutia, ktoré jasne a zrozumiteľne dáva odpovede na všetky právne a skutkovo relevantné otázky súvisiace s predmetom súdnej ochrany, t. j. s uplatnením nárokov a obranou proti takému uplatneniu.* (IV. ÚS 115/03).“[47] V súlade s judikatúrou ESĽP však NS SR zdôrazňuje, že v rozhodnutí nemusí sudca reagovať na každý argument účastníka. Ak však ide o argument rozhodujúci, vyžaduje sa preň špecifická odpoveď v odôvodnení rozhodnutia.[48] Odôvodnenie rozhodnutia je podľa najvyššieho súdu zárukou toho, že výkon spravodlivosti nie je arbitrárny.[49] Samotnej charakteristike odôvodnenia rozhodnutia sa venuje v judikatúre NS SR značne relevantný priestor.

Podľa NS SR však rozhodnutie súdu nemusí byť totožné s očakávaniami a predstavami účastníka konania, ale z hľadiska odôvodnenia musí spĺňať parametre (limity) zákonného rozhodnutia, ktoré sú upravené v § 157 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku .[50] NS SR tvrdí, že účastníkovi konania musí byť v odôvodnení daná odpoveď na podstatné otázky a námietky spochybňujúce závery namietaného rozhodnutia v závažných a rozhodujúcich súvislostiach.[51] Právo (účastníka) a povinnosť (súdu) na náležité odôvodnenie súdneho rozhodnutia vyplýva podľa najvyššieho súdu: „*z potreby transparentnosti služby spravodlivosti, ktorá je esenciálnou náležitosťou každého jurisdikčného aktu (rozhodnutia)*.“[52] Potreba individuálnej spravodlivosti ad hoc každého súdneho prípadu tak bola v citovanom rozhodnutí explicitne potvrdená.

Odôvodnenie rozhodnutia musí byť podľa NS SR súčasne preskúmateľné a musí obsahovať výklad opodstatnenosti, pravdivosti, zákonnosti a spravodlivosti výroku rozsudku, pretože účelom odôvodnenia rozhodnutia má byť predovšetkým preukázanie jeho

43) Uznesenie NS SR zo dňa 14. 11. 2012, sp. zn. 3 Cdo 158/2012.

44) Rozsudok NS SR zo dňa 19. 6. 2012, sp. zn. 1 Tdo V 16/2011.

45) Ibidem.

46) Uznesenie NS SR zo dňa 20. 3. 2012, sp. zn. 5 M Cdo 13/2010.

47) Uznesenie NS SR zo dňa 12. 12. 2012, sp. zn. 6 Sžp/5/2012.

48) Uznesenie NS SR zo dňa 26. 3. 2012, sp. zn. 1 Cdo 141/2010.

49) Rozsudok NS SR zo dňa 19. 6. 2012, sp. zn. 1 Tdo V 16/2011.

50) Uznesenie NS SR zo dňa 31. 3. 2009, sp. zn. 1 Cdo 82/2008.

51) Uznesenie NS SR zo dňa 31. 3. 2009, sp. zn. 1 Cdo 82/2008.

52) Uznesenie NS SR zo dňa 31. 3. 2009, sp. zn. 1 Cdo 82/2008.

správnosti.[53] Súdy sa v odôvodnení svojho rozhodnutia majú podľa NS SR vysporiadať so všetkými rozhodujúcimi skutočnosťami a ich myšlienkový postup má byť v odôvodnení dostatočne vysvetlený poukazom na všetky skutočnosti zistené vykonaným dokazovaním a na právne závery, ktoré prijali.[54]

Na margo zjavnej neodôvodnenosti, resp. arbitrárnosti súdneho rozhodnutia NS SR judikoval s odvolaním sa na ÚS SR. „*O zjavnej neodôvodnenosti alebo arbitrárnosti súdneho rozhodnutia v súvislosti s právnym posúdením veci možno hovoriť spravidla vtedy, ak ústavný súd zistí interpretáciu a aplikáciu právnej normy zo strany súdu, ktorá zásadne popiera účel a význam aplikovanej právnej normy, alebo ak dôvody, na ktorých je založené súdne rozhodnutie, absentujú, sú zjavne protirečivé alebo popierajú pravidlá formálnej a právnej logiky, prípadne ak sú tieto dôvody zjavne jednostranné a v extrémnom rozpore s princípmi spravodlivosti.*“[55] Podľa môjho názoru je zaujímavé (a správne) pomerne extenzívne chápanie arbitrárnosti rozhodnutia, obohatené navyše o znak extrémneho rozporu s princípom spravodlivosti. Vyššie uvedená nevyhnutnosť riadneho odôvodnenia sa v judikatúre NS SR pravidelne potvrdzuje: „*riadny chod spravodlivosti zaväzuje súdy na odôvodňovanie súdnych rozhodnutí. Nepreskúmateľné súdne rozhodnutia zakladajú protiústavný stav a tento postup je nezlučiteľný so zásadou spravodlivosti konania*.“[56]

NS SR sa odvoláva na judikatúru Ústavného súdu SR aj v otázke práva na súdnu ochranu, ktoré podľa neho nie je absolútne: „*V záujme zaistenia právnej istoty a riadneho výkonu spravodlivosti podlieha obmedzeniam. Toto právo sa v občianskoprávnom konaní účinne zaručuje len vtedy, ak sú splnené všetky procesné podmienky, za splnenia ktorých občianskoprávny súd môže konať a rozhodnúť o veci samej. Platí to pre všetky štádiá konania pred občianskoprávnym súdom, vrátane dovolacieho konania (I. ÚS 4/2011)*.“[57] NS SR súhlasil tiež s názorom ÚS SR, podľa ktorého pod právo na spravodlivý súdny proces nepatrí právo účastníka konania, aby sa všeobecný súd stotožnil s jeho právnymi názormi, navrhovaním a hodnotením dôkazov (IV. ÚS 252/04). Nepatrí pod neho podľa ÚS SR a NS SR ani právo na to, aby bol účastník konania pred všeobecným súdom úspešný, teda aby bolo prijaté rozhodnutie, ktoré by bolo v súlade s jeho požiadavkami a právnymi názormi (I. ÚS 50/04).[58] Podľa negatívneho vymedzenia práva na súdnu ochranu a práva na spravodlivý proces, ktoré sformuloval ÚS SR a stotožnil sa s ním aj NS SR: „*Do obsahu základného práva podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a práva na spravodlivý súdny proces podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a slobôd nepatrí ani právo účastníka konania vyjadrovať sa k spôsobu hodnotenia ním navrhnutých dôkazov súdom, prípadne sa dožadovať ním navrhnutého spôsobu hodnotenia vykonaných dôkazov (I. ÚS 97/97), resp. toho, aby súdy preberali alebo sa riadili výkladom všeobecne záväzných predpisov, ktorý predkladá účastník konania (II. ÚS 3/97, II. ÚS 251/03).*“

Argumentačnú podporu získava NS SR aj z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. Príkladom môže byť rozhodnutie, v ktorom odznelo: „*I keď zákon v § 14 ods. 1 O. s. p. spája vylúčenie sudcov z prejednania a rozhodovania vo veci nielen so*

53) Uznesenie NS SR zo dňa 31. 10. 2012, sp. zn. 2 Cdo 2/2012.

54) Uznesenie NS SR zo dňa 31. 10. 2012, sp. zn. 2 Cdo 2/2012.

55) Rozsudok NS SR zo dňa 3. 12. 2009, sp. zn. 3 Sžf 64/2007.

56) Uznesenie NS SR zo dňa 11. 11. 2009, sp. zn. 3 Obdo/39/2008.

57) Uznesenie NS SR zo dňa 28. 1. 2013, sp. zn. 5 Cdo 168/2012.

58) Uznesenie NS SR zo dňa 28. 1. 2013, sp. zn. 5 Cdo 168/2012.

skutočne preukázanou zaujatosťou, ale aj vtedy, ak možno mať čo i len pochybnosť o ich nezaujatosti [pozri tiež zásady prijaté judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva, podľa ktorých spravodlivosť nielenže musí byť poskytovaná, ale musí sa tiež javiť, že je poskytovaná („justice must not only be done, it must also be seen to be done")], nemožno prehliadať, že rozhodnutie o vylúčení sudcu podľa § 14 ods. 1 O. s. p. predstavuje výnimku z významnej ústavnej zásady, že nikto nesmie byť odňatý svojmu zákonnému sudcovi (čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky)." [59] Citovaná zásada ESĽP patrí medzi veľmi často aplikované zásady napríklad aj zo strany českých vyšších súdov. V judikatúre NS SR patrí medzi suverénne najviac používané právne vety, ktoré majú svoj pôvod v rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva.[60]

Ako sme už konštatovali vyššie, na margo konceptu spravodlivého súdneho konania argumentuje NS SR judikatúrou ESĽP, ako aj ÚS SR. Dodržanie práva na spravodlivý súdny proces tak napríklad vyžaduje, aby každej procesnej strane bola daná adekvátna možnosť predniesť svoju záležitosť za podmienok, ktoré ju nestavajú do podstatne nevýhodnejšej pozície – proti jej protistrane (pozri napr. Nideröst-Huber proti Švajčiarsku, 18. februára 1997, ods. 23, Zbierka rozsudkov a rozhodnutí 1997-I). V súlade s právom na kontradiktórne konanie musia procesné strany dostať príležitosť: „*nielen predložiť všetky dôkazy potrebné na to, aby ich návrh uspel, ale aj zoznámiť sa so všetkými dôkazmi a pripomienkami, ktoré boli predložené (účastníkmi) alebo zabezpečené (súdom) s cieľom ovplyvniť rozhodnutie súdu a vyjadriť sa k nim (pozri Nideröst-Huber, citované vyššie, Milatová a ďalší proti Českej republike, č. 61811/00, ECHR 2005-V, Mareš proti Českej republike, č. 1414/03, 26. október 2006, Krčmář a ďalší proti Českej republike, č. 35376/97, 3. marec 2000, Vokoun proti Českej republike, rozsudok z 3. júla 2008). Za súčasť práva na spravodlivý proces je treba preto považovať právo účastníkov konania na doručenie procesných vyjadrení ostatných účastníkov.*"[61] Signifikantným znakom judikatúry NS SR v prípade konceptu spravodlivého procesu je výrazná miera detailnosti, s akou sa môžeme stretnúť aj vo vyššie citovanom texte. Práve tieto podrobné popisy práva na spravodlivý proces majú podľa mňa za následok výrazné zníženie nejasností a interpretačných medzier týkajúcich sa spravodlivosti na procesnej úrovni.

Medzi elementárne znaky spravodlivosti patrí aj atribút rovnosti. Podľa NS SR nedoručenie vyjadrenia účastníka konania druhému účastníkovi konania vytvára stav nerovnosti účastníkov v konaní pred súdom, čo považuje NS SR za rozporné s princípom kontradiktórnosti konania a rovnosti zbraní ako súčasti práva na spravodlivý proces. Aj keď zásada kontradiktórnosti konania nie je podľa NS SR v právnom poriadku SR výslovne upravená, patrí medzi všeobecné zásady občianskeho súdneho konania a je jedným z prvkov spravodlivého súdneho procesu, pričom spočíva: „*v existencii procesnej rovnosti účastníkov konania, v tzv. rovnosti zbraní účastníkov, v rámci ktorej „každá strana musí mať zásadne možnosť nielen predložiť dôkazy a argumenty, ktoré považuje za nutné pre úspech jej požiadaviek, ale musí mať i možnosť zoznámiť sa s každým dokladom a pripomienkou predloženou súdu za účelom ovplyvniť jeho rozhodnutie, a vyjadriť sa k nim" (rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Mantovanelli proti Francúzsku z 18. marca 1997)*."[62] V trestnoprávnom konaní sa za časté

59) Uznesenie NS SR zo dňa 21. 3. 2013, sp. zn. 3 Nc 1/2013.

60) Napr. aj v Uznesení NS SR zo dňa 15. 6. 2008, sp. zn. 3 Nc 25/2008 alebo Uznesení NS SR zo dňa 17. 12. 2009, sp. zn. 6 Ndob 26/2009.

61) Uznesenie NS SR zo dňa 26. 2. 2013, sp. zn. 4 Cdo 46/2012.

62) Uznesenie NS SR zo dňa 26. 2. 2013, sp. zn. 4 Cdo 46/2012.

porušenie práva na spravodlivý proces z dôvodu narušenia rovnosti strán považuje neposkytnutie možnosti obhajcovi zúčastniť sa výsluchu svedka.

Ak by sme zhrnuli pozitívne obsahové aspekty práva na spravodlivý proces (tzv. fair process), patrí medzi ne právo účastníka vyjadrovať sa k tvrdeným skutočnostiam, právo navrhovať dôkazy na ich vyvrátenie, právo vyjadrovať sa aj k právnym dôsledkom, ktoré z nich vyplývajú a takisto právo účastníka na prejednanie jeho veci v dvojinštančnom konaní. Súčasťou práva na spravodlivý súdny proces je aj právo na riadne a vyčerpávajúce odôvodnenie súdneho rozhodnutia.[63)]

Právo na spravodlivý proces by sme však mohli obsahovo definovať aj negatívne, teda poukázaním na to, kedy dochádza k jeho porušeniu. Exempli gratia, procesný postup súdu pri konštituovaní rozhodnutia, ktorý nenachádza oporu v zákone, je podľa NS SR potrebné považovať: „*za závažnú vadu nenaplňujúcu materiálnu stránku práva na súdnu ochranu, práva na spravodlivý proces, ktorá v konečnom dôsledku objektívne bráni riadnemu (účinnému a efektívnemu) uplatneniu dôležitých procesných práv účastníkov konania slúžiacich na ochranu ich práv a oprávnených záujmov v občianskom súdnom konaní.*“ NS SR považuje procesný úkon účastníka súdneho konania, ktorý má podstatný vplyv na ďalšie súdne konanie, za súčasť základného práva na súdnu ochranu. Porušenie práva na súdnu ochranu a spravodlivý proces spočívajúce v odňatí možnosti konať pred súdom nastane podľa NS SR vtedy, ak je účastník konania z uplatnenia tohto procesného úkonu vylúčený alebo značne obmedzený pri jeho uplatnení nesprávnym postupom súdu.[64)] Právo na spravodlivý súdny proces je podľa NS SR porušené tiež vtedy, ak z odôvodnenia napadnutého rozsudku súdu nie je zrejmé, akými úvahami sa súd riadil pri uzatváraní záveru a skutkovom stave a prečo považoval argumentáciu strany za nedôvodnú. Takýto rozsudok musí byť preto považovaný za nepreskúmateľný.[65)]

Zastavenie konania kvôli nedostatku procesnej podmienky v postupe všeobecného súdu, ktoré bolo zapríčinené chybným právnym posúdením právomoci súdu, považuje NS SR takisto za odopretie ústavou upraveného práva na súdnu ochranu, ktoré v konečnom dôsledku znamená odmietnutie spravodlivosti (denegatio iustitiae). Podľa tohto rozhodnutia je zákaz odopretia spravodlivosti formulovaný aj v hmotnoprávnom § 4 Občianskeho zákonníka.[66)] Opierajúc sa o argumentačnú základňu ÚS SR, Najvyšší súd tvrdí, že: „*z práva na spravodlivé súdne konanie vyplýva aj povinnosť všeobecného súdu zaoberať sa účinne námietkami, argumentmi a dôkaznými návrhmi strán, avšak s výhradou, že majú význam pre rozhodnutie (I. ÚS 46/05, I. ÚS 353/06, II. ÚS 220/08, III. ÚS 12/07, IV. ÚS 163/08).*“[67)] Za odopretie spravodlivosti považuje NS SR napríklad aj také procesnoprávne pochybenia, pri ktorých došlo nesprávnym rozhodnutím exekučného súdu k zamietnutiu žiadosti súdneho exekútora o udelenie poverenia na vykonanie exekúcie, pretože sa oprávnenému týmto odopiera právo na výkon vykonateľného rozhodnutia.[68)] Aj keď sa tento záver zdá prima facie extenzívny, považujem ho za správny, pretože samotné dosiahnutie úspechu v súdnom spore neznamená ešte reálne uspokojenie nároku účastníka.

63) Uznesenie NS SR zo dňa 27. 2. 2013, sp. zn. 6 Cdo 176/2011.

64) Uznesenie NS SR zo dňa 22. 11. 2012, sp. zn. 5 Cdo 207/2011.

65) Uznesenie NS SR zo dňa 30. 4. 2012, sp. zn. 5Sžf/69/2011.

66) Uznesenie NS SR zo dňa 22. 11. 2012, sp. zn. 5 Cdo 207/2011.

67) Uznesenie NS SR zo dňa 29. 1. 2013, sp. zn. 4 Cdo 25/2013.

68) Uznesenie NS SR zo dňa 17. 12. 2009, sp. zn. 1 Cdo 177/2009.

Pojem nespravodlivosť v judikatúre NS SR

Opozitu spravodlivosti, teda nespravodlivosti, sa v jurisprudencii venuje takisto značná pozornosť. Napríklad v Alexyho kľúčovom diele *Pojem a platnosť práva* patrí slovné spojenie „*extrémna nespravodlivosť*" medzi fundamentálne výrazy, ktorými sa autor snaží na Radbruchovom argumentačnom pozadí priblížiť vzťah práva a morálky.[69] Termínu nespravodlivosť a jeho slovných derivátov sa pred Najvyšším súdom Slovenskej republiky najčastejšie domáhajú samotní účastníci, ktorí adjektívom *nespravodlivý* označujú bežne samotné rozhodnutia alebo doterajšie súdne konanie. Strany sporu vo svojich podaniach alebo vyjadreniach označujú pojmom nespravodlivý tiež problematiku rozdelenia finančných zdrojov (nespravodlivým bol napríklad označený kľúč na určenie odmeny správkyne konkurznej podstaty).[70]

Ako vraví známa starorímska zásada *Aequitas naturalis praeferenda est rigori iuris,* prirodzená spravodlivosť má mať prednosť pred prísnosťou práva. NS SR v súvislosti s problémom formalizmu aplikoval pojem nespravodlivosť nepriamo – skrz argumentáciu ÚS SR v súvislosti s formalistickým výkladom práva: „*orgánom verejnej moci a predovšetkým všeobecným súdom nemožno tolerovať pri interpretácii zákonných ustanovení prílišný formalistický postup, ktorý vedie k zjavnej nespravodlivosti*. *Všeobecný súd nie je absolútne viazaný doslovným znením zákona, ale môže a musí sa od neho odchýliť, pokiaľ to vyžaduje účel zákona, história jeho vzniku, systematická súvislosť alebo niektorý z ústavnoprávnych princípov. Pri výklade a aplikácii právnych predpisov teda nemožno opomínať ich účel a zmysel, ktorý nie je vyjadrený len v slovách a vetách toho-ktorého zákonného predpisu, ale i v základných princípoch právneho štátu.*" [71] Judikovanie NS SR contra verba legis by však určite nemalo byť bezhraničné. Ako podotýka Melzer a nemožno s ním v tomto nesúhlasiť, hranice dotvárania práva (lex lata) by mali byť dané pomerovaním dotknutých právnych princípov, ktoré v danom prípade stoja vo vzájomnej kolízii. Prevaha princípov, ktoré toto dotváranie vylučujú, sú následne tou správnou zdánlivou hranicou.[72]

Ako sme si mohli všimnúť vo vyššie citovanom texte, NS SR v súvislosti s formalistickou interpretáciou a aplikáciou práva používa výraz *zjavná nespravodlivosť,* ako určitú odstupňovanú podobu nespravodlivosti.[73] Výraz zjavne nespravodlivý použil NS SR tiež v súvislosti s postupom súdu, kedy mal nový účastník, na ktorého prešlo právo, niesť negatívne dôsledky konania iného subjektu, ktorý bol pôvodným navrhovateľom.[74] Najvyšší súd Slovenskej republiky v jednom zo svojich rozhodnutí zhodnotil výklad súdu prvého stupňa, podľa ktorého by mal náklady správy, speňažovania, ako i vydania výťažku ostatným oddeleným veriteľom, odmeny a výdavkov správcu konkurznej podstaty niesť len jeden oddelený veriteľ napriek faktu, že oddelení veritelia boli traja, za nespravodlivý.[75] Ako

69) ALEXY, R.: *Pojem a platnosť práva*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 69, 76.

70) Uznesenie NS SR zo dňa 27. 7. 2010, sp. zn. 2 Obo 46/2010.

71) Uznesenie NS SR zo dňa 4. 1. 2012, sp. zn. 5 Cdo 218/2011.

72) MELZER, F.: *Metodologie nalézání práva : úvod do právní argumentace.* Praha: C. H. Beck, 2010, s. 232.

73) Ale napríklad aj v Uznesení NS SR zo dňa 29. 11. 2011, sp. zn. 5 Cdo 212/2010. Formalistický prístup vedúci k zjavnej nespravodlivosti môže podľa NS SR v prípade reštitúcií viesť k samotnému popretiu ich účelu. (Uznesenie NS SR zo dňa 14. 11. 2012, sp. zn. 6 Cdo 15/2012 a 6 Cdo 29/2012.)

74) Uznesenie NS SR zo dňa 30. 11. 2009, sp. zn. 1 Obdo V 45/2007.

75) Uznesenie NS SR zo dňa 21. 8. 2008, sp. zn. 6 Obo 117/2008.

naznačujú tieto vyššie spomenuté príklady, záver o nespravodlivosti môže mať v právnych sporoch rozhodovaných Najvyšším súdom Slovenskej republiky veľmi heterogénnu podobu.

Záver

Pojem spravodlivosť som sa snažil analyzovať v rozhodnutiach NS SR, ktoré pochádzali z občianskoprávnych, obchodnoprávnych, trestnoprávnych, správnoprávnych aj disciplinárnych káuz. Táto variabilita podľa mňa značne prispela k odhaleniu rôznorodých aplikačných súvislostí sledovaného pojmu. NS SR čerpá spravodlivostnú argumentáciu spomedzi súdov predovšetkým od Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva. Medzi často aplikované súvislosti pojmu spravodlivosť patril tiež výklad právnych predpisov, v ktorých je tento pojem použitý. Ako som však poukázal, nemusí výlučne ísť len o prípady explicitného výskytu tohto právneho termínu, ale často aj o jeho implicitnú prítomnosť. Pojmu spravodlivosť sa štandardne venuje výrazný priestor v súvislosti s koncepciou nezávislosti a nestrannosti súdov a sudcov a hlavne s inštitútom práva na spravodlivý proces. Bežným javom je to, že NS SR vymedzuje náležitosti tohto práva nielen pozitívnym, ale aj negatívnym výpočtom. Okrem tejto procesnej stránky spravodlivosti však bol termín spravodlivosť spomínaný často aj v jeho axiologickej podobe, a to predovšetkým ako významný princíp a zásada, ktorý je vo vzájomnej interferencii s morálkou. Veľmi kladne hodnotím argumentačný postup súdu v tých rozhodnutiach, v ktorých sa vyrovnával s formalistickou aplikáciou práva poukázaním na hodnotu spravodlivosti.

Summary

My contribution deals with application circumstances of legal term justice in decision making process of the Supreme Court of the Slovak Republic. My aim is to describe the most important argumentation aspects that are connected with term justice. I try to analyze application of this term in various types of cases. The legal term justice is very often used in axiological sense as a principle. The use of this term by the Supreme Court often depends on his application in Slovak jurisprudence. Justice is very often included into the doctrine of fair trial and doctrine of independent judges. Argumentation of the Supreme Court of the Slovak Republic comes very often from the decision making activities of the Constitutional Court of the Slovak Republic and also from the European Court of Human Rights.

Zoznam použitej literatúry:

[1] HOLLÄNDER, P.: *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. 303 s., ISBN 80-86898-96-2

[2] ALEXY, R. *Pojem a platnosť práva*. Bratislava: Kalligram, 2009. 176 s. ISBN 978-80-8101-062-0

[3] HOLLÄNDER, P.: *Ústavněprávní argumentace – ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003. 104 s. ISBN 80-86131-37-8

[4] VÁNĚ, J.: *Proměny spravedlnosti*. Praha: Aleš Čeněk, 2007. 174 s. ISBN 978-80-7380-053-6

[5] DWORKIN, R.: *Justice in robes*. London: The Belknap Press of Harvard University Press. 2006. 455 s. ISBN 0-674-02167-3

[6] MELZER, F.: *Metodologie nalézání práva : úvod do právní argumentace.* Praha: C. H. Beck, 2010, 276 s. ISBN 978-80-7400-149-9

[7] HANUŠ, L.: *Právní argumentace nebo svévole. Úvahy o právu, spravedlnosti a etice*. Praha: C. H. Beck, 2008, 220 s. ISBN 978-80-7400-035-5

[8] PROCHÁZKA, R.: *Dobrá vôľa, spravodlivý rozum: hodnoty a princípy v súdnej praxi.* Bratislava: Kalligram, 2005, 259 s. ISBN 80-7149-788-6

Judikatúra:

- Uznesenie NS SR zo dňa 26. 1. 2011, sp. zn. 6Sžo 152/2010.
- Uznesenie Krajského súdu v Košiciach, zo dňa 11. 3. 2010, č. k. 6S/37/2009 – 83.
- Uznesenie NS SR zo dňa 24. 5. 2011, sp. zn. 5 Cdo 189/2010.
- Rozsudok NS SR zo dňa 29. 5. 2012, sp. zn. 4Sžf/4/2012.
- Uznesenie NS SR zo dňa 20. 1. 2010, sp. zn. 3 Tdo 1/2010.
- Uznesenie NS SR zo dňa 16. 3. 2011, sp. zn. 3 To 17/2010.
- Uznesenie NS SR zo dňa 28. 4. 2011, sp. zn. 6 To 5/2011.
- Rozsudok NS SR zo dňa 22. 6. 2011, sp. zn. 8Sžo/193/2010.
- Uznesenie NS SR zo dňa 31. 3. 2009, 1 Cdo 82/2008.
- Uznesenie NS SR zo dňa 28. 10. 2009, sp. zn. 4 M Cdo 16/2008.
- Uznesenie NS SR zo dňa 28. 10. 2009, sp. zn. 4 M Cdo 16/2008.
- Rozsudok NS SR zo dňa 31. 1. 2012, sp. zn. 2 Cdo 101/2010.
- Rozsudok NS SR zo dňa 8. 10. 2009, sp. zn. 8 Sža/63/2009.
- Rozhodnutie NS SR zo dňa 14. 12. 2012, sp. zn. 1 Dso 3/2012.
- Rozsudok NS SR zo dňa 23. 10. 2011, sp. zn. 1Sžso/36/2010.
- Rozsudok NS SR zo dňa 14. 2. 2012, sp. zn. 1Sžr/72/2011.
- Rozsudok NS SR zo dňa 14. 2. 2012, sp. zn. 1Sžr/72/2011.
- Uznesenie NS SR zo dňa 16. 5. 2012, sp. zn. 1 Tost 12/2012.
- Uznesenie NS SR zo dňa 24. 2. 2009, sp. zn. 2 Cdo 324/2008.
- Rozsudok NS SR zo dňa 25. 11. 2010, sp. zn. 5Sž/18/2010.
- Uznesenie NS SR zo dňa 31. 3. 2010, sp. zn. 1MObdoV/19/2008.
- Rozsudok NS SR zo dňa 12. 6. 2012, sp. zn. 3 Obo 166/2010.
- Rozsudok NS SR zo dňa 10. 1. 2008, sp. zn. 8 Sžo 30/2007.
- Nález ÚS SR zo dňa 13. 11. 2002, sp. zn. I. ÚS 54/02.
- Nález ÚS SR zo dňa 22. 9. 1999, sp. zn. I. ÚS 17/99.
- Uznesenie NS SR zo dňa 16. 5. 2012, sp. zn. 1 Tost 12/2012.
- Rozsudok NS SR zo dňa 31. 5. 2012, sp. zn. 5Sžo/41/2011.
- Nález ÚS SR zo dňa 22. 9. 1999, sp. zn. I. ÚS 17/1999.
- Rozsudok NS SR zo dňa 28. 6. 2012, sp. zn. 8Sžp/27/2011.
- Nález Ústavného súdu SR zo dňa 4. 5. 2010, sp. zn. III. ÚS 72/2010.
- Uznesenie NS SR zo dňa 4. 4.2013, sp. zn. 3 Cdo 134/2013.
- Uznesenie NS SR zo dňa 27. 1. 2011, sp. zn. 1 Nc 3/2011.
- Uznesenie NS SR zo dňa 8. 10. 2012, sp. zn. 1 Nc 45/2012.
- Uznesenie NS SR zo dňa 27. 9. 2010, sp. zn. 1 Nc 50/2010.
- Uznesenie NS SR zo dňa 25. 10. 2012, sp. zn. 7 Nc 47/2012.
- Uznesenie NS SR zo dňa 11. 10. 2012, sp. zn. 2 Ndob 19/2012.
- Uznesenie NS SR zo dňa 24. 5. 2011, sp. zn. 5 Cdo 189/2010.

- Uznesenie NS SR zo dňa 24. 5. 2011, sp. zn. 5 Cdo 189/2010.
- Uznesenie NS SR zo dňa 14. 11. 2012, sp. zn. 3 Cdo 158/2012.
- Rozsudok NS SR zo dňa 19. 6. 2012, sp. zn. 1 Tdo V 16/2011.
- Uznesenie NS SR zo dňa 20. 3. 2012, sp. zn. 5 M Cdo 13/2010.
- Uznesenie NS SR zo dňa 12. 12. 2012, sp. zn. 6 Sžp/5/2012.
- Uznesenie NS SR zo dňa 26. 3. 2012, sp. zn. 1 Cdo 141/2010.
- Rozsudok NS SR zo dňa 19. 6. 2012, sp. zn. 1 Tdo V 16/2011.
- Uznesenie NS SR zo dňa 31. 3. 2009, sp. zn. 1 Cdo 82/2008.
- Uznesenie NS SR zo dňa 31. 3. 2009, sp. zn. 1 Cdo 82/2008.
- Uznesenie NS SR zo dňa 31. 3. 2009, sp. zn. 1 Cdo 82/2008.
- Uznesenie NS SR zo dňa 31. 10. 2012, sp. zn. 2 Cdo 2/2012.
- Uznesenie NS SR zo dňa 31. 10. 2012, sp. zn. 2 Cdo 2/2012.
- Rozsudok NS SR zo dňa 3. 12. 2009, sp. zn. 3 Sžf 64/2007.
- Uznesenie NS SR zo dňa 11. 11. 2009, sp. zn. 3 Obdo/39/2008.
- Uznesenie NS SR zo dňa 28. 1. 2013, sp. zn. 5 Cdo 168/2012.
- Uznesenie NS SR zo dňa 28. 1. 2013, sp. zn. 5 Cdo 168/2012.
- Uznesenie NS SR zo dňa 21. 3. 2013, sp. zn. 3 Nc 1/2013.
- Uznesenie NS SR zo dňa 15. 6. 2008, sp. zn. 3 Nc 25/2008.
- Uznesenie NS SR zo dňa 17. 12. 2009, sp. zn. 6 Ndob 26/2009.
- Uznesenie NS SR zo dňa 26. 2. 2013, sp. zn. 4 Cdo 46/2012.
- Uznesenie NS SR zo dňa 26. 2. 2013, sp. zn. 4 Cdo 46/2012.
- Uznesenie NS SR zo dňa 27. 2. 2013, sp. zn. 6 Cdo 176/2011.
- Uznesenie NS SR zo dňa 22. 11. 2012, sp. zn. 5 Cdo 207/2011.
- Uznesenie NS SR zo dňa 30. 4. 2012, sp. zn. 5Sžf/69/2011.
- Uznesenie NS SR zo dňa 22. 11. 2012, sp. zn. 5 Cdo 207/2011.
- Uznesenie NS SR zo dňa 29. 1. 2013, sp. zn. 4 Cdo 25/2013.
- Uznesenie NS SR zo dňa 17. 12. 2009, sp. zn. 1 Cdo 177/2009.
- Uznesenie NS SR zo dňa 27. 7. 2010, sp. zn. 2 Obo 46/2010.
- Uznesenie NS SR zo dňa 04. 1. 2012, sp. zn. 5 Cdo 218/2011.
- Uznesenie NS SR zo dňa 29. 11. 2011, sp. zn. 5 Cdo 212/2010.
- Uznesenie NS SR zo dňa 14. 11. 2012, sp. zn. 6 Cdo 15/2012 a 6 Cdo 29/2012.
- Uznesenie NS SR zo dňa 30. 11. 2009, sp. zn. 1 Obdo V 45/2007.
- Uznesenie NS SR zo dňa 21. 8. 2008, sp. zn. 6 Obo 117/2008.

Mgr. Dušan Čurila
Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno
Katedra právnej teórie
dusancurila@gmail.com

Niekoľko poznámok k významu znalca v trestnom konaní

A Few Comments to the Consequesce of the Sworn Expert in Criminal Proceeding

Karna Gőghová

Kľúčové slová:

znalec, znalecká činnosť, dokazovanie, trestné konanie

Key words:

sworn expert, sworn expert´s opinion, evidence, criminal procedure

1. Historické dôvody pribratia znalcov do trestného konania

Ľudská povaha od počiatkov existencie ľudstva núti niektorých ľudí správať sa spôsobom, ktorý ubližuje, či už konaním voči osobnosti druhého alebo voči jeho majetku. Dôsledkom takého správania vznikali postupne pravidlá, ktoré regulovali správanie ľudí a upravovali ich potrestanie v prípade ich nedodržania. Medziľudské konflikty vznikali už v najstarších časoch, a preto ľudia začali vytvárať akési zvyky, dnes nazývané obyčaje, potrebné na reguláciu spoločenského správania jednotlivcov. Porušovanie pravidiel nemohlo ostať nepotrestané, pričom vinu alebo nevinu musel niekto vysloviť, či už to bol náčelník kmeňa, panovník alebo neskôr sudca. Počiatky súdnictva smerujú až do obdobia rozkladajúcej sa rodovej spoločnosti. Počas histórie ľudstva sa súdenie ľudí a ich trestanie menilo vždy v súlade s aktuálnou politickou situáciou a tiež aj v súlade s aktuálnou silou moci cirkevných inštitúcií v tej-ktorej krajine. Trestanie, najmä počas staroveku a stredoveku, nerešpektovalo základné ľudské práva a slobody takým spôsobom, akým sa rešpektovanie ľudských práv zdôrazňuje v modernej spoločnosti. Tresty boli neľudské a často nespravodlivé, pričom účel trestania sa nezdôrazňoval v ochrane spoločnosti, ale v ochrane cirkvi či božstva. Význam trestného práva v súčasnosti sa zdôrazňuje v súvislosti s nutnosťou ochrany celospoločenských záujmov, ochrany života, majetku, štátneho zriadenia, životného prostredia a cti. Najväčší význam v trestnom konaní vždy mal a aj do dnešného dňa má proces dokazovania, od výsledku ktorého sa odvíja aj výsledok súdneho konania. Dokazovaním orgány činné v trestnom konaní a súd zisťujú všetky dôležité skutočnosti pre ďalší postup v konaní, resp. skutočnosti, ktoré majú podstatný význam pre naplnenie účelu trestného konania. Dokazovaním by orgány činné v trestnom konaní mali zistiť skutočný stav veci, to, čo sa v skutočnosti stalo, objasniť trestný čin a zistiť jeho páchateľa. Z tohto dôvodu sa domnievam, že pre účely dokazovania v trestnom konaní má veľký význam otázka znaleckej činnosti. V trestnom konaní sa znalecký posudok ako dôkazný prostriedok začal využívať a uplatňovať až od polovice 18. storočia, resp. od začiatku 19. storočia, kedy sa rozvoj vedy a techniky natoľko zrýchlil a zefektívnil, že bolo možné pri zisťovaní objektívnej pravdy uplatňovať jednotlivé vedecké metódy.[1)] Znalecká

1) MATHERN, V.: 1976. *Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní*. Bratislava : Veda. 1976. s. 11.

činnosť v oblasti všeobecnej biológie sa naplno začala uplatňovať v trestnom konaní až od čias vzniku kriminalistickej biológie, od roku 1901, kedy sa nemeckému lekárovi Paulovi Uhlenhuthovi podarilo pred súdom preukázať vedecké odlíšenie ľudskej krvi od zvieracej.[2)] Z prameňov patriacich do obdobia stredoveku je možné dozvedieť sa, že vyšetrovacie orgány v prípadoch smrteľných udalostí zvykli prizvať lekára, ktorý sa zúčastňoval pri vyšetrovaní a poskytoval svoj odborný názor. Keď sa na akademickej pôde vysloví znalecké dokazovanie v trestnom konaní, vždy sa spája s osobou Vladimíra Matherna, ktorého vedecké práce sú do dnešného dňa neopomenuteľné a vysoko cenené. Veda neustále napreduje a rozvíja sa, a preto aj v súčasnosti možno názor Vladimíra Matherna, ktorý deklaroval vo svojom diele „Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní", považovať za aktuálny a správny. V časoch, kedy sa znalecký posudok začal využívať v trestnom konaní, nastala industrializácia spoločnosti a na ňu nadväzujúc vzrástla aj kriminalita, preto využitie poznatkov z jednotlivých vedeckých oblastí pri odhaľovaní kriminality bolo veľkým prínosom v oblasti súdnictva. Je možné konštatovať, že rozvoj modernej spoločnosti priniesol so sebou pozitívne aj negatívne vplyvy, na jednej strane sa rozvíjala kriminalita a na druhej strane sa rozvíjala veda a technika, vďaka ktorej mohli byť jednotliví zločinci odhalení a náležite potrestaní. Dôvodom bolo, že sa rapídne začali využívať prístroje za účelom výroby na kvantitatívnej úrovni, dôsledkom čoho sa ľudia stali nezamestnanými, pretože ich pracovná sila nebola už ďalej potrebná. Ich životná situácia ich prinútila konať protiprávne, pretože v zločine videli rýchlejší a efektívnejší spôsob na uživenie seba i svojej rodiny. Mnoho pokrokov techniky má svoje opodstatnenie práve v zločinnosti jednotlivých ľudí. Je možné preto tvrdiť, že technika, veda a zločinnosť sú navzájom späté a rozvoj techniky a vedy je reakciou na pokrok vedomostí zločincov na jej aktuálny stav. **V súčasnosti znalecký posudok má rovnakú dôkaznú hodnotu ako všetky ostatné dôkazné prostriedky. *„Znalecký posudok je samostatným druhom dôkazného prostriedku a v pomere k ostatným druhom dôkazných prostriedkov nemá privilegované postavenie, pretože význam každého z nich v konkrétnej veci bude závisieť od jeho vnútornej sily, logiky, presvedčivosti, autentickosti atď."*[3)] V minulosti však boli časy, keď prevládal aj iný názor na význam a dôkaznú silu znaleckého posudku.**[4)] Vladimír Mathern uvádza, že v minulom storočí (t. j. v jeho prípade v 19. storočí) buržoázni teoretici[5)] do istej miery preceňovali význam znaleckého posudku v procese dokazovania v trestnom konaní, a to vzhľadom na to, že sa v tom čase snažili trestné konanie viesť nezávisle od výpovedí svedkov a obvinených. Od takéhoto názoru sa však súčasní trestní teoretici dištancujú, pretože by to viedlo k tomu, že by sa ťažisko rozhodovania prenieslo na znalcov, čo je v trestnom konaní neprípustné. Súdy v súčasnosti jednotlivé dôkazy hodnotia podľa vlastného uváženia, Trestný poriadok im dáva voľnú cestu, poukazujúc na ich odbornosť, znalosť právnych predpisov, skúsenosť a zmysel pre spravodlivosť. Dôkazy hodnotia každý jeden jednotlivo a vo vzájomnej súvislosti.[6)] Hodnotenie dôkazov je na sudcovi, preto je aj hodnotenie dôkazov

2) MUSIL, J. a kol.: 2001. *Kriminalistika.* Praha : C.H. Beck. 2001. s. 169.

3) PROKEINOVÁ, M.: 2009. *Dokazovanie a jednotlivé dôkazné prostriedky v trestnom procese. (s praktickými príkladmi).* Bratislava: PFUK, Vydavateľské oddelenie. 2009. S. 52.

4) MATHERN, V.: 1976. *Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní*. Bratislava : Veda. 1976. s. 12.

5) MATHERN, V.: 1976. *Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní*. Bratislava : Veda. 1976. s. 12.

6) IVOR, J. a kol.: 2006. *Trestné právo procesné.* Druhé doplnené a prepracované vydanie. BA : IURA EDITON, spol. s r. o. 2006. s. 439.

subjektívne, je na úsudku sudcu, ktoré dôkazy bude považovať za hodnoverné a navzájom súvisiace. Väčšinou však súd inklinuje k odborne podanému dôkazu a z tohto dôvodu je možné sa v praxi stretávať s rozsudkami súdov, v ktorých odôvodneniach sa sudcovia odvolávajú na vykonané dôkazy počas znaleckého dokazovania.

2. Znalecká činnosť a znalec v trestnom konaní

2.1 Právna úprava znalca v slovenskom právnom poriadku, perspektívy súčasnej slovenskej právnej úpravy

Znalecká činnosť a znalecké dokazovanie v trestnom konaní je všeobecne upravené v prvej časti, šiestej hlave Trestného poriadku, venovanej dokazovaniu, konkrétne v ustanoveniach § 141 až § 152 pod názvom Odborná a znalecká činnosť. Znalecká činnosť je upravená v ustanoveniach § 142 až § 152 Trestného poriadku. Znalecké dokazovanie môže prebiehať počas celého trestného konania, t. j. aj na hlavnom pojednávaní, a preto zákonodarca upravil znalecké dokazovanie na hlavnom pojednávaní v ustanoveniach § 268 Trestného poriadku. Podmienky pre vykonávanie znaleckej činnosti však upravuje aj osobitný právny predpis, zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, prekladateľoch a tlmočníkoch v znení neskorších predpisov a tiež aj vykonávací predpis Ministerstva spravodlivosti SR, vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 490/2004 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Ďalším osobitným predpisom je vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 491/2004 Z. z o odmenách, náhradách výdavkov a náhradách za stratu času pre znalcov, tlmočníkov a prekladateľov v znení neskorších predpisov, upravujúca odmenu, náhradu výdavkov a náhrady za stratu času znalcov vykonávajúcich znaleckú činnosť.

Dňa 5. 8. 2013 bol do medzirezortného pripomienkového konania predložený návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, prekladateľoch a tlmočníkoch v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.[7)] Bol predložený v zmysle Plánu legislatívnych úloh vlády SR pre rok 2013. Dôvodová správa k návrhu zákona pozostáva zo všeobecnej[8)] a osobitnej časti.[9)] Dôvodom pre vypracovanie tohto návrhu bola snaha o zefektívnenie výkonu dohľadu Ministerstvom spravodlivosti SR (ďalej len „ministerstvo“) vo vzťahu k znalcom, tlmočníkom a prekladateľom. Pre účely tohto článku sú však smerodajné ustanovenia týkajúce sa znaleckej činnosti, zvlášť vo vzťahu k trestnému konaniu. Cieľom je, aby sa vždy postupovalo tak, že sa zlepšia služby pre občanov, ale tiež sa optimalizujú podmienky pre výkon činnosti znalcov,

7) Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, prekladateľoch a tlmočníkoch v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dostupné na internete: https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialHome.aspx?instEID=43&matEID=6447.

8) Dôvodová správa. Všeobecná časť k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, prekladateľoch a tlmočníkoch v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dostupné na internete: https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=43&matEID=6447&docEID=319354&docForm EID=14&docTypeEID=5 &lang EID=1&tStamp=20130825001509500.

9) Dôvodová správa. Osobitná časť k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, prekladateľoch a tlmočníkoch v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dostupné na internete: https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=43&mat EID=6447&docEID=31 9355&docFormEID= 16&docTypeEID=6 &langEID =1&tStamp=20130825001509500.

pričom ich pochybenia, by nemali ostať bez povšimnutia. Súčinnosť ministerstva so zadávateľmi (v našom prípade súdmi či orgánmi činnými v trestnom konaní, či obvineným, alebo jeho obhajcom) by sa mala zvýšiť, a to tým, že o pochybení znalcov budú poskytovať ministerstvu informácie. Podľa dôvodovej správy by sa práve spoluprácou ministerstva a zadávateľov mal dosiahnuť efektívnejší výkon dohľadu vo vzťahu k znalcom a malo by to mať za cieľ odstránenie prieťahov spôsobovaných znalcami. V tejto súvislosti si dovolím spomenúť, že sa často stáva, že znalci po vykonaní pitvy nevypracujú znalecký posudok v primeranom čase, dokonca im to trvá neodôvodnene aj niekoľko mesiacov, pričom však nie vždy ide o zložitý prípad z medicínskeho hľadiska. Vyšetrovateľ (spravidla) v týchto prípadoch nevie pokračovať v konaní, konanie sa zbytočne predlžuje, čo je neprijateľné, keďže aj vyšetrovateľ je viazaný lehotami. Taktiež to spôsobuje veľkú neistotu pri pozostalých poškodeného, u osoby, ktorá je trestne stíhaná a u ďalších osôb. Znalec si však vyúčtuje rovnakú výšku znalečného, akú by si vyúčtoval, keby mal znalecký posudok hotový skôr. Z tohto dôvodu sa idea novej právnej úpravy javí ako lepšou, úspešnosť jej aplikácie v praxi sa však podľa môjho názoru uvidí až niekoľko rokov po jej účinnosti, pretože v začiatkoch sa každý aspoň do určitej miery snaží.

V skratke by som navrhovanú právnu úpravu načrtla v súlade so všeobecnou časťou dôvodovej správy a pri niektorých radikálnejších zmenách, ktoré sa netýkajú len pojmových spresnení, sa pozastavím v nasledujúcom texte.

Nová právna úprava by mala upraviť zavedenie lehoty, v rámci ktorej má zadávateľ rozhodnúť o vyúčtovanom „znalečnom", pričom sa stanovuje, že sa má o ňom rozhodnúť bezodkladne, spravidla do 30 dní od predloženia vyúčtovania. Rovnako sa stanovuje lehota pre vyplatenie znalečného, a to najneskôr do 60 dní od právoplatnosti rozhodnutia o znalečnom. Novelou zákona by sa mali spresniť nároky znalcov vo vzťahu k ich činnosti a mala by sa zlepšiť komunikácia medzi zadávateľom a znalcami, taktiež sa sumarizujú základné práva a povinnosti znalcov, ktoré by boli uvedené v jednom ustanovení, na rozdiel od súčasnej úpravy, podľa ktorej práva a povinnosti znalcov sú upravené roztrieštene v celom zákone v jednotlivých ustanoveniach zákona č. 382/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov. Nová právna úprava tak presúva niektoré práva a povinnosti znalcov uvedené v iných ustanoveniach zákonov, pričom je zameraná aj na osoby, ktoré nie sú zapísané v zozname znalcov.

Tiež sa sumarizujú aj oprávnenia znalcov do jedného ustanovenia. Pre odmietnutie výkonu činnosti znalcom sa stanovujú jasné pravidlá. V súčasnosti odmietnutie vykonať úkon je oprávnením znalca, v zákonom stanovených prípadoch. Novou právnou úpravou by sa dôvody pre odmietnutie vykonania úkonu rozdelili na povinnosť odmietnuť vykonať úkon a na oprávnenie odmietnuť vykonať úkon znalcom, pričom odmietnutie musí byť jasne odôvodnené. Touto právnou úpravou by sa malo zrýchliť konanie pred súdom, pretože v dvoch prípadoch – z dôvodov na strane zadávateľa, je znalec oprávnený odmietnuť vykonať úkon a v ďalších taxatívne stanovených prípadoch je povinný tak učiniť. O niektorých prípadoch, kedy je znalec povinný odmietnuť vykonanie činnosti, zadávateľ bude dokonca vopred vedieť, čo skutočne napomôže aspoň čiastočne zrýchliť konanie.

Veľkým prínosom by bola skutočnosť, že by sa upustilo od povinnosti zachovávať mlčanlivosť v súvislosti s úkonmi vykonávanými v konaní pred súdom, z ktorých verejnosť nebola vylúčená. Navrhovaná novela nosí v sebe množstvo zmien, ktoré sa týkajú aj výkladových nejasností a roztrieštenosti právnej úpravy, avšak domnievam sa, že tieto nejasnosti je vhodné upraviť, aby ponúkali väčšiu právnu istotu ako v súčasnosti. Navrhovanú novelu je možné považovať za väčšiu a v podstate nápomocnú, úpravy sa týkajú takmer

každého ustanovenia a do zákona sa vkladajú ďalšie ustanovenia, ktorých obsah prináša novinky v tejto právnej úprave.

2.2 Využitie znalca a znaleckej činnosti v trestnom konaní

Potrebu vykonania znaleckého posudku zistí orgán činný v trestnom konaní, obvykle vyšetrovateľ, ktorý po posúdení zaistených materiálov a dôkazov sám usúdi, že na zistenie konkrétnej informácie, ktorú v sebe zaistený dôkaz nosí, je potrebné znalecké skúmanie na to špecializovanými znalcami z toho-ktorého odvetvia. Z tohto dôvodu je dôležitý aj zdravý a odborný úsudok vyšetrovateľa, ktorý disponuje aj istými vedomosťami v tej-ktorej oblasti, aby vedel objektívne posúdiť, akého znalca (z ktorého odboru a odvetvia tohto odboru) je nutné prizvať. Znalcov vyberajú spravidla orgány činné v trestnom konaní alebo súd zo zoznamu znalcov. Znalci sú zapísaní v zozname znalcov, tlmočníkov a prekladateľov, ktorý vedie ministerstvo. Zoznam obsahuje samostatný oddiel, ktorý sa člení na odbory a tie ďalej na odvetvia. Samotný zoznam znalcov je možné nájsť na internetovej adrese.[10)] V tomto prípade samostatným oddielom je Oddiel: Znalci. Odborom je napr. 480000 Zdravotníctvo a farmácia, ktorý sa člení na viac odvetví, napr. na 480100 Anesteziológia a resuscitácia, 481700 Psychiatria (liečba alkoholizmu a toxikománie, gerontopsychiatria) atď. podľa číselných označení a zaradení, na ktoré sa pri vyhľadávaní musí prihliadať. Podotkla by som, že hľadanie v týchto zoznamoch je trochu neprehľadné, pretože odvetvia sú usporiadané podľa abecedy. Podľa môjho názoru by bolo vhodnejšie, ak by sa pri zadaní odboru automaticky zobrazili iba odvetvia, ktoré do príslušného odboru patria.

V novele sa navrhuje, aby obsahové vymedzenie odborov a odvetví ustanovil všeobecne záväzný predpis, ktorý vydá ministerstvo, čo by bolo spresnením zákonnej formulácie, keďže odkaz na zoznam odborov a odvetví je v zákone č. 382/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov iba v splnomocňovacom ustanovení § 33 písm. f). Do zoznamu by sa taktiež malo podľa novej právnej úpravy zapisovať aj trvanie zákazu výkonu znaleckej činnosti znalca, pretože by o tom mali tretie osoby vedieť, keďže v takom prípade znalci nie sú oprávnení vykonávať znaleckú činnosť.

Pri kladení otázok znalcom sa k nim môžu vyjadriť aj strany, pričom zamyslenie sa nad tým, do akej miery sú práve strany spôsobilé sa k takýmto otázkam vyjadriť, resp. aký význam sa bude prisudzovať k odpovediam na otázky kladené obvineným alebo stranou obhajoby je otázne. Znalec sa do súdneho konania priberie aj v takom prípade, ak znalosťami v danej problematike disponuje aj sudca, avšak na posúdenie veci je potrebné znalecké dokazovanie. V štádiu prípravného konania je dôležité, aby vyšetrovateľ vedel posúdiť, či udalosť vyžaduje posúdenie od odborníka, resp. znalca. Často sa stáva, že vyšetrovateľ precení svoje sily a vedomosti v tej-ktorej oblasti a bez znaleckého názoru vysloví vlastný názor. Prokurátor, ktorý dozoruje vedenie prípravného konania, však vie, že takáto okolnosť vyžaduje znalecké posúdenie, a tak do konania priberie znalca. Táto skutočnosť však už nič nemení na tom, že sa konanie zbytočne predlžuje. Taktiež to vzbudzuje u osôb, ktoré vystupujú v trestnom konaní, či už v postavení obvineného, poškodeného alebo svedka, istú právnu neistotu.

Znalecká činnosť by mala byť činnosť vykonávaná znalcami vyškolenými, skúsenými a kvalifikovanými v tom-ktorom odvetví za účelom objasnenia skutočností dôležitých pre trestné konanie a zároveň aj na naplnenie účelu trestného konania. V súčasnosti je počet

10) *http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_reg/jaspiw_mini_regz_vyber_hl1.asp?clear=Y&cball=Y.*

znalcov na území SR pomerne nízky. Vo vzťahu k znalcom, ktorých posúdenie sa v trestnom konaní najviac využíva, by som spomenula nízky počet znalcov napr. v odvetví 481700 Psychiatria (liečba alkoholizmu a toxikománie, gerontopsychiatria) a v odvetví 340400 Psychológia sexuality, čo sa odzrkadľuje najmä v tom, že sú do konania priberaní tí istí znalci, napr. na vyšetrenie duševného stavu obvineného. Orgány činné v trestnom konaní a aj súdy majú preto ľahkú úlohu pri výbere znalcov, čo však v prípade, že sa má rozhodnúť o vine, resp. nevine, nie je vôbec na osoh, ale práve naopak, je to nežiaduci stav. Napríklad na južnom Slovensku sa na vyšetrenie duševného stavu obvineného priberajú skoro stále tí istí znalci, či už je to mladistvý, ktorý je trestne stíhaný pre trestný čin krádeže, závislý alkoholik, narkoman, sexuálny násilník alebo tyran. V konaní sa potom často stáva, že znalec podáva nejasný alebo neúplný posudok, ktorý musí vysvetľovať svojou výpoveďou, čo však podľa môjho názoru nestačí, lebo to vzbudzuje pochybnosť o odbornosti a hodnovernosti predloženého znaleckého posudku.

Takýto deficit znalcov je z môjho pohľadu, ako aj z pohľadu vyšetrovateľov, neprijateľný. Myslím si, že z tohto pohľadu trestné konanie stráca často aj na svojej vážnosti. Obhajoba tiež nevidí dôvod podávať sťažnosti, pretože sa im aj tak vo väčšine prípadov nevyhovie. V trestnom konaní, v ktorom sa obvinený prizná už počas predsúdneho konania, je možné podotknúť, že obhajoba nie je motivovaná podať sťažnosť. Teória trestného práva však nemôže ovplyvniť počet znalcov v tom-ktorom odvetví, je to skôr otázka vzdelania a ochoty odborníkov z jednotlivých odvetví zaoberať sa aj znaleckou činnosťou.

„***Úkonmi znaleckej činnosti sú najmä znalecký posudok a jeho doplnok, odborné stanovisko alebo potvrdenie a odborné vyjadrenie a vysvetlenie.***“[11)] Znalecký posudok je výsledkom znaleckej činnosti, inak v kriminalistike nazývanej aj expertíznej činnosti, pričom v kriminalistike sa expertízou nazýva proces utvárania znaleckého dôkazu. Výsledkom expertíznej činnosti znalcami je potom dokument, ktorý sa odborne nazýva znalecký posudok. „***Expertíza predstavuje kriminalistickotechnický postup a jej nariadenie je procesným úkonom. Najdôležitejším subjektom expertízy je znalec, ten na základe zistených skutočností vypracuje znalecký posudok, ktorý je konečným výsledkom expertízy a má povahu dôkazného prostriedku. Expertíza z tohto pohľadu je nielen jedna z metód kriminalistickej činnosti, ale zároveň aj prameňom dôkazov.***“[12)]

Znalec je osoba so špeciálnymi odbornými znalosťami v tom-ktorom odvetví a do trestného konania sa priberá v prípade, keď na zložitosť objasňovanej skutočnosti nestačí iba odborné vyjadrenie. Znalec sa do trestného konania priberá uznesením a je možné, aby ho pribral aj policajt. Zložitosť objasňovanej skutočnosti závisí od posúdenia každého individuálneho prípadu, pričom istý smer pri tomto posúdení určuje aj judikatúra. Napr. podľa judikatúry R 4/1986 – 51: „***Ak odborné vyjadrenia o poraneniach poškodeného sú rozporné a obsahujú odlišné údaje o mechanizme a poranení poškodeného a rozpornosť dôkaznej situácie vedie k záveru, že vec nebude možné objasniť ani výsluchom spracovateľov odborných vyjadrení, nejde o jednoduchý prípad, a je potrebné si vyžiadať znalecký posudok.***“[13)] Proti uzneseniu o pribratí

11) *§ 16 ods. 1 zákona č. 382/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov.*

12) PROKEINOVÁ, M.: 2009. *Dokazovanie a jednotlivé dôkazné prostriedky v trestnom procese (s praktickými príkladmi)*. Bratislava : PFUK, Vydavateľské oddelenie, 2009. 52 s.

13) ČÉNTEŠ, J. a kol.: *Komentár k Trestnému poriadku č. 301/2005 Z. z.* [online]. [cit. 2013-02-02]. Dostupné na internete: http://www.gjar po.sk/~gajdos/treti_rocnik/nos/trestny_poriadok_s_komentarom.pdf].

znalca je možné podať sťažnosť pre vecné dôvody a pre osobu znalca, ktorá nemá odkladný účinok, čo znamená, že pribratý znalec môže vykonávať svoju činnosť, ktorej výsledkom by bol znalecký posudok na posúdenie otázok súvisiacich s predmetnou trestnou činnosťou, aj počas rozhodovania orgánu činného v trestnom konaní a súdu o sťažnosti. Sťažnosť je možné podať napr. v prípade, že znalecké skúmanie nepovažujeme za potrebné, alebo v prípade, že za vhodné považujeme pribratie znalca z iného odvetvia, či v prípade, že znalca považujeme za zaujatého. Sťažovať sa môžeme aj na znenie položených otázok, čo však z ustanovení Trestného poriadku nevyplýva. V právnej úprave absentuje konkrétna úprava dôvodov, pre ktoré je možné podať sťažnosť, preto sa javí takáto právna úprava nedostatočná. Skutočnosť, že sťažnosť nemá odkladný účinok, nie je možné považovať za správnu. Dôvodom je možno zabránenie prieťahov v konaní, pričom však mojou otázkou je, či nie na úkor účelu samotného trestného konania?!

Na podanie znaleckého posudku sa priberie v prvom rade znalecká organizácia špecializovaná na činnosť, ktorá je obsahom znaleckého posudku, pričom sa v posudku uvedie znalec, ktorý bude môcť byť vypočúvaný v trestnom konaní k obsahu vypracovaného posudku. V prípade, že taká osoba nie je zapísaná v zozname znalcov alebo nemôže podať znalecký posudok, alebo môže, avšak s neprimeranými ťažkosťami či nákladmi, je možné pribrať do trestného konania inú osobu, ktorá má potrebné vedomosti a tiež aj občianske predpoklady, za podmienky, že s tým súhlasí a zloží sľub podľa zákona č. 382/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov. Trestný poriadok uvádza obligatórne pribratie dvoch znalcov, a to v prípade prehliadky a pitvy mŕtvoly a v prípade vyšetrenia duševného stavu. Do konania môžu byť pribratí aj viacerí znalci z rovnakého odboru, ale odlišných odvetví alebo rôznych odborov. „Vo výnimočných a obzvlášť závažných prípadoch vyžadujúcich osobitné vedecké posúdenie alebo na preskúmanie posudku znalca môže orgán činný v trestnom konaní alebo súd pribrať na podanie znaleckého posudku znalecký ústav. Ak v príslušnom odbore alebo odvetví nie je žiadna právnická osoba zapísaná ako znalecký ústav alebo znalecký ústav zapísaný v zozname nemôže podať znalecký posudok, alebo podanie znaleckého posudku by bolo spojené s neprimeranými ťažkosťami alebo nákladmi, možno do konania pribrať na podanie znaleckého posudku inú právnickú osobu, ktorá je špecializovaným vedeckým a odborným pracoviskom alebo špecializovaným odborným pracoviskom.“[14)]

Znalec je osoba úplne odlišná od procesných strán, nemožno ho zamieňať so svedkom. ***„...Znalec v trestnom konaní nie je procesnou stranou (s výnimkou uplatňovania si nároku na „znalečné“) a ani orgánom činným v trestnom konaní...“***[15)] Svedok je osoba, ktorá udalosti vnímala vlastnými zmyslami, pričom znalec nevnímal udalosť v čase spáchania činu, pretože sa tam nenachádzal. V prípade, že by to tak bolo, bol by svedkom a nie znalcom v konaní. Znalec môže byť svedkom, avšak v tomto prípade nie je oprávnený na vypracovanie znaleckého posudku, lebo je v procesnom postavení svedka. Znalec môže byť aj obvineným, a to z hociktorého trestného činu, pričom to môže byť aj trestný čin bezprostredne súvisiaci s jeho znaleckou činnosťou. Znalca preto vždy treba vhodne poučiť, pričom sám by mal vedieť, čo môže a čo nie, lebo neznalosť zákona nikoho neospravedlňuje.

Znalec, ktorý je v konaní zaujatý, musí byť vylúčený. V prípade, že sa o svojej zaujatosti dozvie sám, musí to neodkladne oznámiť orgánu, ktorý ho do konania pribral. Znalec je oprávnený pribrať aj konzultanta, ktorý mu bude nápomocný pri jeho znaleckej činnosti

14) *§ 147 ods. 1, 2 Trestného poriadku.*

15) CHMELÍK, J. a kol.: 2005. *Místo činu a znalecké dokazování.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2005, s. 155.

a pri vypracovaní znaleckého posudku, ktorý bude posudzovať čiastkové otázky, na ktoré znalec nie je spôsobilý, resp. nie je v dostatočnej miere spôsobilý. Okrem toho aj orgán činný v trestnom konaní môže do konania pribrať odborného konzultanta, osobu nezávislú od ustanoveného znalca, pričom takéto pribratie odborného konzultanta nemá žiadnu súvislosť s pribratím znalca do trestného konania. Znalec vypracúvajúci znalecký posudok je vždy nahraditeľný iným znalcom z toho istého odvetvia, aj keď s tým nemôžem úplne súhlasiť, keďže nie všetci znalci z daného odvetvia sú na rovnakej odbornej úrovni. A aj keď má strana obhajoby právo navrhnúť vlastného znalca, takýto návrh má súd právo odmietnuť, rovnako ako aj návrh iných dôkazov. Znalecký posudok môže obstarať aj jedna zo strán v trestnom konaní, čo je odrazom zásady kontradiktórnosti, ktorá je odrazom vplyvu angloamerického právneho systému na náš kontinentálny. Znalec pri vypracovaní znaleckého posudku odpovedá na otázky, ktoré mu zadal orgán činný v trestnom konaní spravidla v uznesení o pribratí znalca a uvádza tiež vlastné zistenia. K položeným otázkam sa môžu vyjadriť aj strany trestného konania. Svoje odborné posúdenie vykonáva iba o skutkových otázkach, nie o procesnoprávnych. Nie je oprávnený riešiť právne otázky, pretože túto úlohu má súd, nemôže hodnotiť ostatné vykonané dôkazy a tiež nemá v právomoci robiť právne závery. **Znalec je povinný posudzovať prípad čisto z jeho odborného hľadiska**, nie je v jeho právomoci kvalifikovať skutkovú podstatu trestného činu a napr. hodnotiť, aký trestný čin by to mohol byť, keby bol býval útok voči osobe vykonaný iným spôsobom. Znalec nemôže vziať zákon do vlastných rúk, nie je oprávnený vyhľadávať a zaisťovať dôkazy sám, je však oprávnený navrhnúť ich vykonanie, ak je to potrebné pre náležité objasnenie skutočností dôležitých pre trestné konanie. Znalec musí vypracovať znalecký posudok s ohľadom na všetky možné alternatívy, objektívne posúdiť a opísať stav, pričom pracuje iba na podklade už získaných dôkazov alebo na podklade dôkazov, ktoré sám navrhne vykonať z vyššie uvedeného dôvodu. Nie je oprávnený opierať sa v posudku o zistenia, ku ktorým dospel v čase, keď sa nachádzal na mieste činu ako znalec. V tomto prípade si osobne myslím, že by sa aj znalec mal vo väčšej miere podieľať na vyšetrovaní, a v prípade, že sa nachádza už na mieste činu, mal by vyvinúť aktívnu úlohu za účelom zaistenia potrebného materiálu, resp. náležite vyšetrovateľom pomáhať pri zaisťovaní dôkazov. Takáto možnosť je však iba v prípade niektorých znalcov, napr. pri zaisťovaní biologických materiálov. V prípade, že znalecký posudok obsahuje právne závery, je takýto znalecký posudok stále použiteľným v konaní, pričom by sa súd mal opierať iba o skutočnosti, ktoré znalec vyhodnotil zo svojho odborného hľadiska. Znalecký posudok, v ktorom znalec odpovedal na iné otázky, aké mu boli položené, resp. vyjadril sa aj k iným skutočnostiam z iného pohľadu, avšak odpovedal aj na otázky kladené mu v uznesení o pribratí znalca, nemôže byť považovaný za nulitný. Otázkou tu však ostáva, nakoľko je takto podaný znalecký posudok schopný ovplyvniť zákonného sudcu, a to aj napriek tomu, že by sa nemal zaoberať s takto vypracovanými otázkami znalca. Znalcovi je poskytnutý spisový materiál, ktorého obsah má dosah na znalcovu expertíznu činnosť. Okrem toho sa môže zúčastňovať vyšetrovacích úkonov, vrátane výsluchov svedkov, ktorým sám môže klásť otázky v prípade, že ich odpovede majú tendenciu napomôcť mu pri vypracovaní znaleckého posudku. Jeho závery v prípade, že informáciu vnímala istá osoba svojimi zmyslami, však musia byť zistené dokazovaním podľa Trestného poriadku. Podľa judikatúry R 11/1987 – IV ***„Skutočnosti, z ktorých znalec vychádza, je potrebné zisťovať dokazovaním podľa TP. To značí, že ak vychádza znalec z určitej skutočnosti, ktorú svojimi zmyslami vnímala určitá osoba, je potrebné túto osobu vypočuť ako svedka, príp. ako obvineného.“***

V konaní môžu vzniknúť pochybnosti, a to aj v prípade znaleckého posudku podaného znalcom. V prípade, že znalecký posudok je nejasný alebo neúplný, orgán činný

v trestnom konaní vypočuje znalca za účelom podania vysvetlenia nejasností. Ak však ani v tomto prípade nie je možné odstrániť tieto nedostatky, je možné do konania pribrať iného znalca, ktorý sa však musí vysporiadať aj s už podaným znaleckým posudkom predošlým znalcom. Nejasný je posudok v prípade, že jeho záver a odôvodnenie nie je určité, záver a stanovisko znalca v takomto prípade nie je jednoznačné, znalec svojimi odpoveďami poskytol nejasné odpovede na kladené otázky, a preto súd nevie, aký záver má hodnotiť. V prípade však, že znalec neodpovedal na všetky otázky, ide o posudok neúplný. V praxi sa často stáva, že aj keď podaný znalecký posudok je pochybný a jeho pochybnosť sa nepodarila odstrániť ani následným výsluchom znalca, v prípade, keď strana obhajoby navrhne pribrať do konania iného znalca, je takýto návrh súdom zamietnutý bez toho, aby sa súd presvedčil o odôvodnenosti návrhu obhajoby. Názor súdu sa v prípade pochybnosti znaleckého posudku odlišuje od názoru obhajoby, čo je však prijateľné z právneho hľadiska.

3. Pribratie znalcov na vykonanie pitvy a vyšetrenie duševného stavu

3.1 Pribratie znalcov na vykonanie pitvy

V zmysle § 156 ods. 1 Trestného poriadku „ak vznikne podozrenie, že smrť človeka bola spôsobená trestným činom, musí byť mŕtvola prehliadnutá a pitvaná. Prehliadku aj pitvu mŕtvoly nariadi prokurátor alebo policajt uznesením.“[16] Pochovanie takejto mŕtvoly je možné *len so súhlasom prokurátora*, ktorý vydá po prehliadke a pitve mŕtvoly bez meškania. Na uvedené ustanovenie logicky nadväzuje ustanovenie v Trestnom poriadku uvedené skoršie, a to ustanovenie § 142 ods. 1 Trestného poriadku. Podľa uvedeného ustanovenia orgán činný v trestnom konaní (t. j. prokurátor alebo policajt), v konaní pred súdom predseda senátu alebo aj samosudca priberie do trestného konania na pitvu mŕtvoly obligatórne dvoch znalcov. V spojitosti s vykonávaním pitvy sa javí dôležité spomenúť ustanovenie § 48 zákona č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, podľa ktorého sa pitva nariaďuje okrem iných zákonom stanovených prípadoch v prípade násilného úmrtia, a to vrátane samovraždy, pri úmrtí v cudzine, ak je na územie Slovenskej republiky privezené mŕtve telo, ktoré má byť na území Slovenskej

16) *§ 156 ods. 1 Trestného poriadku*.

17) Pozn. autora: zákon č. 581/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov bol novelizovaný s účinnosťou od 1. 11. 2013, avšak ustanovenie Trestného poriadku, na ktoré odkazuje ustanovenie § 48 ods. 3 písm. m) zákona č. 581/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov – t. j. § 115, nie je aktuálne, lebo je to ustanovenie zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (třestní řád), v skutočnosti sa ním myslí ustanovenie § 156 ods. 1 rekodifikovaného Trestného poriadku (zákona č. 301/2005 Z. z.) s názvom prehliadka a pitva mŕtvoly a jej exhumácia (aj v predošlom Trestnom poriadku malo ustanovenie rovnaký názov a tiež v ňom bolo uvedené, že pitva sa nariaďuje v prípade podozrenia, že smrť osoby bola spôsobená trestným činom.) Napriek novelizácii predmetného zákona zákonodarca neupravil odkaz pod číslom 65, v ktorom sa odkazuje na uvedený § 115, t. j. na §156 ods. 1 Trestného poriadku.

18) Takými prípadmi podľa ustanovenia § 48 ods. 5 zákona č. 581/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov sú: písm. c) pri náhlom úmrtí, ak príčina smrti nie je zjavná, d) pri pochybnostiach lekára, ktorý vykonal prehliadku mŕtveho, o príčine smrti alebo o okolnostiach, za ktorých smrť nastala, f) v prípadoch násilnej smrti, g) z dôvodov ustanovených Trestným poriadkom v ustanovení § 156 ods. 1 – pri podozrení, že smrť osoby bola spôsobená trestným činom.

republiky pochované, ako aj z dôvodov ustanovených osobitným predpisom, ktorým je Trestný poriadok, t. z. v prípade, že je podozrenie, že smrť osoby bola spôsobená trestným činom.[17)] Poukázala by som na ustanovenie § 48 ods. 4 zákona č. 581/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov, podľa ktorého pitvu nie je možné vykonať, ak ju osoba počas života písomne odmietla. To sa však nevzťahuje na prípady, ktoré sú uvedené v ustanovení § 48 ods. 5 zákona č. 581/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov.[18)] Odmietnutie vykonania pitvy sa podáva v písomnej forme na predpísanom tlačive – formulári, ktorý je možné nájsť na internetovej stránke Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou (ďalej len „Úrad"), a posiela sa na adresu Úradu (najčastejšie sa vykonanie pitvy odmieta z náboženského dôvodu alebo etického presvedčenia). Podľa ustanovenia § 42 ods. 1 zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov: ***„Prehliadkou mŕtveho tela sa zisťuje smrť, jej čas a príčina."***[19)] Podľa zákona č. 576/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov, sa osoba považuje za mŕtvu v prípade, keď došlo k zastaveniu srdca a dýchacích funkcií pričom za smrť sa považuje aj smrť mozgu, ktorá je práve z hľadiska trestného práva smerodajná, a to z nižšie uvedených dôvodov.

Podľa judikatúry R 47/1970 „... Kritéria smrti neurčuje právny poriadok, ale sú tu rozhodujúce vedecky uznávané medicínske kritériá, ktoré musí znalec vo svojom posudku vysvetliť a v danom prípade odôvodniť ich existenciu." V ustanovení § 142 ods. 2 Trestného zákona je uvedené, že „*smrťou sa rozumie biologická smrť mozgu (cerebrálna smrť)."*[20)] V prípade cerebrálnej smrti je nutné, aby zasadlo *konzílium,*[21)] ktoré jednomyseľne určí, či je možné poškodeného odpojiť od prístrojov, ktoré udržiavajú jeho obehové a dýchacie funkcie v aktívnej fáze. Ak je konštatovaná smrť poškodeného, je možné vykonať pitvu. Okrem cerebrálnej smrti, sa stretávame s klinickou smrťou. Odlíšenie klinickej smrti od cerebrálnej je dôležité najmä z hľadiska kvalifikovania štádia trestného činu. V prípade klinickej smrti je možné obnovenie životných funkcií, preto ak lekári dokázali zachrániť obeť, páchateľ nemôže byť obvinený za dokonaný trestný čin, ale iba za pokus, na rozdiel od cerebrálnej smrti v ktorom prípade by išlo o dokonaný trestný čin. V prípade vykonávania pitvy sú do konania pribraní znalci z odboru 480000 – Zdravotníctvo a farmácia, odvetvie 481500 – Súdne lekárstvo (toxiológia, alkohológia, sérohematológia). „Žiadna medicínska špecializácia okrem súdneho lekárstva neposkytuje odborné znalosti, ktoré môžu prispieť k objasneniu skutočností v konkrétnom prípade dôležitých z

19) *zákon č. 576/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov.*

20) *Trestný zákon*.

21) Konzílium je poradný orgán zostavený z lekárov s rozličnými špecializáciami, ktorých určí poskytovateľ, vo vzťahu k prípadu sú považovaní za ošetrujúcich lekárov. Členom konzília obligatórne podľa *zákona č. 576/2004* Z. z. *v znení neskorších predpisov* musí byť ošetrujúci lekár, lekár so špecializáciou v špecializačnom odbore neurológia a lekár so špecializáciou v špecializačnom odbore anestéziológia a intenzívna medicína alebo lekár so špecializáciou v špecializačnom odbore anestéziológia a resuscitácia, pričom členom konzília nesmie byť lekár transplantačnej skupiny, ktorý má vykonať transplantáciu. Podľa ustanovenia § 43 ods. 6 predmetného zákona „Po určení smrti mozgu konzíliom je ošetrujúci lekár povinný upustiť od ďalšej resuscitácie okrem prípadu, ak konzílium navrhlo pokračovanie resuscitácie aj po určení smrti, ak ide o mŕtvu osobu, ktorej sa má odobrať orgán, tkanivo alebo bunky na účely transplantácie. Rozhodnutie konzília je pre ošetrujúceho lekára záväzné." *Zákon č. 576/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov.*

22) DVOŘÁK, M. 1996: Teoretické a praktické předpoklady specializace znalců – lékařů provádějících prohlídku a pitvu mrtvoly podle § 115 tr. ř. In: *Kriminalistika*, 1996, roč. XXIX, *č. 2, s. 124*.

hľadiska § 156 (patológ je špecializačne kvalifikovaný výhradne na diagnostiku chorobných orgánových a tkaninových zmien, t. j. na problematiku smrti z príčin chorobných, nie násilných). Kvalitu a objektivitu znaleckého posudku o prehliadke mŕtvoly je možné zachovať len symetrickým vstupom, tzn. pribratím dvoch znalcov z odboru zdravotníctva, odvetvie súdneho lekárstva."[22] Pri niektorých prípadoch smrti musí byť prítomný aj znalec z iného odvetvia ako z odvetvia súdne lekárstvo. Takým príkladom je napr. smrť v prípade potápačskej nehody, kde pri pitve musí byť prítomný aj znalec z odvetvia 480709 – Hyperbarická medicína,[23] ktorý vystupuje ako nezávislý znalec. Do konania je pribratý taktiež uznesením orgánu činného v trestnom konaní.

Otázky, ktoré majú byť riešené znalcom, orgán činný v trestnom konaní uvedie spravidla v uznesení o pribratí znalca. V znaleckom posudku má znalec tiež odpovedať na otázky kladené mu spravidla orgánom činným v konaní (aj súdom), pričom je otázne, do akej miery môžu byť tieto otázky odborné, preto by otázky nemali byť príliš konkretizované, znalec by svoju znaleckú činnosť mal vykonať odborne a keďže je upovedomený o obsahu spisu, vie, k čomu sa má vyjadriť. Otázky je preto nutné klásť veľmi precízne a uvedomelo, tak aby sa na ne dalo odpovedať odborným spôsobom. Najčastejšie kladenými otázkami v prípade vykonania pitvy sú napr.:

- vykonajte vonkajšiu a vnútornú prehliadku mŕtveho tela,
- aké zranenia boli zistené na tele mŕtveho,
- aký je mechanizmus vzniku zistených zranení,
- či majú zranenia vitálnu reakciu,
- aká je bezprostredná príčina smrti mŕtveho,
- či boli zistené zranenia na mŕtvom,
- či existuje príčinná súvislosť niektorého zo zranení k bezprostrednej príčine smrti,
- či bolo možné zabrániť smrti včasnou lekárskou pomocou,
- určite krvnú skupinovú vlastnosť v systéme AB0,
- vykonajte toxikologickú analýzu vzoriek krvi a tkaniva mŕtveho ku zisteniu, či sa v nich nachádzajú toxikologicky významné látky (alkohol, drogy, iné omamné a psychotropné látky atď.) a ďalšie otázky.

Taktiež sa zvykne stanoviť, aby sa vykonalo porovnanie výsledkov pitvy a zdravotnej dokumentácie, ktorá bola vykonaná za života mŕtveho. V prípade, že mŕtvola nie je známa, je nutné vykonať identifikačné úkony, a preto je nutné, aby znalec zodpovedal aj nasledovné otázky:

- vykonajte prehliadku mŕtveho k zadokumentovaniu identifikačných znakov totožnosti osoby (stomatologický nález, zmeranie kostí a pod.),
- vykonajte porovnanie nálezu pri prehliadke a pitve mŕtveho so zdravotníckou dokumentáciou, ktorú predložili orgány činné v trestnom konaní/súd.[24]

Trestné konanie často predlžuje nedisciplinované správanie sa znalcov pri pitve v tom smere, že nedôvodne predlžujú čas odovzdania znaleckého posudku. Uvedený problém

23) František Novomeský vo svojom diele Potápačská medicína uvádza pojem hyperbarická/potápačská medicína.

24) FRYŠŤÁK, M., Krajčí Z.: 2009. *Postavení znalce v trestním řízení*. Brno : Masarykova univerzita. 2009. s . 156.

by mohla vyriešiť navrhovaná novelizácia, kde je zákonodarcom presne stanovená lehota pre vypracovanie a odovzdanie znaleckého posudku, pričom dáva znalcom a orgánom činným v trestnom konaní voľnú ruku pri rozhodovaní základnej lehoty, ktorú znalec požaduje pre vykonanie svojej znaleckej činnosti.

3.2 Pribratie znalcov za účelom vyšetrenia duševného stavu obvineného a svedka

Vyšetrenie duševného stavu sa nariaďuje v prípade, že je potrebné posúdiť príčetnosť osoby či už obvinenej alebo svedka, keďže príčetnosť je okolnosťou vylučujúcou trestnú zodpovednosť a zmenšená príčetnosť má vplyv pri výmere trestu súdom. Otázku nepríčetnosti však posudzuje vždy súd v súvislosti s ostatnými dôkazmi v konaní, je to otázka právna, preto znalecký posudok znalca slúži iba na potvrdenie presvedčenia sudcu o príčetnosti, resp. nepríčetnosti vyšetrovanej osoby, ktoré už doposiaľ nadobudol vďaka vykonaniu iných dôkazov. *Vzhľadom* na to, že sa vyšetreniu duševného stavu venujem v tomto článku iba okrajovo, nebudem rozoberať celú problematiku, ktorá je podstatne široká a dodnes v slovenskom trestnom práve nie je riešená dostatočne. Z tohto dôvodu uvádzam iba základné poznatky a niekoľko poznámok k vyšetreniu duševného stavu znalcami s dôrazom na proces ich prijatia do konania. Podľa čl. 17 ods. 7 Ústavy Slovenskej republiky „*Skúmanie duševného stavu osoby obvinenej z trestného činu je možné iba na písomný príkaz súdu.*“[25] Citované ustanovenie je vykonávané Trestným poriadkom a vyhláškou Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné súdy, krajské súdy, Špeciálny súd a vojenské súdy v znení neskorších predpisov. Vydaniu príkazu na vyšetrenie duševného stavu (obvineného aj svedka) predchádza žiadosť orgánu činného v trestnom konaní, ktorý sám musí dospieť k tomu, že je nutné do konania pribrať znalca za týmto účelom. Žiadosť policajta musí byť písomná a odôvodnená. V prípade, že žiadosť policajta akceptovaná nebude, prokurátor podá žiadosť v súlade s ustanovením § 230 ods. 2 písm. c) Trestného poriadku *per analógiam,* pretože prokurátor je v predsúdnom konaní pán sporu. Z uvedeného vyplýva, že v prípravnom konaní môže byť príkaz sudcu pre prípravné konanie vydaný až po žiadosti orgánu činného v trestnom konaní, t. j. orgán činný v trestnom konaní má dospieť k tomu, že je nutné vyšetriť duševný stav obvineného alebo svedka. K vyšetreniu duševného stavu môže samozrejme dôjsť aj počas súdneho konania. *Vyšetrenie duševného stavu obvineného je expertízna činnosť vykonávaná dvomi znalcami z odvetvia psychiatrie, zameraná na zistenie psychopatologických symptómov obvineného a na posúdenie jeho schopnosti spáchať konkrétny trestný čin, ktorý je predmetom trestného konania.*[26] Formálne podmienky pre vyšetrenie duševného stavu obvineného spočívajú v zákonných ustanoveniach, konkrétne v § 33 Trestného poriadku, ktorý ustanovuje, v akom prípade možno považovať podozrivú osobu za osobu obvinenú, § 142 ods. 1 Trestného poriadku posledná veta, § 148 ods. 1, 2 Trestného poriadku,

25) *Čl. 17 ods. 7 Ústavy Slovenskej republiky.*

26) Generálna prokuratúra SR. 2006. *Stanovisko generálneho prokurátora Slovenskej republiky podľa § 10 odsek 2 zákona číslo 153/2001 Z. z. o prokuratúre z 1. júna 2006 k procesnému postupu orgánov činných v trestnom konaní a sudcu pre prípravné konanie pri vyšetrení duševného stavu obvineného* [online]. 2006, por. č. 1/2006, s. 1 [cit. 2013-10-12]. Dostupné na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.genpro.gov.sk%2Fextdoc%2F2861%2FSt1_2006&ei= u0mwUpiuLYfqswa6qoCQCw&usg= AFQjCNFvo9M391b3wRGa0YvpxySSTJ8mVA&sig2 =jHfJPR9I573JJ0Ua1504MA&bvm=bv.57967247,d.Yms.

ktorým sa budem venovať v ďalšom texte. Materiálne podmienky korešpondujú s predmetom expertíznej činnosti vykonávanej v konkrétnej trestnej veci dvomi znalcami z odvetvia psychiatrie, ktorým je predovšetkým zistenie *duševnej poruchy*, určenie jej druhu a posúdenie vplyvu duševnej poruchy na rozpoznávaciu a ovládaciu schopnosť obvineného v čase činu. Podľa všeobecného ustanovenia § 142 ods. 2 Trestného poriadku sa na vyšetrenie duševného stavu priberajú dvaja znalci.[27] V uvedenom ustanovení absentuje uvedenie posudzovanej osoby, t. j. ktorej osoby duševný stav majú vyšetrovať dvaja znalci, pričom iba v ustanovení § 148 ods. 1 Trestného poriadku vo vzťahu k osobe obvinenej je uvedené, že to majú byť dvaja znalci z odboru psychiatrie (nesprávne označenie, správne je odvetvie). V praxi vyšetrenie duševného stavu obvineného zväčša nespôsobuje aplikačné problémy. Orgány činné v trestnom konaní a súd bežne priberajú do konania znalcov za účelom vyšetrenia duševného stavu obvineného.

Problematickým sa javí vyšetrenie duševného stavu svedka, ktoré je nejasne upravené v ustanovení § 150 Trestného poriadku. Vyšetrenie duševného stavu svedka môže byť nariadené iba v prípade, že je závažná pochybnosť o tom, že u svedka je podstatne znížená schopnosť vnímať alebo vypovedať o skutočnostiach obzvlášť dôležitých pre trestné konanie. „Pochybnosť o svedeckej spôsobilosti nastane vtedy, ak vznikne pochybnosť, či je svedok schopný vnímať jav, o ktorom má podať svedectvo, poznatky o ňom si zapamätať a riadne vypovedať o tom, respektíve reprodukovať to, čo vnímal.“[28]

Uvedená právna úprava spôsobuje výkladové, ako aj aplikačné problémy v súvislosti s počtom znalcov, ktorí majú byť pribratí do konania za účelom vyšetrenia duševného stavu svedka. Niektorí teoretici uvádzajú, že postačí jeden znalec z odvetvia psychiatrie,[29] čo ale nie je v súlade so všeobecným ustanovením § 141 ods. 2 Trestného poriadku. Podľa Petra Poláka v prípade, že by sme vychádzali z platného stavu právnej úpravy, podľa ktorej v prípade absencie špeciálneho ustanovenia platí všeobecné ustanovenie, muselo by to znamenať, že aj na vyšetrenie duševného stavu svedka je nutné pribrať dvoch znalcov z odvetvia psychiatria. Podľa uvedeného by posúdenie potreby pribratia jedného

27) Vyšetrenie duševného stavu je vykonávané vždy v konaní proti mladistvému, ktorý v čase konania nedovŕšil vek 15 rokov, pre zistenie, či bol mladistvý v čase spáchania skutku, ktorý je trestným činom, spôsobilý rozpoznať protiprávnosť činu a či bol spôsobilý ovládať svoje konanie.[27] V istých prípadoch sa do konania priberajú znalci z viacerých odvetví v rámci jedného odboru za účelom vyšetrenia duševného stavu obvinenej. Ako príklad na pribratie viacerých znalcov z rôznych odvetví možno spomenúť pribratie znalcov v prípade vyšetrenia duševného stavu matky, ktorá zabila svoje narodené dieťa. Podľa judikatúry R 18/1986 v prípade trestného činu vraždy novorodeného dieťaťa matkou sú do konania pribratí znalci na vyšetrenie jej duševného stavu jednak z odvetvia psychiatrie a jednak z odvetvia pôrodníctva, aby sa zistilo, nakoľko mal pôrod následky na konanie matky, ktorá svoje novorodené dieťa zavraždila, pričom rozrušenosť spôsobená pôrodom je znakom skutkovej podstaty trestného činu vraždy novorodeného dieťaťa matkou, a preto ho nie je možné porovnávať s nepríčetnosťou či zmenšenou príčetnosťou. Na túto skutočnosť je nutné prihliadať. V prípade, že by išlo o nepríčetnosť, páchateľka by nebola trestne zodpovedná, čo v tomto prípade nie je možné. Preto posudok znalca z odboru pôrodníctva bude pre účely trestného konania hodnovernejším. Podľa judikatúry R 25/92 – I nie je podstatné ani to, či matka ako páchateľka vedela rozpoznať nebezpečnosť svojho konania a tiež či svoje konanie vedela ovládať.

28) POLÁK, P.: 2011. *Svedok v trestnom konaní*. Žilina : Eurokódex, 2011. s. 86.

29) Napr. Juraj Čentéš či Pavel Šámal, ktorí to uvádzajú takmer vo všetkých komentároch k Trestnému poriadku. Porovnaj napr. ŠÁMAL, P. a kol. 2009. *Trestní zákoník I* : § 1-139: komentář. Praha : C. H. Beck, 2009.

30) POLÁK, P. 2011. *Svedok v trestnom konaní*. Žilina : Eurokódex, 2011.

Český Trestný poriadok má v tejto veci jednoznačnejšie ustanovenia, dvoch znalcov je nutné pribrať iba v prípade vykonania pitvy a v prípade, ak ide o vyšetrenie duševného stavu mladistvého.

alebo dvoch znalcov na vyšetrenie duševného stavu svedka zaťažovalo orgány činné v trestnom konaní a súd.[30)] Dôsledkom neúplnej a nedostatočnej trestnoprávnej úpravy vyšetrenia duševného stavu svedka je skutočnosť, že v aplikačnej praxi k vyšetreniu duševného stavu svedka orgány činné v trestnom konaní a súd pristupujú iba v minimálnej miere. Súdy odmietajú vydať príkaz na vyšetrenie duševného stavu svedka, a to nielen z dôvodu, že je to neprimeraný zásah do ich základných slobôd. Ustanovenie § 150 Trestného poriadku sa tak obchádza a na overenie pravdovravnosti svedka sa do konania priberá väčšinou jeden znalec psychológ, ktorý podáva znalecký posudok zo psychologického hľadiska.

Obvineného duševný stav, na rozdiel od svedka, možno pozorovať v zdravotníckom ústave (buď v psychiatrickej liečebni, alebo psychiatrickej nemocnici a v prípade, že je obvinený vo väzbe, v Nemocnici pre obvinených a odsúdených v Trenčíne – jediná nemocnica pre obvinených v SR). Takémuto pozorovaniu však musí predchádzať jeho nariadenie sudcom pre prípravné konanie. Proti uzneseniu sudcu pre prípravné konanie je možné podať sťažnosť, ktorá má odkladný účinok, t. j. až do právoplatnosti uznesenia nebude obvinený pozorovaný v zdravotníckom zariadení. Pozorovanie je možné maximálne po dobu dvoch mesiacov, s možnosťou jeho predĺženia o jeden mesiac, čo musí byť odôvodnené.

4. Niekoľko poznámok k odmeňovaniu znalcov v trestnom konaní

Tzv. „znalečné“, ktoré sa poskytuje znalcom, ktorí boli do trestného konania pribratí sudcom alebo iným orgánom verejnej moci, upravuje § 3 zákona č. 382/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov a podrobnejšie vyhláška č. 491/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov. V trestnom konaní je znalcom spravidla poskytovaná tarifná odmena, ktorá je určená na základe podmienok uvedených v zákone č. 382/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov a tiež vyhláškou č. 491/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov. Tarifná odmena znalca, ktorý figuruje v trestnom konaní, je určená ako hodinová odmena, podielová odmena a paušálna odmena. Osobitne upravená je hodinová odmena pri znalcoch v odbore zdravotníctvo a farmácia a znalcovi v odbore právne vzťahy k cudzine, a paušálna odmena znalcov v odbore súdne lekárstvo. V navrhovanej právnej úprave sa ustanovuje, že sa tarifná odmena znalca môže určiť aj kombináciou týchto spôsobov, čo neznamená, že tomu nemohlo byť aj doteraz (v súčasnej právnej úprave ale táto možnosť nie je zakotvená). Náhrada hotových výdavkov a náhrada za stratu času je osobitne upravená, t. j. znalec má právo okrem samotnej odmeny za jeho úkony aj na náhradu hotových výdavkov a za stratu času. Podľa súčasnej právnej úpravy sa tarifná odmena môže zvýšiť v prípade, že zadávateľ požaduje vykonanie úkonu bezodkladne alebo za mimoriadne obťažných okolností. V navrhovanej novele by sa uvedené ustanovenie malo spresniť, a to tým, že by sa určilo percento, o ktoré by sa tarifná úprava mala zvýšiť, konkrétne až o 50 %, čo však znamená aj to, že zvýšenie môže byť aj len o 10 %, a to vzhľadom na každý individuálny prípad. Požiadavka o vykonanie takého úkonu však musí byť uvedená už v zadaní. Novelizáciou by sa upravili aj presné podmienky pri znižovaní a nepriznaní odmeny. Podľa môjho názoru v tejto súvislosti je zvlášť podstatná a veľmi správne upravená možnosť zníženia odmeny v prípade, že znalec prekročí lehotu určenú na vykonanie úkonu o viac ako 30 dní, a to až o 1 % za každý nasledujúci deň omeškania. K takému znižovaniu bude dochádzať automaticky, čo by mohlo mať veľmi pozitívny vplyv na plynulejší priebeh trestného konania, v ktorom v súčasnosti nie je často možné pokračovať z dôvodu, že znalci neposkytnú posudok včas. Samozrejme v prípade, že sa znalci dostanú do

omeškania, majú možnosť obrany v podobe preukázania objektívnych dôvodov, pre ktoré sa dostali do omeškania, ktoré je zadávateľ povinný vziať do úvahy. Novelizáciou by sa taktiež vniesla lehota na rozhodnutie a priznanie znalečného, ako som už uvádzala, čo by malo napomôcť zrýchleniu a zefektívneniu konania. Uvedené opatrenia by sa vzťahovali najmä na zrýchlenie trestného konania. Novelizácia však prináša aj ďalšie úpravy, ktoré majú dosah na kontrolu a úsporu verejných financií, a to zavedením elektronického znaleckého denníka, ktorý by mal umožniť kontrolu plynutia času od momentu žiadosti alebo objednávky na vykonanie úkonu znaleckej činnosti až do momentu registrácie vypracovania, resp. vyhotovenia úkonu v tomto denníku. Týmto by sa mohol definovať začiatok a koniec úkonov a množstvo hodín, ktoré mohli byť maximálne vynaložené znalcom, a to aj vzhľadom na jeho iné úkony. Zabránilo by sa tým obštrukciám niektorých znalcov, ktorí si vyúčtovávajú oveľa viac hodín práce na vypracovanie znaleckého posudku oproti skutočným hodinám. A to nehovoriac o prípadoch, keď boli aj v omeškaní. Uvedená právna úprava by tak poskytovala páku pre znalcov, ktorí budú mať určenú maximálnu lehotu pre predloženie posudku pod hrozbou zníženia ich odmeny a ktorá by bola prínosom aj pre verejnú správu, pretože sa v súčasnosti bez relevantného dôvodu vypláca oveľa vyššia odmena, aká by znalcom v skutočnosti patrila. V tejto súvislosti však musím podotknúť, že v štáte, akým je SR, je táto idea chránenia a kontroly verejných financií, ktoré sa odzrkadlí na zvýšenej kontrole znalcov, v porovnaní s financovaním iných oblastí verejnej správy síce podľa môjho názoru nie celkom spravodlivá, ale vždy sa lepšie ušetrí na inteligentných a vzdelaných ľuďoch, u ktorých sa dodržiavanie právnych predpisov predpokladá. Podľa záverečného účtu Ministerstva financií SR sa v roku 2012 na znalecké posudky vyčerpalo 2 031 302 eur z rozpočtových prostriedkov, čo je o 246 131 eur viac, ako tomu bolo v roku 2011. Podľa môjho názoru však novelizácia zákona č. 382/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov vo vzťahu k trestnému konaniu nebude mať príliš veľký vplyv na rozpočet verejnej správy, na rozdiel od civilného súdnictva, kde preddavky vo výške 30 % budú zložené účastníkmi konania podľa stanovených podmienok, čo by v tomto prípade malo odľahčiť štát (verejné financie). V prípade trestného súdnictva však očakávam zvýšenie kontroly znalcov a zrýchlenie trestného konania.

Záver

Zo skutočností uvedených v príspevku vyplýva, že súčasná slovenská právna úprava znalca v trestnom konaní je príliš formalizovaná, oplýva istými nedostatkami, pretože nepočíta s istými objektívnymi skutočnosťami. Oproti predošlej úprave v Trestnom poriadku sa však v mnohých aspektoch zdokonalila, čo je možné považovať za vysoké pozitívum a pokrok v tejto oblasti. Napriek tomu neustále existujú nedoriešené otázky v trestnom konaní, pričom právna úprava znaleckej činnosti a dokazovania musí aktívne reagovať aj na pokrok v oblasti vedy a techniky. Novelizáciou zákona č. 382/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov by sa mali zlepšiť podmienky pre výkon znaleckej činnosti, pričom však navrhovaná úprava nastoľuje množstvo kontrolných mechanizmov pre reguláciu znaleckej činnosti, čo by sa mohlo v dlhodobom časovom horizonte skôr javiť pre znalcov vykonávajúcich znaleckú činnosť popri svojej riadnej práci ako nevýhoda. Taktiež si skôr ťažšie viem predstaviť, ako starší znalci (ktorých je mnoho) budú viesť samostatne denník v elektronickej podobe prostredníctvom programových a technických prostriedkov schválených ministerstvom. Jednoznačne budú potrebovať zo začiatku pomoc, čo im však bude skôr na obtiaž, nehovoriac o tom, že vyjadrujú nespokojnosť s výškou ich hodinovej odmeny, ktorá je ustanovená vyhláškou. Zákonná úprava znaleckej činnosti v súčasnosti vykazuje tiež isté výkladové ťažkosti, a to najmä v prípade úpravy vyšetrenia

duševného stavu, obzvlášť svedka, pričom navrhovaná úprava sa v tomto smere nekoná. Súčasná úprava taktiež vykazuje isté nepresnosti. V zákone ako aj v komentároch sa uvádza znalci z odboru psychiatrie, pričom psychiatria je odvetvím. Aj podľa ustanovenia § 4 ods. 3 zákona č. 382/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov *„Oddiel na zápis znalcov sa člení na odbory, ktoré sa ďalej členia na odvetvia.“*[31] Z týchto zistení usudzujem, že teória, ako aj prax trestného práva, ako aj samotní znalci uvítajú isté zmeny v oblasti znaleckej činnosti v trestnom konaní, ktoré budú aplikovateľné a efektívne aj využiteľné a použiteľné v praxi.

Summary

The thema of the sworn expert is probably very actual question in Slovak criminal law. In Slovak criminal proceeding it is possible to make the evidence by an expert opinion, which is made by an sworn expert´s activity. Sworn expert is a person, who is registered in the register of experts, which register is led by the Department od Justice of Slovak republic and which opinion is needed, when the situation is more complex, and it important to have an expert opinion not just a professional opinion. In the criminal proceedings are also invite expert organization or Institutes for Elaboration of Expert opinions. The sworn expert makes his expert´s activity, write an opinion in the expert opinion, which is needed in to the case, to make the evidence. The article was about the status and importance of the expert in the criminal proceeding, about the actual Slovak legislation in this thema, and about its positives and negatives. The attention is paid to sworn experts, their sworn activity, examination of the mental health and the perfomation of the authopsy.

Zoznam použitej literatúry:

[1] BALÁŽ, P., PALKOVIČ, J.: 2005. Dokazovanie v trestnom konaní. Teoretická a praktická časť. Bratislava : VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Typi Universitatis Tyrnaviensis vydavateľstvo TU, 2005. ISBN 80-224-0876-X

[2] CHMELÍK, J. a kol.: 2005. Místo činu a znalecké dokazování. Plzeň : Aleš Čeněk, 2005, ISBN 80-86898-42-3

[3] FRYŠŤÁK, M., KREJČÍ, Z.: 2009. Postavení znalce v trestním řízení. Brno : Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4955-0

[4] IVOR, J. a kol.: 2010. Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : IURA EDITION spol. s r. o., 2010. ISBN: 978-80-8078-309-9

[5] MATHERN, V.: 1976. Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v československom trestnom konaní. Bratislava : Veda. 1976. ISBN 71-064-76

[6] MUSIL, J. a kol.: 2001. Kriminalistika. Praha : C. H. Beck. 2001. ISBN 80-7179-362-0

[7] NOVOMESKÝ, F.: 2013. Potápačská medicína. Martin : Vydavateľstvo Osveta, spol. s r. o., 2013. ISBN: 978-80-8063-395-0

[8] POLÁK, P.: 2011. Svedok v trestnom konaní. Žilina : Eurokódex, 2011. ISBN 978-80-89447-47-3

[9] PROKEINOVÁ, M.: 2009. Dokazovanie a jednotlivé dôkazné prostriedky v trestnom procese (s praktickými príkladmi). Bratislava: PFUK, Vydavateľské oddelenie. 2009. ISBN 978 -80-7160-279-8

[10] KOLESÁR, J.: Ako ďalej v znaleckom dokazovaní v trestnom procese? In: Teoretické a praktické problémy dokazovania. Pocta prof. JUDr. Vladimírovi Mathernovi, DrSc. K 80. narodeninám. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. decembra 2008. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, Fakulta práva. 2008. ISBN 978-80-89-363-17-9

31) *§ 4 ods. 3 zákona č. 382/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov.*

[11] ŠÁMAL, P. a kol.: 2009. Trestní zákoník I : § 1-139: komentář. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3

[12] ŠAMÁL, P.: 2008. Provádění dokazování v hlavním líčení a úprava absolutní a relativní neúčinnosti důkazů ve věcném záměru trestního řádu. In. Trestněprávní revue, 2008, roč. 7., č. 12. s. 349

[13] ČENTÉŠ, J. a kol.: Komentár k Trestnému poriadku č. 301/2005 Z. z. [online]. Dostupné na internete: http://www.gjar po.sk/~gajdos/treti_rocnik/nos/trestny_poriadok_s_komentarom.pdf]

[14] Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dostupné na internete: https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialHome.aspx?instEID=43&matEID=6447

[15] Generálna prokuratúra SR. 2006. Stanovisko generálneho prokurátora Slovenskej republiky podľa § 10 odsek 2 zákona číslo 153/2001 Z. z. o prokuratúre z 1. júna 2006 k procesnému postupu orgánov činných v trestnom konaní a sudcu pre prípravné konanie pri vyšetrení duševného stavu obvineného [online]. 2006, por. č. 1/2006, s. 1 [cit. 2013-10-12]. Dostupné na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.genpro.gov.sk%2Fextdoc%2F2861%2FSt1_2006&ei=u0mwUpiuLYfqswa6qoCQCw&usg=AFQjCNFvo9M391b3wRGa0YvpxySSTJ8mVA&sig2=jHfJPR9I573JJ0Ua1504MA&bvm=bv.57967247,d.Yms

[16] Dôvodová správa. Všeobecná časť k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dostupné na internete: https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=43&matEID=6447&docEID=319354&docFormEID=14&docTypeEID=5&langEID=1&tStamp=20130825001509500

[17] Dôvodová správa. Osobitná časť k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dostupné na internete: https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?inst EID=43&matEID=6447&docEID=319355&docFormEID=16&doc TypeEID=6&langEID=1&tStamp=20130825001509500

[18] Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 v znení neskorších predpisov

[19] Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

[20] Zákon č. 300/3005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

[21] Zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch v znení neskorších predpisov

[22] Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 490/2004 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

[23] Zákon č. 491/2004 Z. z. o odmenách, náhradách výdavkov a náhradách za stratu času pre znalcov, tlmočníkov a prekladateľov v znení neskorších predpisov

[24] Zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

[25] Zákon č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

[26] http://wwwold.justice.sk/wfn.aspx?pg=l300&htm=l5/ztpmin.htm

Mgr. Karina Gőghová
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola
Tomášikova 20, 821 02 Bratislava, Slovenská republika
Denný doktorand
Téma dizertačnej práce: Znalecké dokazovanie v trestnom konaní
karinagghv@gmail.com, t. č. 0903 745 083

Daktyloskopia a jej význam

Dactyloscopy and its Importance

Lucia Leflerová

Kľúčové slová:

daktyloskopia, daktyloskopická identifikácia, dokazovanie, znalecký posudok, kriminalistická daktyloskopická identifikácia, daktyloskopická stopa

Key Words:

dactyloscopy, fingerprint identification, substantiation, expert testimony, dactyloscopic forensic expertise, dactyloscopic imprint

1. ÚVOD

Trestné právo má v spoločnosti nezastupiteľnú úlohu. Dennodenne dochádza k páchaniu závažnejších, ako aj menej závažných trestných činov, ktoré je nutné vyšetriť, zistiť ich páchateľov a v súlade s cieľom definovaným v zákone č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Trestný poriadok" alebo „TP") páchateľov trestných činov spravodlivo potrestať tak, aby bola zaručená ochrana spoločnosti.

V rámci vyšetrovania kriminalisticky relevantných udalostí, t. j. predovšetkým trestných činov, sú v praxi využívané viaceré kriminalistické techniky. Z nich už historicky ústredné postavenie v súvislosti s možnou identifikáciou osôb zaujíma daktyloskopia. Uvedená skutočnosť vychádza z faktu, že medzi najfrekventovanejšie materiálne stopy možno aj v súčasnosti zaradiť daktyloskopické stopy, práve vzhľadom na jednoduchý mechanizmus ich vzniku. V zásade stačí dotyk časti pokožky pokrytej papilárnymi líniami s vhodným povrchom, ktorého vlastnosti umožňujú uchovanie stopy až do jej zaistenia. *„Praktická kriminalistika prikladá daktyloskopickým stopám mimoriadnu dôležitosť, pretože na základe nich môže byť identifikovaný páchateľ trestného činu. Význam daktyloskopických stôp vyplýva z toho, že majú priamu súvislosť medzi udalosťou trestného činu a jeho páchateľom."*[1)]

2. Podstata daktyloskopie

Daktyloskopiu by bolo možné definovať ako náuku o charakteristikách obrazcov papilárnych línií, t. j. dermatoglyfov, vytvorených na vnútornej strane posledných článkov prstov, vnútornej strane dlaní a chodidiel človeka, ale taktiež ako jednu z kriminalistických techník, ktorej ústrednou úlohou je stotožnenie daktyloskopického odtlačku s konkrétnou osobou za účelom jej identifikácie a ako taká, vzhľadom na základné zákonitosti odtlačkov prstov, má v tomto smere nezastupiteľnú úlohu. Podstata daktyloskopie sa opiera o tri základné fyziologické zákonitosti, ktoré sformuloval už Francis Galton a ktoré dodnes neboli vyvrátené, avšak podľa stavu súčasného poznania ich možno aplikovať len na koncové články prstov ľudskej ruky. Ide o zákon nemennosti, neodstrániteľnosti a jedinečnosti, resp. individuálnosti obrazcov papilárnych línií, navyše obrazce papilárnych línií

1) HOLUBEC, J.: Co s neupotřebitelnými daktyloskopickými stopami. In Odborná sdělení Kriminalistického ústavu, 1997, ročník 26, číslo 4/1997. s. 27.

nepodliehajú dedičnosti.[2] Všetky tri zákonitosti vo svojom súhrne tak umožňujú aj identifikáciu osôb, pri ktorých iné metódy kriminalistickej techniky „zlyhávajú". Ide napr. o prípady odlišovania jednovaječných dvojičiek, kedy identifikácia metódami molekulárnej biológie, konkrétne určením zloženia úsekov molekuly deoxyribonukleovej kyseliny (DNA), nie je možná vzhľadom na to, že takéto dvojičky majú úplne rovnaký vzorec DNA. Daktyloskopické odtlačky majú napriek tomu na každom prste jedinečné.[3] V súčasnosti dochádza k porovnávaniu miliónov odtlačkov prstov denne na celom svete, no doteraz sa nenašla jediná zhoda potvrdzujúca, že by dve osoby mali identický dermatoglyf.[4]

Proces identifikácie osôb prebieha v rámci **daktyloskopickej kriminalistickej expertízy**, ktorú možno vo všeobecnosti charakterizovať ako: *„Znalecké skúmanie skutočností, ktoré súvisia s kriminalisticky relevantnou udalosťou, vykonávané s cieľom získania dôkazov využiteľných v trestnom konaní..."*[5] Predmetom daktyloskopického expertízneho skúmania je objasnenie otázok z odboru daktyloskopie, na ktoré sú potrebné teoretické a praktické odborné znalosti, pričom ho nemožno zúžiť len na otázky zistenia páchateľa, aj keď ide nepochybne o ústrednú úlohu daktyloskopie. Samotné expertízne skúmanie má totiž viacero fáz, z ktorých počiatočnú tvorí získavanie čo možno najväčšieho počtu poznatkov o daktyloskopickej stope. Túto je nevyhnutné skúmať v celistvosti a nazerať na ňu ako na súbor mnohých informácií. Následne je nutné skúmať stopu z hľadiska kresby papilárnych línií a postúpiť k hľadaniu a vyhodnocovaniu minúcií.

Základ daktyloskopických stôp tvoria práve tieto nepravidelnosti – **daktyloskopické markanty, resp. minúcie** v kresbe papilárnych línií, ktoré im dodávajú ich jedinečnosť a neopakovateľnosť. Predstavujú charakteristické znaky, na základe ktorých možno dospieť k individuálnej identifikácii osoby, ktorá ich zanechala. V procese skúmania odtlačkov prstov dochádza k porovnávaniu zhodných a zhodne umiestnených, orientovaných markantov. Na základe počtu takto nájdených minúcií znalec dospeje k záveru, či je daktyloskopická stopa upotrebiteľná (obsahuje 10 a viac rovnakých, rovnako umiestnených a orientovaných minúcií a umožňuje individuálnu identifikáciu), čiastočne upotrebiteľná (so 7 až 9 minúciami, ktoré síce nepostačujú na exaktné vyslovenie záveru zhody, ale slúžia napr. na vylúčenie porovnávacích materiálov) alebo neupotrebiteľná (s menej ako siedmimi nájdenými markantmi, ktorá umožňuje zodpovedať otázky ako, ktorou časťou tela bola stopa vytvorená, v akom časovom horizonte a umožňuje v niektorých prípadoch získať poznatok o základnom obrazci dermatoglyfu).

S uvedeným súvisí otázka prístupu k „čítaniu" markantov a hľadiská, na základe ktorých sa uskutočňuje identifikácia odtlačkov prstov. **Kvantitatívne hľadisko** (numerický princíp) je založené na potrebnom počte nájdených zhodných a zhodne umiestnených, orientovaných markantov na porovnávanom a skúmanom odtlačku. V každej krajine, kde sa využíva, je tento počet viac-menej fixne stanovený, ale môže byť vyjadrený aj intervalom. Tento nemusí byť v každom prípade striktne dodržaný vzhľadom na skutočnosť, že jednotlivé minúcie majú svoju identifikačnú hodnotu. Viacerými skúmaniami bolo zistené,

2) KRAJNÍK, V. a kol.: Kriminalistika. Bratislava : Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2002. s. 53 – 55.

3) STRAUS, J. – PORADA, V. a kol.: Kriminalistická daktyloskopie. Praha : Policejní akademie České republiky, 2005. s. 56 – 57.

4) Dostupné na: http://www.interpol.int/public/Forensic/fingerprints/WorkingParties/IEEGFI/ieegfi.asp. Hrubým odhadom je, že 5 – 15 % svetovej populácie je daktyloskopovaných a má daktyloskopickú kartu uloženú v niektorej z evidencií.

5) ŠIMOVČEK, I.: Teória kriminalistiky. Bratislava : Iura Edition, 2000. s. 90.

že niektoré minúcie sa vyskytujú v populácii častejšie a na základe tohto poznatku možno vyvodiť záver o pravdepodobnosti ich výskytu na konkrétnej časti dermatoglyfu.[6)] Z toho dôvodu sa skúma aj priebeh papilárnych línií, ich hustota, čo umožňuje predvídať miesta výskytu minúcií. Samozrejme, vyššiu identifikačnú hodnotu majú minúcie, ktoré vykazujú najnižší index pravdepodobnosti. A teda aj v prípade, že sa na skúmanej daktyloskopickej stope nájde 8 alebo 9 markantov, ale s vysokou identifikačnou hodnotou, možno takúto stopu považovať za upotrebiteľnú. Samozrejme, pri porovnávaní odtlačkov je dôležité zamerať sa skôr na minúcie, ktoré sa v populácii vyskytujú menej často, až ojedinele, majú tak vyššiu identifikačnú hodnotu a naopak nesústrediť prílišnú pozornosť na markanty vyskytujúce sa najčastejšie, ako aj na kombinácie markantov, ktoré sú veľmi bežné.

Pri nazeraní na markanty z **kvalitatívneho hľadiska** (holistický prístup) treba brať na zreteľ skutočnosť, že jedinečnosť daktyloskopických stôp je daná rôznym umiestnením rôznych druhov a počtu minúcií. Aspekt umiestnenia markantov, teda jeho miesto, súvislosti medzi markantmi, plynulosť papilárnej línie, smer a typ markantu, je jedným z kritérií jeho hodnoty. Druhým kritériom je kvalita, t. j. čistota a čitateľnosť markantu.[7)] V tomto prístupe sa na zreteľ berie aj šírka papilárnych línií, vzdialenosti medzi jednotlivými pórmi, brázdami a pod. Kladie teda väčší dôraz na dôkladné snímanie a zaisťovanie daktyloskopických stôp, ktoré môžu tieto hodnoty ovplyvniť.[8)] Vyššie požiadavky sa kladú aj na samotného znalca, ktorý vykonáva daktyloskopickú expertízu, pretože si vyžaduje viac skúseností a podrobnejšie, časovo náročnejšie skúmanie. Pozitívom však je, že vyslovenie záveru zhody, resp. nezhody možno uskutočniť aj na základe veľkostne menšej daktyloskopickej stopy či len jej fragmentu, ktoré sa na miestach páchanej trestnej činnosti vyskytujú oveľa častejšie v porovnaní s celistvými stopami.

Základom oboch prístupov ostáva, že pri vyslovení záveru zhody nesmú medzi porovnávanými objektmi existovať nevysvetliteľné rozdiely. Medzi také nepatria napríklad rozdiely spočívajúce v zmenách dermatoglyfov vzniknuté pod vplyvom úrazu alebo choroby. Isté rozdiely sa môžu vyskytnúť aj v prípade snímania odtlačkov prstov, ktorých kvalita závisí aj od tlaku pri snímaní alebo množstva nanesenej farby.

V súčasnosti možno konštatovať, že sa pomaly upúšťa od rigidného požadovania potrebného počtu markantov na identifikáciu a stále viac sa zohľadňuje kvalitatívna hodnota markantu. Každé vyhodnotenie daktyloskopického odtlačku je predmetom samostatného vedeckého posúdenia a zistenú zhodu, príp. nezhodu pri skúmaní verifikuje vždy aj ďalší starší expert – znalec. Vďaka tomuto postupu je pravdepodobnosť chybnej identifikácie v dôsledku neodbornosti experta alebo len zlyhania ľudského faktora, napr. pri nenájdení markantu, znížená na minimum. Avšak počítanie markantov pri numerickom prístupe zaisťuje akýsi „štandard" a istú spoľahlivosť tohto dôkazu v trestnom konaní. Počet markantov predstavuje hranicu, pod ktorú nemožno ísť.

---

6) STRAUS, J. – PORADA, V. a kol.: Kriminalistická daktyloskopie. Praha : Policejní akademie České republiky, 2005. s. 93 – 97.

7) NÉMETHOVÁ, Z.: Čísla a daktyloskopická identifikácia. In Kriminalistická stopa ako teoretický a praktický problém : Zborník z medzinárodného vedecko-teoretického seminára konaného dňa 26. 6. 2006 na Akadémii policajného zboru v Bratislave. Bratislava : Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2006. s. 71 – 72.

8) SADÍLEK, Z. – NOVÁKOVÁ, E.: Holistický a numerický přístup k daktyloskopii. In Kriminalistika a forenzní disciplíny : Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Praha : Policejní akademie ČR, 2005. s. 157 – 158.

3. Význam daktyloskopie a právny rámec jej vykonávania

Význam daktyloskopie je v platných a účinných právnych predpisoch Slovenskej republiky chápaný najmä v polohe možnej identifikácie osôb. Policajný zbor SR má oprávnenie vo viacerých prípadoch snímať daktyloskopické odtlačky. Ako príklad možno uviesť:

- identifikáciu osôb, ktoré nechcú alebo nemôžu hodnoverným spôsobom preukázať svoju totožnosť – § 18 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov (ďalej ako „Zákon o PZ“) priznáva policajtovi oprávnenie požadovať preukázanie totožnosti osoby dokladom totožnosti, ak je to potrebné na plnenie úloh Policajného zboru SR. Osoba je povinná strpieť snímanie daktyloskopických odtlačkov až po predvedení na útvar Policajného zboru po tom, čo táto osoba odmietla alebo nemohla hodnoverne preukázať svoju totožnosť a ak policajt na základe oznámených údajov ani v evidenciách obyvateľov nezistil jej totožnosť;
- identifikáciu osôb na mieste kriminalisticky relevantnej udalosti – § 19 Zákona o PZ predstavuje ustanovenie, na základe ktorého je policajt oprávnený zaistiť aj osobu, ktorá sa nachádza na mieste trestného činu bezprostredne po jeho spáchaní a je tu súvislosť so spáchaným trestným činom. V takomto prípade je oprávnený vyzvať túto osobu, aby strpela snímanie daktyloskopických odtlačkov;
- paragraf 207 ods. 1 Trestného poriadku dáva príslušníkovi Policajného zboru možnosť snímať daktyloskopické odtlačky osobe, voči ktorej má byť vydané uznesenie o vznesení obvinenia a pri ktorej nemožno hodnoverne zistiť jej totožnosť. Namiesto osobných údajov sa k uzneseniu o vznesení obvinenia priloží jej daktyloskopické odtlačky, obrazové záznamy, údaje o vonkajšom meraní tela, zvláštnych telesných znameniach a uvedie sa jej prezývka alebo iné označenie a podrobný opis osoby;
- v súlade s § 155 ods. 3 TP je osoba podozrivá zo spáchania trestného činu a taktiež obvinený povinný strpieť odobratie daktyloskopických odtlačkov na základe výzvy policajtom. V prípade odmietnutia je možné tento úkon vykonať aj proti ich vôli na základe príkazu vydaného predsedom senátu a pred začatím trestného stíhania, resp. v prípravnom konaní na základe príkazu prokurátora alebo policajta, ktorý ho vydá so súhlasom prokurátora;
- podľa § 155 ods. 5 TP je v súlade so zákonom aj odobratie daktyloskopických odtlačkov osobe, ktorá sa len zdržiavala na mieste činu, ak treba na účely dokazovania v trestnom konaní zistiť jej totožnosť. Ide o možnosť snímania odtlačkov prstov osôb, ktoré sa zdržiavali na mieste činu, za účelom ich porovnania s odtlačkami, ktoré boli zaistené na mieste činu ako daktyloskopické stopy.

Ústrednou otázkou tak naďalej ostáva identifikácia osôb, najmä páchateľov alebo najskôr len osôb podozrivých z uskutočnenia trestnej činnosti. A ak sa zúži nazeranie na daktyloskopiu ako jednu z kriminalistických techník využívaných dennodenne v kriminalistickej praxi, s prihliadnutím na jej účel v súvislosti s trestným právom a trestným konaním – stotožnenie daktyloskopického odtlačku zanechaného na kriminalisticky relevantnom mieste s páchateľom trestného činu, ústredným pojmom sú daktyloskopické stopy. Tie možno definovať ako: *„... všetky odtlačky a vtlačky prstov, dlaní a bosých nôh, ktoré nesú informáciu o povrchovej štruktúre odrážajúcu časti ľudského tela a boli spôsobené činnosťou majúcou príčinný, miestny, časový a iný vzťah k vyšetrovanej udalosti*.“[9] Takto nájdené a zaistené odtlačky dermatoglyfov však môžu pochádzať nielen od

9) STRAUS, J.: Zviditelnění latentních daktyloskopických stop použitím kvercetinu. In Kriminalistický sborník, 1991, ročník 35, číslo 2. s. 87.

páchateľa kriminalisticky relevantnej udalosti, ale aj od osôb, ktoré sa na danom mieste nachádzali, t. j. sú osobami podozrivými, a taktiež od osôb, ktoré sa na mieste vyskytujú pravidelne, majú k nemu prístup, t. j. od domácich osôb. Na účely vyšetrovania je z tohto pohľadu nevyhnutné porovnávať **daktyloskopické stopy** s kontrolnými odtlačkami prstov a dlaní podozrivých a domácich osôb, ktoré sa však po odpadnutí potreby následne ničia.

Každá zaistená daktyloskopická stopa má svoju kriminalisticko-technickú a kriminalisticko-taktickú hodnotu nesmierne dôležitú pre proces dokazovania. Z uvedeného možno skonštatovať, že na daktyloskopické stopy je potrebné nazerať z dvoch hľadísk. Prvé hľadisko sa dotýka identifikácie objektu, ktorý konkrétnu jednotlivú stopu vytvoril, a z druhého hľadiska je nutné všetky stopy skúmať v ich komplexnej súvislosti.

Kriminalisticko-technická hodnota daktyloskopickej stopy spočíva v možnej identifikácii osoby, ktorá daktyloskopickú stopu zanechala. Dermatoglyf každej osoby na každom prste je jedinečný a podľa odtlačku prsta osoba individualizovateľná. Navyše, osoba s odtlačkom prsta na daktyloskopickej stope zanechá aj biologickú informáciu (napr. v prípade, keď odtlačok prsta bol vytvorený potom alebo krvou, možno na základe vykonaných laboratórnych testov určiť, či je osoba fajčiarom, užíva niektoré druhy drog, marihuanu…) a s tým spojenú pachovú informáciu. Avšak nie na základe každej nájdenej daktyloskopickej stopy možno osobu identifikovať, a to vzhľadom na to, že takáto stopa nemusí obsahovať dostatočný počet nájdených markantov alebo pôjde o stopu mechanicky čiastočne poškodenú, rozmazanú, na základe ktorej je individuálna identifikácia znemožnená.[10)]

Aj takáto stopa, čiastočne upotrebiteľná alebo neupotrebiteľná, má však svoju **kriminalisticko-taktickú hodnotu**, ktorá prispieva k možnosti kriminalistickej charakteristiky trestného činu a umožňuje tak zisťovať spôsob páchania trestnej činnosti a jej jednotlivých komponentov. Uvedené sa premieta v kriminalistickej praxi pri vytyčovaní jednotlivých kriminalistických verzií a práve tieto informácie sú taktiež nesmierne dôležité z pohľadu dokazovania v trestnom konaní. Mnohé daktyloskopické stopy zanechané nielen na mieste kriminalisticky relevantnej udalosti spolu súvisia a vo svojom súhrne z nich možno vyvodiť predpoklad, ktoré mohol alebo musel zanechať len páchateľ, ako a kam sa pohyboval, či miesto kriminalisticky relevantnej udalosti poznal, akým spôsobom udalosť spáchal, či udalosť spáchala jedna alebo viaceré osoby a pod.[11)] Možno usudzovať aj poradie vzniku stôp a spolu s určením relatívneho veku daktyloskopickej stopy vyvrátiť argument poukazujúci na možnosť zanechania stopy v predstihu pred samotnou udalosťou.

V tejto súvislosti možno v krátkosti naznačiť problematiku **časovej stálosti** daktyloskopickej stopy, t. j. jej vlastnosti, že aj po určitom časovom rozmedzí od jej vzniku ju možno zaistiť a vyhodnotiť. Tú však ovplyvňuje množina faktorov, medzi ktoré možno zaradiť prostredie, v ktorom sa nachádza (najmä teplota prostredia, vlhkosť, slnečné žiarenie, veterno, prašnosť), charakter podkladu, na ktorom bola vytvorená a, samozrejme, zloženie látky vytvárajúcej daktyloskopickú stopu. Tieto sú vzájomne prepojené a ovplyvňované. V jednom a tom istom prostredí na jednom nosiči môže daktyloskopická stopa zaniknúť alebo sa aspoň znehodnotiť, zatiaľ čo na inom podklade zostane zachovaná.

10) STRAUS, J. – PORADA, V. a kol.: Kriminalistická daktyloskopie. Praha : Policejní akademie České republiky, 2005. s. 79.

11) STRAUS, J. – PORADA, V.: Daktyloskopická identifikace. In Bezpečnostní teorie a praxe, Sborník Policejní akademie České republiky. 2005, zvláštne číslo – 3.diel. s. 771.

„Trvanlivosť stôp na rôznych podkladoch a pri rozdielnych klimatických podmienkach je tak variabilná, že nemôže byť vyvodený istý záver, kedy vznikla stopa, okrem prípadov, kedy existujú nepriame oporné body, ako je napr. vrstva prachu usadeného až pri čine – napr. pri vlámaní.“[12] Nemožno teda s istotou a presnosťou uviesť vek daktyloskopickej stopy, resp. uviesť presný čas jej vzniku (aj vzhľadom na možnosť vzniku prostredia, ktoré stopu „zakonzervujú“). Možno však vyvodiť s ohľadom na podklad a vplyvy prostredia, v ktorom sa stopa nachádza, jej relatívny vek. K tomuto záveru možno dospieť na základe podrobného skúmania reliéfu papilárnych línií, pretože postupom času, ako stopa starne, dochádza aj k zmene kresby reliéfu papilárnych línií. Tieto sa vysychaním postupne stenčujú, prerušujú a strácajú schopnosť priľnavosti pri nanesení daktyloskopických práškov, t. j. postupom času sa stávajú nečitateľnými.[13]

Nie je vylúčená taktiež možnosť využitia daktyloskopickej stopy v procese dokazovania v súvislosti so spojením páchateľa s predmetom, ktorým bol spáchaný trestný čin, ako aj obeťou trestného činu. Možno uvažovať o zaistení daktyloskopických stôp na koži mŕtvej obete trestného činu, napr. z oblasti krku po zahrdúsení. Tieto však vykazujú vzhľadom na charakter nosiča určité špecifiká, pretože ich časová stálosť je veľmi nízka vzhľadom na to, že pokožka odtlačok papilárnych línií „vstrebe“. Pokožka vylučuje tie isté látky, z akých je zložená aj daktyloskopická stopa, čo spôsobuje, že u mŕtvych ľudí zaniká už v priebehu niekoľkých hodín.[14]

Avšak nazeranie na daktyloskopickú stopu nemožno zúžiť len na faktor možnej identifikácie osoby. Z vyššie uvedeného vyplýva, že daktyloskopická stopa a záver vyplývajúci zo znaleckého posudku z odboru daktyloskopie môžu prispieť k objasneniu napríklad nasledovných skutočností významných z hľadiska procesu dokazovania v trestnom konaní:

a) kto trestný čin spáchal,

b) podmienky spáchania trestného činu,

c) skutočnosti, ktoré súvisia s páchateľom trestného činu, napr. jeho fyzické zdatnosti,

d) ktoré predmety boli použité v súvislosti alebo pri páchaní trestného činu,

e) spojenie s obeťou trestného činu,

f) priebeh páchania trestného činu.

Daktyloskopická stopa sa v trestnom konaní premietne do vysloveného záveru v **znaleckom posudku**, ktorý je výsledkom kriminalistickej daktyloskopickej expertízy. Ide o *„Znalecké skúmanie skutočností, ktoré súvisia s kriminalisticky relevantnou udalosťou, vykonávané s cieľom získania dôkazov využiteľných v trestnom konaní...“*[15] a jej výsledky môžu byť cennými dôkazmi v trestnom konaní. Kriminalistickú daktyloskopickú expertízu vykonáva znalec z odboru daktyloskopie, ktorý je v zmysle § 142 Trestného poriadku v prípravnom konaní ustanovený orgánom činným v trestnom konaní a v konaní pred súdom predsedom senátu formou uznesenia, proti ktorému je prípustná sťažnosť pre vecné dôvody alebo pre osobu znalca. V zásade je možné znalca do konania pribrať v ktoromkoľvek štádiu trestného konania, avšak v prípade znaleckých posudkov z odboru

12) STRAUS, J. – NEDVĚDOVÁ, M.: Časová stálost daktyloskopických stop. In Bezpečnostní teorie a praxe. 2001, ročník 9, číslo 1. s. 102.

13) STRAUS, J. – PORADA, V. a kol.: Kriminalistická daktyloskopie. Praha : Policejní akademie České republiky, 2005. s. 80.

14) Dostupné na: http://www.crime-scene-investigator.net/printsfromskin.html.

15) ŠIMOVČEK, I.: Teória kriminalistiky. Bratislava : Iura Edition, 2000. s. 90.

daktyloskopie možno skonštatovať, že pôjde väčšinou o štádium prípravného konania, v ktorom sa v rámci vyšetrovania, resp. skráteného vyšetrovania zaisťuje podstatná časť dôkazov. Je nutné rešpektovať, že znalec sa smie zaoberať a riešiť len otázky skutkového stavu, resp. svojimi odbornými znalosťami prispieť k náležitému objasneniu skutkových okolností. V znaleckom posudku sa nesmie vyjadrovať k právnym otázkam či vyvodiť záver o vine alebo nevine obvineného, resp. iný právny záver. Taktiež sa nesmie vyjadrovať k hodnoteniu dôkazov. Ak na základe zistení dospeje k záveru, že sú možné dva závery, vypracuje znalecký posudok pre obe do úvahy prichádzajúce eventuality. Posudok vypracúva na základe informácií, dokumentov a daktyloskopických stôp, ktoré nazhromaždil orgán činný v trestnom konaní v rámci vyšetrovania, prípadne skráteného vyšetrovania v priebehu prípravného konania.

V znaleckom posudku rieši znalec najmä otázku zhody, resp. nezhody daktyloskopickej stopy zaistenej na mieste trestného činu a porovnávacieho odtlačku, a teda vyjadruje sa ku kriminalisticko-technickej stránke daktyloskopickej stopy spojenej s identifikáciou osoby, pričom sú možné len dva závery – úplná zhoda alebo vyslovenie záveru, že o zhodu nejde. Nie je možné vysloviť záver pravdepodobnosti alebo možnej zhody porovnávaných odtlačkov prstov. Interpol definuje identifikáciu ako *„... záver experta o tom, že dva odtlačky prstov vykazujú dostatok informácií, ktoré sa navzájom zhodujú, čiže ide o zhodu. Ak jeden odtlačok má určitú vlastnosť, ktorá na druhom odtlačku chýba a jej absenciu nemožno logicky zdôvodniť, principiálne nemožno vysloviť záver, že ide o zhodu*."[16] V trestnom konaní sa však otázky v uznesení predsedu senátu môžu zamerať aj na riešenie kriminalisticko-taktickej hodnoty daktyloskopickej stopy a závery týkajúce sa skutočností, či stopu mohol zanechať, resp. musel zanechať len páchateľ, či sa na mieste trestného činu vyskytovali viacerí páchatelia.

Stále je však potrebné mať na zreteli, že z hľadiska systematiky členenia jednotlivých dôkazov sa daktyloskopické stopy zaraďujú medzi dôkazy pôvodné, podľa konkrétneho prípadu buď ospravedlňujúce alebo usvedčujúce, ale vždy pôjde len o dôkazy nepriame. A teda iba na základe záveru znaleckého posudku z oblasti daktyloskopie, v ktorom bol vyhlásený záver o zhode medzi stotožňujúcimi objektmi, nemožno bez akýchkoľvek pochybností objasniť dokazovanú skutočnosť. K tomu musia pristúpiť ďalšie dôkazy, či už priame alebo nepriame,[17] s ktorými vytvorí tzv. harmonický celok. Podľa judikatúry Najvyššieho súdu SR: *„Na preukázanie viny obžalovaného súhrn priamych a nepriamych dôkazov musí tvoriť logickú, ničím nenarušovanú sústavu navzájom sa doplňujúcich dôkazov, ktorá vo svojom celku nielen spoľahlivo preukazuje všetky okolnosti žalovaného skutku a usvedčuje z jeho spáchania obžalovaného, ale súčasne vylučuje možnosť akéhokoľvek iného záveru. Výrok o vine môže byť založený teda len na takých dôkazoch, ktoré celkom vylučujú pochybnosť, že sa stal skutok, ktorý je predmetom trestného stíhania. To platí tým skôr, keď v prejednávanom prípade existujú dve skupiny dôkazov, ktoré si navzájom odporujú a súd svoje rozhodnutie musí oprieť o vierohodnosť jednej alebo druhej skupiny dôkazov."*[18] Naviac medzi

16) Dostupné na: www.interpol.int.

17) Pri vyšetrení DNA ide o nepriamy dôkaz slúžiaci na posúdenie, či vec (stopa zanechaná na mieste činu) – najčastejšie krv alebo iný výlučok, či časť ľudského tela vykazuje totožné alebo takmer totožné znaky DNA, ako má páchateľ, resp. iná osoba. Výsledok tohto vyšetrenia má formu znaleckého posudku, ktorý posudzuje objektívne dané skutočnosti – zhodu či rozdiel dvoch i viacerých porovnávaných vzoriek. Na výsledku takého vyšetrenia nemôže obvinený nič ovplyvniť, pretože vlastnosti skúmaných vzoriek sú raz navždy dané a nemenné. Bližšie R 38/2003 – Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 30. 7. 2002, sp.zn.: 6 Tz 13/02.

nepriamym dôkazom a dokazovanou skutočnosťou, ktorú objasňuje, musí existovať vzťah, príčinná súvislosť.

4. Záver

Daktyloskopia nachádza aj v súčasnosti svoje významné uplatnenie nielen ako jedna z kriminalistických techník; najväčší význam daktyloskopickej stopy a následných záverov vyplývajúcich zo znaleckého posudku spočíva v tom, že pomáha pri objasňovaní, poznávaní skutkových okolností relevantných pre trestné konanie. Pretože len cez stopy a dôkazy môže orgán činný v trestnom konaní a súd spoznať skutkový stav trestného činu vzhľadom na to, že ide o udalosť minulú, ktorú možno preskúmať len sprostredkovane. Daktyloskopické stopy a závery vyplývajúce z vykonaného znaleckého posudku sú tak možným významným dôkazom v trestnom konaní. Priamo spájajú páchateľa trestného činu s miestom trestného činu, ale aj so zbraňami a inými predmetmi použitými pri páchaní trestného činu alebo v súvislosti s ním a v niektorých prípadoch spájajú páchateľa aj s obeťou trestného činu. Ide o dôkazy veľmi významné, avšak stále tieto dôkazy ostávajú len dôkazmi nepriamymi, a teda ak sa aj daktyloskopické stopy nájdu na mieste spáchania trestného činu, dokazuje to iba skutočnosť, že osoba sa na danom mieste nachádzala, ale už nie, v akom časovom rozpätí a už vôbec nie vinu obžalovaného. Len prostredníctvom nepriameho dôkazu nemožno považovať za preukázanú dokazovanú skutočnosť, ale až pristúpením ešte ďalších dôkazov, či už priamych alebo nepriamych, ktoré v ich súhrne vytvoria harmonický celok. Ich vyhodnotením dôjde logickým myšlienkovým postupom k vyvodeniu jedinej eventuality bez dôvodných pochybností, a teda bez možnosti vyvodenia protichodného záveru. V spojení s inými dôkazmi vykonanými na hlavnom pojednávaní súdom tak môžu viesť až k preukázaniu viny obžalovaného a na základe toho k rozhodnutiu o jednej z najdôležitejších otázok trestného konania a dosiahnutiu jeho účelu.

Summary

The article deals with dactyloscopy as one of the oldest criminalistic techniques. But even today dactyloscopy has still a significant position, which is given by the importance of fingerprint imprints. These are particularly useful in the process of the criminal investigation, because the fingerprint imprints and conclusions of forensic expertise in this area help to clarify facts relevant for criminal proceedings.

Zoznam použitej literatúry:

[1] BEŇUŠ, R. – MASNICOVÁ, S. – MAJOROŠOVÁ, M.: 2006. Výskyt minúcií v slovenskej populácii a ich identifikačná hodnota pre kriminalistickú daktyloskopiu. In *Kriminalistická stopa ako teoretický a praktický problém : Zborník z medzinárodného vedecko-teoretického seminára konaného dňa 26. 6. 2006 na Akadémii policajného zboru v Bratislave*. I. vyd. Bratislava : Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2006. 71 – 96 s. ISBN 80-80-54-385-2

[2] HOLUBEC, J.: 1997. Co s neupotřebitelnými daktyloskopickými stopami. In *Odborná sdělení Kriminalistického ústavu*, 1997, ročník 26, číslo 4. 27 – 28 s.

[3] IVOR, J. a kol.: 2006. *Trestné právo procesné*. I. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2006. 993 s. ISBN 80-8078-101-X.

18) Bližšie Uznesenie Krajského súdu v Žiline zo dňa 3. 9. 2009, sp. zn. 1 To 97/2009.

[4] KRAJNÍK, V. a kol.: 2002. *Kriminalistika*. I. vyd. Bratislava : Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2002. 381 s. ISBN 80-8054-254-6

[5] MUSIL, J. – KONRAD, Z. – SUCHÁNEK, J.: 2004. *Kriminalistika*. II. prep. a dopl. vyd. Praha : C.H.Beck, 2004. 583 s. ISBN 80-7179-878-9

[6] NÉMETHOVÁ, Z.: 2006. Čísla a daktyloskopická identifikácia. In *Kriminalistická stopa ako teoretický a praktický problém : Zborník z medzinárodného vedecko-teoretického seminára konaného dňa 26. 6. 2006 na Akadémii policajného zboru v Bratislave*. I. vyd. Bratislava : Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2006. 71 – 96 s. ISBN 80-80-54-385-2

[7] PORADA, V. a kol.: 2007. *Kriminalistika*. I. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2007. 604 s. ISBN 978-80-8078-170-5

[8] SADÍLEK, Z. – NOVÁKOVÁ, E.: 2005. Holistický a numerický přístup k daktyloskopii. In *Kriminalistika a forenzní disciplíny : Sborník příspěvků z mezinárodní konference*. I. vyd. Praha : Policejní akademie ČR, 2005. 151 – 159 s.

[9] STRAUS, J. – PORADA, V. a kol.: 2005. *Kriminalistická daktyloskopie*. I. vyd. Praha : Policejní akademie České republiky, 2005. 286 s. ISBN 80-7251-192-0

[10] STRAUS, J. – PORADA, V.: 2005. Daktyloskopická identifikace. In *Bezpečnostní teorie a praxe, Sborník Policejní akademie České republiky*. 2005, zvláštne číslo – 3.diel. 771 – 783 s.

[11] STRAUS, J. – NEDVĚDOVÁ, M.: 2001. Časová stálost daktyloskopických stop. In *Bezpečnostní teorie a praxe*. 2001, ročník 9, číslo 1. 101 – 112 s.

[12] STRAUS, J.: 1991. Zviditelnění latentních daktyloskopických stop použitím kvercetinu. In *Kriminalistický sborník*, 1991, ročník 35, číslo 2. 87 – 89 s.

[13] ŠIMOVČEK, I.: 2000. *Teória kriminalistiky*. I. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2000. 157 s. ISBN 80-88715-90-3

Mgr. Lucia Leflerová
lucia.leflerova@gmail.com
Paneurópska vysoká škola
Tomášikova 20
821 02 Bratislava
Slovenská Republika

Systém trestov v Habsburskej monarchii počas vlády Jozefa II.

System of punishments in Habsburg monarchy during the reign of Joseph II.

Peter Miklušičák

Klúčové slová:

systém trestov, Jozef II., trest za zločin, politický trest

Keywords:

system of punishments, Joseph II., punishment for a crime, political punishment

1. Úvod

Predložený príspevok poskytuje detailný pohľad na tresty, ktoré platili počas vlády Jozefa II v Habsburskej monarchií v rokoch 1780 až 1790. Jadro práce je venované systému trestov a ich rozdeleniu, ako aj popisu jednotlivých druhov trestov.

Od počiatku rozvoja ľudskej spoločnosti nebol spoločenský systém natoľko rozvinutý, aby existoval nejaký špecializovaný orgán, ktorý by chránil práva poškodených. Škodu spôsobenú bezprávím si hájil každý poškodený jednotlivec svojpomocne na páchateľovi, jeho rodine alebo majetku.[1)] Po vzniku stredovekých európskych štátnych útvarov možno badať snahu štátu o obmedzovanie svojpomocného vymáhania práva. Namiesto toho štátna moc postupne zavádza používanie štátom sankcionovaných trestov prameniacich z nábožensko-morálnych noriem. Pre stredovekú represívnu sústavu bolo typické, že v žiadnej ríši neexistoval jednotný systém trestov. Drvivú väčšinu samotných trestov predstavovali extrémne kruté tresty smerujúce proti životu alebo telu človeka. Takáto krutosť trestov bola jedným z najcharakteristickejších znakov celého stredovekého trestného práva. Tresty v tejto podobe sa používali v niektorých európskych monarchiách až do 19. storočia, a nebyť Jozefa II. a jeho osvietenského ducha, možno by sa používali dodnes. Jozef II. sa vôbec ako prvý panovník odvážil zmeniť zabehnutý stredoveký represívny systém, čím položil základy moderného trestného práva. Práve preto by som v tomto článku rád čitateľa oboznámil s jednotlivými platnými trestami za vlády Jozefa II.

2. Systém trestov

Rok po zasadnutí Jozefa II. na habsburský trón vstúpil do platnosti nový trestný zákonník s názvom Allgemeines Gesetz über Verbrechen und derselben Bestrafung (ďalej len AGVB). Ten namiesto rozmanitých krutých a neľudských mrzačiacich trestov rozdeľoval tresty podľa dvoch základných kritérií.

Prvým kritériom bola závažnosť trestného činu, za ktorý mal byť trest udelený; podľa tohto existovali a) **Kriminalstrafen** (ostatní tresty tělesné), ktoré sa udeľovali za

1) Vlček E.: Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu, 2. nezměnené vydání, Masarykova Univerzita, Brno, 2004, str. 5.

spáchanie závažnejšieho zločinu, a b) **politische Strafen** (tresty politické), ktoré nasledovali po menej závažných politických prečinoch. Ustanovenie § 21 čiastky I. AGVB prináša výpočet trestov za zločiny nasledovne: „Die weiteren Kriminalstrafen sind Anschmiedung, Gefängniss mit öfentlicher Arbeit, Gefängniss allein, Stock–Karbatch–Ruthenstreiche, und Ausstellung auf der Schandbühne. (Ostatní trestové tělesné jsou: ukování, žalář s dílem veřejným, aneb žalář samý, pak bití holí, mrskání karabáčem, švihání metlou, a vystavení k divadlu na lešení potupné)“[2] Medzi politické tresty patrilo „Zustigung mit Schlägen, Ausstellung aus der Schandbühne, Arreste, öffentliche Arbeit in Eisen, Abschaffung aus einem bestimmten Orte, Geldstrafen (káraní bitím, vystavení na lešení potupné, vězení, dílo veřejné v železích neb poutech, vypudění neb vyhoštění z místa určitého, pokuty na penězích)“.[3] Ako Kriminalstrafen, tak aj politische Strafen, boli zaužívané v justícií už aj v období pred prijatím AGVB. Tento zákon ich však výrazne „zmodernizoval“. V trestnom systéme ponechal iba tresty, ktoré svojou intenzitou neboli také kruté, že by spôsobovali zmrzačenie človeka. Mnohé z nich aj naďalej spôsobovali bolesť, ale v oveľa menšej miere oproti predchádzajúcemu stavu. Ďalšou novotou bol fakt, že každý jeden trest bol dôkladne špecifikovaný z dôvodu zvýšenia právnej istoty v ríši.

Iné rozdelenie stredovekých trestov možno vykonať na základe toho, proti čomu voči páchateľovi smerovali. Podľa tohto kritéria môžeme tresty deliť na a) **tresty obmedzujúce slobodu jednotlivca**, b) **reálne telesné tresty**, c) **zahanbujúce tresty**, d) **majetkové tresty** a e) **statusové tresty**.

2.1 Tresty omedzujúce slobodu jednotlivca

Tresty spadajúce do tejto kategórie spočívali v tom, že páchateľ bol proti svojej vôli, ale na základe zákona umiestnený a držaný v miestach na výkon trestov obmedzujúcich osobnú slobodu – v žalároch. Medzi tieto tresty zákonodarca zaradil **žalár** samotný („Gefängniss allein“), **žalár s dielom verejným** („Gefängniss mit öffentliche Arbeit“) a **ukovanie** („Anschmiedung“). Všetky tri druhy predstavovali súčasný trest odňatia slobody a ukladali sa výlučne za zločiny. Líšili sa od seba iba väčšou alebo menšou mierou obmedzenia páchateľovho pohybu, pričom k druhému menovanému boli vo forme alternatívneho trestu pripojené ešte aj verejnoprospešné práce. Tresty proti slobode sa podľa dĺžky ich trvania delili na:

a) dočasný trest 1. stupňa v trvaní od jedného mesiaca do päť rokov,

b) dočasný trest 2. stupňa v trvaní od päť do osem rokov,

c) dlhšie trvajúci trest 1. stupňa v trvaní od osem do dvanásť rokov,

d) dlhšie trvajúci trest 2. stupňa v trvaní od dvanásť do pätnásť rokov,

---

2) „Die weiteren Kriminalstrafen sind Anschmiedung, Gefängniss mit öfentlicher Arbeit, Gefängniss allein, Stock – Karbatch – Ruthenstreiche, und Ausstellung auf der Schandbühne. Die drey ersten Strafen können nach Beschafenheit des Verbrechers verchärfet werden, entweder durch längere Dauer, oder dass damit etwas vereiniget wird, das sie empfindlicher macht.“ – ustanovenie § 21 Theil I. AGVB.

3) „Die politischen Strafen, die künftig verhängt werden können, sind Zustigung mit Schlägen, Ausstellung aus der Schandbühne, Arreste, öffentliche Arbeit in Eisen, Abschaffung aus einem bestimmten Orte. Geldstrafen können gegen politische Verbrechen, den einzigen Fall verbothenen Spiels ausgenommen, nicht verhänget werden.“ – ustanovenie § 10 Theil II. AGVB.

e) dlho trvajúci trest 1. stupňa v trvaní od pätnásť do tridsať rokov,

f) dlho trvajúci trest 2. stupňa v trvaní od tridsať do sto rokov.[4)]

Podľa tvrdosti sa trest **žalára** delil na tri stupne : a) žalár najťažší („schwerstes“), b) žalár tvrdý („hartes“) a c) žalár miernejší („gelinderes“).[5)]

Pokiaľ bol odsúdenému vymeraný najťažší žalár, čakali ho veľmi nepríjemné chvíľky. Tento trest spočíval v tom, že odsúdený mal okolo pásu pripevnený ťažký železný kruh, ktorý mu výrazne sťažoval pohyb a ku ktorému pre prípad nebezpečenstva jeho úteku mohli byť pridané ešte ťažké okovy na nohy a ruky. Nedostával žiadne iné jedlo okrem chleba a vody a mohol spať len na doskách. Takisto mál zakázaný akýkoľvek kontakt s inými ľuďmi, takže počas svojho trestu sa okrem spolutrestancov a žalárnika nestretol so žiadnym blízkym alebo cudzím človekom. Rozdiel medzi tuhým, resp. tvrdým žalárom a najťažším žalárom spočíval iba v tom, že trestanec bol spútaný o niečo ľahšími okovami a dvakrát do týždňa mal nárok na pol libry mäsa, čo predstavovalo týždennú dávku zhruba pol kila mäsa. Ku obidvom trestom naviac pristupovala skutočnosť, že na čas ich trvania odsúdený v plnej miere stratil svoju spôsobilosť na právne úkony. Tieto tresty mali teda zásadný vplyv aj na jeho občianskoprávnu stránku života. Z tohto hľadiska predstavovali akési pomyslené „občianske tresty“ v rámci už modernej, občianskej spoločnosti habsburskej monarchie. V páchateľovom reálnom živote to predstavovalo zmenu v tom, že nemohol platne vstupovať do akýchkoľvek právnych vzťahov. Nemal teda spôsobilosť uzatvárať žiadne dohody ani obchody a dokonca ani spisovať závete. Pre prípad, že by k tomu aj napriek tomu došlo, stávali sa tieto právne úkony ex tunc neplatnými a nespôsobovali žiadny právny účinok. Zákonodarca zašiel v tejto otázke ešte ďalej, keď zakotvil, že neplatné sú dokonca všetky právne úkony vykonané v čase uväznenia ešte pred vynesením odsudzujúceho rozsudku. Rozsudok, ktorý uznával zločinca vinným, mal teda retroaktívny účinok do momentu, kedy bol páchateľ uväznený, a preto „alle letzwilligen Anordnungen ungültig und unwirksam werden, welche der Verbrecher obgleich vor dem beschöpten Urtheile, dennoch schon seiner in Verhaftnehmung errichtet hat (všechna zřízení poslední, byť před vynešeným sice ortelem, předce však po jetí svém do vězení učiněná, neplatná a bez účinku bývají)“.[6)] Miernejší žalár spočíval v tom, že trestanec mal

4) Takúto úpravu dĺžky trvania trestov proti osobnej slobode prinášajú ustanovenia § 22 Theil I. AGVB „Die Grade in Beziehung auf die Dauer sind: a) langwierig im zweiten Grade; b) langwierig im ersten Grade; c) anhaltend im zweiten Grade; d) anhaltend im esrten Grade; e) zeitlich im zweiten Grade; f) zeitlich im ersten Grade.“ a ustanovenie § 23 Theil I. AGVB „Nach diesen in dem Gesetze ausgedrückten Graden allein ist der Richter nach dem § 14. enthaltenen Rücksichten überlassen, die eigentliche Länge der Zeit festzufetzen; in dem Urtheile muss die Dauer der Strafzeit jedesmal ausgedrückt seyn. Die Dauer in einer in dem Gesetze bestimmten zeitlichen Strafe im ersten Grade, kann nie weniger als ein monat, nie über 5 Jahre – die Dauer einer zeitlichen Strafe im zweiten Grade nie über 8 Jahre, nie unter 5 Jahren – die Dauer inem bestimmten anhaltenden Strafe im ersten Grade nie über 12, nie unter 8 Jahren – die Dauer einer anhaltenden Strafe im zweiten Grade nie über 15 Jahren, nie unter 12 Jahren – die Dauer einer langwierigen Strafe im ersten Grade nie unter 15 Jahren, nie über 30 Jahre – die Dauer einer langwierigen Strafe im zweiten Grade nie unter 30 Jahren, jedoch nach Umständen auch bis 100 Jahre ausgemessen werden.“

5) Ustanovenie § 26 Theil I. AGVB.

6) „Eine Folge der Verurtheilung zur Anschmieden, zu dem schweresten, oder harter Gefängnisse ist, dass der Verurtheiele nicht nur vom Tage des über ihn gefallten Urtheils, und so lange seine Strafzeit dauert, keine letzwillige Anordnung errichten kann, sondern dass dadurch auch alle letzwilligen Anordnungen ungültig und unwirksam werden, welche der Verbrecher obgleich vor dem beschöpten Urtheile, dennoch schon seiner in Verhaftnehmung errichtet hat“ – ustanovenie § 29 Theil I AGVB.

na sebe ešte ľahšie okovy ako v prípade tvrdého žaláru, na pitie dostával síce iba vodu, avšak jedlo už bolo lepšie. Za prítomnosti žalárnika alebo dozorcu mohol dokonca aj prijímať návštevy. Aby to však nemal takýto zločinec až také jednoduché, v niektoré dni v týždni sa mu mohol tento trest zostriť na tvrdý žalár takým spôsobom, že jeho celodennú stravu predstavovalo iba pol kila chleba. Ako som už spomenul, ku všetkým druhom žalárnych trestov mohol sudca nadto pripojiť ako ich zostrenie aj ostatné tresty za zločiny, teda verejnoprospešné práce alebo telesné a difamujúce tresty, o ktorých bude reč o niečo nižšie.

Najnepríjemnejším z trestov obmedzujúcich slobodu bolo nepochybne **ukovanie** zločinca. Pri ňom bol páchateľ prikovaný k stenám žaláru tak natesno, že mohol maximálne zmeniť polohu svojho tela, nie však premiestniť sa na iné miesto hoci len o meter. K tomu sa každoročne pripojil aj verejný výprask, ktorý mal slúžiť na odstrašenie potenciálnych zločincov.

Do tejto kategórie môžeme do určitej miery zaradiť aj trest **verejnoprospešných prác**, pretože páchateľovi bolo súdnym rozhodnutím nakázané zdržiavať sa v určitom čase na určitom mieste a pracovať v prospech štátu, čím vo svojej podstate takisto bola obmedzená jeho osobná sloboda. Svojou prácou, ktorú vykonával zadarmo, zároveň splácal škody, ktoré napáchal v rámci štátu a spoločnosti. Zákonodarca zrejme naschvál nešpecifikoval konkrétne limity tohto trestu čo do jeho druhu a trvania, keď prenechal rozhodovanie o tom v kompetencií sudcu. On predsa najlepšie poznal miestne podmienky a pomery v okolitej societe, a tak mohol na nápravu škôd zvoliť tie najefektívnejšie verejno-prospešné práce, a preto rozsah diela verejného „zdání soudce hrdelního se zanechávají.“[7] Tento trest bol často ukladaný spolu s trestom žalára, no na rozdiel od neho mohol byť vynesený aj za spáchanie politického prečinu. Osobitným trestom v rámci tejto kategórie bolo galejníctvo (schiffziehen), kedy bol trestanec odsúdený na ťahanie lodí proti prúdu Dunaja.

Ďalším trestami proti slobode boli tresty **vyhostenia** a **väzenia**. Tieto však mohli byť uložené výhradne za politické prečiny a nie ako tresty za zločiny.

Trest vyhostenia („Abschaffung aus einem bestimmten Orte“)[8] spočíval v tom, že odsúdený bol úradnou mocou vyhnaný z určitého miesta, ktoré bolo určené v rozsudku. Odsúdený však nesmel byť vyhostený z miesta, kde sa narodil, ani z takého, v ktorom žil minimálne desať rokov predtým.[9]

---

7) „Die öffentliche Arbeit hat ebenfalls Grade der Verschärfung, welche von der mehrere Beschwerlichkeit, grösseren Ungemöchlichkeit, oder Verlängerung der Arbeit selbst abhängen. Die eigentliche Bestimmung der Grade wird aus den in jedem Lande eintretenden besondern Umständen dem Ermessen des Kriminalrichters überlassen.“ – ustanovenie § 31 Theil I. AGVB.

8) „Die Abschaffung aus einem bestimmten Orte kann sich nur auf einen einzigen Ort enstrecken, und die Freyheit des Verurtheilten sich an jedem anderen Orte keine Nahrung zu suchen nicht beschränken. Der Verurtheilte kann aus seinem Geburtsorte, oder dem Orte, wo er sich zehen Jahre aufgewalten hat, ausser den Fällen der §. 71. un §. 73 bestimmten Verbrechen niemals abgeschaffet werden.“ – ustanovenie § 18 Theil II. AGVB.

9) Jedinú výnimku v tomto prípade predstavovali dva prečiny, za ktoré mohol byť odúdený vyhostený za kazdých okolností. Prvým z nich bola súlož praktikovaná s rovnakým pohlavím alebo so zvieraťom (§ 71 Theil II. AGVB); druhým bolo prevádzkovanie zakázaných hazardných hier (§ 72 Theil II. AGVB).

Trest väzenia („Arrest“)[10] spočíval v tom, že trestancovi bola obmedzená jeho sloboda. Oproti žaláru sa odlišoval tým, že mohol byť uložený iba za politické prečiny a dĺžka jeho trvania bola omnoho kratšia, keď mohol byť uložený maximálne na jeden rok. Pokiaľ bol uložený v trvaní od jedného dňa do jedného mesiaca, išlo o „zeitlich Arrest“ (dočasné väzenie); o „anhaltend Arrest“ (dlhotrvajúce väzenie) išlo vtedy, keď bol trest uložený na viac ako jeden mesiac, maximálne však do jedného roka. Podľa tvrdosti trestu sa trest väzenia rozdeľoval na „schwerste Arrest“ (ťažšie väzenie) a „gelindere Arrest“ (mierne väzenie). V ťažšom väzení bol trestanec spútaný na nohách okovami. Mohol spávať iba na doskách a návštevu mohol príjimať iba za prítomnosti úradnej osoby. Na pitie dostával iba vodu a podľa závažnosti prečinu mu bola pridelená primeraná verejnoprospešná práca. V prípade miernejšieho väzenia nebol trestanec spútaný na nohách, mohol však dostávať údery železnými okovami. Mal dovolené, aby si zaobstarával vlastné jedlo. Obidva stupne väzenia mohli byť zostrené tým, že odsúdený dostával na jedlo a pitie len chlieb a vodu.[11]

2.2 Reálne telesné tresty

Druhú kategóriu trestov za zločiny tvorili reálne telesné tresty, ktoré boli namierené proti fyzickej schránke človeka. Jednalo sa o **výprask** zločinca alebo jeho **cejchovanie**.

Výprask páchateľa mohol byť realizovaný za pomoci palice, korbáča alebo metly a vykonával sa vždy verejne. Mohol byť uložený ako samostatný trest alebo ako zostrenie trestu žalára s dielom verejným. Koľkokrát sa má výprask zopakovať a koľko rán v rámci jedného výprasku má byť odsúdenému uštedrených, určoval sudca podľa svojej rozumnej úvahy, „und ist dabei nothwendig, auf die körperliche Beschaffenheit, und Stärke des Verbrechers zu sehen (přitom však na povahu těla a sílu zločince ohled vzíti potřeba jest)“.[12] Mal teda zohľadňovať proporcie tela zločinca, aby samotné trestanie vydržal a prežil. Tento trest mohol byť uložený za spáchanie zločinov takisto ako politických prečinov. Čo sa týka sudcovej svojvôle pri určovaní rozsahu trestu, tu zákonodarca stanovil iba jedinú podmienku, aby počet rán počas jedného trestania za zločin nebol vyšší ako sto.[13] Pri trestoch za prečiny bol maximálny počet rán počas jedného trestania znížený na

10) „Die Arreste sind strengere und gelindere. In dem strengeren Arreste werden dem Verurtheilen a) Eisen an die Füsse geschlagen, b) bloss Bretter zu Liegerstatt angewiesen, c) keine Besuche als in Beyseyn einer Obrigkeitlichen Person gestattet, d) ihn wird kein anderes Getränk als Wasser zugelassen, e) und angemessene Arbeit zugewiesen.“ – ustanovenie § 13 Theil II. AGVB.

„Im gelinderen Arreste wird der Verurtheilte mit Anschlagung der Eisen verschonet, und wenn er sich keine Nahrung aus eigenen Mitteln, oder aus freywilliger, nicht durch Betteln erzwungener Unterstüzung seiner Wervandten oder Freunde zu verschaffen vermag, wird auch seine Beschäftigung selbst überlassen. Doch bleiben auch diesem alles Bettgewand, und Strohfäcke, wenn sie gleich aus Eigenem beigeschaffet werden wollten, verbothen.“ – ustanovenie § 14 Theil II. AGVB.

11) „Der Verschärfung des Arrestes kann durch Fasten geschehen, das nähmlich dem Verurtheilten während der Arrestzeit keine andere Nährung als Wasser, und Brod zugelassen wird.“ – ustanovenie § 15 Theil II. AGVB.

12) ustanovenie § 32 Theil I. AGVB.

13) „Die Bestrafung mit Stock–Karbatch- und Ruthenstreichen wird entweder fur sich allein als Strafe verhänget, oder zur Verschärfung der Strafe des Gefängnisses, und den öffentlichen Arbeit. Diese Strafe muss öffentlich an dem Verbrecher vollzogen werden. Die eigentliche Ausmessung sowohl der Zahl der Streiche, die auf einmal zu geben sind, als der Wiederholung dieser Züchtigung hängt von vernünftiger Beurtheilung des Kriminalrichters ab, und ist dabei nothwendig, auf die körperliche Beschaffenheit, und Stärke des Verbrechers zu sehen. Der Verbrecher kann auf einmal mit nicht mehr, als mit hundert Streichen gezüchtiget werden“. – ustanovenie § 32 Theil I. AGVB.

päťdesiat rán u mužov a tridsať rán u žien. Pri prečinoch zákon takisto určoval, že rany nesmú dopadať inde ako na zadok trestanca.[14)]

Druhým trestom spôsobujúcim poranenie tela bolo **cejchovanie** („Brandmarkung"). Autori zákona ponechali tento trest v platnosti, avšak nie ako samostatný trest, ale len ako zostrujúci. Podľa vôle sudcu sa mohol pripojiť ku trestom obmedzujúcim slobodu v trvaní od tridsať do sto rokov kvôli označeniu a identifikácii páchateľa do konca jeho života. Takisto do určitej miery zabraňoval úniku väzňov. Aj po vypršaní trestu mal naďalej upozorňovať ostatných ľudí v jeho okolí, že ide o nebezpečného človeka („das es weder durch die Zeit, noch auf andere Artverlöschet werden kann").[15)] Cejchovanie spočívalo v tom, že zločincovi bolo na obidve líca vypálené znamenie šibenice. Vypálenie znamenia do kože človeka bol v tej dobe jediný možný spôsob, ako zaručiť, že si zločinec po skončení trestu neodstráni toto znamenie z tela nijakým distinguovaným spôsobom. To bol zrejme najvážnejší argument, vďaka ktorému ostal tento trest ako jediný mrzačiaci v platnosti.

2.3 Zahanbujúce tresty

Ďalšiu kategóriu kriminálnych trestov predstavoval difamujúci **trest vystavenia na potupnom lešení**. Tento zahanbujúci trest smeroval proti cti človeka a spočíval v tom, že trestanec bol na určitý čas v putách a železách vystavený na vyvýšenom lešení na mieste, kde sa obvykle schádzalo veľké množstvo ľudí. Počas toho mal na krku pripevnenú tabuľku so stručným opisom svojich zločinov a prečinov. Vykonával sa v čase okolo obeda, kedy sa na danom mieste pohyboval najväčší počet ľudí.[16)] Jednalo sa o v stredoveku veľmi dobre známy trest. Novinku, ktorú priniesol zákonník Jozefa II., bolo určenie maximálneho rozsahu tohto trestu. Za zločiny bol takýmto spôsobom zločinec zosmiešňovaný po tri dni, počas ktorých bol každy jeden deň na hodinu vystavený na verejnosti, zatiaľ čo pri prečinoch sa mohol tento trest po prvom vykonaní zopakovať maximálne dvakrát, podľa toho, ako to určil sudca v rozsudku.

---

14) „Die Züchtigung mit schlagen kann entweder für sich allein als die Strafe bestimmet, oder durch dieselbe eine andere Strafe verschärfet werden. Diese Züchtigung muss allemal öffentlich geschehen. Die Gradation diese Bestrafungsart ist bey politischen Verbrechen folgendermassen festgesetzet: Dem Manne können auf einmal mehr nicht als fünfzig Haselnussstockstreiche, dem Weibe nicht mehr als dreyssig Karbatchstreiche vom Ochsenzähm, oder mit Ruthen gegeben werden, Diese Streiche sind nie auf den Rücken, oder die Schenkel, sondern immer auf die Backen des Hintern zu versetzen : Und ist der Verbrecher zum diesem Ende auf eine Bank liegend auszustrecken. Das Strafurtheil muss die eigentliche zahl der Streiche, und die Wiederholung dieser Züchtigung bestimmt ausdrücken." – ustanovenie § 11 Theil II. AGVB.

15) „…Dem hierzu verurtheilten Verbrecher ist bey dem Eintritte in seinem Strafe öffentlich auf beiden Wangen das Zeichen eines Galgens und so einzuschröpfen, das es weder durch die Zeit, noch auf andere Artverlöschet werden kann" (…Zločinci k tomu odsouzenému při počátku trestu svého na obouch lícech znamení šibenice veřejně tak se vytíti má, aby ani časem, ani žádným způsobem jiným zahlazeno býti nemohlo) – ustanovenie § 24 Theil I. AGVB.

16) „Die Ausstellung auf die Schandbühne besteht darinn: Der Verurtheilte wird in Eisen geschlossen, und bewachet in einem zur Zusammenkunft des Volks geräumigen Orte auf einem erhöhten Gerüste durch drey aufeinander folgende Täge jedesmal eine Stunde lang der öffentliche Schau ausgestellet, und in einer ihm vor der Brust hangenden Tafel mit einigen Worten das begangene Verbrechen angezeiget" – ustanovenie § 33 Theil I. AGVB.

2.4 Majetkové tresty

V oblasti majetkových trestov došlo k ich výraznému obmedzeniu, keď v texte zákona boli ponechané iba dva z nich. Išlo o **trest prepadnutia statkov** a **peňažnej pokuty**.

Výrazným posunom vpred bolo, že **prepadnutie statkov** neexistovalo viac ako samostatný trest, ale len ako alternatívny. Nemohlo byť teda uložené samostatne, ale len ako zostrenie iného kriminálneho trestu. Tu je potrebné zvýrazniť fakt, že mohlo pristupovať iba k trestom za zločiny, pretože II. čiastka nepočíta s možnosťou jeho pripojenia ku politickým trestom. K tomu zákonodarca pripojil aj ďalšiu podmienku zákonnosti s tým, že mohol byť uložený len za zločiny, pri ktorých zákon výslovne povoľuje zostrenie samostatného hlavného trestu takýmto spôsobom. Oproti predošlej úprave vidno aj v tejto oblasti ďalšie dve modernizačné zmeny. Prvou z nich bolo to, že tento trest nepostihoval najbližšiu rodinu páchateľa takým výrazným spôsobom, ako tomu bolo pred tým. Z celého objemu majetku, ktorý prepadal štátu, totiž musel sudca vyčleniť časť na zabezpečenie živobytia páchateľovej manželky a detí na čas trvania trestu. Veľmi zaujímavým faktom je, že zákon tu vyslovene počíta výhradne s potrebou zabezpečenia manželky („weibe"), zatiaľ čo manžela opomína. Zdá sa teda, že zákonodarca nerátal s možnosťou páchania závažných zločinov ženským pohlavím. Zrejme je toto ustanovenie formulované týmto spôsobom hlavne z toho dôvodu, že majetkové právo tejto doby neprisudzovalo manželkám, teda vydatým ženám, žiadne významnejšie oprávnenia v disponovaní s rodinným majetkom. Ďalším pozitívom bolo, že majetok prepadával štátu len na čas trvania trestu a mal byť použitý výlučne na pokrytie nákladov spojených s výkonom trestu. Po jeho vypršaní sa zostatkový majetok vrátil naspäť do rúk svojmu pôvodnému majiteľovi.[17] Pokiaľ trestanec zomrel počas trvania trestu, majetok pripadal do rúk jeho zákonným dedičom bez ohľadu na existenciu závetu zomrelého. Takýmto spôsobom si štát veľmi elegantne aspoň čiastočne zabezpečil prostriedky na fungovanie represívneho žalárneho systému.

Jediným zostávajúcim majetkovým trestom ukladaným samostatne ostala **peňažná pokuta**. Bolo ju možné uložiť jedine za prečin hrania zakázaných hier. Určenie toho, aké hry boli v jednotlivých zemiach zakázané, prislúchalo krajinskému úradu danej krajiny. Výška pokuty však bola fixne určená pre celú ríšu na tristo dukátov pre každého z účastníkov zakázanej hry. Okrem samotných hráčov bola taká istá pokuta uložená aj majiteľovi budovy, v ktorej sa hra prevádzkovala. Jozef II. sa takýmto spôsobom snažil zabezpečiť štátny dozor nad prevádzkovaním rôznych stávkových a hazardných hier.

2.5 Statusové tresty

Poslednou kategóriou trestov za zločiny boli statusové tresty postihujúce páchateľovo spoločenské postavenie. Išlo o tresty alternatívne, a preto sa mohli pripojiť opäť výhradne ku trestom za zločin. Patrila medzi ne **verejná vyhláška o páchateľovi** („öffentliche Kundmachung") a **odňatie šľachtického stavu** („Verlust des Adels"). Tieto tresty výrazne zasahovali do civilnoprávnej oblasti zločincovho života, pretože mu značným spôsobom znepríjemňovali jeho existenciu v rámci society celej habsburskej ríše. „**Öffentliche Kundmachung**", ako to uvádza AGVB, slúžilo na upovedomenie ostatných

17) „Jeder Kriminalverbrecher wird vom Tage des ergangene Urtheils, das ihn schuldig erkennet, des Fruchtgenusses von dem Vermögen verlustiget, das ihm eigen angehöret. Von diesem Fruchtgenusses ist seinem Weibe, und seinen Kindern der standesmässige Unterhalt gerichtlich zu bestimmen, und abzuführen, der Überrest aber hat, so lang die Strafzeit dauert, dem Kriminalfond zuzufliessen, und ist lediglich zur Unterhaltung der Arrestanten und Erhaltung der Frohnfesten zu verwenden" – ustanovenie § 36 Theil I. AGVB.

krajín monarchie o nebezpečnom zločincovi. Po vydaní trestu s takýmto zostrením sudca spolu s krajinským úradom rozposlali do jednotlivých krajinských úradov ostatných dedičných krajín znenie tejto vyhlášky. V nej boli uvedené údaje o potrestanom, podľa ktorých bola možná jeho identifikácia. Vyhláška obsahovala jeho meno a opis, takisto ako opis zločinu, ktorý spáchal, a trestný rozsudok zaň. Pretože v tej dobe nebol technický pokrok na takej úrovni, ako je v súčasnosti, musel byť opis páchateľa veľmi podrobný. Okrem základných fyzických čŕt tváre a postavy v ňom figuroval aj opis jeho typických charakterových vlastností, podľa ktorých ho bolo možné rozpoznať.[18] Takýmto spôsobom sa mohol zostriť iba taký trest, pri ktorom to výslovne povoľoval zákon.

Druhým z tejto kategórie bol „**der Verlust des Adels**“,[19] teda trest straty „šlechtictví, neboližto stavu urozeného“. Týmto zostrením strácal potrestaný svoj šľachtický titul a s ním aj všetky práva, slobody a výhody z neho vyplývajúce. V predchádzajúcich právnych úpravách býval tento trest likvidačný pre celú rodinu potrestaného. Po novom však postihoval výlučne osobu páchateľa, a tak ani manželka, ani deti trestanca neboli týmto trestom nijako zasiahnuté. Išlo samozrejme len o deti, ktoré sa narodili pred vynesením rozsudku o strate šľachtictva. Podobne ako pri úprave trestu o prepadnutí majetku, aj tu narába zákonodarca iba s pojmom „Ehegemahlin“, t. j. manželka. Bolo by preto veľmi zaujímavé zistiť, ako by sa sudcovia a právo vysporiadali so situáciou, v ktorej by bol takýto trest uložený šľachtičnej.

3. Záver

Predložený príspevok prináša pohľad na tresty v rámci jozefínskej represívnej sústavy. Okrem popisu a členenia samotných trestov poukazuje aj na modernizačné zmeny, ktoré jednotlivé jozefínske ustanovenia o trestoch so sebou prinášajú a ktorými sa zároveň líšia oproti predchádzajúcim úpravám**.** Celé jozefínske represívne zákonodarstvo, ovplyvnené osvietenskou právnou filozofiou, reagujúc na potreby novej meštianskej vrstvy, prinieslo do trestného práva nástup moderných koncepcií. Išlo o „nekompromisní rozhodnutí, které vylučovalo jakýkoli provizorní experiment s částečnými reformami i jakýkoli jiný pokus modernizovat starý řád trestních zdrojů zevnitř“.[20] AGVB ako prvý európsky zákonník prekonal tradíciu kompilácií 16. – 18. storočia a priniesol moderný a racionálny represívny mechanizmus v zmysle beccarianských požiadaviek oddelenia náboženstva od represívneho systému. K týmto všetkým pozitívam nepochybne prispel aj jozefínsky systém trestov, ktorý odštartoval postupnú zmenu represívnych systémov v krajinách takmer po celom svete. Aj vďaka tomuto systému trestov sa v priebehu 19. a 20. storočia sformovalo novodobé moderné trestné právo, ktoré aj v súčasnosti ovplyvňuje náš každodenný život.

18) „Die öffentliche Kundmachung des Verbrechers besteht darin, das der Name des Verbrechers mit umständlicher, ihn Kennbar bezeichnender Beschreibung seiner Gestalt, die begangene Missethat, und das zuerkannte Strafurtheil allgemein auf diejenige Art bekannt gemacht wird, die nach der Verfassung eines jeden Landes zur allgemeinen Kundmachung in andern Fällen eingeführet ist“ – ustanovenie § 35 Theil I. AGVB.

19) „Jedem Kriminalurtheile, vodurch der Verbrecher, dem ein Adel eigen gewesen, als schuldig erkannt wird, ist die Erklärung beizufügen, das dem Verbrecher zum seine Person alle Vorzüge und Rechte benommen werden, die dem Adel nach dem Verfasung eines jeden Landes eigen sind. Doch erstreckt sich dieser Verlust auf den Verbrecher allein, nicht auf seine Ehegemahlin, weder auch auf die vor seiner Entadelung erzeugten Kinder.“ – ustanovenie § 38 Theil I. AGVB.

20) Tinková D.: Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa, Praha: Argo, 2004, str. 75.

Summary:

The present contribution brings the view to the punishments within the repressive framework during the Joseph II. reign. It points out the description and the segmentation of particular punishments, as well as it describes the modernizing modifications, which were brought by most of these statutes of punishments.

Zoznam použitej literatúry:

[1] VLČEK, E.: Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu, 2. nezměnené vydání, Masarykova Univerzita, Brno, 2004, ISBN 80-210-3506-4

[2] TINKOVÁ, D.: Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa, Praha: Argo, 2004, s. 413. ISBN 80-720-3565-7

[3] JOZEF II.: Allgemeine gesetz über Verbrechen und derselben Bestrafung, 1787, vytlačil Johann Thomas Edlen von Trattnern, 1787, s. 116. (dostupné online na: http://books.google.sk/books?id=4r1CAAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false)

Mgr. Peter Miklušičák,
Fakulta práva, Ústav teórie a dejín štátu a práva,
Paneurópska Vysoká Škola, doktorand@azet.sk

Byť či nebyť? Byť. Ale akým? (K postaveniu právnika v spoločnosti)

To be or not to be? To be. But what kind? (The role of the lawyer in society)

Marek Maslák, Jana Masláková

Kľúčové slová:

hodnoty v práve, dobrý právnik, úloha právnika, dobro, spravodlivosť, šťastie, nemravné konanie

Key words:

values in law, good lawyer, the role of the lawyer, good, justice, happiness, immoral conduct

Sme šťastní? Alebo aspoň – chceme byť šťastní? Na prvú otázku existuje množstvo odpovedí, koniec koncov toľko, koľko je ľudí. No na druhú otázku existuje asi len jedna odpoveď, a to vo forme protiotázky – kto nechce byť šťastný? Možno sprvu jednoduchá otázka, no odpoveď na ňu je zložitejšia, akoby sme čakali. Z koho by sme si mali brať príklad, ak uvažujeme nad šťastím? Nad ľuďmi, ktorí majú peniaze, ktorí majú moc či ktorí sú známi, úspešní? Prináša toto všetko šťastie?

Väčšina z nás kráča s prúdom. To nemusí byť vždy tá nesprávna cesta, no nezabúdajme sa zamyslieť nad jej obsahom. Ak náhodou vybočíme, neznamená to, že ideme zlým smerom, možno prekopeme nový tunel, vďaka ktorému sa bude ľahšie a voľnejšie kráčať tým, čo pôjdu po nás. Človek niekedy musí zvládnuť neľahké úlohy, či už v osobnom alebo pracovnom živote, no keď má pred sebou cieľ, ktorý chce dosiahnuť, o to viac si ho potom váži, ako keď niečo dosiahne bez zásluhy. Ak by sme si mali vziať príklad z ľudí, ktorí nás môžu ovplyvniť a ponúknuť nám pozoruhodné myšlienky, mali by to byť ľudia, ktorí sú čestní a spravodliví aj v osobnom živote. Tí, ktorí mali nielen hlboké, inovatívne, vždy aktuálne myšlienky, ale ktorí aj podľa nich sami žili. Lebo to prináša šťastie. Keď hovorím to, čo aj konám. Pretože to prvé bez druhého nemá zmysel. Koľko ľudí hodných nasledovania svojím osobným a ľudským príkladom poznáme? Iste, netreba byť pesimista, je ich, dúfajme, viac, než si myslíme. A veľa z nich je aj právnikov. Nemyslíme si, že je potrebné vymenovať na tomto mieste mená ich všetkých, lebo takto by sme skĺzli do štatistickej prezentácie, ale snáď nebude úplne nevhodné, ak sa niektorí z nich v texte vyskytnú. Obsahom nasledujúcich riadkov bude, aký by mal právnik byť, aby sa naplnila jeho úloha v spoločnosti. Aké hodnoty by mal vyznávať a presadzovať, aby sa naša spoločnosť posúvala vpred tak, aby sa nám v nej žilo ľahšie, šťastnejšie.

Aby sme sa mohli neustále zlepšovať, je potrebné učiť sa nielen zo svojich skúseností, ale aj zo skutkov iných. Právnikom hodným nasledovania svojím osobným a ľudským príkladom bol a stále aj zostal **indický právnik Mahátma Gándhí.** Ako mladý človek istý čas pobudol v Juhoafrickej republike a tam sa stretol s rasovou neznášanlivosťou – apartheidom. V krajine videl nerovné zaobchádzanie s Indmi, preto sa rozhodol proti tejto neznášanlivosti bojovať. Prvým krokom, ktorý urobil, bola medializácia daného stavu v krajine, nasledovalo pálenie špeciálnych pasov, ktoré museli Indovia nosiť vždy so sebou (aby

ich vládna moc vedela identifikovať), ďalej organizácia mnohých demonštrácií. Hlásal cestu občianskeho odporu, chcel bojovať, no nenásilnými prostriedkami. Hovoril, že rany sa majú prijímať, nie rozdávať, až napokon skrze bolesť Indov bude vládna moc cítiť nespravodlivosť. Bol nevyčerpateľnou studňou myšlienok, správnych skutkov a energie. Nehľadal osobný prospech, ale prospech nás všetkých v zmysle: *„dobro každého jednotlivca je obsiahnuté v dobre všetkých“* alebo *„čo je podľa jedného v súlade so zákonom, môže byť podľa druhého protizákonné. Čo je v určitej chvíli a na určitom mieste prijateľné, môže byť v inej chvíli a na inom mieste neprijateľné. Jedno však platí všeobecne, vždy, všade a pre všetkých: zákaz bažiť po plodoch svojho konania“.*[1] Normy, ako aj hodnoty sa môžu časom a miestom meniť, veď napokon nič nie je statické, doba sa mení neustále. No keď sa na svoje skutky nebudeme pozerať cez prizmu výhody pre nás, ale budeme konať celospoločensky prospešné veci, vtedy sa budeme posúvať dopredu aj my sami. Napr. na akomkoľvek poste, na akomkoľvek mieste a kedykoľvek sa snažiť konať dobro a robiť správne veci. To je koniec koncov to, čo by nás ako spoločnosť – aj globálne – posunulo dopredu. Ale ako to dosiahnuť? Nemôžeme predsa ľudí nútiť byť takými, akí sami nie sú, avšak môžeme ich prinútiť rešpektovať určitú dohodu, ktorú budeme dodržiavať všetci. Tou je nepochybne v každom štáte právny poriadok. Ale naozaj sa dodržiava? Je rešpektovaný? Je tu naozaj pre ľudí alebo pre isté záujmové skupiny? Tu je úloha právnika. Robiť (tvoriť, aplikovať, interpretovať) právo pre tých, pre ktorých by tu malo byť.

My ako študenti práva ešte žiaľ, a vlastne našťastie, právo „robiť“ nesmieme. Našťastie preto, lebo si myslíme, že hoci sme v poslednom roku päťročného štúdia, sme ešte len na začiatku. Dôležité je uvedomiť si, že právo je povolanie, ktorému sa treba venovať dennodenne celý život. Lebo inak ho prestaneme (a v horšom prípade ani nezačneme) robiť správne. Ale prečo každoročne toľko veľa mladých ľudí chce ísť študovať právo?[2] A prečo aj vysoké školy také masy prijímajú? Naozaj ich spoločnosť potrebuje v takom množstve? Nebolo by rozumnejšie „produkovať“ kvalitu namiesto kvantity? **A aký je dôvod, že už vyštudovaní právnici v praxi strácajú čoraz väčšmi dôveru spoločnosti?** Študentov ženie túžba študovať právo z viacerých dôvodov. Tak ako aj v iných povolaniach, existujú ľudia, ktorí ho chcú vykonávať pre dobrú vec, no nájdu sa aj takí, ktorým ide len o vlastný prospech. Možno ich vidieť aj v radoch (budúcich) právnikov. Túto skupinu poháňa vpred túžba po titule, peniazoch a moci. Právnický titul je pre nich iba cieľom a nie prostriedkom, vďaka ktorému by sa mohli dotknúť spravodlivosti, pomôcť iným pri uplatňovaní ich práv, čestne a kvalifikovane im poradiť, usmerniť ich. Ak by bol systém nastavený správne, takíto ľudia by priestor študovať právo nemali. Avšak systém je nastavený presne opačne, a teda že financovanie škôl primárne závisí od počtu jej študentov.[3] Často **sa právnikmi stávajú ľudia, ktorí nemajú zmysel pre právo.** No je tu aj veľa ľudí, ktorí stoja za pozornosť.

V prvom rade je potrebné nezabúdať na tých, ktorí začali našu cestu formovania osoby „budúceho právnika“ s nami. Sú to vysokoškolskí profesori prinášajúci do výučby niečo nové, no zároveň nemenné. Nemennými sú tie hodnoty, ktoré sa nám tými novými

1) Výroky M. Gándhího citované z STERN, H. *Préceptes de vie du Mahatma Gandhi.* Preložila BODNÁROVÁ, K. 2004. *MAHÁTMA GÁNDHÍ. ŽIVOTNÍ ZÁSADY.* Praha: TRITON, 2004. s. 65 a 139.

2) Minulý rok na Slovensku vyštudovalo právo v dennej i externej forme spolu 10 463 študentov. Na porovnanie v roku 2003 bolo takých študentov len necelých 7 tisíc. Pozri KRIVOŠÍK, L. 2013. Ako právnici prichádzajú o ilúzie. In *.týždeň,* roč. X., č. 42, s. 9.

3) § 89 ods. 4 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách v znení neskorších predpisov.

(aktuálnymi) vecami snažia priblížiť. A tu je, podľa nášho názoru, jedna z najvýznamnejších úloh právnika. Učiť nové generácie tomu, čomu sa hovorí spravodlivosť, česť, etika a morálka. Netreba na nich zabúdať.

Iste, univerzita sa môže snažiť vychovať z nás „dobrých" právnikov, ale ešte dôležitejšie je nevzdať sa zásad a princípov aj v právnej praxi. Gándhí bol súčasťou zrodu novodobej Indie. Celý život veril, že Indovia, národ s dlhoročnou históriou, dokážu spravovať svoju krajinu sami, bol akýmsi duchovným vodcom národa.[4] Aj v súčasnosti ide o krajinu, ktorá nemá takú vyspelú správu, ako máme napr. my; má problém s vysokým populačným prírastkom; nespočetné množstvo ľudí tam žije pod hranicou chudoby; no na druhej strane ide o krajinu, ktorá vysiela do kozmu vlastné roboty; krajinu, ktorá je významným hráčom na geopolitickej scéne. No a to je ďalšia úloha nás, právnikov – mať odvahu počas celej právnej praxe robiť správne veci, nie vždy ísť s prúdom, posúvať spoločnosť kultúrne dopredu, *byť zmenou, ktorú chceme vidieť vo svete.*[5] Nie vždy uvidíme výsledok našej práce hneď, niekedy potrvá desaťročia, kým sa dostaví, resp. dostaví sa len sčasti.

Ako sme spomenuli vyššie, úlohou právnika (či už je to vysokoškolský profesor, advokát, exekútor, sudca…) je teda „robiť" právo hodnotovo, nie automaticky, bez premýšľania nad jeho hlbším zmyslom.

Zmyslom práva je – vo všeobecnej/abstraktnej rovine povedané – **zachovávanie, uplatňovanie a prehlbovanie hodnôt.** Ich viac než dôležitú funkciu treba zdôrazňovať stále a podľa nich sa aj riadiť. Avšak právnik, ktorý chce dané hodnoty presadzovať, by ich mal mať a podľa nich aj žiť. Ale ktoré sú tie dôležité hodnoty? Spravodlivosť? Musí byť právnik spravodlivý? Ale čo je spravodlivosť? Mnohí povedia, že je to vágny pojem. Nie, **spravodlivosť nie je vágna, spravodlivosť je až príliš konkrétna. Je síce všeobecne nedefinovateľná, no to neznamená, že neexistuje.** Môžeme sa síce pokúsiť ju definovať, napokon, zaoberali sa ňou mnohí (počnúc Platónom, Aristotelom, z novodobejších autorov Rawls, Hayek),[6] no nikdy nenájdeme takú definíciu, ktorá by ju celkom obsiahla. **Význam spravodlivosti spočíva práve v jej konkrétnych podobách. Preto nemôžeme dopustiť, aby jej všeobecná nedefinovateľnosť ospravedlňovala jej nedodržiavanie.** Veď napokon aj pes rozozná, či oň niekto zakopne alebo doň niekto kopne. Podobne aj človek dokáže odlíšiť spravodlivé od nespravodlivého, slušné od neslušného, dobré od zlého. Hoci nie vždy je to jednoduché a na prvý pohľad zreteľné.

K tomu jeden príklad, ako môže právnik – sudca, učiniť spravodlivosti zadosť. Finančná situácia manželov bola taká, že im neumožňovala plniť svoje záväzky. Mali viacero dlhov voči viacerým subjektom, preto hľadali spôsob, ako získať finančné prostriedky na ich pokrytie. Po neúspešných pokusoch o pridelenie úveru zo strany bánk sa prostredníctvom tretej osoby dozvedeli o nebankovom subjekte A. S ním sa dohodli, že im poskytne úver vo výške 600 000 Sk. Nebankový subjekt A však manželom neposkytol finančné prostriedky formou úveru, ale uzavrel s nimi kúpnu zmluvu na ich jedinú nehnuteľnosť – byt. Následne s nimi nebankový subjekt uzavrel zmluvu o budúcej zmluve, predmetom ktorej bola spätná kúpa bytu navrhovateľmi, a to splácaním budúcej kúpnej ceny (11 splátok po 24 000 Sk mesačne a posledná 12. splátka vo výške 624 000 Sk). Tieto splátky zakrátko manželia neboli schopní splácať, preto im nebankový subjekt A ako riešenie situácie navrhol pomoc nebankového subjektu B, ktorý im poskytol úver vo výške 30 000 eur

4) Dielo cit. v pozn. 1. s. 15.

5) Pozri aj EASWARAN, E. 1999. *GÁNDHÍ človek. Příbeh jeho tranformace.* Praha: Volvox Globator, 1999 ako aj britsko – indický životopisný film o Gándhího živote s názvom Gándhí z roku 1982.

(uzavretím zmluvy o úvere podľa Obchodného zákonníka a podľa vtedy platného zákona o spotrebiteľských úveroch s ročnou úrokovou sadzbou 24 %, splatnosť 1 rok). Tieto peniaze však navrhovatelia nevideli, pretože ich vyplatil nebankový subjekt B nebankovému subjektu A. Okrem toho v deň podpísania zmluvy o úvere subjekt A založil subjektu B byt, ktorého bol subjekt A vlastníkom podľa vyššie uvedenej kúpnej zmluvy. Záložná zmluva bola uzavretá medzi nebankovými subjektmi A, B a manželmi. Napokon subjekt A byt previedol manželom späť do vlastníctva, avšak už aj so záložným právom v prospech subjektu B. Všetky zmluvy im priniesol konateľ subjektu A a manželia ich v jeden deň podpísali. Súd vyhlásil predmetné zmluvy za absolútne neplatné, pričom využil aj inštitút dobrých mravov (konkrétne na základe § 39 Občianskeho zákonníka[7]) za neplatnú pre rozpor s dobrými mravmi vyhlásil zmluvu o úvere kvôli okolnostiam, za ktorých bola uzavretá). Vychádzal z mimoprávneho súboru zásad odvíjajúceho sa zo systému morálky, keďže nemal k dispozícii žiadne konkrétne zákonné ustanovenie. **Sudca neostal len pri formalistickej aplikácii zákona, práve naopak, aplikoval právo v súlade s jeho zmyslom a účelom s cieľom potrestať spoločensky neprospešné konanie nebankových subjektov**.[8] Napokon, každý z nás by nemal zabúdať na imanentnú hodnotu axiologickej (hodnotovej) legitimácie každého systému práva.[9]

Ďalší príklad, tentokrát však negatívny – ako je dôležité, aby štátne orgány fungovali efektívne, riadne a včas.[10] Manželia uzatvorili podľa § 631 Občianskeho zákonníka zmluvu o dielo s obchodnou spoločnosťou týkajúcu sa interiérovej záležitosti v ich byte. Obchodná spoločnosť napokon nesplnila svoj záväzok aj napriek viacerým urgenciám manželov a viacerým prísľubom spoločnosti. Manželia teda od zmluvy odstúpili a žiadali vrátenie peňažného plnenia, ktoré zaplatili bezprostredne po podpise zmluvy. Obchodná spoločnosť tento dlh uznala a zaviazala sa čím skôr zaplatiť. To sa však nestalo. Medzitým manželia zistili, že v podobnej situácii sa nachádzajú aj ďalšie osoby. Preto podali trestné oznámenie kvôli podozreniu z majetkovej trestnej činnosti (podvod, resp. sprenevera) proti konkrétnym osobám, ktoré za spoločnosťou vystupovali na základe plnomocenstva. Činnosť vyšetrovateľa Policajného zboru a dozorujúceho prokurátora pri preskúmavaní tohto trestného oznámenia trvala približne 7 rokov, pričom trestné stíhanie bolo napokon zastavené (tento stav prokuratúra ospravedlňovala slabým personálnym zabezpečením úradu vyšetrovateľa, pracovnou vyčerpanosť pracovníkov a pod.). Celý proces z trestno-právneho hľadiska zavŕšil list Krajskej prokuratúry v Bratislave, ktorá reagovala na podnet manželov, ktorým sa dožadovali preskúmania zákonnosti postupu a rozhodnutí orgánov činných v trestnom konaní, v ktorom bolo konštatované, že *„... zo zabezpečených dôkazov podľa názoru tunajšej prokuratúry sa javí byť naďalej odôvodnený záver o existencii podozrenia zo spáchania trestného činu sprenevery, resp. podvodu konkrétnymi osobami tak, ako to namietate vo svojom podnete, keďže z doterajšieho dokazovania je zrejmé, že obdržané finančné prostriedky v sume 692 311 Sk od jednotlivých poškodených neboli použité na dohodnutý účel, resp. účel použitia*

6) Pozri napr. PLATÓN. 2005. *Ústava.* Praha: OIKOYMENH, 2005 alebo RAWLS, J. 2007. *Spravodlivosť ako férovosť*. Bratislava: Kalligram, 2007.

7) Zákon č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov (Občiansky zákonník).

8) Rozsudok Okresného súdu Dolný Kubín zo dňa 23. júla 2013 pod sp. zn. 4C/2/2012. Pozri aj nález Ústavného súdu SR zo dňa 1. júla 2008, sp. zn. III. ÚS 341/07.

9) KRSKOVÁ, A.: 2011. *Dejiny politickej a právnej filozofie.* Bratislava: IURA EDITION, 2011. s. 348 – 349.

10) Pozri ŠVIDROŇ, J.: 2013. Právna zodpovednosť za porušenie dobrých mravov. In *Právny obzor,* 2013, roč. 96, č. 1. s. 3 – 23.

získaných finančných prostriedkov od poškodených nebol jednoznačne a dostatočne zdokumentovaný, naviac podozrivý (P. V.) spolu s podozrivou (M. M.) finančné prostriedky spolu so zákazkami poberali už v čase finančných problémov svojich firiem, ktoré neboli schopné plniť si už ani existujúce záväzky ... do úvahy prichádzalo v rámci trestného konania vykonanie ďalšieho dokazovania ... však v súčasnosti už nie je možné realizovať vzhľadom na skutočnosť, že podľa nášho zistenia ... došlo k uplynutiu premlčacích lehôt, umožňujúcich akékoľvek ďalšie konanie vo veci.“[11] Ergo, **štátny orgán počas 7 rokov nedokázal zabezpečiť dostatok informácií a dôkazov, aby vzniesol čo i len obvinenie pre trestný čin, až nakoniec oznamovateľovi oznámi, že existuje dôvodné podozrenie, v ktorom nie je možné pokračovať kvôli svojej vlastnej neschopnosti.** Ako si teda plnili svoje povinnosti či už vyšetrovateľ Policajného zboru alebo dozorujúci prokurátor? Odpoveď znie – nijako. Porušenie práva zostalo nepotrestané.

Predtým, ako aplikujeme hodnoty v praxi, je nemenej dôležité, aby boli pretavované aj do zákonov. Pri ich tvorbe sa spolupodieľajú vo významnej miere právnici, a preto si myslíme, že čím viac je v spoločnosti múdrych, vzdelaných a čestných právnikov, tým viac je spravodlivých zákonov. Prečo napr. ešte existujú nebankové spoločnosti, keď všetci vieme, aká je ich činnosť v praxi? Prečo nemáme účinnejšie právne nástroje, aby prokuratúra či súdy pracovali rýchlejšie a efektívnejšie? To je úloha pre zákonodarcu, aby netvoril účelové zákony, ale všeobecne prospešné zákony. Ale je to aj úloha toho konkrétneho prokurátora, toho konkrétneho sudcu, aby si plnili svedomito svoje povinnosti. Ten rozdiel v plnení povinností môžeme vidieť aj na vyššie uvedených príkladoch – sudcu nachádzajúceho právo v súlade so zásadou ekvity a vyšetrovateľa s dozorujúcim prokurátorom nechajúcim uplynúť premlčaciu dobu, hoci existovalo dôvodné podozrenie zo spáchania trestného činu. Napokon, **každý právnik nesie za svoje činy zodpovednosť a nemusí ísť o podobu sankcie v právnom zmysle. Reputácia právnika sa nadobúda ťažko, no za jeden deň je možné ju stratiť.**

Cez príklad Mahátmu Gándhího môžeme vidieť, ako významne môže jeden človek pomôcť spoločnosti. Spoločnosťou cenený právnik by teda nemal myslieť len na osobné blaho, ale pomáhať druhým, aby spoločnosť napredovala nielen technicky, ale aj ľudsky. Aby ubúdalo prípadov nepoctivého, neslušného či nečestného konania vďaka účinným právnym nástrojom slúžiacim na potrestanie takéhoto správania. Aby sa ľudia snažili svoj spor vyriešiť najprv sami – rozhovormi, zmierom až potom súdnou cestou.[12] Aby sme tu mali fungujúcu prokuratúru, súdnictvo, ktoré pôjde v otázke transparentnosti, pracovitosti, odmietania korupcie a rodinkárstva príkladom. Aby v spoločnosti panoval pocit, že špekulovanie nie je cesta. Aby sme si mohli povedať, že právnici sú tu na to, aby tvorili a uplatňovali právo, ktoré vyjadruje hodnoty dobra, spravodlivosti a rovnosti. To sa stane vtedy, keď budú z právnických fakúlt vychádzať absolventi s takým osobnostným zameraním, ako sme písali vyššie. Pretože **len zmena v každom z nás môže vyvolať zmenu tak**

11) List Krajskej prokuratúry v Bratislave č. 2KPt 109-04-47 zo dňa 14. marca 2005 In dielo cit. v pozn. 10. s. 12.

12) Napr. v Číne majú ľudia riešiť svoj spor najprv odvolávaním sa na čching (ľudský cit), potom na li (rozum) a až napokon na fa (právo). V zmysle čínskej filozofie majú byť všetky strany v občianskom spore potrestané, pretože si svoju situáciu nedokázali vyriešiť v duchu harmonickej spolupráce (prostredníctvom ľudského citu alebo rozumu). Obracať sa na súd sa pokladá za neslušné. In BRÖSTL, A. 1992. Právo a slušnosť v mimoeurópskych kultúrach (Čína, Japonsko). In *II. Lubyho dni: Slušnosť v práve. Anständigkeit im Recht.* Bratislava: Nadácia Štefana Luby, Právnická fakulta UK, Právnický inštitút MS SR, 1992. s. 191 – 203.

často kritizovaných inštitúcií či právneho poriadku ako celku. Veď právo má vyjadrovať hodnoty spoločnosti, ktoré sú jej vlastné.[13] Sú to práve právnici – politici, ktorí ich majú pretavovať do všeobecne záväzných právnych predpisov pri tvorbe práva, či právnici – sudcovia, ktorí ich majú nachádzať pri aplikácii práva; ale aj ostatné právnické profesie (akademici, advokáti, prokurátori, exekútori …) pri výkone svojho povolania. My veríme, že hodnoty našej spoločnosti nie sú prehnaný individualizmus, egoizmus alebo materializmus, ale naopak, sú to hodnoty, ktoré posunú našu spoločnosť na inú, vyššiu úroveň.

Na záver ešte jedna myšlienka pochádzajúca z filmu Philadelfia s právnikom v hlavnej úlohe, z ktorého úst tam zaznelo, že **na práve je najkrajší okamih, keď sa stanete súčasťou spravodlivosti, nie vždy sa to podarí, ale ak áno, stojí to za to.**

Summary

The article deals with the question of the character of lawyers. How to accomplish their role in society? Authors accents immanent values in law, offer the example of ideal lawyer through the example of M. Gandhi. The article contains two specific cases where we can see the difference of individuals in performing their duties. It outlines possible ways of necessary changes in society.

Zoznam použitej literatúry:

Monografie:

[1] BODNÁROVÁ, K.: 2004. *MAHÁTMA GÁNDHÍ. ŽIVOTNÍ ZÁSADY.* Praha: TRITON, 2004. 171 s. ISBN 80-7254-470-5

[2] EASWARAN, E.: 1999. *GÁNDHÍ človek. Příbeh jeho tranformace.* Praha: Volvox Globator, 1999. 144 s. ISBN 80-7207-270-6

[3] KRSKOVÁ, A.: 2011. *Dejiny politickej a právnej filozofie.* Bratislava: IURA EDITION, 2011. 690 s. ISBN 978-80-8078-385-3

[4] PLATÓN.: 2005. *Ústava.* Praha: OIKOYMENH, 2005. 427 s. ISBN 80-7298-142-0

[5] PRUSÁK, J.: 1990. *Vybrané kapitoly z modernej teórie štátu a práva*. Bratislava: Polygrafické stredisko UK, 1990. 188 s. ISBN 80-223-0344-5

[6] RAWLS, J.: 2007. *Spravodlivosť ako férovosť*. Bratislava: Kalligram, 2007. 336 s. ISBN 80-7149-911-0

Články v zborníkoch:

[1] BRÖSTL, A.: 1992. Právo a slušnosť v mimoeurópskych kultúrach (Čína, Japonsko). In *II. Lubyho dni: Slušnosť v práve. Anständigkeit im Recht.* Bratislava: Nadácia Štefana Luby, Právnická fakulta UK, Právnický inštitút MS SR, 1992. s. 191 – 203

Články v časopisoch:

[1] KRIVOŠÍK, L.: 2013. Ako právnici prichádzajú o ilúzie. In *.týždeň,* roč. X., č. 42

[2] ŠVIDROŇ, J.: 2013. Právna zodpovednosť za porušenie dobrých mravov. In *Právny obzor.* ISSN 0032-6984, 2013, roč. 96, č. 1, s. 3 – 23

13) Prof Prusák: „Aby spoločnosť kladne hodnotila právo, musí byť presvedčená, že vyjadruje hodnoty, ktoré sú jej vlastné.“ In PRUSÁK, J. 1990. Vybrané kapitoly z modernej teórie štátu a práva. Bratislava: Polygrafické stredisko UK, 1990. s. 88.

Rozhodnutia súdov:

[1] Nález Ústavného súdu SR zo dňa 1. júla 2008, sp. zn. III. ÚS 341/07

[2] Rozsudok Okresného súdu Dolný Kubín zo dňa 23. júla 2013 pod sp. zn. 4C/2/2012

Bc. Marek Maslák
Na hlinách 6925/16
917 01 Trnava

Bc. Jana Masláková
Na hlinách 6925/16
917 01 Trnava

Garancie osobnej slobody z pohľadu väzby

Guarantees of personal freedom in terms of custody

Borislav Usačev

Kľúčové slová:

väzba, ochrana osobnej slobody, garancie osobnej slobody, pozbavenie osobnej slobody, osobná sloboda

Key words:

custody, protection of personal liberty, guarantees of liberty, revocation of personal freedom, personal freedom

1. Úvod

Osobnú slobodu môžme zaradiť medzi najzákladnejšie ľudské práva. Jej ochrana je garantovaná nielen na vnútroštátnej úrovni, napr. ústavným zákonom č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava SR"), ale i mnohými právnymi dokumentmi s nadnárodným charakterom. V tomto kontexte má azda najväčší význam Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Európsky dohovor") a s ním súvisiaca judikatúra štrasburských orgánov ochrany práva, ktoré vychádzajú z klasického chápania slobody človeka a v rámci systému common law predstavujú veľmi svedomitý prístup k zásahom štátu do fyzickej slobody človeka.

Nie každé obmedzenie osobnej slobody z hľadiska svojej intenzity predstavuje porušenie práva na osobnú slobodu. Ide predovšetkým o také zásahy, ktoré z hľadiska povahy obmedzenia, dĺžky jej trvania, ako i spôsobu výkonu nedosahujú intenzitu porušenia osobnej slobody. V praxi môže ísť zväčša o kontrolu totožnosti alebo osobnú prehliadku. Dôvody obmedzenia osobnej slobody musia byť veľmi konkrétne a vždy musí byť dôsledne zachovaná ich subsidiarita, navyše môžu byť použité iba ako krajné riešenie, pri neexistencii odlišného spôsobu riešenia.

Ústava SR a Európsky dohovor zhodne poskytujú ochranu nielen voľne pohybujúcim sa občanom, ale taktiež i cudzincom a väzňom. Zásah do uvedeného práva spočíva v pozbavení osobnej slobody človeka akoukoľvek formou konania zo strany štátu. V tejto súvislosti prichádza do úvahy zatknutie, zadržanie alebo väzba, ktorej sa neskôr budem bližšie venovať. Subjekty, ktoré najčastejšie porušujú právo na osobnú slobodu, sú predovšetkým policajné orgány štátu.

V tomto článku sa bude pozornosť upriamovať najmä na situácie, ktoré by sme mohli subsumovať pod článok 17 Ústavy SR a s tým spojené rozhodnutia Ústavného súdu SR a svoj priestor bude ponechaný i riešeniu danej problematiky z pohľadu článku 5 Európskeho dohovoru a judikatúry štrasburských orgánov ochrany práva.

2. Ústavné záruky osobnej slobody

Ochrana osobnej slobody v našom právnom poriadku je priznaná najmä článkom 17 Ústavy SR. Tento článok v ďalšom texte bližšie rozoberiem.

Článok 17 ods. 1 Ústavy SR zaručuje osobnú slobodu. Čo je potrebné rozumieť pod osobnou slobodou, priblížil Ústavný súd SR vo svojej rozhodovacej činnosti takto:

Osobnú slobodu je nevyhnutné ponímať ako voľný, ničím neobmedzený pohyb jedinca, ktorý sa môže na základe vlastného rozhodnutia zdržiavať na určitom mieste alebo slobodne z tohto miesta odísť.[1)]

Článok 17 ods. 2 Ústavy SR zakotvuje generálnu ochranu osobnej slobody bez ohľadu na dôvod obmedzujúci osobnú slobodu. K obmedzeniu osobnej slobody teda môže dôjsť len za splnenia jednej formálnej podmienky a dvoch kumulatívne určených materiálnych podmienok. Formálna podmienka spočíva v obmedzení osobnej slobody na základe zákona. Prvou materiálnou podmienkou oprávňujúcou obmedziť osobnú slobodu je dôvod ustanovený právnym poriadkom ako dôvod pre obmedzenie osobnej slobody. Druhá materiálna podmienka je založená na uložení obmedzenia osobnej slobody takým spôsobom, ktorý určí zákon.

Osobnú slobodu osoby podozrivej zo spáchania trestného činu možno obmedziť aj z ktoréhokoľvek iného legitímneho dôvodu. Uvedená skutočnosť má kľúčový význam pre ochranu osobnej slobody. Vo svojej podstate vytvára prekážku v presadení takého výkladu Ústavy SR, na základe ktorého obmedzenie osobnej slobody človeka v trestnom stíhaní môže trvať len v lehotách ustanovených článkom 17 ods. 3 až 5 Ústavy SR a mimo trestného stíhania môže obmedzenie osobnej slobody trvať neobmedzenú dobu, pretože článok 17 ods. 2 Ústavy SR, ako si môžme všimnúť, neurčil žiadnu lehotu pre obmedzenie osobnej slobody. Možno zhrnúť, že najmä prvá veta článku 17 ods. 2 Ústavy SR je pre ochranu osobnej slobody jedinca rozhodujúca.

K stručnému pohľadu na tento článok Ústavy SR by som dal do pozornosti najmä previazanosť úpravy zakotvenej v článku 17 ods. 2 Ústavy SR s ďalšími odsekmi tohto článku Ústavy SR, ktorú Ústavný súd SR pripomenul tým, že uviedol:

Článok 17 ods. 2 Ústavy SR v sebe zahŕňa základné garancie pre rozličné formy pozbavenia osobnej slobody vrátane trestného konania, napr. výkon trestu odňatia slobody, ochranného liečenia a ochrannej výchovy. Pri definovaní práv, ktoré vyplývajú z tohto ustanovenia v súvislosti s väzbou, je potrebné prihliadnuť aj na tie ustanovenia článku 17 Ústavy SR, ktoré väzbu výslovne uvádzajú, konkrétne ide o odseky 3, 4 a 5 článku 17 Ústavy SR.[2)]

Na podporu tvrdenia o vzájomnej previazanosti právnej ochrany osobnej slobody pred obmedzeniami v zmysle článku 17 ods. 2 Ústavy SR a jeho prepojenosti s ostatnými odsekmi tohto článku Ústavný súd SR vyslovil:

Článok 17 ods. 2 Ústavy SR pri väzbe obsahuje také práva, ktorými sú napríklad: právo byť vo väzbe len zo zákonného dôvodu a na základe rozhodnutia sudcu alebo súdu, právo podať návrh na konanie, v rámci ktorého by súd bezodkladne alebo urýchlene rozhodol o zákonnosti väzby a nariadil prepustenie z väzby, ak je táto nezákonná, a právo nebyť vo väzbe dlhšie ako po nevyhnutnú, resp. primeranú dobu alebo byť prepustený počas konania, pričom prepustenie môže byť v zákonom ustanovených prípadoch podmienené zárukou. Právo nebyť vo väzbe z iného ako zo zákonného dôvodu a na základe rozhodnutia sudcu alebo súdu implikuje priamu spojitosť zákonného väzobného dôvodu s rozhodnutím sudcu alebo súdu, a to nielen pri vzatí do väzby, ale rovnako tak i počas

1) III. ÚS 204/02. Nález z 22. januára 2004.

2) III. ÚS 7/2000. Nález zo 16. novembra 2000.

jej trvania. Obvinený môže byť vzatý do väzby a držaný v nej len z tých zákonných dôvodov, ktoré obsahujú výroky súdnych rozhodnutí.[3)]

Článok 17 ods. 3 Ústavy SR priznáva ochranu len individuálne kvalifikovanému okruhu osôb. Ochrana je priznaná iba osobe obvinenej z trestného činu alebo takej, ktorá je podozrivá z jeho spáchania. Tento odsek upravuje podmienky obmedzenia osobnej slobody človeka zadržaním. Taktiež uvádza lehotu 48 hodín, v rámci ktorej orgán, ktorý zadržanie vykonal, musí zadržanú osobu prepustiť alebo odovzdať súdu. Po tom, ako je zadržaný odovzdaný súdu, začína plynúť ďalšia lehota, počas ktorej musí sudca zadržaného vypočuť. Sudca je povinný v tejto lehote rozhodnúť, či zadržaného odovzdá do väzby, alebo ho prepustí na slobodu. Táto lehota je 48 hodín, pričom ak je zadržaný podozrivý zo spáchania obzvlášť závažného trestného činu, Ústava SR určuje lehotu v trvaní 72 hodín.

Ochrana garantovaná článkom 17 ods. 4 Ústavy SR je poskytovaná osobitne kvalifikovanému okruhu osôb, ktorý sa však nezhoduje s okruhom osôb, ktorý podlieha ochrane podľa článku 17 ods. 3 Ústavy SR. Ochrana osobnej slobody sa poskytuje osobe obvinenej zo spáchania trestného činu, ktorá bola zatknutá. Zatknutie môže byť vykonané len na podklade odôvodneného písomného príkazu sudcu. Orgán, ktorý zatknutie uskutočnil, má povinnosť odovzdať zatknutú osobu do 24 hodín súdu. Okamihom odovzdania tejto osoby súdu začína plynúť ďalšia lehota, počas ktorej je sudca povinný zatknutú osobu vypočuť. V uvedenej lehote musí sudca rozhodnúť o odovzdaní zatknutej osoby do väzby alebo o jej prepustení na slobodu. Lehota je ustanovená v trvaní 48 hodín, pričom ak je zatknutá osoba obvinená zo spáchania obzvlášť závažného trestného činu, Ústava SR určuje lehotu v trvaní 72 hodín.

Dôležitosť článku 17 ods. 3 a 4 Ústavy SR tkvie nielen v určení samotného okruhu osôb, ktorému je zaručená ochrana pri obmedzení osobnej slobody inštitútom väzby, ale aj v stanovení ústavných lehôt, v priebehu ktorých môže byť takéto obmedzenie uskutočňované. Ústava SR nedovoľuje jednotlivé lehoty prekročiť, aj keď v praxi k tomu zvykne dôjsť. V každom prípade prekročenie lehôt garantovaných článkom 17 ods. 3 a 4 Ústavy SR predstavuje závažný zásah do základných ľudských práv a slobôd a rozpor s uvedeným článkom.

Dostávam sa k poslednému odseku článku 17 Ústavy SR upravujúcemu väzbu, ktorým je odsek 5 tohto článku. Účelom predmetného odseku je určiť podmienky obmedzenia osobnej slobody viažuce sa k vzatiu do väzby. Aby mohla byť určitá osoba vzatá do väzby, je nevyhnutné opäť naplnenie formálnej podmienky zákona, ako i rad kumulatívne určených materiálnych podmienok, ktorými sú:

- dôvody pre vzatie do väzby a ďalšie trvanie väzby,
- čas, po ktorý je držanie vo väzbe dovolené,
- rozhodnutie o vzatí do väzby.

Ústavný súd SR vyslovil niekoľko právnych názorov ohľadom úpravy podmienok vzatia do väzby, pričom niekoľko z nich by som rád priblížil:

Prvé rozhodnutie, ktoré v súvislosti s článkom 17 ods. 5 Ústavy SR uvádzam, kladie dôraz najmä na váhu inštitútu väzby, ktorú Ústavný súd SR podčiarkol konštatovaním, že väzba a rozhodovanie o nej musí byť pod neustálou kontrolou zo strany súdov.

3) II. ÚS 12/06. Nález z 11. júla 2006.

Väzba predstavuje najzávažnejší zásah namierený proti osobnej slobode a právam obvineného. Keďže ide o najzávažnejší zásah, požaduje po celú dobu trvania súdnu kontrolu. Súdna kontrola je zabezpečená od momentu zatknutia, čo je prvou zárukou súdnej kontroly. Povinnosť zatknutú osobu predviesť pred sudcu je absolútna a realizuje sa tak bez žiadosti osoby, ktorej sloboda je obmedzená. Druhá záruka súdnej kontroly spočíva v kontrole väzby. Účelom tejto záruky je vytvoriť prekážku v tom, aby sa väzba priečila svojmu účelu a bola nariadená len na nevyhnutnú dobu. Nariadenie väzby ako krajného obmedzenia osobnej slobody je prostriedkom, ktorým sa má zabezpečiť prítomnosť obvineného, zabrániť mu v recidíve či v pokračovaní trestnej činnosti a taktiež v marení dôkazov v trestnej činnosti. Rozhodnutie súdu o nariadení väzby nemusí nevyhnutne ospravedlňovať väzbu počas celej doby jej trvania, pretože okolnosti, ktoré boli podkladom na rozhodnutie, sa mohli zmeniť. Vyžaduje sa preto pravidelná súdna kontrola dlhšie trvajúceho pozbavenia osobnej slobody vrátane väzby. Osoba nachádzajúca sa vo väzbe preto musí mať možnosť dať preskúmať zákonnosť väzby v primeraných intervaloch.[4)]

Jediným orgánom Slovenskej republiky oprávneným o väzbe rozhodnúť je všeobecný súd. K porušeniu článku 17 ods. 5 Ústavy SR však môže dôjsť okrem iného aj v takom prípade, že súd o väzbe nerozhodne vôbec. Ústavný súd SR k spomenutému uviedol:

Podľa článku 17 ods. 5 Ústavy SR, resp. článku 5 ods. 1 Európskeho dohovoru nemôže byť titulom pre držanie osoby vo väzbe predstavujúce obmedzenie osobnej slobody iba skutočnosť spočívajúca v podaní obžaloby, bez toho, aby sa o ďalšom trvaní väzby výslovne rozhodlo konajúcim súdom ešte predtým, ako uplynie lehota, na ktorú bola väzba naposledy predĺžená v prípravnom konaní.[5)]

Väzbu možno nariadiť len na základe skutkových a právnych okolností, ktoré majú právnu relevanciu, čím z tohto hľadiska dochádza k ustanoveniu určitých mantinelov pri vzatí osoby do väzby. Ak by ale došlo k rozhodnutiu o väzbe zo strany všeobecného súdu bez toho, aby toto rozhodnutie bolo založené na relevantných skutkových a právnych okolnostiach, obmedzenie osobnej slobody by za takýchto okolností mohlo predstavovať rozpor s článkom 17 ods. 5. Ústavný súd SR v tomto prípade judikoval:

Existencia dôvodného podozrenia zo spáchania trestného činu, hoci je conditio sine qua non pre väzbu, samo osebe môže predstavovať iba dočasný väzobný dôvod (uplatňovaný predovšetkým v počiatočných štádiách trestného konania). Ak má väzba trvať aj naďalej, musí k tomuto jej hlavnému predpokladu pristúpiť ďalší zásadný a dostatočný dôvod, resp. dôvody upravené vnútroštátnym zákonom, pričom kompetentné orgány sú navyše povinné vo väzobnej veci postupovať s osobitnou starostlivosťou.[6)]

V snahe poskytnúť dostatočnú ochranu osobnej slobody sa aj od všeobecných súdov vyžaduje, aby ich rozhodovacia prax v oblasti obmedzenia osobnej slobody bola nielen v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom Slovenskej republiky, ale aby bola konformná i s príslušnými medzinárodnými dohovormi. Možno to vyvodiť z právneho názoru Ústavného súdu SR, podľa ktorého:

Nielen Ústavný súd SR ako súdny orgán ochrany ústavnosti je povinný dodržiavať vo svojej činnosti, okrem iného, medzinárodné zmluvy, ktoré zaväzujú Slovenskú republiku,

4) III. ÚS 26/2001. Uznesenie z 8. marca 2001.

5) I. ÚS 6/02. Nález zo 4. decembra 2002.

6) III. ÚS 79/02. Nález z 21. augusta 2002.

ale túto povinnosť majú i všeobecné súdy ako základní ochrancovia ústavnosti, vrátane povinnosti rešpektovať Európsky dohovor pri preskúmavaní zákonnosti väzby.[7)]

Z právnej úpravy vplýva, že rozhodnutie o väzbe má spravidla účinky do budúcna. Položme si však otázku, či takéto rozhodnutie môže mať i spätné účinky. Ústavný súd SR sa takouto otázkou zaoberal, výsledkom čoho bolo konštatovanie, že o väzbe možno rozhodovať iba pro futuro a nie za dobu minulú. Konkrétne tak učinil v nasledovnom náleze:

Sťažovateľ vo svojej sťažnosti pred Ústavným súdom SR žiadal o zrušenie uznesenia Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2 To 44/2005 z 24. mája 2005 a vrátenie veci tomuto súdu, aby o nej znovu konal a rozhodol. Vzhľadom na to, že Ústavný súd SR v konaní vedenom pod sp. zn. I. ÚS 204/05 nálezom z 15. februára 2006 predmetné uznesenie zrušil a vec vrátil Najvyššiemu súdu SR na ďalšie konanie, návrhu sťažovateľa v tejto časti sťažnosti teda nebolo možné vyhovieť. Navyše bol sťažovateľ 30. marca 2006 prepustený z väzby, preto už neprichádza do úvahy vrátenie veci na ďalšie konanie a rozhodnutie Najvyššiemu súdu SR.[8)] K uplatneniu a vymožiteľnosti ochrany, ktorá je priznaná osobnej slobode v prípadoch použitia väzby prispieva, priama komunikácia chránenej osoby s orgánom štátu, ktorý osobnú slobodu obmedzuje, čo spočíva v možnosti tejto osoby vyjadriť sa k väzbe. Ústavný súd SR niekoľkokrát potvrdil základné právo každého, kto má byť väzbou postihnutý, spočívajúce vo vyjadrení sa ku konaniu a rozhodnutiu o väzbe:

Väzbu možno označiť ako zásadný zaisťovací inštitút predstavujúci výrazný zásah do základného práva človeka na osobnú slobodu. Nevyhnutnou procesnou zárukou pri tomto zásahu musí byť právo dotknutej osoby „osobne sa vyjadriť", teda byť vypočutá súdom k dôvodom, ako i k okolnostiam ďalšieho zotrvania vo väzbe. Ak sa o väzbe rozhoduje dvojinštančne, nie je potrebné vypočuť obvineného na oboch stupňoch.[9)]

Ako bolo vyššie spomenuté, každá osoba, ktorá je obmedzovaná na osobnej slobode prostredníctvom väzby, má právo osobne sa k veci vyjadriť. Toto právo je garantované implikovanou povinnosťou orgánov štátu rozhodujúcich o väzbe oboznámiť sa s tvrdeniami oprávnenej osoby a účinne sa nimi zaoberať. Na dôležitosť tohto práva a následky jeho porušenia Ústavný súd SR poukázal v tomto rozhodnutí:

V danom prípade o predĺžení väzby bolo rozhodnuté na neverejnom zasadnutí nielen okresným súdom, ale aj krajským súdom, pričom tvrdenia sťažovateľa, resp. jeho obhajcu neboli vzaté do úvahy ani len v písomnej podobe. Nie je možné súhlasiť s argumentáciou krajského súdu, ktorý uviedol, že nemožnosť vypočuť sťažovateľa bola dôsledkom krátkosti času, ktorý mu zostával na rozhodnutie. Ani lehoty ustanovené zákonom pre rozhodovanie vo väzobnej veci nemôžu v konečnom dôsledku zamedziť aplikácii základných princípov spravodlivého súdneho konania viažucich sa na rozhodovanie o väzbe.[10)]

Rýchlosť súdneho rozhodovania o väzbe predstavuje základné záruky ústavnej ochrany osobnej slobody pred jej obmedzením inštitútom väzby. Všeobecné súdy sú povinné o väzobných veciach rozhodovať prednostne a v čo možno najkratších lehotách. Uvedené Ústavný súd SR potvrdil tým, že vyslovil nasledovný právny názor:

Keďže konanie okresného súdu sp. zn. 0 Tp 16/2006 o návrhu prokurátora na vzatie sťažovateľa do väzby trvalo mesiac a jeden týždeň, Ústavný súd SR ho považuje za

7) III. ÚS 79/02. Nález z 21. augusta 2002.

8) I. ÚS 217/05. Nález zo 14. júna 2006.

9) II. ÚS 108/08. Nález zo 16 októbra 2008.

10) II. ÚS 108/08. Nález zo 16. októbra 2008.

ústavne neprijateľné, čoho následkom bolo vyslovenie porušenia základného práva sťažovateľa v zmysle článku 17 ods. 2 Ústavy SR a práva podľa článku 5 ods. 4 Európskeho dohovoru.[11)]

Ďalším prípadom, na ktorom bola zvýraznená potreba rýchleho konania a rozhodnutia vo väzobnej veci všeobecnými súdmi, bolo nasledovné rozhodnutie Ústavného súdu SR:

Konanie okresného súdu týkajúce sa prepustenia sťažovateľa z väzby začalo 11. októbra 2006 a k jeho skončeniu došlo 10. januára 2007, pričom nebolo vôbec rozhodnuté o písomnom prísľube sťažovateľa. Aj keď bolo nevyhnutné rozhodovať o námietke zaujatosti sťažovateľa, Ústavný súd SR považuje celkovú lehotu rozhodovania o žiadosti sťažovateľa o prepustenie z väzby za neprimerane dlhú.[12)]

Každé rozhodnutie všeobecného súdu, ktorým dôjde k obmedzeniu osobnej slobody vzatím do väzby, alebo rozhodnutie o ďalšom trvaní väzby musí napĺňať podmienku kvality rozhodnutia. Ústavný súd v tomto kontexte uvádza:

Najvyšší súd SR namietaným uznesením rozhodol o ďalšom trvaní sťažovateľovej väzby, ale toto uznesenie v danom prípade nespĺňa podmienky zákonného rozhodnutia o väzbe ustanovené v § 68 ods. 1 druhej vety Trestného poriadku, v zmysle ktorého rozhodnutie o väzbe musí byť odôvodnené aj skutkovými okolnosťami. Navyše, ak sa súd rozhodne naďalej držať vo väzbe trestne stíhanú osobu, jeho rozhodnutie musí byť založené na konkrétnych skutočnostiach, a nie na abstraktnej úvahe.[13)]

Problematiku obmedzenia osobnej slobody väzbou pohľadom Ústavného súdu SR by som zavŕšil spomenutím práva priznaného dotknutej osobe, ktoré jej za splnenie určitých podmienok umožňuje väzbe sa vyhnúť.

Ústavný súd SR vyslovil právny názor, ktorého obsahom je, že základné práva podľa článku 17 ods. 5 Ústavy SR zahŕňajú aj oprávnenie trestne stíhanej osoby, aby súd rozhodujúci o jej väzbe skúmal dôležité skutočnosti pre a proti väzbe vrátane možnosti nahradiť ju zárukou, sľubom alebo peňažnou zárukou (III. ÚS 38/01). Z judikatúry Ústavného súdu SR tiež vyplýva, že zo základného práva na osobnú slobodu podľa článku 17 ods. 1, 2 a 5 Ústavy SR, resp. z práva podľa článku 5 ods. 3 Európskeho dohovoru vyplýva, že za predpokladu, ak osoba, ktorej osobná sloboda je pozbavená väzbou, požiada o nahradenie väzby sľubom, súd rozhodujúci o väzbe má povinnosť sa s touto žiadosťou náležite vysporiadať, pretože v opačnom prípade dochádza k porušeniu označených práv (I. ÚS 87/04, III. ÚS 240/06).[14)]

3. Záruky osobnej slobody poskytované Európskym dohovorom

Európsky dohovor, ktorého význam v oblasti ochrany ľudských práv a základných slobôd snáď ani nie je potrebné akosi zvlášť zdôrazňovať, poskytuje ochranu právu na osobnú slobodu článkom 5 Európskeho dohovoru.

V porovnaní s inými medzinárodnými dokumentmi, ale i s Ústavou SR je na prvý pohľad badateľný predovšetkým dôkladný a taxatívny výpočet všetkých podmienok, za ktorých určitá osoba môže byť osobnej slobody pozbavená. Ďalšou určitou zvláštnosťou

11) III. ÚS 188/06. Nález z 23. augusta 2006.

12) I. ÚS 108/08. Nález z 18. septembra 2008.

13) III. ÚS 128/05. Nález z 18. januára 2006.

14) I. ÚS 364/2008. Nález z 29. januára 2009.

Európskeho dohovoru je relatívne široký rozsah procesných záruk dodržania podmienok pri pozbavení osobnej slobody, pričom tento rozsah sa neobmedzuje iba na článok 5 odseky 2 až 5 Európskeho dohovoru, ale možno naň aplikovať i niektoré ustanovenia článkov 6 a 7 Európskeho dohovoru.[15)]

Vzhľadom na to, že tento článok sa zameriava na obmedzenie osobnej slobody z pohľadu väzby, pokúsil by som sa urobiť stručný prierez zárukami osoby vo väzbe upravenými článkom 5 ods. 3 Európskeho dohovoru.

Spomenutý článok v sebe zahŕňa dve procesné záruky, a to:

- právo byť ihneď predvedený pred sudcu alebo inú úradnú osobu, ktorá je zákonom splnomocnená na výkon súdnej právomoci,
- právo byť v primeranej lehote súdený alebo prepustený počas konania, pričom takéto prepustenie môže byť podmienené zárukou, že dotknutá osoba sa na pojednávanie ustanoví.

Prvá spomenutá záruka sa viaže na osoby, ktoré boli zatknuté či zadržané a tieto majú právo, aby o ich vzatí do väzby rozhodoval súd alebo iná úradná osoba. Uvedené právo je automatické a absolútne, čo vo svojej rozhodovacej praxi potvrdil aj Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESĽP"), keď v prípade Mc Goff c. Švédsko[16)] uviedol, že štát má pozitívnu zodpovednosť zatknutú osobu predviesť pred sudcu. V inej veci, konkrétne v prípade Aguilina c. Malta[17)] ESĽP konštatoval automatickú súdnu kontrolu, ktorá nemôže byť podmienená vopred formulovanou žiadosťou zadržanej osoby. Primárnym účelom článku 5 ods. 3 Európskeho dohovoru je zabezpečiť ochranu určitej osobe proti svojvoľnému zadržaniu, ktorá je garantovaná podrobením úkonu pozbavenia slobody nezávislej kontrole zo strany súdu.[18)]

Tu môžme pozorovať ukážkový príklad (ktorých v článku nájdeme samozrejme viac) previazanosti ochrany osobnej slobody garantovanej jednak na vnútroštátnej úrovni, konkrétne článkom 17 ods. 5 Ústavy SR a k nemu viažucimi sa rozhodnutiami Ústavného súdu SR (najmä III. ÚS 26/2001. Uznesenie z 8. marca 2001) a tejto ochrany poskytovanej širšie, na úrovni európskej prostredníctvom Európskeho dohovoru a príslušnej judikatúry ESĽP.

Medzi tri rozhodujúce pojmy tejto procesnej záruky odvodzované z judikatúry ESĽP patria:

- ihneď,
- iná úradná osoba splnomocnená na výkon súdnej právomoci,
- automatický charakter preskúmania.

Tieto požiadavky ESĽP zopakoval v rozhodnutí Mc Kay c. Spojené kráľovstvo.[19)] Podľa tohto rozhodnutia súdna kontrola prvého predvedenia zadržanej osoby musí byť

15) Svák, J.: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch., I. zväzok., Bratislava : EUROKÓDEX, s. r. o., 2011, 392 s. ISBN 978-80-89447-44-2.

16) Rozsudok ESĽP z 26. októbra 1984.

17) Rozhodnutie ESĽP z 29. apríla 1999.

18) Svák, J.: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch., I. zväzok., Bratislava : EUROKÓDEX, s. r. o., 2011, 467 s. ISBN 978-80-89447-44-2.

19) Rozhodnutie ESĽP z 3. októbra 2006 týkajúce sa sťažnosti č. 543/03.

v prvom rade rýchla, musí poskytnúť možnosť k odhaleniu nesprávneho zaobchádzania a napokon v čo najväčšej možnej miere obmedziť akýkoľvek neoprávnený zásah namierený voči osobnej slobode jednotlivca.

V rozhodnutí Brogan a ostatní c. Spojené kráľovstvo[20] ESĽP konštatoval, že doba dlhšia ako štyri dni, počas ktorej bola obmedzená osobná slobody človeka bez toho, aby bol predvedený pred sudcu, predstavovala porušenie článku 5 ods. 3 Európskeho dohovoru, ba aj za osobitých okolností vyšetrovania terorizmu.

Druhá procesná záruka má zamedziť tomu, aby osoba, ktorá je pozbavená osobnej slobody z dôvodu podozrenia zo spáchania trestného činu, nebola uväznená na časovo neobmedzenú dobu bez rozhodnutia o jej vine či nevine. V slovenskom právnom poriadku dočasnému pozbaveniu osobnej slobody zodpovedá práve inštitút väzby. Medzi výhody určite patrí vytvorenie prekážky v úteku, zničenie dôkazov, zabránenie recidíve a pokračovaní v páchaní trestnej činnosti. Taktiež sa inštitútom väzby do istej miery chráni aj samotný obvinený pred možnou pomstou zo strany poškodeného alebo verejnosti. Nevýhody sa vyznačujú najmä ohrozením prezumpcie neviny, nemožnosťou poskytovania osobnej starostlivosti svojej rodine alebo možnosť zneužitia väzby k určitej forme tlaku zameranej k priznaniu obvineného. Z tohto hľadiska sa preto väzba označuje ako krajné riešenie a pri využití tohto inštitútu musí byť vždy kladený dôraz na dodržiavanie ľudských práv v širšom rozsahu ako pri výkone trestu odňatia slobody. Charakteristickými znakmi väzby sú jej dočasnosť a odôvodnenosť.[21]

Pojem dočasnosť v sebe zahŕňa časové ohraničenie začatia a skončenia väzby. Určenie začiatku väzby v praxi nespôsobuje nadmerné ťažkosti, ktoré sa naopak spájajú so stanovením konca väzby a určením začatia trestu odňatia slobody. Spravidla k tomu dochádza, ak sa obžalovaný počas väzby odvolá proti odsudzujúcemu rozsudku na trest odňatia slobody. Kedy v takejto situácii možno spoľahlivo určiť koniec väzby a začiatok výkonu trestu odňatia slobody?

Odpoveď na takto položenú otázku priniesol ESĽP v rozhodnutí Wemhoff c. Spolková republika Nemecko.[22] ESĽP konštatoval, že väzba končí po rozhodnutí súdu prvého stupňa o vine a treste bez ohľadu na možnosť odvolania voči takémuto rozsudku. Toto rozhodnutie pritom vychádzalo predovšetkým zo znenia článku 5 ods. 1 písm. a) Európskeho dohovoru, podľa ktorého za dôvod pozbavenia možno považovať zákonné uväznenie po odsúdení príslušným súdom. Po odsudzujúcom rozsudku súdu prvého stupňa si dotknutá osoba môže uplatňovať svoje práva len v zmysle čl. 6 ods. 1 Európskeho dohovoru a nie podľa čl. 5 ods. 3 Európskeho dohovoru.

Veľmi dôležitým kritériom inštitútu väzby je existencia dôvodu väzby. Aj v tejto oblasti ESĽP vyslovil svoj právny názor, keď vo veci Stögmüller c. Rakúsko[23] uviedol, že ak odpadne kritérium dôvodného podozrenia zo spáchania trestného činu, pokračovanie väzby v takom prípade by bolo v rozpore s článkom 5 ods. 3 Európskeho dohovoru. Následne dodal, že aj ak by dôvodné podozrenie pretrvávalo, nemôže predstavovať jediný dôvod väzby.

20) Rozhodnutie ESĽP z 29. novembra 1988.

21) Svák, J.: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch., I. zväzok., Bratislava : EUROKÓDEX, s. r. o., 2011, 476 s. ISBN 978-80-89447-44-2.

22) Rozhodnutie ESĽP z 27. júna 1968.

23) Rozsudok ESĽP z 10. novembra 1969.

V prípade Klyakhin c. Rusko[24] ESĽP rozhodol, že výška trestu, ktorá obvinenému hrozí, síce môže byť relevantným prvkom, no samotná závažnosť obvinení nemôže byť podkladom na ospravedlnenie dlhého času väzby. Z tohto prístupu v rámci rozhodovacej praxi ESĽP vznikli dve výnimky.[25]

ESĽP vo svojej judikatúre uznal ako dôvody, ktoré sú popri podozrení zo spáchania trestného činu nevyhnutné pre naplnenie podmienok väzby v súlade s článkom 5 ods. 3 Európskeho dohovoru. Vo veci Wemhoff c. Spolková republika Nemecko zakotvil dôvod spočívajúci v obave z úteku. ESĽP však zdôraznil, že táto obava musí byť podložená, neustále pretrvávajúca, pričom zohľadnil aj iné kritériá, napr. reálna možnosť úteku. Ďalším dôvodom k naplneniu podmienok väzby je pokračovanie v trestnej činnosti, čo bolo ESĽP spomenuté vo veci Matznetter c. Rakúsko.[26] Dostávam sa k poslednému dôvodu, ktorý spočíva v ochrane verejného poriadku uvedeného v prípade Kemmache c. Francúzsko.[27]

Svoju úlohu v rámci inštitútu väzby zohráva i primeranosť jej dĺžky. Tá sa posudzuje najmä podľa správania sa obvineného, zložitosti vyšetrovanej veci a postupu príslušných orgánov. ESĽP vyžaduje, aby orgány trestného konania na vnútroštátnej úrovni vo väzobných veciach postupovali rýchlejšie ako pri trestných konaniach vedených voči osobám nachádzajúcim sa na slobode. Vyplýva to i z niekoľkokrát spomenutého prípadu Wemhoff c. Spolková republika Nemecko, kde ESĽP uviedol, že osoba nachádzajúca sa vo väzbe má právo, aby sa trestné konanie vedené voči jej osobe uprednostnilo pred tým, ktoré je vedené voči osobe na slobode.

To, či dĺžka väzby bola primeraná alebo nie, sa paušalizovať nedá. Neexistuje spoľahlivé časové ohraničenie dĺžky väzby vyjadrené počtom rokov. Dĺžka väzby závisí vždy od konkrétneho prípadu. Navzdory tomu by bolo možné určiť aspoň akýsi orientačný bod, ktorý by mohol predstavovať dobu okolo štyroch rokov.[28]

Na vytvorenie určitej predstavy by som podrobnejšie uviedol rozsudok Labita c. Taliansko[29] týkajúci sa neprimeranej dĺžky väzby a podmienok v nej.

Sťažovateľ bol v apríli 1992 zatknutý pre podozrenie, že je členom mafie. Zatknutie bolo vykonané na základe nepodložených tvrdení bývalého člena mafie, ktorý sa rozhodol uzavrieť spoluprácu s orgánmi činnými v trestnom konaní. Vo väzení Pianosa sťažovateľ strávil vo väzbe približne dva roky a sedem mesiacov. Tvrdil, že bol podrobený nesprávnemu zaobchádzaniu. Táto argumentácia sťažovateľa bola uvedená aj v správe sudcu. Vo veci bolo začaté aj trestné stíhanie, ktoré bolo neskôr odložené, pretože nebolo možné identifikovať zodpovedné osoby. Sťažovateľ bol podrobený osobitnému režimu, pričom jeho súčasťou bola i kontrola jeho korešpondencie. Rozsudkom z 12.11.1994 bol spod obžaloby sťažovateľ oslobodený. Vzhľadom na to, že predmetný rozsudok bol vydaný až neskoro popoludní, sťažovateľ bol prepustený až na ďalší deň ráno z dôvodu absencie

24) Rozhodnutie ESĽP z 30. novembra 2004 týkajúce sa sťažnosti č. 46082/99.

25) Rozhodnutia ESĽP vo veciach Kusyla c. Poľsko z 24. októbra 2010 týkajúce sa sťažnosti č. 7347/02 a Goral c. Poľsko z 30. októbra 2003 týkajúce sa sťažnosti č. 38654/97.

26) Rozsudok ESĽP z 10. novembra 1969.

27) Rozsudok ESĽP z 27. novembra 1991.

28) Svák, J.: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch., I. zväzok., Bratislava : EUROKÓDEX, s. r. o., 2011, 488 s. ISBN 978-80-89447-44-2.

29) Rozsudok ESĽP zo 6. apríla 2000 týkajúci sa sťažnosti č. 26772/95.

prítomnosti príslušného dôstojníka. Po prepustení boli voči nemu prijaté preventívne opatrenia a bol pozbavený práva voliť.

Sťažovateľ okrem iného namietal neprimeranú dĺžku väzby počas tohto konania a tvrdil, že došlo k porušeniu článku 5 ods. 3 Európskeho dohovoru.

Rozhodnutie ESĽP vychádzalo z nasledovnej argumentácie:

Sťažovateľovi súdy na vnútroštátnej úrovni priznali odškodnenie za čas strávený vo väzbe. Keďže došlo k oslobodeniu spod obžaloby, na toto odškodnenie mal sťažovateľ automaticky nárok. Vnútroštátne súdy vo svojom rozhodnutí neuznali, že doba väzby nebola primeraná. Táto doba predstavovala dva roky a sedem mesiacov. V prejednávanom prípade tvrdenia proti sťažovateľovi mali svoj pôvod v jedinom zdroji, ktorým bol bývalý člen mafie. Navyše, ten sa len nepriamo dozvedel o tom, že sťažovateľ bol členom mafie. To, že takéto tvrdenia by mali byť podporené aj inými dôkazmi, uznali i vnútroštátne súdy. Vláda odôvodňovala väzbu obavou, že sťažovateľ bude pôsobiť na svedkov, falšovať dôkazy, zložitosťou prípadu a požiadavkami vyšetrovania. Tieto dôvody síce spočiatku aj boli dôveryhodné, no mali pomerne všeobecnú povahu. Napokon ESĽP dospel k záveru, že dôvody týkajúce rozhodnutia o predĺžení väzby neboli dostatočné, aby ospravedlnili väzbu sťažovateľa v trvaní dvoch rokov a sedem mesiacov. Z tohto dôvodu k porušeniu článku 5 ods. 3 Európskeho dohovoru došlo.

Sťažovateľ taktiež namietal, že bol nezákonne držaný vo väzbe 12 hodín po tom, čo ho súd oslobodil spod obžaloby. V tomto smere namietal porušenie článku 5 ods. 1 Európskeho dohovoru.

ESĽP k veci uviedol:

Po oslobodení spod obžaloby sťažovateľ ostal vo väzbe ešte 12 hodín. Isté zdržanie pri jeho prepustení možno prirátať nevyhnutnosti vykonať určité administratívne formality. Ďalšie zdržanie však bolo spôsobené absenciou prítomnosti zodpovednej osoby. V tomto prípade k výkonu rozhodnutia o prepustení na slobodu nedošlo, preto väzba nespadá do rámca ods. 1 písm. c) a rovnako tak ani iného ustanovenia článku 5 Európskeho dohovoru. Na základe uvedeného teda k porušeniu namietaného článku došlo.[30)]

4. Záver

Keďže väzba je často využívaným a mimoriadne dôležitým inštitútom trestného konania, ktorý predstavuje veľmi závažný zásah do najzákladnejšieho ľudského práva, ktorým osobná sloboda bezpochyby je, som bol motivovaný túto problematiku priblížiť a v značnej miere ju ilustrovať prostredníctvom judikatúry Ústavného súdu SR a ESĽP. Týmto článkom som primárne chcel upriamiť pozornosť na previazanosť vnútroštátnej i európskej právnej úpravy garantujúcej ochranu osobnej slobody pred neoprávneným vzatím či držaním vo väzbe, ale rovnako som tak chcel poskytnúť aj stručný návod, ako ústavne i eurokonformne možno tento inštitút využívať.

Summary:

Since the detention/custody is frequent and vital institute used in criminal proceedings, which represents a serious infringement of the most fundamental human rights

30) Rozsudok zo 6. apríla 2000 týkajúci sa sťažnosti č. 26772/95.

such as personal freedom, I was strongly motivated to approach this issue and illustrate it via case law of the Constitutional Court and the ECHR. The primary intention of this article was to draw the attention to interdependency of National and European legislation that guarantee the protection of personal freedom against unauthorized detention. Secondary, I wanted to offer and provide a brief guideline to the Constitutional and euro-conform usage of this institute.

Zoznam použitej literatúry:

[1] Svák, J.: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch., I. zväzok., Bratislava : EUROKÓDEX, s. r. o., 2011. ISBN 978-80-89447-44-2

[2] Svák, J. a kolektív: Rozsudky Veľkej komory Európskeho súdu pre ľudské práva., Žilina : Poradca podnikateľa, spol. s. r. o. ISBN 80-88931-52-5

[3] Drgonec, J.: Ústava Slovenskej republiky. Komentár. 3. vydanie. Šamorín : Heuréka, 2012. ISBN 80-89122-73-8

Súdne rozhodnutia:

- III. ÚS 204/02. Nález z 22. januára 2004
- III. ÚS 7/2000. Nález zo 16. novembra 2000
- II. ÚS 12/06. Nález z 11. júla 2006
- III. ÚS 26/2001. Uznesenie z 8. marca 2001
- I. ÚS 6/02. Nález zo 4. decembra 2002
- III. ÚS 79/02. Nález z 21. augusta 2002
- III. ÚS 79/02. Nález z 21. augusta 2002
- I. ÚS 217/05. Nález zo 14. júna 2006
- II. ÚS 108/08. Nález zo 16 októbra 2008
- II. ÚS 108/08. Nález zo 16. októbra 2008
- III. ÚS 188/06. Nález z 23. augusta 2006
- I. ÚS 108/08. Nález z 18. septembra 2008
- III. ÚS 128/05. Nález z 18. januára 2006
- II. ÚS 108/08. Nález zo 16 októbra 2008
- II. ÚS 108/08. Nález zo 16. októbra 2008
- III. ÚS 188/06. Nález z 23. augusta 2006
- I. ÚS 108/08. Nález z 18. septembra 2008
- III. ÚS 128/05. Nález z 18. januára 2006

Bc. Borislav Usačev
študent dennej formy 2. ročníka magisterského stupňa štúdia
Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva
e-mail: borisusa89@gmail.com

Právne aspekty vývoja severnej hranice Slovenska v 20. storočí

(Historical and legal aspects of the development of the state border in northern Slovakia in the 20th century)

Michal Chorvát[1)]

Kľúčové slová:

Slovensko, Poľsko, štátna hranica, Československo, Viedenská arbitráž

Keywords:

Slovakia, Poland, state border, Czechoslovakia, Vienna Awards

Úvod

Podľa kritérií v Dohovore o právach a povinnostiach štátov z Montevidea (1933) je definované územím nevyhnutným charakteristickým znakom štátu,[2)] teda územie, na ktorom sa štát rozkladá, na ktorom žije obyvateľstvo štátu, na ktorom štát uplatňuje svoju moc… Toto územie je v priestore vytýčené *štátnou hranicou*. Definícia pojmu „štátna hranica" sa nachádza vo zvláštnych zákonoch. Pre tento článok budú relevantné najmä definície nachádzajúce sa v slovenskej legislatíve v zákone č. 298/1999 Z. z. o správe štátnych hraníc v znení neskorších predpisov; v českej legislatíve sa definícia nachádza v zákone č. 312/2001 Sb., o státních hranicích, ve znění pozdějších předpisů a v Poľskej republike ho definuje ustawa z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej (Dz.U. z 1999 r Nr 78 poz. 461, z późniejszymi zmianami.)

Na základe vyššie uvedených ustanovení možno štátnu hranicu definovať ako plochu vertikálne prechádzajúcu hraničnými čiarami po zemskom povrchu, ktorá oddeľuje územie, vzdušný priestor, priestor pod zemským povrchom jedného štátu od druhého, v prípade Poľska aj poľské vody od šíreho mora.

Rok 1918

Rok 1918 so sebou priniesol nielen koniec 1. svetovej vojny, ale aj pád Rakúsko-Uhorska. Rakúsko–Uhorsko sa však nerozpadlo zo dňa na deň podpísaním mierových zmlúv vo Versailles, ale jeho úpadok možno badať už počas celej vlády cisára a kráľa Františka Jozefa: Niekdajšia obrovská a silná ríša v 19. storočí stráca dych a nevládze viac držať krok s krajinami západnej Európy – azda preto, že zmeškala kolonizačný boj, bola vyčerpaná dlhotrvajúcimi spormi na Balkáne a vnútornými rozbrojmi. Oslabenie ríše prichádza aj revolúciami v meruôsmych rokoch alebo rakúsko-uhorským vyrovnaním… Vládnuca dynastia sa oslabuje stratami viacerých členov cisárskej a kráľovskej rodiny (samovražda jediného syna Františka Jozefa – korunného princa Rudolfa, vražda

1) Michal Chorvát, študent 4. ročníka PF MU v Brne. Článok vznikol prepracovaním časti práce ŠVOČ.

2) Convention on Rights and Duties of States [online]. [citované 8. 11. 2013] dostupné z http://avalon.law.yale.edu/20th_century/intam03.asp.

cisárovnej Alžbety, smrteľný atentát na ďalšieho dediča koruny Františka Ferdinanda d'Este). Toto všetko sa podpísalo pod oslabenie dunajskej monarchie, ktoré sa naplno ukázalo absolútnym zlyhaním vo svetovej vojne. Alegoricky si možno všimnúť, že ako starol František Jozef, rovnako s ním starla aj jeho ríša a s poslednými výdychmi cisára dodýchavala aj „nesmrteľná" monarchia. Z tohto uhla pohľadu je nástup Karola I. na trón možné chápať už len ako akési „agonické stony". Úplný koniec Rakúsko-uhorskej ríše teda prišiel spolu s koncom „Veľkej vojny" a Versailleským mierovým systémom, ktorý jej nemilosrdne zabil posledný klinec do rakvy.

Na prvý pohľad tragický koniec rakúsko-uhorského mocnárstva sa však na jeho území nestretol s prejavmi smútku, ba naopak s veľkou radosťou a nadšením. Monarchia padla a otvorila sa cesta pre vznik nových národných štátov. Rakúsko–Uhorsko bolo rozdelené medzi už existujúce štáty, ale vznikli aj štáty nové, tzv. nástupnícke: Rakúska republika (Deutschösterreich, Republik Österreich), Maďarské/Uhorské kráľovstvo (Magyar Királyság), Poľská republika (II Rzeczpospolita), Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov (Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца; Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca; Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev) a v neposlednom rade aj Československá republika. Vo všetkých týchto krajinách (výnimku tvorilo snáď len Maďarsko) zavládla obrovská eufória. Maďarsko s odchodom Rakúsko-Uhorska prišlo o veľa a táto strata reprezentovaná Trianonom je maďarským národom dodnes vnímaná ako národná tragédia na úrovni moháčskej katastrofy. O tom svedčí aj slovná hračka meniaca význam slova Trianon z medzivojnového obdobia: Tria non! (trikrát nie!) – Nem! Nem! Soha! (Nie! Nie! Nikdy!).[3)]

Vznik úplne nového projektu Československej republiky so sebou priniesol problém vytýčenia jej štátnych hraníc. Kým v českej časti republiky sa hranice vytyčovali celkom jednoducho, a to po línii hraníc českých krajín (českých zemí), problematickou časťou sa stala len oblasť Těšínska, na Slovensku to bolo o niečo zložitejšie. Slovensko nikdy netvorilo samostatný správny celok ani v rámci Uhorska, tobôž nie v rámci celého mocnárstva, ako tomu bolo v prípade Českého kráľovstva, Moravského markgrófstva, Horno- a Dolnosliezskeho vojvodstva, ktorého súčasťou bolo, o. i., Těšínske kniežatstvo.

Severná hranica, hranica uhorsko-haličská, sa zdala byť bezproblémová, a to z toho dôvodu, že skoro nedotknute existovala celé stáročia a bola teda predurčená k tomu, aby sa v tom istom stave stala aj severnou hranicou novovzniknutej Československej republiky v jej slovenskej časti. Hlavným problémom sa pri mierových rokovaniach zdala byť predovšetkým južná hranica, ktorú bolo potrebné vytýčiť úplne od základov, pretože nikdy neexistovala. V rámci versailleských mierových rokovaní jestvovali viaceré koncepcie pre tvorbu nových štátnych hraníc. Keďže malo ísť o štáty národné, dôležitou sa pre demarkáciu stala etnicita obyvateľstva žijúceho na danom území – rešpektovanie etnického princípu sa prejavilo napríklad pri návrhu juhoslovenskej hranice Milanom Hodžom, ktorý ju navrhoval v línii Devín, Pezinok, Sereď, Nové Zámky, Vráble, Kozárovce, Lešť, Lučenec, Smolník, Gelnica, Margecany, údolie Hornádu k južnej hranici Šariša a Zemplína, Trebišov, Sobrance, Humenné, riekou Laborec k jej prameňu až k poľskej hranici.[4)] Tomáš Garrigue Masaryk požaduje podľa svojho náčrtu z roku 1915 pre Československú

3) JANEK, István: Trianonská trauma – Pohľad maďarského historika. *Historická revue.* 2010, roč. 21, č. 9, s.11 – 18. ISSN 1335-6550. S. 16.

4) KLIMKO, Jozef: *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1939).* Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1986. 182 s. S. 46. viď. tiež KRAČÍREK, Ľuboš. Utváranie slovensko-maďarskej hranice. *Historická revue.* 2008, roč. 19, č. 10, s. 32-37. ISSN 1335-6550. S. 34.

republiku okrem Čiech, Moravy a Slovenska i územia Lužice, Kladska a Hlučínska, ale aj Burgenlandu ako koridoru smerom na juh k spojeneckému Kráľovstvu Srbov, Chorvátov a Slovincov.[5)]

Návrhov bolo viacero, ale zvíťazil návrh hranice dohodových štátov z 24. decembra 1918, ktorý však nerešpektoval etnický princíp (južné Slovensko je v tej dobe obývané takmer výhradne Maďarmi), ale bral do úvahy hospodárske a vojensko-strategické potreby Československej republiky (hranice na riekach a vrcholoch pohorí zaručovali lepšie obranné prostredie ako hranice tiahnuce sa stredom otvorených nížin, a prostredníctvom rieky Dunaj získalo Československo spojenie s Čiernym morom), táto hranica bola skoro totožná s dnešnou slovensko-maďarskou hranicou – tok Dunaja od ústia Moravy po ústie Ipľa, hore tokom Ipľa k Rimavskej Sobote, Trebišov, Užhorod, riekou Uh k Užskému priesmyku.[6)] K úprave tejto koncepcie došlo ešte 12. júna 1919, kedy hranice dostali dnešný tvar.[7)] Hranice Československej republiky a Maďarského (Uhorského) kráľovstva boli spečatené mierovou zmluvou dňa 4. júna 1920 v Trianone.

Sprvoti jasnej a bezproblémovej hranici na severe Kysúc, Oravy a Spiša sa v návrhoch veľmi pozornosti nevenovalo. Fakt, že severná hranica bola jasná pre československých štátnikov, neznamenal, že tieto územia neriešila poľská strana, ktorá vyrukovala s územnými požiadavkami už v roku 1918, kedy sa v Poľsku vydalo niekoľko pamfletov, brožúr a nehodnoverných štúdií, ktoré mali dokazovať, že požadované územia majú poľský charakter.

Tento hraničný spor sa riešil v rámci sporu o Těšínsko, ktoré bolo pre zmenu etnicky poľské (podľa štatistiky z roku 1910 žilo na tomto území 55 % Poliakov, 27 % Čechov a 18 % Nemcov[8)]), ale nárokovalo si naň Československo pre jeho hospodársky a strategický význam (košicko-bohumínska železnica ako dôležitý železničný uzol, strata ktorého by znamenala stratu spojenia českej a slovenskej časti republiky; táto oblasť bola aj hospodársky významná, najmä pre náleziská uhlia). Na Těšínsko malo Československo nárok aj z historického hľadiska: Ján Luxemburský viedol výpravu do Sliezska v roku 1327, kedy bolo k Českej korune pripojené Horné Sliezsko a časť Dolného Sliezska. Zmluvou z 12. novembra 1335 uzatvorenou Kazimírom III. a Jánom Luxemburským bolo Korune českej priznané celé Sliezsko.[9)] Neskôr prešlo Sliezsko pod správu Viedne, ktorá ho definitívne stratila za vlády Márie Terézie po prehratých vojnách s Pruskom. Pruskému kráľovstvu bolo priznané Článkom XXII. Aachenskej mierovej zmluvy zo dňa 18. októbra 1748: „Článok XXII. Vojvodstvo sliezske a Krajina kladská, ako sú teraz držané Jeho Pruským

5) KLIMKO 1986 op. cit., s. 127.

6) KRAČÍREK 2008 op. cit., s. 35.

7) Tamže s. 37.

8) KLIMKO 1986 op. cit., s. 35.

9) Tamže.

10) *„Article XXII. Le Duché de Silesie, et le Comté de Glatz, tels que sa Majesté Prussiennie les possede aujourd'huy, font garantis à ce Prince par toutes les Puissances, Parties et Contractantes du present Traité. / Article XXII. The Dutchy of Silesia, and the County of Glatz, as his Prussian Majesty now possesses them, are guarantied to that Prince by all the Powers, Parties and Contractors of the present Treaty."* The Definitive Treaty of Peace and Friendship, between His Britannick Majesty, the Most Christian King, and the States General of the United Provinces. Concluded at Aix la Chapelle the 18th Day of October N. S. 1748. To which TheEmpress Queen of Hungary, the King of Spain and Sardinia, the Duke of Modena, and the Republick of Genoa, have acceded. London: Printed by Edward Owen, in Warwick-Lane, 1749 [online]. [citované 3. 2. 2013] dostupné z http://ia700209.us.archive.org/ 8/items/definitivetreaty00fran/ definitivetreaty00fran.pdf.,

Veličenstvom, sú garantované tomuto princovi/kniežaťu všetkými mocnosťami, stranami a kontrahentmi predloženej zmluvy."[10)]

Odpoveď na to, prečo sa vlastne novovzniknuté (obnovené) Poľsko prejavilo takou veľkou agresivitou, je treba hľadať v jeho nespokojnosti s vymedzením svojich hraníc na základe etnického princípu a definovaním Poľska ako poľského národného štátu. S týmto „malým" Poľskom sa Poliaci nezmierili a snažili sa o získanie aj svojich historických území na úkor Sovietskeho zväzu, Nemecka a pravdaže aj Československa.

Ako sa skončila svetová vojna, ani jeden zo štátov (Poľsko a ČSR) nemal vôľu čakať na diplomatické riešenie svojich vzájomných územných požiadaviek a tento problém riešili vojenskou inváziou do sporných území. Československá armáda vtrhla do Sliezska (21. januára 1919[11)]) a poľské vojská začali postupne obsadzovať Hornú Oravu, Severný Spiš a okrajové oblasti Čadčianskeho okresu (sever Kysúc).

6. novembra 1918 poľské vojsko obsadilo obec Jablonka, 18. novembra Babiu horu a obce pod ňou ležiace a ďalej obce Rabča a Polhora (dnes Oravská Polhora).[12)]

Na Spiši sa v tom období začali organizovať akcie proti Československu a za udržanie integrity Uhorska, a to hlavne zo strany Maďarov a Nemcov. Vznikali národné rady na celospišskej i na miestnej úrovni: maďarská Národná rada Spišskej župy alebo nemecká Hornouhorská národná rada uhorských Nemcov, ktoré sa demonštráciami snažili zabrániť „odovzdaniu Spiša Čechom". Hornouhorská národná rada takéto zhromaždenie zorganizovala 9. decembra 1918 v Kežmarku, na ktorom vyhlásila samostatnú Spišskú republiku – Selbstständige Zipser Republik.[13)]

18. novembra toho roku Spiš opustili maďarskí žandári a zároveň s ich odchodom ho začala obsadzovať poľská armáda, ktorá obsadila doliny Dunajca, Bielej vody (pl. Białka) a Popradu, obsadila mestá a obce Stará Ľubovňa, Gňazdy, Podolínec a zastavila sa až pri Kežmarku.

Začiatkom decembra československá armáda začína obsadzovať Oravu a postupne cez Poprad aj Spiš. V tomto čase dochádza aj k priamemu ozbrojenému konfliktu medzi vojakmi oboch krajín pri pokuse Poliakov znovu obsadiť obec Podolínec. V rámci stabilizácie situácie bolo dohodnuté dočasné zastavenie nepriateľstva a vytýčená demarkačná čiara. Poľské vojsko si udržalo len obce Spišská Stará Ves, Jurgov a Javorina a 13. januára 1919 bol vydaný rozkaz na opustenie všetkých slovenských krajov bývalého Uhorska.[14)] Rozkaz vydal dohodový generál Vix, ktorý argumentoval „*że Czechosłowacja jest państwem należącym do Ententy i ma prawo swoim wojskiem obsadzić taką część Węgier, jaką uzna za potrzebną."*[15)] (,že Československo je štátom náležiacim do

11) KLIMKO 1986 op. cit., 37.

12) VARÍNSKY, Vladimír: *Vytváranie severnej hranice Slovenska na Orave a Spiši v r. 1918 – 1920* In: KUBIERSKI, Leszek, LISA, Michał. Rok 1918 w Polsce i w panstwach sasiednich. Osiemdziesieciolecie zakonczenia I wojny swiatowej z perspektywy slaskiej. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2002. s. 123-128. ISBN 8388796348. S. 125 – 126

13) MAJERIKOVÁ, Milica: *Vojna o Spiš.* Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007. 145 s. ISBN 978-83-7490-093-5. S. 25.

14) Varínsky Vladimír: Vytváranie severnej hranice Slovenska na Orave a Spiši v r. 1918 – 1920 In: KUBIERSKI, LISA 2002 op. cit., s. 126.

15) ORLOF, Ewa: *Zerwanie Słowaków z Węgrami w r. 1918*, „Studia Historyczne", R. XXIV, 1981, z. 1(92), s. 65 citované podľa ORLOF, Ewa. Orawa i Spisz w latach 1918 – 1920 In: TRAJDOS, Tadeusz. Spisz i Orawa, KRAKÓW: Secesja, 1995. 290 s. ISBN 83-904802-0-4. s. 14.

Dohody a má právo svojím vojskom obsadiť takú časť Uhorska, akú uzná za potrebnú.) Ďalej sa spor riešil na diplomatickej úrovni.

Na parížskej mierovej konferencii sa spočiatku počítalo s pôvodnými uhorskými hranicami na severe Slovenska – z Posudku Séria B, č. 8 Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti: Otázka Javoriny – Poľsko-československá hranica zo dňa 6. decembra 1923: *„Historical and ethnological circumstances pointed naturally to the former frontier between Galicia and Hungary as the frontier between the new Polish and Czechoslovak Republics.“*[16] (Historické a etnologické okolnosti prirodzene určili bývalú hranicu medzi Haličou a Uhorskom ako hranicu medzi novou Poľskou a Československou republikou.) S touto podobou hranice počítala aj československá politická reprezentácia, o čom svedčí Šrobárov telegram zo Žiliny zo dňa 20. decembra 1918 Národnému výboru v Trstenej: *„Nech obce, ktoré Poliaci samovoľne privlastňujú, nedajú jordanovskému notárovi žiadne osvedčenie, že by chcely patriť k Poľsku, lebo sú to obce naše. Československému štátu patrí celá Orava, až po starú hranicu Uhorska“.*[17] Poľská strana prostredníctvom memoranda žiadala niektoré časti Slovenska, a to: na Orave celý okres Trstená a Námestovo, na Spiši celý okres Spišská Stará Ves, Kežmarok, Stará Ľubovňa a polovicu z okresov Levoča a Poprad, na Kysuciach (v Trenčianskej župe) sa poľské požiadavky sústredili na celý okres Čadca a polovicu okresu Kysucké Nové Mesto [Ewa Orlof uvádza i obce Makov a Vysoká nad Kysucou[18] v tom čase ležiace v okrese (Veľká) Bytča]. Poľsko svoje požiadavky podkladalo etnickými, geografickými, hospodárskymi a historickými dôvodmi.[19]

Etnickými dôvodmi myslelo Poľsko svoje presvedčenie, že obyvateľstvo veľkej časti dnešného Slovenska je poľského pôvodu a svoju poľskú etnicitu si neuvedomuje v dôsledku slovakizácie. Táto teória bola pravdaže vytvorená, aby korešpondovala s politickými záujmami medzivojnovej Rzeczypospolitej a jej pravdivosť je veľmi sporná, keďže sa obyvateľstvo severných žúp Uhorska hlásilo prevažne k slovenskej, nemeckej alebo maďarskej národnosti (na hraniciach s Haličou skoro výhradne k slovenskej).[20]

---

16) Posudok Séria B, č. 8 (fr. Avis Consultatif Série B, Nº 8, en. Advisory Opinion Series B, No. 8) Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti (fr. Cour permanente de justice internationale, en. Permanent Court of International Justice), Otázka Javoriny – Poľsko-československá hranica (fr. Affaire de Jaworzina – Frontiére Polono-Tchécoslovaque, en. Question of Jaworzina – Delimitation of the Polish-Czechoslovakian Frontier) zo dňa 6. decembra 1923. S. 20. [online]. International Court of Justice [citované 3. 2. 2013]. Dostupné z http://www.icj-cij.org/pcij/serie_B/B_08/ Jaworzina_Avis_consultatif.pdf.

17) BIELOVODSKÝ, Andrej: *Severné hranice Slovenska.* Bratislava: Ústredná správa Slovenskej ligy, 1947. 169 s. S. 18.

18) ORLOF, Ewa: Orawa i Spisz w latach 1918 – 1920 In: TRAJDOS 1995 op. cit., s. 12.

19) ORLOF, Ewa: Orawa i Spisz w latach 1918 – 1920 In: TRAJDOS 1995 op. cit., s.18.

20) Štúdií, ktoré mali dokazovať poľskú etnicitu obyvateľstva na Kysuciach, Orave a Spiši, bolo veľké množstvo. Autor vyberá článok Mareka Skawińského *Polacy na Słowacji* z webovej stránky www.polskiekresy.info, ktorý približne zhŕňa nielen dobové, ale aj terajšie teórie o Poliakoch na Slovensku. Poľskí autori sa snažia dokázať existenciu Poliakov na Slovensku z viacerých možných uhlov. Autor tieto pohľady bude postupne skúmať a snažiť sa ich objektívne zhodnotiť, a to z toho dôvodu, že v rôznej literatúre dochádza k (či už zámernému alebo nevedomému) zamlčovaniu a „pokriveniu“ faktov: Jedným z hlavných (právnych) argumentov bola skutočnosť, že časť Slovenska na začiatku 11. storočia bola súčasťou Poľska – toto je nepopierateľný fakt, rovnako ako fakt, že sa Poľsko tohto územia vzdalo v roku 1018 podpísaním mieru v Budyšíne. Ďalším právnym argumentom, a to predovšetkým nároku na Spiš, bola historická skutočnosť Spišského zálohu, ktorý sa skončil v roku 1772 zmluvou o prvom delení Poľska. Tu však autor vidí priestor pre právny spor, lebo túto zmluvu možno do určitej miery považovať za vynútenú, a teda by bolo možné namietať jej

Tieto požiadavky boli predložené Najvyššej rade mierovej konferencie, ktorá rozhodla, že o štátnej príslušnosti daných území rozhodne plebiscit, dátum ktorého bol určený na 24. júla 1920. Najvyššia rada však z pripravovaného plebiscitu vylúčila niektoré požadované oblasti – na Spiši sa mal konať len v okrese Spišská Stará Ves a v obci Javorina (v okrese Kežmarok), na Orave sa mal konať na celom požadovanom území a Kysuce boli z plebiscitu vylúčené. Vylúčenie spomínaných území bolo pre Poliakov šokom – Ferdynand Machay napísal svojej žene: *„...Gdy usłyszalem ten wyrok, nogi pode mną się zachwiały i mało nie straciłem przytomności. Cała urodza dolina Popradu, z Lubowlą, Podolińcem, Białą i Kieżmatkiem, została bezspornie przyznana Czechosłowacji.“*[21)]

… neplatnosť. Tento argument však obstojí, lebo v roku 1918, a to do uzatvorenia podoby hraníc v zmysle Versailleskej zmluvy, ktorou de iure Poľsko nárok (Česko)Slovenska na Spiš uznalo. Neskoršie nárokovanie si území na základe tohto argumentu autor považuje za argumentáciu v priamom rozpore s Versailleským usporiadaním a proti nemu.

Poľsko malo okrem historicko-právnych argumentov aj etnografické, ktoré stavalo do popredia: Skawiński (ako aj iní) píše, že sever Slovenska bol kolonizovaný z Poľska (konkrétne horné Kysuce v 16. – 17. storočí z oblasti Tešínskeho Sliezka a okolia mesta Żywiec, Orava v 16. storočí a Spiš v 13. – 15. storočí). Tento argument je však mylný, a to z toho dôvodu, že valašskej kolonizácie sa účastnili predovšetkým Valasi (Rumuni) a v menšej miere aj český, poľský, ukrajinský a rusínsky živel. Účasť iných etník ako rumunského je však zanedbateľná, čo autor môže dokázať po jazykovo-kultúrnej stránke: slová ako bryndza, bača a i. sú rumunského pôvodu a do slovenského jazyka, odkiaľ potom do iných, sa dostali práve v čase valašskej kolonizácie. Spolu s Valachmi prišlo na sever Slovenska aj pravoslávie, respektíve jeho vplyvy, a to napríklad v liturgii sa vynechávali a doplňovali rôzne pasáže typické pre pravoslávie. Ukrajinský a rusínsky vplyv možno badať na rozsiahlej mäkkosti jazyka (slovenská výslovnosť ale, lebo, len… v porovnaní s kysuckou aľe, ľebo, ľen…) a používanie mäkkého jera, napr. v slove „ameň“. (viac v PODMANICKÝ 2002, s. 110 – 112.) S týmto súvisí aj poľský argument o neoblomnom katolicizme goralov korešpondujúcim s poľským katolicizmom. Opäť možno túto informáciu považovať za nie úplne korektnú, pretože v čase „lutheránskej vlny“ v Európe boli aj Kysuce protestantskými. O sile a množstve protestantov svedčí aj udalosť z roku 1682, kedy došlo v Kysuckom Novom Meste k násilnostiam na katolíkoch, ktorí následne utekali do hradu Budatín. Protestanti však prelomili posádku a v nasledujúcich udalostiach došlo k masakre približne 500 katolíckych veriacich a poprave sťatím farára (pozri PODMANICKÝ 2002, s. 100 – 106.) Poľské argumenty sa dotýkali aj lingvistického pohľadu na danú vec: nárečie goralov je poľského pôvodu. Tu treba dať poľskému argumentu za pravdu, pretože značný poľský vplyv na jazyk na Horných Kysuciach, Orave a severnom Spiši je citeľný už na prvé počutie. Väčšina lingvistov s týmto argumentom súhlasí (viac pozri GOČAL, Karol. *Gorali* [online]. Goralské nárečie [citované 17. 2. 2013] dostupné z http://www.goralske -narecie.estranky.sk/clanky/gorali.html). Podľa Skawińského bolo v roku 1920 na Slovensku 125 tisíc Poliakov, ktorí sa však nehlásili k poľskej, ale slovenskej národnosti. Skawiński a mnohí iní za týmto faktom vidia „neprirodzenú asimiláciu zapríčinenú slovakizáciou v 19. storočí slovenskými učiteľmi a farármi.“ Autor si myslí, že každý, kto je aspoň trochu znalý národnostných pomerov v Uhorsku 19. storočia, musí túto teóriu pokladať za absurdnú. Okrem toho je nutné spomenúť fakt, že približne do 18. storočia sa gorali národnostne neidentifikovali a v 18. storočí sa gorali v Haliči začali považovať za Poliakov, uhorskí za Slovákov a gorali z okolia Jablunkova za Čechov. Celý článok Mareka Skawińského pozri SKAWIŃSKI, Marek. *Polacy na Słowacji* [online]. Polskie kresy, 2009 [citované 17. 2. 2013]. dostupné z http://www.polskiekresy.info/index.php?option=com_content &view=article&id=161:polacy -na-slowacji2&catid=109: etnografia&Itemid=509, pozri aj TRAJDOS, Tadeusz. Spisz i Orawa, KRAKÓW: Secesja, 1995. 290 s. ISBN 83-904802-0-4. s. 5 – 6.

Zaujímavosťou je i snaha poľských antropológov v 60. rokoch 20. storočia, ktorí sa prostredníctvom merania lebiek spišských goralov snažili dokázať ich poľský pôvod. Z meraní však vyšlo, že väčšina lebiek tamojších obyvateľov má dinárske črty z Balkánu, čo opätovne potvrdilo valašský pôvod goralov. (PASTVOVÁ, Melánia. *V najsevernejšej obci Slovenska sa stretli Gorali z troch krajín* [online]. Orava.sme [citované 12. 3. 2013] dostupné z http://orava.sme.sk/c/5209090/ v-najsevernejsej-obci-slovenska-sa-stretli-gorali- z-troch-krajin.html)

21) ORLOF, Ewa: Orawa i Spisz w latach 1918 – 1920 In: TRAJDOS 1995 op. cit., s. 21.

(Keď som započul ten výrok, nohy sa podo mnou zachveli a skoro som odpadol. Celá rodná dolina Popradu, s Ľubovňou, Podolíncom, Belou a Kežmarkom bola nesporne priznaná Československu.) Medzičasom bolo dohodnuté, že spor vyrieši Najvyššia rada veľvyslancov v Spaa a od plebiscitu sa upustilo.

28. júla 1920 Konferencia veľvyslancov určila hranice medzi Poľskom a Československom, a to tak, že Poľsku pripadlo 25 obcí spolu o rozlohe 584 km^2 (pribl. 60 600 katastrálnych jutár[22]), ktoré obývalo približne 24 700 obyvateľov:

- na Orave to boli obce (autor uvádza slovenský názov obce a v zátvorke jeho poľský ekvivalent): Chyžné (Chyżne), Jablonka (Jabłonka), Nižná Lipnica (Lipnica Mała), Vyšná Lipnica (Lipnica Wielka), Horná Zubrica (Zubrzyca Górna), Dolná Zubrica (Zubrzyca Dolna), Harkabúz (Harkabuz), Srnie (Podsarnie), Bukovina – Podsklie (Podszkle), Pekelník (Piekielnik), Podvlk (Podwilk) a Orávka (Orawka);
- na Spiši: Jurgov (Jurgów), Repiská (Rzepiska), Čierna Hora (Czarna Góra), Tribš (Trybsz), Vyšné Lapše (Łapsze Wyżne), Nižné Lapše (Łapsze Niżne), Lapšanka (Łapszanka), Nedeca (Niedzica), Kacvín (Kacwin), Fridman s osadou Falšín (Frydman, Falsztyn), Krempachy (Krempachy), Nová Belá (Nowa Biała) a Durštin (Dursztyn).[23]

Z celkovej rozlohy Spišskej župy 3 688 km^2 pripadlo Poľsku 170 km^2, čo tvorilo 4,63 % jej rozlohy, na Orave činili straty územia Oravskej župy 20,46 %, keď z jej pôvodnej rozlohy 2 018 km^2 Poľsku pripadlo 413 km^2.[24]

Preklad výslednej listiny z Konferencie veľvyslancov, ktorý uvádza presnú demarkáciu československo-poľských hraníc, obsahuje vládna vyhláška zo dňa 18. decembra 1924 s číslom 20/1925 Sb., o rozhodnutí konference velvyslanců ze dne 28. července 1920 o Těšínsku, Oravě a Spiši.

Konferencia vyriešila značnú časť sporu o Oravu a Spiš, problémom však ostala obec Javorina (dnes Tatranská Javorina), ktorý sa ťahal až do roku 1924, kedy bol 6. mája podpísaný Krakovský protokol o hospodárskych a komunikačných úľavách v pohraničnom pásme československo-poľskom na Spiši a pripadla Československu. Spor o Javorinu prešiel rôznymi diplomatickými a súdnymi úrovňami: medzispojenecká rozhraničovacia komisia, priame československo-poľské rokovania, Konferencia veľvyslancov, rokovania na úrovni Spoločnosti národov, ale zažil i snahu o riešenie Medzinárodným súdom v Haagu.[25]

Do Haagu sa spor dostal pred Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti na návrh Poľska. Poľsko totiž stanovenie hraníc v oblasti Javoriny nepovažovalo za fixné a začalo sa domáhať ich korekcie.[26] Stály dvor sa však v Posudku Séria B, č. 8 Stáleho dvora

---

Ferdynand Machay bol klerik a jeden z hlavných propoľských vyjednávačov v roku 1918.

22) KLIMKO, Jozef: *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980. 168 s. S. 117.

23) BIELOVODSKÝ 1947 op. cit., s.18., poľské ekvivalenty názvov obcí hľadané pomocou Google maps a oficiálnych webových stránok jednotlivých obcí.

24) CIĄGWA, Józef: *Zniesienie pozostałości ustroju pańszczyźnianego na Spiszu w latach 1931-1934*. Katowice : Uniwersytet Śląski, 1990. 17 s. S. 2.

25) BIELOVODSKÝ 1947 op. cit., s. 19.

26) VERZIJL, Jan Henrik Willem: *The jurisprudence of the World Court: a case by case commentary*. Leyden: Sijthoff, 1966, 600 s. S. 37. [online]. Books.google [citované 15.02.2013]. Dostupné z http://books.google.sk/books?id=a9L9-2x1PhwC&printsec=copyright&hl=sk#v=onepage&q&f=false.

medzinárodnej spravodlivosti: Otázka Javoriny – Poľsko-československá hranica zo dňa 6. decembra 1923 priklonil na stranu Československa a hranicu definoval ako fixnú. Aj keď tento posudok nebol právne záväzný, obe strany ho rešpektovali podpísaním už spomínaného Krakovského protokolu, v ktorom strany vyriešili nielen problematiku samotných hraníc, ale aj všetky problémy súvisiace s bežným životom na tamojšom pohraničí spôsobené skutočnosťou, že posunom hranice zostali (novým) občanom Poľska majetky v Československu a naopak – vyriešila sa problematika lesného hospodárstva; pasienkov; poľnohospodárstva; poľovníckej činnosti; rybolovu na hraničných riekach a potokoch; rozdelenia farností; pohybu na hraniciach udelením stálych legitimácií dotknutým obyvateľom, s ktorou mohli prekračovať hranice až na 6 dní a vo výnimočných situáciách (napr. žatva) na dobu, na ktorú to bolo nutné; presúvania sa obyvateľov v rámci sídel v dôsledku ročného obdobia; povolení veterinárom, babiciam a zdravotníkom vykonávať činnosť na oboch stranách hranice a prenášať lieky; a preclievania produktov týchto majetkov prevážaných cez hranicu. Tieto výnimky sa týkali prihraničného pásma v šírke 15 km.[27)]

Rok 1938

Po Mníchovskej konferencii v roku 1938 stratilo Československo značnú časť svojho územia, okrem Nemecka a Maďarska predložilo svoje požiadavky na posun hraníc aj Poľsko, a tak bol k Mníchovskej dohode dňa 29. septembra 1938 podpísaný dodatok v znení: *„Die Regierungschefs der vier Mächte erklären, daß das Problem der polnischen und ungarischen Minderheiten in der Tschechoslowakei, sofern es nicht innerhalb von 3 Monaten durch eine Vereinbarung unter den betreffenden Regierungen geregelt wird, den Gegenstand einer weiteren Zusammenkunft der hier anwesenden Regierungschefs der vier Mächte bilden wird.“*[28] (Vedúci predstavitelia štyroch mocností vyhlasujú, že ak sa problém poľskej a maďarskej menšiny v Československu nevyrieši do 3 mesiacov dohodou príslušných vlád, stane sa tento problém predmetom ďalšieho stretnutia predstaviteľov tu prítomných štyroch mocností.) Po diplomatických rokovaniach v októbri a novembri 1938 nakoniec Československo odstúpilo na severe svojej slovenskej časti viaceré obce na Orave, Spiši a tentokrát aj na Kysuciach:

- na Spiši to boli obce: Lesnica a Javorina s panstvom kniežaťa Hohenlohe,
- na Orave: Hladovka a Suchá Hora,
- na Kysuciach v okrese Čadca: časti obcí Čierne, Skalité a Svrčinovec (hranica viedla železničnou traťou Čadca – Svrčinovec – Čierne – Skalité – Zwardoń PL), Poľsku pripadli aj časti obcí a osád Podzávoz, Raková, Staškov, Olešná, Turzovka.

Okrem strát týchto území došlo aj ku korekciám hraníc v prospech Poľska v katastroch obcí Legnava, Cigeľka, Udavské, Bobrov, Veľký Sulín (po zlúčení v Malým Sulínom

27) Vládní vyhláška č. 274/1925 Sb., o rozhodnutí konference velvyslanců ze dne 5. září 1924 o hospodářských a komunikačních úlevách v pohraničním pásmu československo-polském na Spiši. In: ASPI [právny informačný systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 5. 4. 2013].

K migrácii obyvateľstva v rámci ročných období: ide o tatranskú oblasť, kde sa sídla nachádzajú v horách a tie sú v zime neobývateľné, preto sa obyvateľstvo na zimu sťahovalo do nižších polôh.

28) Das Münchner Abkommen und Zusätze 29.09.1938, Zusätzliche Erklärung, München, den 29. September 1938 [online]. NS-Archiv Dokumente zum Nationalsozialismus [citované 8. 2. 2013]. Dostupné z http://www.ns-archiv.de/krieg/1938/ tschechoslowakei/muenchener -abkommen -29-09-1938.php.

dnes Sulín) a Malý Lipník. Tieto zmeny pre Československo znamenali stratu 221km^2 a 4 280 obyvateľov.[29)]

Právne bolo územie včlenené do Poľska prezidentským dekrétom (Dekret prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 listopada 1938 r., o zjednoczeniu z Rzecząpospolitą Polską ziem odzyskanych w listopadzie 1938 r. i o rozciągnięciu na te ziemie mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych – Dekrét prezidenta Rzeczypospolitej zo dňa 16. novembra 1938, o zjednotení území získaných v novembri 1938 s Poľskou republikou a o rozšírení záväznej sily niektorých zákonných aktov na tieto územia). Podľa článku 1. spomínaného dekrétu sa Poľskom získané územia stali jeho neoddeliteľnou súčasťou – *„Art. 1. Ziemie odzyskane we Frydeckiem, w Czadeckiem, w Jaworzynie Spiskiej, w Pieninach, w dolinie Popradu oraz w źródłowisku Udawy, stają się z dniem objęcia ich przez władze polskie nierozdzielną częścią Rzeczypospolitej Polskiej.“*[30)] (Čl. 1. Územia získané vo Frýdecku, Čadčiansku, v Spišskej Javorine, v doline Popradu a v prameni Udavy, stanú sa dňom ich nadobudnutia poľskými úradmi neoddeliteľnou časťou Poľskej republiky.) Rovnako Dekrétom došlo aj k správnemu včleneniu nových území, a to tak, že obce a osady v bývalom okrese Čadca sa stali súčasťou Sliezskeho vojvodstva a ostatné územia sa stali súčasťou Krakovského vojvodstva: tak bolo určené v Článku 3. v 1. a 2. odseku – „*Art. 3. (1) Ziemie, odzyskane we Frydeckiem i w Czadeckiem, włącza się do województwa śląskiego... (2) Ziemie odzyskane w Jaworzynie Spiskiej, w Pieninach oraz w dolinie Popradu włącza się do województwa krakowskiego.“*[31)] (Čl. 3. (1) Územia získané vo Frýdecku a v Čadčiansku sa zahŕňajú do Sliezskeho vojvodstva… (2) Územia získané v Spišskej Javorine, v Pieninách a v doline Popradu sa zahŕňajú do Krakovského vojvodstva.) V Článku 9. sa ustanovila aj územná príslušnosť v rámci poľskej justície: sever Kysúc bol príslušný obvodnému súdu v Těšíne (poľ. Cieszyn) a spišské územia obvodnému súdu v Novom Sacze (poľ. Nowy Sącz).[32)] O rok neskôr bola Nariadením ministra spravodlivosti (Rozporządzenie ministra sprawiedliwości z dnia 9 lutego 1939 r., w sprawie określenia właściwości miejscowej sądów grodzkich dla ziem odzyskanych w listopadzie 1938 r. – Nariadenie ministra spravodlivosti zo dňa 9. februára 1939, vo veci zadefinovania miestnej príslušnosti okresných súdov pre územia získané v novembri 1938) spresnená aj územná príslušnosť k súdom nižšieho stupňa: kysucké územie spadalo pod Okresný súd v Jablunkove, Javorina pod Okresný súd v Zakopanom

29) BIELOVODSKÝ 1947 op. cit., s. 21.

30) POĽSKÁ REPUBLIKA. Art. 1Dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 listopada 1938 r. o zjednoczeniu z Rzecząpospolitą Polską ziem odzyskanych w listopadzie 1938 r. i o rozciągnięciu na te ziemie mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych (Dz. U. z 1938 r. Nr. 87 poz. 585) [online]. Dziennik Ustaw [8. 2. 2013]. Dostupné z http://dziennikustaw.gov.pl/DU/1938/s/87/585.

31) POĽSKÁ REPUBLIKA. Art. 3 (1,2) Dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 listopada 1938 r. o zjednoczeniu z Rzecząpospolitą Polską ziem odzyskanych w listopadzie 1938 r. i o rozciągnięciu na te ziemie mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych (Dz. U. z 1938 r. Nr. 87 poz. 585) [online]. Dziennik Ustaw [08.02.2013]. Dostupné z http://dziennikustaw.gov.pl/DU/1938/s/87/585.

32) POĽSKÁ REPUBLIKA. Art. 9 Dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 listopada 1938 r. o zjednoczeniu z Rzecząpospolitą Polską ziem odzyskanych w listopadzie 1938 r. i o rozciągnięciu na te ziemie mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych (Dz. U. z 1938 r. Nr. 87 poz. 585) [online]. Dziennik Ustaw [08.02.2013]. Dostupné z http://dziennikustaw.gov.pl/DU/1938/s/87/585.

a územia v Pieninách pod Okresný súd v Kościenku nad Dunajcem, a to podľa §1 spomínaného Nariadenia.[33)]

Celá vzniknutá situácia s pripojením nových území k Poľsku sa na severe Slovenska stretla s nevídaným odporom, pri ktorom okrem demonštrácií a protestov došlo aj k otvoreným slovným a fyzickým útokom na poľských členov delimitačnej komisie. Táto nespokojnosť bola najsilnejšia na Kysuciach, kde došlo k najväčším prejavom nesúhlasu so vzniknutou situáciou: Došlo k viacerým verbálnym konfrontáciám medzi miestnym obyvateľstvom a poľskými členmi komisie[34)] a dňa 18. novembra 1938 sa v Čadci zišlo okolo 10 tisíc protestujúcich, ktorí chceli týmto zhromaždením demonštrovať svoju nespokojnosť a nesúhlas s pripojením kysuckých obcí k Poľsku. Práve v tento deň Čadcou prechádzala delimitačná komisia. Hrozilo riziko násilného incidentu, a tak, aby četníci zabezpečili bezpečný prejazd Čadcou členom komisie, ešte pred príjazdom do mesta komisia prestúpila do četníckeho autobusu a četníci do autobusu komisie, následne zvolili rýchly prejazd Čadcou a keďže sa v tom čase už stmievalo, protestujúci si ani nestihli všimnúť, že tí, na ktorých čakajú, už mestom prešli.[35)] O niekoľko dní neskôr, 21. novembra 1938, sa vyskytol incident v blízkosti obce Raková, keď členov komisie napadli pracujúce ženy, ohrozovali poľských členov hrabľami a verbálne na nich útočili – z denníka Františka Hrušovského, predsedu slovenskej komisie: *„... zrazu sa s veľkým krikom vyrútili na Poliakov, dvíhali svoje hrable a nadávali nevyberaným spôsobom (Vy kurvy poľské) – vyhrážajúc sa, že ony Poliakov povraždia, pretože ony do Poľska nechcú, že svoje deti do poľskej školy posielať nebudú a radšej svoje deti pobijú..."*[36)] Marian Gotkiewicz, poľský člen komisie, na ktorého bol útok smerovaný, vec opísal s veľkou kritikou smerom k slovenským členom komisie, četníckemu sprievodu a prítomnému farárovi, ktorí sa počas celého incidentu tvárili, že nič nepočuli. Rovnako spomína, že *„... jedine Fero Hrušovský menil výraz tváre, počúvajúc tie grobianske urážky po slovensky na adresu Poľska a v istej chvíli k nim pristúpil a hlasno ich zahriakol."*[37)] Delimitačná komisia sa stretla aj s ďalšími prejavmi nepriateľstva. Gotkiewicz tieto prejavy však nepovažoval za spontánne, ale mal podozrenie, že ich niekto organizuje a vytvára protipoľské nálady na Slovensku. Jeho podozrenie padlo na Nemcov.[38)] Je zaujímavé sledovať, ako sa poľská

33) POĽSKÁ REPUBLIKA. § 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 lutego 1939 r. w sprawie określenia właściwości miejscowej sądów grodzkich dla ziem odzyskanych w listopadzie 1938 r. (Dz. U. z 1939 r. Nr. 11 poz. 62) [online]. Dziennik Ustaw [20.02.2013]. Dostupné z http://dziennikustaw.gov.pl/DU/1939/s/11/62 Viac o právnych zmenách aj z iných odvetví v MATULA, Pavol. *Rozdelené Kysuce – Zabratie severných Kysúc Poľskom v rokoch 1938 – 1939.* Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2012. 112 s. ISBN 978-83-7490-534-3. S. 26 a nasl.

34) MATULA, Pavol: *Rozdelené Kysuce – Zabratie severných Kysúc Poľskom v rokoch 1938-1939.* Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2012. 112 s. ISBN 978-83-7490-534-3. S. 12.

35) PODMANICKÝ 2002 op. cit., 178. et MATULA 2012 op. cit., s. 12 – 14.

36) ŠIMKOVIČ, J.: *Denník dr. Františka Hrušovského, predsedu Delimitačnej komisie československo-poľskej roku 1938*. In Studia Historica Tyrnaviensia, III/2003, s. 305-332. citované z: MATULA 2012 op. cit., s. 14.

37) GOTKIEWICZ, M.: *Wspomnienia z prac komisji delimitacyjnej polsko-słowackiej odbytych w listopadzie 1938 r. na odcinku Spisza, Orawy i Czadeckiego*. In Wierchy, 1998, č. 6, s. 99-148. citované z MATULA 2012 op. cit., s. 15 – 17.

Opis incidentu z pohľadu Hrušovského a Gotkiewicza sa v niektorých dôležitých detailoch rozchádzajú, P. Matula túto skutočnosť pripisuje faktu, že Gotkiewicz svoje pamäti písal s časovým odstupom, v 50. rokoch. Viac pozri v MATULA 2012, s. 12 – 17.

38) MATULA 2012 op. cit., s. 16.

a slovenská strana pozerali na dianie v regiónoch podliehajúcim delimitácii – Poliaci rozhorčenie ľudu videli hlavne v hospodárskom faktore (časti polí, lúk a lesov boli hraničnou čiarou rozdelené, a tak, ak chcel ísť niekto pracovať na pole, musel prejsť hraničnou kontrolou), Slováci vnímali udalosti v národnom duchu: *„To, čo sme tam (tam = na Kysuciach) videli a počuli, otriaslo celou našou bytosťou, lebo ešte nikdy sme nemali príležitosť vidieť zúfať a plakať ľudí pre svoju prítulnosť a oddanosť svojmu slovenskému rodu a svojej slovenskej vlasti.“*[39]

Aj po odchode delimitačnej komisie nepokojná situácia v dotknutých regiónoch pretrvávala…

Rok 1939

…Nesúhlas obyvateľstva s ich zabratím Poľskom sa prejavoval v ďalších mesiacoch zväčša záškodníckou činnosťou (rozbíjanie okien na úradoch, krádež poľskej zástavy 25. decembra 1938 na železničnej stanici v Čiernom, ničenie hraničných búdok[40]), ale aj verbálnymi urážkami a vyhrážkami – 7. januára 1939 v svrčinovskom hostinci Jozef Kubalik spieval: *„Jeszcze Polska nie zginęła, ale zginąć musi“*[41] (Ešte Poľsko nezhynulo, ale zhynúť musí) – ide o znevaženie prvých dvoch veršov poľskej hymny, ktoré v origináli znejú *„Jeszcze Polska nie zginęła, kiedy my żyjemy...“* Na Jozefa Kubalika bolo podané trestné oznámenie. Podobný prejav nenávisti sa odohral aj o niekoľko dní neskôr v Skalitom, kde miestny obyvateľ vulgárne nadával na Poliakov, že zabíjajú ľudí. Rovnako ako v predchádzajúcom prípade bolo podané trestné oznámenie pre hanobenie poľského národa.[42]

S pribúdajúcim časom a blížiacou sa vojnou je možné sledovať, ako sa medzinárodná situácia menila a Poľsko si postupne začínalo uvedomovať, že stráca silu na poli medzinárodnej politiky v strednej Európe. Počas celého medzivojnového obdobia sa Poľská republika snažila vymazať Československo z mapy sveta, a to predovšetkým podnecovaním protičeských nálad na Slovensku. Poľsko sa snažilo Slovensko dostať pod svoju kontrolu, a tak neustále podporovalo slovenské autonomistické snahy a presadzovalo myšlienku vytvorenia samostatného slovenského štátu, vznik ktorého by oslabil pozíciu Čechov a Poľsko by v Slovensku získalo svoj satelit. Autor má za to, že v danej dobe bolo sebavedomie Varšavy plne opodstatnené – Poľsko malo obrovskú rozlohu, silný vojenský aj politický potenciál a podpísané zmluvy o neútočení so Sovietskym zväzom, no predovšetkým s Nemeckou ríšou (implementovaná do poľskej legislatívy v Dzienniku ustaw pod názvom Deklaracja między Polską a Niemcami o niestosowaniu przemocy, podpisana w Berlinie dnia 26 stycznia 1934 r.,[43] nazývaná aj Pakt Piłsudski – Hitler). Situácia sa však začína

39) HRUŠOVSKÝ, F.: *Denník Delimitačnej komisie čs-poľskej*, ed. Šimončič. In: SA, roč. XXVII. 1992, č. 1, s. 105 – 109. citované z GOLVOŇ, Jozef: *Monografia obce Hladovka : 1597 – 2010*. Námestovo: Kubík, 2010. 192 s. ISBN-9788097044251. S. 39 – 40.

40) MATULA 2012 op. cit., s. 33.

41) *Archiwium Państwowe w Katowicach, f. Policja Województwa Śląskiego 12/38, sig. 491, Raport sytuacyjny Powiatowej komendy Policji Województwa Śląskiego, Nr. 10 z 13. 1. 1939*, s. 71. citované z MATULA 2012 op. cit., s. 34.

42) MATULA 2012 op. cit., s. 34.

43) Deklaracja między Polską a Niemcami o niestosowaniu przemocy, podpisana w Berlinie dnia 26 stycznia 1934 r. (Dz. U. z 1934 r. Nr. 16 poz. 124) [online]. Dziennik Ustaw [9. 2. 2013]. Dostupné z http://dziennikustaw.gov.pl/du/ 1934/s/16/124/D1934016012401.pdf.

meniť podpísaním spojeneckých zmlúv s Veľkou Britániou a Francúzskom, ktoré Hitler chápal ako zradu a „Deutsch-polnischer Nichtangriffspakt" 28. apríla 1939 vypovedal.[44)]

Od tejto chvíle sa pozícia Poľska radikálne oslabuje. Toto oslabenie a istá sebareflexia Poliakov sa prejavuje aj na slovensko-poľských hraniciach, kde si necitlivý a agresívny postup vyžiadal svoju daň, a to v podobe obrátenia sa Poľskom podnecovanej protičeskej nenávisti proti Poliakom samotným: Okrem občasného vulgárneho pokrikovania a hádzania kameňov do poľských pohraničníkov sa vyskytli aj vyhrážky zo strany Slovákov, že za 14 dní budú v Krakove.[45)] Poľsko sa v krátkom čase ocitlo v zovretí nepriateľov – na východe Sovietsky zväz a na západe Nemecká ríša. Jediným spojencom a priateľom Poľska bol slovenský národ, ktorý si však Varšava aj vlastným pričinením poštvala proti sebe (autor by rád podotkol, že veľkú úlohu v šírení nepokoja na celom Slovensku zohrala aj revizionistická propaganda HSĽS). Autor vidí zúfalosť Poliakov a akési tušenie, že sa niečo chystá, aj v plagátoch, ktoré sa na Kysuciach začali objavovať v predvečer útoku na Poľsko: *„Slovaci! Misme Vaši bratia! Ne chceme do Vás strielat! Ne počúvajte zdradcov – VAŠYCH I NAŠYCH SMERTELNYCH VRAHOV! Ufajte nam. Pripinajte biele opasky. POLIACI."*[46)]

V roku 1939 nastáva zmena vo vývoji severnej hranice. Dňa 31. augusta bol Adolfom Hitlerom vydaný rozkaz na útok na Poľsko, v ktorom ho Hitler odôvodnil nasledovne: „Potom, čo boli vyčerpané všetky politické možnosti na odstránenie pre Nemecko neúnosnej situácie na jeho východnej hranici, rozhodol som sa pre násilné riešenie…" Nemecká ríša, Zväz sovietskych socialistických republík a Slovenská republika spoločne v septembri toho roku zaútočili na Poľsko.

Po nemeckej okupácii Poľska začalo obyvateľstvo dotknutých území žiadať, aby bolo pripojené k Slovensku. Nakoniec boli hranice posunuté do stavu spred roka 1918, a teda do podoby „uhorsko-haličskej hranice". Slovensko sa tak stalo účastníkom tzv. štvrtého delenia Poľska. Skalický farár do kroniky k tejto udalosti poznamenal: „Karta sa obrátila a Poliaci boli rozdelení medzi Nemecko a Rusko. Neboli spokojní so svojím, čo mali, lakomili sa na cudzie… a stratili všetko."[47)] Toto včlenenie bývalých slovenských území bolo právne zakotvené v Ústavnom zákone č. 325/1939 Sl. z., o inkorporácii územia býv. Poľskom v roku 1920, 1924 a 1938 zabraného: *„§1 K územiu Slovenskej republiky sa pričleňujú územia, ktoré boly v rokoch 1920, 1924 a 1938 odtrhnuté a pričlenené k bývalej Poľskej republike."*[48)] Ústavný zákon v §2 ods. 1 a 2 určuje dátum zmeny právneho poriadku na 1. januára 1940, dovtedy ostalo v platnosti poľské právo s následnou právnou kontinuitou právnych úkonov učinených pred zmenou právneho poriadku, ako i vyplýva z dôvodovej správy k vyššie spomenutému ústavnému zákonu: *„K ods. 2, § 2 sa podotýka, že je v ňom obsažené aj ustanovenie, podľa ktorého právne*

44) Deutsch-Polnischer Nichtangriffspakt. [online]. Universal-Lexikon. 2012. [citované 9. 2. 2013]. dostupné z http://universal_lexikon.deacademic.com/227570/ Deutsch-Polnischer_Nichtangriffspakt.

45) MATULA 2012 op. cit., s. 34.

46) Poľský leták z pozostalosti P. Černa in MATULA 2012 op. cit., s. 109.

47) PODMANICKÝ 2002 op. cit., s. 178.

48) SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Ústavný zákon č. 325/1939 Sl. z., o inkorporácii územia býv. Poľskom v roku 1920, 1924 a 1938 zabraného [online]. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna [9. 2. 2013]. Dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1939ssr/tisky/t0086_00.htm.

následky pravotvorných skutočností realizovaných do I januára 1940 (nadobudnuté práva) riadia sa podľa práva bývalej republiky Poľskej.“[49]

Udalosti septembra 1939 sú na oboch stranách vnímané odlišne. Slováci obsadenie problematických území vnímali ako napravenie krivdy *(„Bratia a sestry, blíži sa víťazstvo pravdy, vytrvajte!“*[50]) a akýsi akt odplaty, poľská strana videla napadnutie a okupáciu. Rozdielne sú tieto udalosti vnímané i dnes. Tento názor však nebol jednotný a našli sa aj osobnosti, ktoré sa snažili pozerať na dianie s odstupom. Takýmto bol napríklad poľský vicekonzul Zbigniew Jakubski, ktorý vypracoval *„...memorandum pod názvom Notatka w sprawach słowackich. V ňom negatívne hodnotil rozhodnutie poľskej vlády z októbra 1938 anektovať územia, ktoré Slováci považovali za „čisto slovenskú zem“. Opätovné pripojenie tohto územia k Slovensku po septembrovom útoku 1939 bolo podľa neho „trpkou odplatou“ za spomenutú akciu.“*[51] Vyhlásenie vojny Poľsku bolo ako na Orave, Spiši a Kysuciach, tak i na celom Slovensku prijaté s nadšením a veľkou mierou ochoty dobrovoľne sa prihlásiť do armády: do slovenskej armády narukovali aj niektorí neskorší antiľudáci a odbojári, ako napríklad Ján Nálepka (narodil sa na Spiši, neskorší protinemecký partizánsky veliteľ a nositeľ vyznamenania Hrdina ZSSR), Ján Černek (stúpenec ČSR, neskôr počas SNP jeden z veliteľov povstaleckej armády), Cyril Kuchta (neskorší účastník protifašistického odboja), Mikuláš Ferjenčík (jeden z organizátorov SNP), Viliam Lichner (účastník SNP), Ján Golian, ako i skoro celé veliteľstvo neskoršej povstaleckej armády. Na ťažení do Poľska sa zúčastnil aj neskorší sudca v procese s Jozefom Tisom, Igor Daxner.[52]

Rok 1945

Po skončení druhej svetovej vojny sa opätovne otvorila otázka Mníchova, ktorá bola pre Československo veľmi dôležitá. Mníchovská dohoda z roku 1938 bola vyhlásená za neplatnú Veľkou Britániou a Francúzskom už v roku 1942 (nul et non avenu). Nemeckom bola neplatnosť uznaná v medzinárodnej československo-nemeckej zmluve z roku 1974: *„Československá socialistická republika a Spolková republika Německa považují mnichovskou dohodu z 29. září 1938 vzhledem ke svým vzájemným vztahům podle této Smlouvy za nulitní.“*[53]

Tento akt znamenal ďalšiu zmenu hraníc. Tentoraz sa zmena dotkla skoro celej dĺžky štátnej hranice ČSR pre obsiahlosť zmien v roku 1938. Neplatnosť Dohody sa neobmedzovala len na zmeny štátnej hranice v nej zmenenej, ale na všetky zmeny, ktoré sa udiali aj v rámci nasledujúcich udalostí (okupácia a vyhlásenie Protektorátu Čechy a Morava,

49) Dôvodová správa k SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Ústavný zákon č. 325/1939 Sl. z., o inkorporácii územia býv. Poľskom v roku 1920, 1924 a 1938 zabraného [online]. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna [9. 2. 2013]. Dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1939ssr/tisky/t0086_00.htm.

50) Z prejavu Alexandra Macha v auguste 1939 citované z MATULA 2012 op. cit., s. 71.

51) MAJERIKOVÁ, Milica: *INKORPORÁCIA 1939.* [online]. Port Europa. Portal o Europie Środkowej, 2010 [cit. 9. 2. 2013]. Dostupné z: http://porteuropa.eu/sk/polsko/spis-a-orava/12- inkorporacia-1939.

52) LACKO, Martin (ed.): *PROTI POĽSKU Odraz ťaženia roku 1939 v denníkoch a kronikách slovenskej armády.* Bratislava: Ústav pamäti národa, 2007. 254 s. ISBN 978-80-89335-00-8. S.10.

53) Článok I Smlouvy o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa, v Zbierke: Vyhláška Ministra zahraničních věcí č. 94/1974 Sb., o Smlouvě o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa In: ASPI [právny informačný systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 10. 2. 2013].

slovensko-maďarská Malá vojna, útok na Poľsko a s ním spojená inkorporácia časti Kysúc, Oravy a Spiša podľa ÚZ č. 325/1939 Sl. z.). V reáli návrat k predmníchovským hraniciam teda neznamenal len zisk starých území, ale aj stratu „novonadobudnutých" práve na severe Slovenska, respektíve juhu Poľska. O návrate Hornej Oravy a Severného Spiša rozhodla československá vláda 5. mája 1945 v Košiciach a následne 20. mája 1945 bola v Trstenej podpísaná zmluva s Poľskom o návrate území do Poľska. Zaujímavosťou ostáva fakt, že sa v danej oblasti konal plebiscit pod dozorom Červenej armády, z ktorého vyplynulo, že 98 % obyvateľov si želá zotrvať v Československu.[54)]

Napokon sa hranice vrátili do podoby, akú určila Konferencia veľvyslancov v roku 1920.

Dňa 10. marca 1947 bola vo Varšave podpísaná Smlouva o přátelství a vzájemné pomoci mezi Československou republikou a republikou Polskou, v ktorej sa zmluvné strany zaviazali k vzájomnej spolupráci k rýchlejšej obnove štátov zničených vojnou, k vzájomnému spojenectvu v prípade obnovenej agresie zo strany Nemecka a k dodržiavaniu práv národnostných menších (Poliakov v ČSR a Slovákov a Čechov v Poľsku) po stránke národnostného, politického, kultúrneho a hospodárskeho rozvoja.[55)]

Rok 1976

Zmena štátnej hranice v roku 1945 bola doposiaľ poslednou, do ktorej aspoň z časti zasiahla tretia strana alebo medzinárodný element. Od tohto roku sa zmeny štátnej hranice na severe Kysúc, Oravy a Spiša sa riešili už len bilaterálnymi (česko)slovensko-poľskými zmluvami. Jednou z takých bola Zmluva medzi Československou socialistickou republikou a Poľskou ľudovou republikou o zmene priebehu štátnych hraníc a o niektorých ďalších otázkach súvisiacich s výstavbou a prevádzkou poľskej priehrady na Dunajci, ktorá bola podpísaná 21. marca 1975 vo Varšave. V Zmluve sa ČSSR a PĽR dohodli na výmene území o výmere 24,9439 ha a to tak, že Československo odstúpilo územie predmetnej plochy v obci Lysá nad Dunajcom a Poľsko odstúpilo územie o rovnakej výmere v katastri obce Wojkowa.[56)] Poľsko sa rovnako v Zmluve zaviazalo nahradiť ČSSR náklady konania vyvlastnenia pozemkov a cenu úseku cesty ležiacej na vymieňaných pozemkoch v Lysej nad Dunajcom.[57)]

---

54) ANDRÁŠ, Matej: *Poľská menšina na Slovensku* [online]. Kultúra. [citované 10. 2. 2013]. Dostupné z http://www.kultura-fb.sk/new/old/stare/poliaci-8.htm.

55) Smlouva o přátelství a vzájemné pomoci mezi Československou republikou a republikou Polskou (č. 154/1947 Sb.) [online]. Zákony pre ľudí [citované 22. 2. 2013]. Dostupné z http://www.zakonypreludi.sk/zz/1947-154.

56) Článok 2 (1) a (2) Zmluva medzi Československou socialistickou republikou a Poľskou ľudovou republikou o zmene priebehu štátnych hraníc a o niektorých ďalších otázkach súvisiacich s výstavbou a prevádzkou poľskej priehrady na Dunajci, v Zbierke: Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 28/1976 Zb. o Zmluve medzi Československou socialistickou republikou a Poľskou ľudovou republikou o zmene priebehu štátnych hraníc a o niektorých ďalších otázkach súvisiacich s výstavbou a prevádzkou poľskej priehrady na Dunajci [online]. Zákony pre ľudí [citované 22. 2. 2013]. Dostupné z http://www.zakonypreludi.sk/zz/1976-28.

57) Článok 3 (1) Zmluva medzi Československou socialistickou republikou a Poľskou ľudovou republikou o zmene priebehu štátnych hraníc a o niektorých ďalších otázkach súvisiacich s výstavbou a prevádzkou poľskej priehrady na Dunajci, v Zbierke: Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 28/1976 Zb. o Zmluve medzi Československou socialistickou republikou a Poľskou ľudovou republikou o zmene priebehu štátnych hraníc a o niektorých ďalších otázkach súvisiacich s výstavbou a prevádzkou poľskej priehrady na Dunajci [online]. Zákony pre ľudí [citované 22. 2. 2013]. Dostupné z http://www.zakonypreludi.sk/zz/1976-28.

Rok 2005

Ostatnou zmenou štátnej hranice medzi Slovenskou a Poľskou republikou bola drobná zmena v roku 2005 na základe Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Poľskou republikou o zmenách priebehu štátnej hranice a schválení hraničnej dokumentácie, ktorá bola podpísaná 9. júla 2002 v Starej Ľubovni. Šlo o drobné korektúry v celkovej rozlohe 2 969 m^2 na oboch stranách. Na Kysuciach bola urobená zmena priebehu štátnej hranice v katastri obce Skalité a poľskej obce Jaworzynka o rozlohe 304 m^2 a na Spiši sa zmeny dotkli hranice prebiehajúcej cez ostrov Nokiel a jeden bezmenný ostrov na hraničnom toku Dunajec v priestore slovenských obcí Červený Kláštor a Spišská Stará Ves a poľských obcí Sromowce Niżne a Sromowce Wyżne o rozlohe 2 289 m^2. Zmena sa týkala aj priestoru pri vyhliadkovej veži na Dukle. Ratifikačné listiny boli vymenené 23. júna 2005 vo Varšave. Zmluva nadobudla platnosť podľa čl. 7 *„tridsiatym dňom odo dňa výmeny ratifikačných listín“,*[58] teda 7. júla 2005.[59]

Záver

Cieľom tohto článku bolo čitateľovi predstaviť vývoj štátnej hranice na severe dnešného Slovenska počas 20. storočia. Na základe vyššie uvedeného možno konštatovať, že predstava pokojných a rigidných hraníc v Karpatoch je mylná a proces ich zmien bol v niektorých úsekoch dejín viac než dramatický. Dnes však už nejestvujú žiadne vzájomné požiadavky na revíziu hraníc a vzťahy Slovenska a Poľska sú na dobrej úrovni.

Summary:

The goal of this article is to present the reader with the evolution of the northern state border of today's Slovakia during the 20th century. The beginning contains a definition of the term „state border“, followed by chronologically ordered changes made to the state border. Individual chapters are named according to the year in which a certain change occured. The evolution of the Slovak-Polish border in the 20th century was very dynamic, therefore the image of calm and rigid borders in the Carpathians is false and the process of its changes was more than dramatic in certain historical periods. As of today, no mutual demands to revise the border exist and the Slovak-Polish relationships are on a good level.

Zoznam použitej literatúry:

Knižné a časopisecké zdroje:

[1] BIELOVODSKÝ, Andrej: *Severné hranice Slovenska.* Bratislava: Ústredná správa Slovenskej ligy, 1947. 169 s.

58) Čl. 7 Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Poľskou republikou o zmenách priebehu štátnej hranice a schválení hraničnej dokumentácie, v Zbierke: Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 361/2005 Z. z. o podpísaní Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Poľskou republikou o zmenách priebehu štátnej hranice a schválení hraničnej dokumentácie [online]. Zákony pre ľudí [citované 22. 2. 2013]. Dostupné z http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-361.

59) Zmluva medzi Slovenskou republikou a Poľskou republikou o zmenách priebehu štátnej hranice a schválení hraničnej dokumentácie, v Zbierke: Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 361/2005 Z. z. o podpísaní Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Poľskou republikou o zmenách priebehu štátnej hranice a schválení hraničnej dokumentácie [online]. Zákony pre ľudí [citované 22. 2. 2013]. Dostupné z http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-361.

[2] CIĄGWA, Józef: *Zniesienie pozostałości ustroju pańszczyźnianego na Spiszu w latach 1931 – 1934*. Katowice : Uniwersytet Śląski, 1990. 17 s.

[3] GOLVOŇ, Jozef: *Monografia obce Hladovka : 1597 – 2010*. Námestovo: Kubík, 2010. 192 s. ISBN-9788097044251

[4] JANEK, István: Trianonská trauma – Pohľad maďarského historika. *Historická revue.* 2010, roč. 21, č. 9, s.11 – 18. ISSN 1335-6550

[5] KLIMKO, Jozef: *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980. 168 s.

[6] KLIMKO, Jozef: *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918 – 1939).* Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1986. 182 s.

[7] KRAČÍREK, Ľuboš: Utváranie slovensko-maďarskej hranice. *Historická revue.* 2008, roč. 19, č. 10, s. 32 – 37. ISSN 1335-6550

[8] KUBIERSKI, Leszek: LISA, Michał. Rok 1918 w Polsce i w panstwach sasiednich. Osiemdziesieciolecie zakonczenia I wojny swiatowej z perspektywy slaskiej. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2002, 265 s. ISBN 8388796348

[9] LACKO, Martin (ed.): *PROTI POĽSKU Odraz ťaženia roku 1939 v denníkoch a kronikách slovenskej armády.* Bratislava: Ústav pamäti národa, 2007. 254 s. ISBN 978-80-89335-00-8

[10] MAJERIKOVÁ, Milica: *Vojna o Spiš.* Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007. 145 s. ISBN 978-83-7490-093-5

[11] MATULA, Pavol: *Rozdelené Kysuce – Zabratie severných Kysúc Poľskom v rokoch 1938 – 1939.* Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2012. 112 s. ISBN 978-83-7490-534-3

[12] PODMANICKÝ, Ján: *Za oponou kysuckých dejín – Pozoruhodné kapitoly z minulosti Kysúc.* Čadca: Vzlet, 2002. 216 s. ISBN 80-968759-4-9

[13] TRAJDOS, Tadeusz: *Spisz i Orawa.* Kraków: Secesja, 1995. 290 s. ISBN 83-904802-0-4

Elektonické zdroje

[1] ANDRÁŠ, Matej: *Poľská menšina na Slovensku* [online]. Kultúra. [citované 10. 2. 2013]. Dostupné z http://www.kultura-fb.sk/new/old/stare/poliaci-8.htm

[2] MAJERIKOVÁ, Milica: *INKORPORÁCIA 1939.* [online]. Port Europa. Portal o Europie Środkowej, 2010 [cit. 9. 2. 2013]. Dostupné z: http://porteuropa.eu/sk/polsko/spis-a-orava/12-inkorporacia-1939

[3] PASTVOVÁ, Melánia: *V najsevernejšej obci Slovenska sa stretli Gorali z troch krajín* [online]. Orava.sme [citované 12. 3. 2013]. Dostupné z http://orava.sme.sk/c/5209090/v-najsevernejsej-obci-slovenska-sa-stretli-gorali-z-troch-krajin.html

[4] SKAWIŃSKI, Marek: *Polacy na Słowacji* [online]. Polskie kresy, 2009 [citované 17. 2. 2013]. Dostupné z http://www.polskiekresy. Info/index.php?option=com_content&view=article&id=161: polacy -na-slowacji2&catid= 109:etnografia& Itemid=509

[5] VERZIJL, Jan Henrik Willem: *The jurisprudence of the World Court: a case by case commentary*. Leyden: Sijthoff, 1966, 600 s. [online]. Books.google [citované 15. 2. 2013]. Dostupné z http://books.google.sk/ books?id=a9L9-2x1PhwC &printsec=copyright&hl =sk#v= onepage&q&f=false

Použitá legislatíva, judikatúra a medzinárodné zmluvy:

Legislatíva:

[1] Vládní vyhláška č. 20/1925 Sb., o rozhodnutí konference velvyslanců ze dne 28. července 1920 o Těšínsku, Oravě a Spiši. In: ASPI [právny informačný systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 3. 4. 2012].

[2] Vládní vyhláška č. 274/1925 Sb., o rozhodnutí konference velvyslanců ze dne 5. září 1924 o hospodářských a komunikačních úlevách v pohraničním pásmu československo-polském na Spiši. In: ASPI [právny informačný systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 5. 4. 2012]

[3] SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Ústavný zákon č. 325/1939 Sl. z., o inkorporácii územia býv. Poľskom v roku 1920, 1924 a 1938 zabraného [online]. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna [09.02.2013]. Dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1939ssr/tisky/t0086_00.htm

[4] POĽSKÁ REPUBLIKA. Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 listopada 1938 r. o zjednoczeniu z Rzecząpospolitą Polską ziem odzyskanych w listopadzie 1938 r. i o rozciągnięciu na te ziemie mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych (Dz. U. z 1938 r. Nr. 87 poz. 585) [online]. Dziennik Ustaw [08.02.2013]. Dostupné z http://dziennikustaw.gov.pl/DU/1938/s/87/585

[5] POĽSKÁ REPUBLIKA. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 lutego 1939 r. w sprawie określenia właściwości miejscowej sądów grodzkich dla ziem odzyskanych w listopadzie 1938 r. (Dz. U. z 1939 r. Nr. 11 poz. 62) [online]. Dziennik Ustaw [20.02.2013]. Dostupné z http://dziennikustaw.gov.pl/DU/1939/s/11/62

Judikatúra:

[1] Posudok Séria B, č. 8 (fr. Avis Consultatif Série B, Nº 8, en. Advisory Opinion Series B, No. 8) Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti (fr. Cour permanente de justice internationale, en. Permanent Court of International Justice), Otázka Javoriny – Poľsko-československá hranica (fr. Affaire de Jaworzina – Frontière Polono-Tchécoslovaque, en. Question of Jaworzina – Delimitation of the Polish-Czechoslovakian Frontier) zo dňa 6. decembra 1923 [online]. International Court of Justice [citované 03.02.2013]. Dostupné z http://www.icj-cij.org/pcij/serie_B/B_08/Jaworzina_Avis_consultatif.pdf

Medzinárodné zmluvy:

[1] The Definitive Treaty of Peace and Friendship, between His Britannick Majesty, the Most Christian King, and the States General of the United Provinces. Concluded at Aix la Chapelle the 18th Day of October N. S. 1748. To which TheEmpress Queen of Hungary, the King of Spain and Sardinia, the Duke of Modena, and the Republick of Genoa, have acceded. London: Printed by Edward Owen, in Warwick-Lane, 1749 [online]. [citované 3. 2. 2013] dostupné z http://ia700209.us.archive.org/8/items/ definitivetreaty00fran/ definitivetreaty00fran.pdf

[2] Convention on Rights and Duties of States [online]. [citované 8. 11. 2013] dostupné z http://avalon.law.yale.edu/20th_century/intam03.asp

[3] Deklaracja między Polską a Niemcami o niestosowaniu przemocy, podpisana w Berlinie dnia 26 stycznia 1934 r. (Dz. U. z 1934 r. Nr. 16 poz. 124) [online]. Dziennik Ustaw [09.02.2013]. Dostupné z http://dziennikustaw.gov.pl/du/1934 /s/16/124/D1934016012401.pdf

[4] Deutsch-Polnischer Nichtangriffspakt. [online]. Universal-Lexikon. 2012. [citované 9. 2. 2013]. Dostupné z http://universal_lexikon.deacademic.com/227570/ Deutsch-Polnischer_Nichtangriffspakt

[5] Das Münchner Abkommen und Zusätze 29.09.1938, Zusätzliche Erklärung, München, den 29. September 1938 [online]. NS-Archiv Dokumente zum Nationalsozialismus [citované 8. 2. 2013]. Dostupné z http://www.ns-archiv.de/krieg/1938/tschechoslowakei/muenchener-abkommen-29-09-1938.php

[6] Smlouva o přátelství a vzájemné pomoci mezi Československou republikou a republikou Polskou (č. 154/1947 Sb.) [online]. Zákony pre ľudí [citované 22. 2. 2013]. Dostupné z http://www.zakonypreludi.sk/zz/1947-154

[7] Smlouva o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa, v Zbierke: Vyhláška Ministra zahraničních věcí č. 94/1974 Sb., o Smlouvě o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa In: ASPI [právny informačný systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 10. 2. 2013].

[8] Zmluva medzi Československou socialistickou republikou a Poľskou ľudovou republikou o zmene priebehu štátnych hraníc a o niektorých ďalších otázkach súvisiacich s výstavbou a prevádzkou poľskej priehrady na Dunajci, v Zbierke: Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 28/1976 Zb. o Zmluve

medzi Československou socialistickou republikou a Poľskou ľudovou republikou o zmene priebehu štátnych hraníc a o niektorých ďalších otázkach súvisiacich s výstavbou a prevádzkou poľskej priehrady na Dunajci [online]. Zákony pre ľudí [citované 22. 2. 2013]. Dostupné z http://www.zakonypreludi.sk/zz/1976-28

[9] Zmluva medzi Slovenskou republikou a Poľskou republikou o zmenách priebehu štátnej hranice a schválení hraničnej dokumentácie, v Zbierke: Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 361/2005 Z. z. o podpísaní Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Poľskou republikou o zmenách priebehu štátnej hranice a schválení hraničnej dokumentácie [online]. Zákony pre ľudí [citované 22. 2. 2013]. Dostupné z http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-361

Michal Chorvát
378333@mail.muni.cz

Prehľad vydanej odbornej literatúry

EURO KÓDEX

www.eurokodex.sk

PREHĽAD VYDANEJ ODBORNEJ LITERATÚRY

názov publikácie autor/i vydaných publikácií	cena	mesiac/rok vydania
PRÁVNICKÉ PUBLIKÁCIE		
ČIERNE EUROKÓDEXY		
Advokát pred európskymi súdmi SVÁK, J. a kol.	13,94 €	4/2004
Konkurzné právo na Slovensku a v Európskej únii 3. prepracované a doplnené vydanie ĎURICA, M.	42 €	12/2012
Ochrana ľudských práv, II. vydanie SVÁK, J.	65,29 €	5/2006
Pojmy dobrého práva BARÁNY, E.	19,75 €	9/2007
Pracovné právo v zjednotenej Európe Kolektív	13,82 €	12/2004
Právnická bibliografia 1993 – 2000 BLAHO, P., SVÁK, J.	68,01 €	2001
Právnická bibliografia 2001 – 2004 BLAHO, P., SVÁK, J.	70,58 €	2005
Právo Európskej únie PROCHÁZKA, R., ČORBA, J.	45,82 €	2/2007
Rozsudky Veľkej komory Európskeho súdu pre ľudské práva SVÁK, J. a kol.	85,32 €	9/2006
Slovenské a európske pracovné právo BARANCOVÁ, H.	52,14 €	9/2004
Súdny systém EÚ SIMAN, M., SLAŠŤAN, M.	33,45 €	8/2008
SCRIPTA IURIDICA QUAE MANSERUNT		
Corpus Iuris Civilis, Digesta (Tomus I.) BLAHO, P., VAŇKOVÁ, J.	49,75 €	9/2008
História advokácie na Slovensku KERECMAN, P., MANIK, R.	66 €	8/2011
Súd a tvorba práva RATICA, J.	24,99 €	12/2009
TRIPARTITUM ŠTENPIEN, E.	43,11 €	12/2008
KOMENTÁRE K ZÁKONOM		
Veľký komentár k Občianskemu zákonníku FEKETE, I.	137,50 €	11/2011
Komentár k Ústave Slovenskej republiky ČIČ, M. a kolektív	79 €	12/2012
Trestný poriadok – Veľký komentár ČENTÉŠ, J. a kolektív	63 €	4/2014
Trestný zákon – Veľký komentár ČENTÉŠ, J. a kolektív	65 €	9/2013
Zákon o ochrane osobných údajov – komentár MACOVÁ, M., VRABKO, M.	20 €	11/2013

názov publikácie autor/i vydaných publikácií	cena	mesiac/rok vydania
UČEBNICE		
PRÁVNICKÉ		
Antológia z politickej a právnej filozofie, 3. rozšírené vydanie CHOVANCOVÁ, J.	16 €	12/2009
Civilné právo procesné ŠTEVČEK, M. a kolektív	45,76 €	5/2010
Československé právne dejiny, 2. prepracované vydanie VOJÁČEK, L., KOLÁRIK, J., GÁBRIŠ, T.	20 €	3/2013
English for Legal Purposes KURUCOVÁ, Z., DEMOVIČOVÁ, A., ROZINA, E., BOJSOVÁ, P.	22 €	9/2013
Európska integrácia a právo EÚ STRÁŽNICKÁ, V.	19,90 €	11/2009
Europeizace trestního práva FENYK, J., SVÁK, J.	13,21 €	4/2008
Európske právo/European Law, 3. vydanie FISCHER, P.	12,11 €	9/2009
Finančné právo, 2. vydanie BALKO, L., BABČÁK, V. a kol.	45,67 €	10/2009
Finančné právo na Slovensku a v Európskej únii PRIEVOZNÍKOVÁ, K., ŠTRKOLEC, M., BABČÁK, V.	35 €	10/2012
Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie – 3. prepracované a rozšírené vydanie HERETIK, A.	35,17 €	9/2010
International Commercial Arbitration / Medzinárodná obchodná arbitráž CHOVANCOVÁ, K.	11,61 €	2/2009
Investigatívna psychológia KUBÍK, O.	22 €	6/2012
Komparatívne perspektívy verejnoprávnych deliktov (v právnom poriadku SR) POTÁSCH, P.	15,50 €	2/2011
Kontrola v obecnej samospráve TEKELI, J., HOFFMANN, M.	14 €	3/2013
Legal English, revised edition KUMMEROVÁ, S., URBÁNKOVÁ, D., POTÁSCH, P.	22,20 €	4/2009
Legal English, 3. edition KUMMEROVÁ, S., URBÁNKOVÁ, D., POTÁSCH, P.	22,20 €	12/2010
Legal Sources of Private International Law – Pramene medzinárodného práva súkromného a procesného VERSCHRAEGEN, B., HAŤAPKA, M.	35 €	2/2010
Maloletí v slovenskom rodinnom práve, Právne postavenie rodiča vo výchove maloletého dieťaťa, 2. časť PAVELKOVÁ, B.	5,70 €	6/2009
Materiálne jadro ústavy Slovenskej republiky a jeho ochrana BALOG, B.	9,90 €	4/2014
Medzinárodná arbitráž investičných sporov/ International Arbitration of Investment Disputes – dvojjazyčná publikácia CHOVANCOVÁ, K.	17 €	12/2009
Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv STRÁŽNICKÁ, V. a kolektív	35 €	3/2013
Medzinárodné právo verejné (všeobecná časť) VALUCH, J., VRŠANSKÝ, P. a kolektív	27,50 €	5/2012
Medzinárodné právo verejné (osobitná časť) VALUCH, J., VRŠANSKÝ, P. a kolektív	35,50 €	4/2013
Model optimálneho fungovania modernej štátnej správy HRTÁNEK, L.	9,90 €	2/2013
Občanské právo hmotné I. HURDÍK, J., LAVICKÝ, P., TELEC, I.	7,44 €	9/2008

názov publikácie autor/i vydaných publikácií	cena	mesiac/rok vydania
Od zločinu k trestu (Sprievodca občana v trestnom konaní) IVOR, J. a kolektív	25 €	9/2012
Odporúčané právo SVÁK, J.	26 €	9/2013
Ochrana osobnosti a medicínske právo HUMENÍK, I.	13,90 €	12/2011
Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch SVÁK J.	100 €	6/2011
Ochrana ústavnosti Ústavným súdom Slovenskej republiky DRGONEC, J.	33,50 €	9/2010
Penológia FÁBRY, A.	16,52 €	10/2009
Právne dejiny Slovenska, 3. prepracované vydanie KOLÁRIK, J.	10 €	10/2012
Právne dejiny Slovenska II. VOJÁČEK, L.	8,33 €	4/2008
Právo životného prostredia, 2. zmenené a rozšírené vydanie KOŠIČIAROVÁ, S. a kol.	25 €	3/2009
Prejudiciálne konanie pred súdnym dvorom EÚ DANIELA JEŽOVÁ	13,20 €	11/2013
Princípy medzinárodného práva verejného IAN BROWNLIE	49 €	6/2013
Prokuratúra SR – orgán ochrany práva HOFFMANN, M.	5,80 €	10/2010
Prvky európskej právnej kultúry, I. diel OGRIS, W., OLECHOWSKI, T.	9,30 €	2/2009
Prvky európskej právnej kultúry, II. diel OGRIS, W., OLECHOWSKI, T.	9,30 €	4/2009
Repetitórium kriminológie KNÁPKOVÁ, D. TÓTHOVÁ, M., POLÁK, P.	10 €	3/2013
Slovník mezinárodních vztahů NOVOTNÝ, A., DVOŘÁK, P.	19,90 €	4/2013
Soudní lékařství DOGOŠI, M.	13,24 €	11/2008
Správne právo – osobitná časť, 2. prepracované vydanie SOBIHARD, J. a kolektív	22,50 €	3/2013
Svedok v trestnom konaní POLÁK, P.	15 €	6/2011
Súdna moc a moc sudcov na Slovensku /The Judiciary and the Power of Judges in Slovakia SVÁK, J.	27 €	11/2011
Súdne inžinierstvo BRADÁČ, A., PORADA, V. a kol.	12,28 €	11/2008
Svetové právne systémy ŠTEFANOVIČ, M.	8,89 €	6/2007
Športové právo GÁBRIŠ, T.	19,90 €	10/2011
Teória a prax legislatívy, 3. rozšírené vydanie SVÁK, J. et al.	19,90 €	2/2012
Teória práva, 5. rozšírené a doplnené vydanie VEČEŘA, M. a kolektív	15,50 €	8/2013
Teorie a praxe mezinárodních vztahů, 3. vydání NOVOTNÝ, A.	18,50 €	4/2011
Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok SR IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J.	36 €	8/2013
Ústavné právo SR – Osobitná časť, 4. rozšírené vydanie SVÁK, J., CIBULKA, Ľ.	46,10 €	11/2009
Ústavné právo SR (Všeobecná časť), 3. vydanie SVÁK, J., KLÍMA, K., CIBULKA, L.	45,28 €	11/2009

názov publikácie autor/i vydaných publikácií	cena	mesiac/rok vydania
Všeobecné správne právo, 6. aktualizované vydanie MACHAJOVÁ, J. a kolektív	25,70 €	11/2012
Voľný pohyb osôb v EÚ KUNOVÁ, V., SVITANA, R.	8,07 €	8/2008
Vplyv WTO na právny systém členských štátov WTO z pohľadu Číny WANG, G.	33 €	3/2012
Vybrané problémy miestnej samosprávy (v komparácii niektorých štátov EÚ) KUKLIŠ, P., VIROVÁ, V.	10 €	3/2012
Vybrané správne procesy, 3. rozšírené a prepracované vydanie s judikatúrou HAŠANOVÁ, J., POTÁSCH, P. a kolektív	25,50 €	4/2013
Výskum obetí kriminality v Slovenskej republike HOLOMEK, J. a kolektív	10 €	10/2013
Základy masmediálneho práva DRGONEC, J.	36,35 €	9/2008
Základy stavebného práva PLOS, J. a HUTTA, V.	14,60 €	12/2011
Základy teórie konštitucionalizmu, 2. vydanie OROSZ, L., SVÁK, J., BALOG, B.	29,90 €	10/2012
EKONOMICKÉ		
Celostný manažment PORVAZNÍK, J.	23,46 €	9/2007
Dane podnikateľských subjektov HARUMOVÁ, A., KUBÁTOVÁ, H.	18,72 €	10/2006
Kreativní ekonomika – vybrané ekonomické, právní, masmédiální a informatizační aspekty KLOUDOVÁ, J. a kolektív	13,39 €	3/2010
Makroekonomie, 3. vydanie KLOUDOVÁ, J.	12,38 €	11/2009
Medzinárodné podnikanie DVOŘÁČEK, J.	10,90 €	12/2006
Podnikanie a jeho komunálna a regionálna podpora JEŽKOVÁ, R., JEŽEK, J.	15,50 €	5/2011
Podnikanie v nových ekonomických a sociálnych podmienkach PERNSTEINER, H., WAGNER, E., KABÁT, L.	7,95 €	10/2011
Podnikatelské prostředí v EU z hlediska veřejných financí KUBÁTOVÁ, K. a kolektív	6 €	11/2012
Rostoucí hospodářství a řídící stát DI FABIO, U.	7,95 €	10/2011
Sociální kompetence MIKULÁŠTÍK, M.	22,64 €	5/2008
Základy marketingovej komunikácie LABSKÁ, H., TAJTÁKOVÁ, M., FORET, M.	13,04 €	11/2009
Úvod do mikroekonómie STIASSNY, A.	18,12 €	1/2008
Základy statistiky SOUČEK, E.	11,25 €	5/2006
MASMEDIÁLNE		
Ako sa robia noviny TUŠER, A.	21,90 €	7/2010
Kompetentný hovorca TUŠER, A., CHUDINOVÁ, E.	12 €	11/2013
Marketing kultúry: Ako osloviť a udržať si publikum TAJTÁKOVÁ, M. a kol.	13,10 €	10/2010
Médiá a novinári na Slovensku 2010 BREČKA, S., ONDRÁŠIK, B., KEKLAK, R.	10,10 €	11/2010
Od tamtamov po internet BREČKA, S. a kol.	19,50 €	3/2009

názov publikácie autor/i vydaných publikácií	cena	mesiac/rok vydania
O podstatě reklamy SVĚTLÍK, J.	16,60 €	10/2012
O novinárstve TUŠER, A.	16,60 €	3/2012
Populárna kultúra a masové médiá: Od karnevalovej ulice po virtuálny svet KASARDA, M.	8,10 €	10/2013
Praktická príručka písania pre profesionálov KASARDA, M.	10 €	3/2012
Praktikum mediálnej tvorby TUŠER, A. a kol.	23 €	2/2010
Praktikum sociálnej komunikácie HRADISKÁ, E., HUDÍKOVÁ, Z., ČERTÍKOVÁ, H.	29 €	6/2013
Psychológia médií HRADISKÁ, E., BREČKA, S., VYBÍRAL, Z.	20,17 €	11/2009
Teorie a praxe kulturních průmyslů ZELINSKÝ, M. a kolektív	12,50 €	12/2012
PSYCHOLOGICKÉ		
Efektívne riadenie ľudských zdrojov KUBALÁK, M.	25 €	10/2013
Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie – 3. prepracované a rozšírené vydanie HERETIK, A.	35,17 €	9/2010
Investigatívna psychológia KUBÍK, O.	22 €	6/2012
Psychodiagnostika manažérov KOLLÁRIK, T., LISÁ, E., RITOMSKÝ, A.	11 €	10/2013
Psychologické aspekty výchovy MARTA VALIHOROVÁ	14,30 €	12/2013
INFORMAČNÉ TECHNOLÓGIE		
Softvérové technológie na platforme Microsoft .NET HANÁK, J.	16,01 €	11/2009
ZBORNÍKY		
Akademické akcenty Kolektív	12 €	3/2011
Akademické akcenty 2011 Kolektív	12,50 €	10/2012
Akademické akcenty 2012 Kolektív	16,50 €	12/2012
Aktuálne otázky ekonomickej teórie a praxe v medzinárodnom podnikaní 2011 Kolektív	13 €	5/2012
Aktuálne otázky trestného zákonodarstva Kolektív	10,50 €	1/2012
Biomedicínsky výskum – právne, eticky, filozoficky Kolektív	12,50 €	4/2012
Ekonomická kríza – nové podnety pre ekonomickú teóriu a prax Kolektív	14 €	12/2010
Diela v ohrození Kolektív	8,47 €	7/2010
Domáce násilie – nová prax a nová legislatíva v Európe ZÁHORA, J. (ed.)	4,71 €	3/2008
Forecasting Crime Development and Control of Crime in Central and Eastern European Countries Kolektív	9,85 €	5/2008
Human rights forum 2008 OSTRO, N. (ed.)	7,15 €	2/2012

názov publikácie autor/i vydaných publikácií	cena	mesiac/rok vydania
HUMAN RIGHTS FORUM 2012 – Medicínske právo interdisciplinárne JÁNOŠÍKOVÁ, L., OSTRÓ, N. (eds.)	11 €	9/2012
Informovaný súhlas a inštitút predchádzajúceho priania HUMENÍK, I. (ed.)	7,24 €	9/2008
Kroky slov (Zborník z kolokvia o živote a diele prof. PhDr. Andreja Tušera, CSc.) Kolektív	12,50 €	11/2013
Ľudský faktor v spravodajských službách Kolektív	2 €	6/2008
Národné verzus nadnárodné záujmy v činnosti spravodajských služieb Kolektív	3 €	4/2011
Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva LAZAR, J. (ed.)	7,24 €	9/2008
Obete kriminality Kolektív	13 €	12/2010
Pluralizmus moci a práva LENGYELOVÁ, D. (ed.)	11,50 €	9/2009
Problémy spravodajských služieb v otvorenej spoločnosti CIBULA, I. (ed.)	5 €	1/2012
Rekodifikovaný Trestný zákon a Trestný poriadok – analýza poznatkov z teórie a praxe KURUC, P. (ed.)	9,50 €	12/2011
Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti ZÁHORA, J. (ed.)	8,82 €	6/2008
Rímska rodina Kolektív	3,25 €	6/2007
Správne delikty a správne trestanie v stredoeurópskom právnom priestore – súčasnosť a vízie POTÁSCH, P. (ed)	12 €	1/2011
Spravodajské služby v demokratickej spoločnosti CIBULA, I. (ed.)		1/2009
Športové právo JÁNOŠÍKOVÁ, L., ČORBA, J. (eds.)	7,50 €	3/2012
Terorizmus a medzinárodné právo Kolektív	9,22 €	11/2007
Trestná zodpovednosť právnických osôb Kolektív	9,50 €	2/2010
Trestnoprávne a kriminologické aspekty mládeže Kolektív	12,10 €	12/2013
Zmeny v spravodajských službách CIBULA, I. (ed.)	2,25 €	3/2008

ČASOPISY

Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2007	10,38 €	1/2007
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2008	6,30 €	5/2008
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – II/2008	10,38 €	12/2008
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2009	6 €	4/2009
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – II/2009	6 €	6/2009
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – III/2009	6 €	11/2009
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – IV/2009	6 €	12/2009
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2010	6 €	4/2010
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – II/2010	6 €	5/2010
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – III/2010	6 €	10/2010
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – IV/2010	6 €	12/2010
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2011	6 €	4/2011
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – II/2011	6 €	8/2011
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – III/2011	6 €	10/2011
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – IV/2011	6 €	12/2011
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2012	6 €	3/2012
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – II/2012	6 €	6/2012
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – III/2012	6 €	9/2012

názov publikácie autor/i vydaných publikácií	cena	mesiac/rok vydania
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – IV/2012	6 €	12/2012
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2013	6 €	6/2013
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – II/2013	6 €	12/2013

Pripravujeme:

ČENTÉŠ, J. a kolektív: **Trestný poriadok – Veľký komentár**

PAUER, M.: **Kapitoly o fotografii**

Uvedené publikácie si môžete zakúpiť na predajných miestach:

Predajňa **EuroKódex,** Tomášikova 20, **Bratislava**	02/ 434 26 815
Predajňa **EuroKódex,** Fučíkova 269, **Sládkovičovo**	031/ 789 99 29
Predajňa **EuroKódex,** Tematínska 10, **Bratislava**	02/ 682 03 655
Predajňa **EuroKódex,** Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, Kováčska 26, **Košice**	055/ 622 04 78

Distribúciu pre ČR zabezpečuje Aleš Čeněk, s. r. o.
www.alescenek.cz, tel. č.: +420 222 311 629

Uvedené publikácie si môžete zakúpiť za výhodné ceny aj prostredníctvom nášho e-shopu na stránke:

www.eurokodex.sk

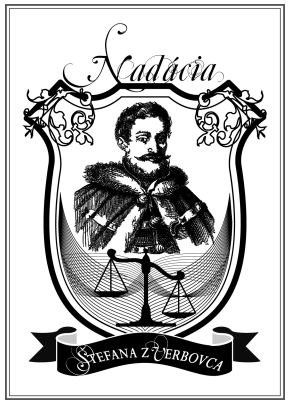

Vydané s podporou Nadácie Štefana z Verbovca.

Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – 2/2013

Vydavateľ:

EUROKÓDEX, s. r. o.
Martina Rázusa 23A
010 01 Žilina
IČO: 44 871 384, DIČ: 2022865999

www.eurokodex.sk

Grafické spracovanie:
Mgr. Jozef Kotačka

Jazyková redaktorka:
Stella Machová

Sadzba dodaná do tlače:
december 2013

Tlač:
POLYGRAFICKÉ® CENTRUM
www.polygrafcentrum.sk
Polygrafické centrum
Tomášikova 26
821 01 Bratislava
ba@polygrafcentrum.sk
www.polygrafcentrum.sk

ISSN 1337-6810